

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Kondorosi András

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

**Egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények
dogmatikai és eljárásjogi megközelítésben**

Témavezető: Prof. Dr. Gál István László
tanszékvezető egyetemi tanár

Pécs, 2019.

TARTALOMJEGYZÉK

I. ALAPVETÉSEK	8.
1. Bevezető gondolatok.....	8.
2. Célkitűzések, a dolgozat módszertana.....	12.
II. GAZDASÁGI BŰNÖZÉS, GAZDASÁGI BÜNTETŐJOG, GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK	14.
1. Definíciók.....	14.
2. A gazdasági bűncselekmények jellemzői a német büntetőjogban és ezek összevetése a hazai szabályozással.....	23.
3. A gazdasági bűncselekmények néhány általános, statisztikai jellemzője	25.
4. A gazdasági bűncselekmények jogi tárgyai.....	28.
5. A gazdasági bűncselekmények néhány általános bűncselekménytani jellemzője, különös tekintettel a büntethetőségi akadályokra.....	30.
6. A gazdasági bűncselekmények általános/speciális tette (delictum commune vel proprium).....	39.
7. A kerettényállásos szabályozás alapkérdései a gazdasági bűncselekményeknél.....	40.
8. A gazdasági deliktumok és az időbeli hatály egyes kérdései.....	41.
9. A gazdasági bűncselekmények és a vagyon elleni bűncselekmények elhatárolásának egyes általános szempontjai.....	53.
10. Gazdasági bűncselekmények és büntetőjogi szankciók.....	54.
11. A gazdasági bűncselekményeket érintő általános büntető eljárásjogi kérdések, különös tekintettel az ügyészség feladataira.....	56.
12. A nemzetközi jogi és európai jogi jogalkotás szerepe a gazdasági bűncselekmények üldözésében.....	74.
III. EGYES KIEMELT JELENTŐSÉGŰ GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK VIZSGÁLATA	79.
1. A pénzhamisítás (Btk. 389. §).....	81.
1.1. <i>A bűncselekmény jogi tárgya</i>	84.
1.2. <i>A bűncselekmény elkövetési tárgya</i>	85.
1.3. <i>A bűncselekmény elkövetési magatartásainak egymáshoz való viszonya</i>	89.
1.4. <i>A hamis pénz kiadása</i>	91.

1.5. A pénzhamisítása előkészülete és a pénzhamisítás előkészületének viszonya....	94.
1.6. Eljárási szabályok és feladatok a pénzhamisítás kapcsán.....	98.
2. A költségvetési csalás (Btk. 396. §).....	100.
2.1. Költségvetési csalás a statisztika tükrében.....	103.
2.2. A költségvetési csalás jelentősebb tényállástani/dogmatikai kérdései.....	105.
2.3. A költségvetési csalás és az egység-többség kérdése.....	114.
2.4. A költségvetési csalás és a folytatólágosság.....	117.
2.5. A költségvetési csalás és az üzletszerűség.....	126.
2.6. Elhatárolási kérdések.....	130.
2.7. Az időbeli hatály speciális problémái.....	138.
2.8. Költségvetési csalás az Országgyűlés előtt.....	140.
2.9. Eljárásjogi érdekességek.....	145.
3. A számvitel rendjének megsértése (Btk. 403. §).....	146.
3.1. A szabályozás változásai.....	146.
3.2. Statisztikai adatok.....	148.
3.3. Szándékosság és gondatlanság.....	149.
3.4. A számvitel rendje megsértése és a költségvetési csalás egyes összefüggései....	151.
3.5. Elvárhatóságot kizáró okok.....	152.
4. A csődbűncselekmény (Btk. 404. §).....	154.
4.1. A bűncselekmény eredete, általános jellemzése, statisztikai adatai.....	155.
4.2. A csődbűncselekmény jogi tárgyai, alaptényállásainak egyes elemei.....	159.
4.3. Minősítő körülmények.....	168.
4.4. Elhatárolási fejtegetések.....	169.
4.5. Jogalkalmazási kérdések.....	172.
5. Feljelentés elmulasztása a felszámolási eljárásban (Btk. 404/A. §).....	173.
6. A tartozás fedezetének elvonása (Btk. 405. §).....	174.
6.1. A szabályozásváltozás értékelése, a bűncselekmény jogi tárgya.....	174.
6.2. A tényállás elemzése és elhatárolások.....	176.
7. A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása (Btk. 409. §).....	185.
7.1. A bűncselekmény jogi tárgya, a tényállás lényegesebb ismérvei.....	185.
7.2. A közhiteles nyilvántartások köre.....	191.
7.3. Rendbeliség és elhatárolások.....	193.
7.4. Eljárási szabályok, ügyészégi feladatok.....	195.

IV. ZÁRÓ FEJEZET	198.
1. Összegzés.....	198.
2. Számvetés.....	202.
V. FORRÁSOK JEGYZÉKE	203.
1. Felhasznált irodalom.....	203.
2. Felhasznált internetes szakirodalom.....	215.
3. Felhasznált jogszabályok, bírósági döntések és egyéb internetes hivatkozások.....	216.

I. ALAPVETÉSEK

1. Bevezető gondolatok

Történelmileg szemlélve, hazánk híres gazdasági büntetőjogi kutatója, *Wiener A. Imre* álláspontja szerint megállapítható, hogy az állam közvetve már régtől fogva „büntetőjogi eszközökkel védte a gazdasági rend alapját képező tulajdonviszonyokat, de emellett az állami jövedelmek megszerzésének, az államháztartás bevételeinek biztosítására is felhasználtak büntetőjogi eszközöket.”¹ A német *Klaus Tiedemann* a gazdasági büntetőjog csíráit pedig egészen a római jogig vezeti vissza, amikor azt írja, hogy „a gazdasági visszaélésekre vonatkozó büntető rendelkezések már a római jognak is részét képezték, de az állam tulajdonképpen csak a 20. században és elsősorban a háborúk, a rendkívüli állapotok idején vette igénybe a büntetőjogi szankciót a gazdasági élet befolyásolására.”²

Hosszú időszakon keresztül tehát általános elvként érvényesült, hogy „az állam közvetlenül nem irányította a gazdasági életet.”³ Ebből is következik, hogy amíg a személy elleni bűncselekmények az emberi nem, a vagyon elleni deliktumok pedig a magántulajdon megjelenéséig vezethetők vissza, a gazdasági, illetve a gazdálkodáshoz kapcsolódó bűnözés tudományos vizsgálata, mint *Korinek László* kimondja: „a múlt században került napirendre.”⁴ A külföldi szakirodalom ugyancsak a 20. századra – egészen pontosan 1905-re – teszi a gazdasági bűnözéssel foglalkozó tudományterület keletkezését.⁵

A reformkort, majd különösen a dualizmus korát jellemző, a polgárosodás és iparosodás miatt egyre fejlettebb életviszonyok magukkal hozták a gazdasági életre vonatkozó jogszabályok differenciáltabbá válását, beleértve a büntetőjogi szabályokat is. Mindez a két világháború közötti küzdelmes időszakban is folytatódott. A létező szocializmus ebből a szempontból is új helyzetet teremtett, ám a tervgazdálkodást az 1960-as években átalakítani, illetve felváltani törekvő új gazdasági mechanizmus folyamata ismét elkezdte megkövetelni a részletszabályok

¹ Wiener A. Imre: *Gazdaságigazgatás – büntetőpoltika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, 7. o.

² Klaus Tiedemann: *Wirtschaftsstrafrecht und Wirtschaftskriminalität*. Band 1 (Allgemeiner Teil). Rohwolt Verlag, Reinbek, 1976. Idézi Wiener A. Imre: Tiedemann, K.: *Gazdasági büntetőjog és gazdasági bűnözés*. Jogtudományi Közlöny 1978/6. 361. o.

³ Wiener A. Imre: *Gazdaságigazgatás – büntetőpoltika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, 7. o.

⁴ Korinek László: *Mit keres a büntetőjog a gazdaságban?* In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Pécs, 2011. 362. o.

⁵ Jasarevic, Osman: *Strategic planning and directing the fight against economic crime*. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2015/2. 138. Ugyancsak 20. század eleji, a gazdasági bűnözés körébe sorolt példákat említ Baker, Wayne E. – Faulkner, Robert R.: *Diffusion of Fraud: Intermediate Economic Crime and Investor Dynamics*. *Criminology* 2003/4. 1173. Vö. még Savelsberg, Joachim J.: *Rationalities and Experts in the Making of Criminal Law Against Economic Crime*. *Law & Policy* 1988/2-3. 215-252.

kidolgozását. Ekkora már ugyanis lényegében belátták, hogy „Varázsszerek nincsenek, az új mechanizmus sem varázsszer arra, hogy a gazdasági jellegű visszaélések társadalmunkban teljesen megszűnjenek. Mindaddig, amíg vannak gyenge jellemű emberek, akik minden lehetőséget felhasználnak arra, hogy maguknak illetéktelen és törvénytelen módon vagyoni előnyt szerezzenek, amíg vannak bizonytalan vezetők, akik nem lépnek fel határozottan a káros jelenségekkel szemben, a visszaélési források megszüntetése érdekében, addig fogunk a gazdasági élet területén is bűnözéssel találkozni.”⁶

Az 1980-as években már a rendszerváltás előszelét jelentették a gazdasági területen megjelenő új jogszabályi rendelkezések és átrendeződések.⁷ Molnár Gábor szerint „Az új gazdasági rendszer szervezeti kereteinek kiépítésére tett első intézkedések közül is kiemelkedik a gazdasági társaságokról szóló és az átalakulási törvény, valamint a versenytörvény megalkotása.”⁸

A gazdasági bűncselekmények és az ellenük folyó küzdelem a rendszerváltás óta napjainkig egyike a hazai jogrendszer és ezen belül különösen a büntetőjog legnagyobb kihívásainak. Érdeemes azonban utalni arra is, hogy a problémák természetesen nem egy csapásra a rendszerváltással kezdődtek. Már az 1970-es évek végén is volt olyan tudományos vélemény, amely szerint „a gazdasági bűnözés világszerte növekvőben van” és „az ehhez kapcsolódó következmények az erőszakos bűnözésnél is veszélyesebbek, súlyosabbak.”⁹ Az ezredforduló környékén pedig Vavró István hívta fel rá a figyelmet a kriminálstatisztikai kutatások tükrében, hogy „az általánosan elterjedt tévhittel szemben – a helyzet az, hogy a bűnözés jelenlegi tendenciáinak meghatározó vonásai már a rendszerváltozás előtt kialakultak. A politikai és gazdasági rendszer megváltozása csupán annyiban módosította ezt a jelenséget, amennyiben ez a társadalom változásaiból szükségszerűen következett.”¹⁰

Ezt követően, a nemzetközi, majd különösen Magyarország 2004-es csatlakozásától az európai uniós kötelezettségek miatt, továbbá a bűnözés újfajta, egyre szervezettebb és nemzetközivé váló formáinak¹¹, az ún. *transznacionális bűncselekmények*¹² megjelenésére

⁶ Kálmán György: A gazdasági mechanizmus reformja és a büntetőjog. Jogtudományi Közlöny 1967/8. 31. o.

⁷ Ekkoriban hatályos tényállásokat mutat be Kelemen József: A költségvetés kiadási oldalát sértő cselekmények szabályozástörténeti fejlődése Magyarország harmadik Büntető Törvénykönyvében, és az azzal kapcsolatban felmerült jogalkalmazási problémák. Büntetőjog Szemle 2015/3. sz. 76-88. o.

⁸ Molnár Gábor: Gazdaság és büntetőjog. Ügyészek lapja 1993/1. sz. 9. o.

⁹ Vermes Miklós – Egressy András: A gazdasági bűnözés néhány kérdése. Belügyi Szemle 1977/4. 11. o.

¹⁰ Vavró István: Gazdasági és vagyon elleni bűncselekmények; jogerősen elítéltek. Belügyi Szemle 2002/5. 73. o.

¹¹ A bűncselekmények országokon átívelését tekintette a bűnüldözés legnagyobb kihívásának Nikos Passas: Globalization, Criminogenic Asymmetries and Economic Crime. European Journal of Law Reform 1999, Vol. 1. No. 4. 400-401. o.

tekintettel a vonatkozó büntető törvényi rendelkezések és a háttérnormák is gyakran viharos sebességgel változtak. Ezért sem lehet többre vállalkoznia egy gazdasági bűncselekményekkel foglalkozó disszertációnak, mint – *Sinku Pál* szóhasználatát alapul véve –, hogy az adott időszak „pillanatfelvételét” elkészítse.¹³ Bevezető megjegyzéseket követően erre fogunk kísérletet tenni.

A tudományos megközelítés számára jelentős problémát jelent, hogy a gazdaság és a gazdálkodás körében elkövetett bűncselekmények számos aspektusból vizsgálhatóak és ezért is nehezen megragadható körét fedik le a bűnös emberi magatartásoknak. Közös fogalmuk megalkotása, de már a rájuk leginkább megfelelő elnevezés kiválasztása is számos problémába ütközik. Erre utal Korinek László is, amikor azt írja, hogy a gazdasági bűnözésre és bűncselekményekre „kristálytisztá, minden esetre érvényesíthető meghatározás nem adható.”¹⁴

Egységes fogalommal a hazai büntetőjogban éppen ezért hosszú ideig nem is igen találkozunk. *Angyal Pál* híres kézikönyv sorozatának több kötetét is mai fogalmaink szerint gazdasági tényállások elemzésének szentelte. Így, hogy csak a legszorosabban ide tartozókat említsük, írt könyvet a „Csalárd és vétkes bukás”,¹⁵ az „Adócsalás”,¹⁶ a „Pénzhamisítás...”¹⁷ „Az uzsora és a hitelsértés”¹⁸ témakörében. Arra azonban nem látunk kísérletet, hogy közös nevezőre hozta volna ezeket a cselekményeket, hanem például „hitelezők érdekeit sértő” vagy „pénzügyi” bűncselekményekről olvashatunk.¹⁹

A gazdaság és a büntetőjog összefüggései a szocializmus korai, tervgazdálkodás által jellemzett időszakában nem kaptak nagyobb figyelmet.²⁰ Csak az 1980-as években élénkült meg igazán az ezzel kapcsolatos tudományos közélet is. Ekkoriban meghatározó képviselője és prominense volt a témakörnek a már említett Wiener A. Imre, aki nemcsak anyagi

¹² Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. (lektorálta Dr. Wiener A. Imre – Dr. Karsai Krisztina). Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 22. o.

¹³ Sinku Pál: Pillanatfelvétel egyes gazdasági bűncselekmények gyakorlatából. In: Gál István László (2011): i. m. 475-482. o.

¹⁴ „Ez azonban” – mint az idézett szerző folytatja – „a büntetőjog egészére igaz, hiszen a rablás például egyszerre irányul a személy és a vagyon ellen, a konkrét besorolás tehát nem feltétlenül elvi alapvetés, választás eredménye”. Korinek László (2011): i. m. 362. o.

¹⁵ Angyal Pál: Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1929.

¹⁶ Angyal Pál: Adócsalás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt, Budapest, 1930.

¹⁷ Angyal Pál: Pénzhamisítás. Hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1940.

¹⁸ Angyal Pál: Az uzsora és a hitelsértés. Athenaeum, Attila-Nyomda Rt., Budapest, 1942.

¹⁹ Ebben természetesen a Csemegi Kódex és a további releváns törvényi rendelkezések is szerepet játszhattak.

²⁰ Erről az időszakról lásd Erdősy Emil: Gazdasági rendszerünk büntetőjogi védelme a tervgazdálkodás időszakában. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): Gazdasági büntetőjogi tanulmányok. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005. 23-50. o.

büntetőjogi, hanem más tudományterületek szempontjai alapján is közelített a kérdéshez és ennek nyomán négy fogalmat különböztetett meg. Ezek: *a gazdálkodással összefüggő bűnözés, a gazdasági bűnözés, a gazdasági bűncselekmények és a gazdasági büntetőjog.*²¹

A rendszerváltozás utáni időszak volt talán az egyik legizgalmasabb a gazdasági büntetőjoggal foglalkozó elméleti és gyakorló jogászok számára. Több kiadást és a lényegében folyamatosan módosuló jogszabályi háttér miatt számos átdolgozást is megért Tóth Mihály sokat idézett, népszerű könyve „Gazdasági bűnözés és bűncselekmények” címmel, amely tudományos igénnyel megírt munka, de gyakorlati szakkönyvnek is kiválóan használható.²²

Az ezredfordulót követő időszakban jelent meg Gál István Lászlónak a (büntető)jog és a közgazdaságtan ismereteit ötvöző munkája, a „Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak” című könyv.²³ A szerző a témakört további szempontokkal gazdagította a 2008-ban kezdődött gazdasági világválság időszakában.²⁴ Részletes és átfogó szakkönyv jelent meg ugyanebben az időszakban a témakörrel évtizedek óta változatlanul magas színvonalon foglalkozó gyakorlati szakember, Molnár Gábor szerzőségében, ugyancsak a „Gazdasági bűncselekmények” cím alatt.²⁵ Elmondható tehát, hogy a „gazdasági büntetőjog” és a „gazdasági bűncselekmények”, mint kifejezések voltak ezen időszak szakirodalmában a legelterjedtebbek, természetesen nem függetlenül az 1978. évi Btk. fogalomhasználatától.

Továbbmenve, szintén nem szabad megfeledkeznünk az egyes gazdasági bűncselekmények körét kimerítően bemutató szakirodalmakról, melyek ugyancsak értékes adalékokkal szolgálnak a gazdasági büntetőjog és a gazdasági bűncselekmények elméleti meghatározásához. Véleményünk szerint időrendben haladva mindenekelőtt Gál István Lászlónak a pénzmosásról, Karsai Krisztinának a fogyasztók érdekeit sértő bűncselekményekről, továbbá Molnár Gábornak az adócsalásról (költségvetési csalásról) írott munkáit kell kiemelni.²⁶ Érdemes még utalni Madai Sándornak a csalásról szóló könyvére is,

²¹ Wiener A. Imre: *Gazdasági bűncselekmények.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 16. o. Azt csak megjegyzésként emeljük ki, hogy milyen jól jelzi a gazdasági büntetőjog dinamikus átalakulását már az is, ha az idézett, alig 30 éves mű címlapjára tekintünk. Az ott olvasható bűncselekmények („Gazdálkodási kötelezettség megszegése”, „Üzérkedés”, „Árdrágítás”, „Adócsalás”, „Csempészet”, „Vámorgazdaság”) közül ugyanis ezen a néven már egyiket sem szabályozza a hatályos büntető törvény.

²² Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények.* KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2000. és 2002. évi kiad.

²³ Gál István László: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

²⁴ Gál István László: *Gazdasági büntetőjog, gazdasági bűnözés és a jelenlegi gazdasági válság.* Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet. Pécs, 2012.

²⁵ Molnár Gábor: *Gazdasági bűncselekmények.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

²⁶ Gál István László: *A pénzmosás.* KJK-Kerszöv Jogi és Üzlet Kiadó Kft., Budapest, 2004., Karsai Krisztina: *Fogyasztóvédelem és büntetőjog.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011., Molnár Gábor Miklós: *Az adócsalás a költségvetési csalásban.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011.

amely ugyan nagyon elleni delictum, mégis számos kapcsolódást mutat a gazdasági tényállásokkal.²⁷

Az említett munkák megjelenése óta ugyanakkor lényeges jogszabályi változások mentek végbe. Mindenekelőtt hatályba lépett a 2012. évi C. törvény, az „új” Btk., amely sok szempontból más formában szabályozza a gazdasági tényállásokat elődjéhez képest. Ezt követte a 2013. évi V. törvény, az új Polgári Törvénykönyv, amely lényegesen érinti a gazdasági tényállások háttérnormáit. 2017. júniusban pedig elfogadta az Országgyűlés a 2017. évi XC., tehát, az új Büntetőeljárás törvényt, amely szintén jelentős mértékben befolyásolja a gazdasági területen működő büntetőjogászok gyakorlati tevékenységét. Emellett természetesen a háttérjogszabályok változásának dinamikája is folyamatos, elég csak az új Jövedéki adóról szóló törvényre (új Jöt., 2016. évi LXVIII. törvény) gondolni.²⁸ Az is előfordul még, hogy az egyébként viszonylag régóta változatlan számozású háttértörvény lényeges tartalmi módosításokon esik át. Erre a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2017. évi CXXVI. törvény említhető példaként, amelynek bizonyos rendelkezései 2018. január 1. napján léptek hatályba.

2. Célkitűzések, a dolgozat módszertana

Az Alapvetésekben is kifejtett gondolatokra tekintettel, doktori disszertációm elsődleges célja egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények tudományos igényű, de a gyakorlati jogélet szempontjaira messzemenően figyelemmel lévő vizsgálata. A fogalmi nehézségek és pontatlanságok feltárásához és a szükséges fogalom-meghatározások elvégzéséhez igyekeztünk minél szélesebb körben áttekinteni a rendelkezésünkre álló, régi és újabb, hazai és nemzetközi szakirodalmat, illetve az interdiszciplinaritás jegyében a más bűnügyi tudományterületek (például a kriminológia, kriminálstatisztika) fogalmaitól történő elhatárolásokat is el kívántuk végezni. Ezt követően jelöljük ki a vizsgálat tulajdonképpeni konkrét kereteit. A tényálláselemzés keretében nagy hangsúlyt kap a bírósági és ügyészségi joggyakorlat bemutatása. Gyakorló ügyészi hivatásunk folytán az anyagi jogi kérdéseket az eljárásjogi specialitásokkal is kiegészítjük, különös tekintettel az ügyészségi nyomozás

²⁷ Madai Sándor: A csalás büntetőjogi értékelése. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.

²⁸ Az új Jöt. egyes rendelkezései 2016. november 1-jén, 2017. január 1-jén, 2017. július 1-jén, 2017. július 2-án, végül 2018. január 1-jén léptek, lépnek hatályba. Lásd új Jöt. 149. §.

felügyelet és vádképviselő szempontjaira.²⁹ A bűnözés nemzetközi színezetűvé válása miatt szükséges röviden elvégezni a releváns nemzetközi és európai uniós instrumentumok bemutatását. Végül miután a gazdasági deliktumok elemzése nem nélkülözheti a háttér jogszabályok (adó-, csőd-, számviteli stb. törvények) ismeretét, a szükséges mértékben ezek is beépülnek a disszertáció anyagába. Egyetértünk kollégánkkal, Deák Zoltánnal, aki doktori értekezésében kiemelte, hogy az ügyészszégi munkavégzés során nélkülözhetetlen a magyar büntetőjog tudomány klasszikusainak (így például Angyal Pál) megismerése³⁰. Osztjuk azt a nézetét is, hogy a kodifikált büntetőjoghoz kapcsolódó jogalkotási, jogalkalmazási anyagokat, illetve a jogtudomány eredményeit is minél részletesebben szükséges figyelembe venni a PhD értekezés elkészítésénél. Dolgozatunk módszere ezért a *jogtörténeti alapokhoz is visszanyúló, kritikai, dogmatikai elemzés*, amelyet a már említett okokból a más jogági normák és az eljárási büntetőjog szabályrendszerének értelmezésével is kiegészítünk, továbbá *az érintett kérdések ügyészszégi és bírósági joggyakorlatát* is minél részletesebben át kívántuk tekinteni. Ahol különös jelentőséggel bírt a jogalkotói szándék kutatása (így például a költségvetési csalásnál), ott ezt is elvégeztük a rendelkezésre álló *országgyűlési dokumentumok* alapján. Hangsúlyozni kívánjuk végül, hogy az általunk a dolgozatban kifejtettek saját véleményünket tükrözik, azok semmiképpen nem tekinthetők foglalkoztatónk hivatalos álláspontjának.

²⁹ Az ügyészszég gazdasági bűnözés elleni tevékenységéről az egyesült államokbeli szakirodalomban lásd Lynch, Richard P. – Ray, Frank A.: The National District Attorneys Association Economic Crime Project: A National Experience in Prosecution Confederation, *American Criminal Law Review* 1977/4. 781-796.

³⁰ Deák Zoltán: A kényszer, a fenyegetés és az erőszak fogalma és jelentősége a magyar büntetőjogban. PhD értekezés, Szeged, 2017, 7. o. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/4066/1/Deak_Zoltan_ertekezés.pdf (letöltve 2017. november 11. napján)

II. GAZDASÁGI BŰNÖZÉS, GAZDASÁGI BŰNTETŐJOG, GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK

A fogalmi tisztázást és általános jellemzőket tartalmazó fejezet elsődleges feladata annak körülhatárolása, hogy a disszertáció keretei között milyen alapokon beszélhetünk gazdasági, és azon belül is kiemelt jelentőségű gazdasági bűncselekményekről. Előre kell bocsátani, hogy a közös főfogalom megtalálása ebben a körben nagyon nehéz vállalkozást jelent. Ennek oka, mint arra Tóth Mihály mutat rá egy új, 2017-ben megjelent tanulmányában az, hogy „A gazdasági, s még inkább a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények többé-kevésbé egységesen kezelt kategóriája az új Btk. hatályba lépésével gyakorlatilag megszűnt.”³¹

Ezért is különösen az értekezés tulajdonképpeni témáját érintő meghatározás szükségszerűen némileg önkényes lesz, amire viszont a magyarázat és mentség reményeink szerint kiderül e pontban.

Mindenekelőtt külön szükséges beszélni *jogi és empirikus megközelítésről*. Előbbi keretében tudjuk értékelni mindazokat a fogalmakat, amelyeket a jogászok, és majd köztük a büntetőjogászok is fel tudnak használni tudományos vagy gyakorlati munkájuk során. Az empiria pedig a kriminológia területére tartozik, mely részleteiben ugyan nem tárgya a disszertációnak, az összefüggések átlátása érdekében mégis érdemes hivatkozni kriminológiai tárgyú szakirodalomra is.

1. Definíciók

Az egyes releváns fogalmak meghatározásánál elsőként célszerű talán legtávolabbról kiindulnunk és így közelednünk a dolgozatban vizsgált tulajdonképpeni problémákhoz. Így röviden indokolt definíciót keresni *a gazdaság, a gazdasági rend, a gazdasági bűnözés, a fehérgalléros bűnözés, a gazdasági büntetőjog, a gazdasági bűncselekmények, valamint a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény* kategóriáira.

1. A *gazdaságot* magát Gál István László háromféle megközelítésben vizsgálja, így különbséget tesz mikroökonómiai, makroökonómiai és kriminológiai értelemben használt

³¹ Tóth Mihály: Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye? In: Domokos Andrea (szerk.): A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017, 16. o.

gazdaság között.³² Drinóczi Tímea és Gál István László közösen elemezte a *gazdasági rend* fogalmát. E körben a gazdasági élet szabályozását három – egyre csökkenő lefedettséggel rendelkező – szegmensre bontják: a jogszabályokkal le nem fedett, az igazgatási jellegű szabályokkal lefedett, valamint a gazdasági büntetőjog területére.³³ Ebből levezetve „a *gazdasági rendet* általános értelemben olyan szervezeti elvek, normák, vezetési- és döntési mechanizmusok, intézmények és magatartási formák összességéként indokolt megfogalmazni, amelyek a társadalom gazdasági aktivitását irányítják, és amely alapján a gazdaság alanyai együttműködnek egy munkamegosztáson alapuló gazdasági társadalomban.”³⁴

2. Egyetérthetünk ezután, Molnár Gáborral abban, hogy „A gazdasági bűncselekmények kriminológiai fogalma szélesebb, mint a büntetőjogi fogalom.”³⁵ Erre tekintettel következő állomásként a *gazdasági bűnözés* fogalmának meghatározása következhet. Kóhalmi László és Mezei Kitti angol nyelvű tanulmányukban utalnak arra, hogy e definiálás kiemelkedően nehéz feladat. Ennek indokát abban látják, hogy a gazdasági bűnözés kifejezést mind jogi, mind egyéb társadalomtudományi (elsősorban a szociológia és a közgazdaságtan) területek használják, és a bűnügyi tudományok egyes ágai is külön-külön foglalkoznak vele. Meghatározásuk szerint a gazdasági bűnözés alá lehet vonni minden olyan bűncselekmény, szabálysértést vagy más közigazgatási jogsértést, továbbá erkölcsellenes tettet, amelyek révén törvénytelen előnyre tehetnek szert a gazdaság szereplői.³⁶

A Nagy Zoltán és Tóth Dávid szerző páros ugyancsak a definiálás nehézségét veti fel elsőként. Kiemelik *Anne Alvesalo* és *Steve Tombs* meghatározását, amely szerint a gazdasági bűnözés körébe tartoznak mindazon szándékos vagy gondatlan jogsértések, amelyeket gazdálkodással összefüggésben követnek el, és közvetlen vagy közvetett előnyszerzésre irányulnak.³⁷

³² Gál István László: A gazdasági válságok, a gazdasági bűnözés és a gazdasági büntetőjog egyes összefüggései. In: Virág György (szerk.): OKRI Szemle, 2. kötet.: http://www.okri.hu/images/stories/OKRISzemle2009/OKRISzemle_2011/010_gal.pdf (letöltve 2016. november 09. napján)

³³ Drinóczi Tímea – Gál István László: A gazdasági rend fogalmának meghatározási kísérletei In: Gazdasági büntetésjogi tanulmányok, szerk: Tóth Mihály és Gál István László, Pécs, 2005., 7. o.

³⁴ Drinóczi Tímea – Gál István László: i. m. 13. o.

³⁵ Molnár Gábor (2009): i. m. 11. o.

³⁶ László Kóhalmi – Kitti Mezei: The concept and typical forms of economic crime. Journal of Eastern-European Criminal Law no. 2/2015. 33. o.

³⁷ Lásd Zoltán Nagy – Dávid Tóth: Computer related economic crimes in Hungary. Journal of Eastern-European Criminal Law no. 2/2015. 165., Anne Alvesalo – Steve Tombs: Regulating Business: the Emergence of an Economic Crime Control Programme in Finland. British Society of Criminology. <http://www.britisocrim.org/volume4/001.pdf> (2019. március 18.) 5. és Petrasheva, N. V. - Ulezko, S.I. - Yakovler, A.V. - A.L. Klochkova A.L.: Economic Crime and Problem of Complicity Understanding. European Research Studies 2017/1. 209.

Ennél szűkebb keresztmetszetű a gazdasági bűnözés kriminológiai értelmezése. Tóth Mihály sokak által idézett nézete szerint „kriminológiai értelemben gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén), akár eredményére tekintettel – alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértsék vagy veszélyeztessék.”³⁸

Gál István László kutatásai alapján pedig a gazdasági bűnözés „statisztikai módszerekkel mérhető és elemezhető tömegjelenség, mégpedig társadalmi tömegjelenség. Önálló mozgásformával rendelkezik, ezért legalábbis a közeli jövőre vonatkozóan alakulása több-kevesebb pontossággal prognosztizálható. A gazdasági bűnözés két nagy kategóriából tevődik össze: az ismertté vált gazdasági bűncselekmények és az ismertté nem vált (látens) bűncselekmények csoportjából.”³⁹

Végül az új angolszász szakirodalom szerint a gazdasági bűnözés körébe sorolható a csalás, a vesztegetés és gazdasági korrupció is.⁴⁰

3. A gazdasági bűnözés vonatkozásában lehet szót ejteni arról a kriminológiai megközelítésről, amely a bűnözés e típusát sokszor az ún. *fehérgalléros bűnözéssel* azonosítja, amely valóban gyakran olyan bűncselekményeket is felölelhet, amelyeket a büntető törvények vagyon elleni, vagy korrupciós, kábítószerrel kapcsolatos, stb. bűncselekményekként rendel büntetni. A fehérgalléros bűnözés kifejezés *Edwin Hardin Sutherland* amerikai szociológustól származik,⁴¹ aki „munkáiban kimutatta, hogy a fehérgalléros bűnözés ugyanolyan jogsértést jelent, mint a hagyományos értelemben vett bűnözés, de egyben arra is felhívja a figyelmet, hogy a büntetőjog ezeket a cselekményeket a hagyományostól eltérő módon szemléli és kezeli.”⁴² Tóth Mihály szerint a „fehérgalléros

³⁸ Tóth Mihály (2000): i. m. 19. o.

³⁹ Gál István László (2007): i. m. 27. o. Itt lehet kiemelni, hogy a gazdálkodással összefüggő bűnözés még ennél is szélesebb kört ölelhet fel. Ebbe a körbe sorolhatók „mindazon cselekmények, amelyek bár dogmatikailag valamely más cím alatt nyernek elhelyezést, de elkövetésük során közvetlen gazdasági vonatkozással bírnak.” Példaként említhetők „a fiktív cégek létesítése útján elkövetett csalások, a sikkasztások egyes esetei, a hanyag és hűtlen kezelés”, stb., lásd Varga László: Gazdasági rendszer – gazdasági bűnözés. Belügyi Szemle 2002/10. 7. o.

⁴⁰ Palmer, Axel: Countering Economic Crime: A Comparative Analysis. Routledge, Abingdon, Oxon, 2018. 8.

⁴¹ Edwin H. Sutherland: White collar crime – the uncut version. Yale University Press, New Haven – London, 1983.

⁴² Ismerteti Wiener A. Imre: 26. o. Lásd még Löfmarck, Madeleine: White-collar Economic Crime in Sweden: the Debtor as Criminal. Scandinavian Studies in Law. Vol. 25, 1981.109-130., Willott, Sara – Griffin,

bűnözés” és „bűnöző” kifejezés „a mai magyar valóság talaján ismét megihlette a kutatókat, s a fogalom napjainkban reneszánszát éli.”⁴³

Itt kell megemlítenünk, hogy a külföldi szakirodalom a hazainál lényegesen tágabb körben használja a gazdasági bűnözés/bűncselekmény („economic crime”) kategóriáját, és abba a fehérgalléros bűnözés mellett egyes állami tisztviselők például korrupciós jellegű bűncselekményeit (amennyiben azok a gazdaságra hatással vannak) és a szervezett bűnözést is beleérti.⁴⁴

4. Így jutunk el tulajdonképpeni szűkebb fogalmainkhoz, a *gazdasági büntetőjog* és a *gazdasági bűncselekmény* kategóriáihoz. Az nem kétséges, hogy a gazdasági büntetőjog maga a szabályzási keret, tehát „azoknak a büntetőjogi rendelkezéseknek az összessége, amelyek a kiemelt jogi tárgyhoz kapcsolódnak.”⁴⁵ A gazdasági bűncselekményekre különböző fogalom meghatározásokkal találkozunk. *Tiedemann* például „a gazdasági büntetőjog szűkebb és tágabb fogalmát alakítja ki. A szűkebb értelemben vett gazdasági büntetőjog azokat a bűncselekményeket foglalja magában, amelyeknek a jogtárgya az állam által kialakított gazdasági rend, s ezért van olyan nagy jelentősége a gazdaságirányítási szabályoknak a gazdasági büntetőjog számára. A gazdasági büntetőjog szélesebb fogalma alá vonja azokat a klasszikus vagyron elleni bűncselekményeket is, amelyek tömegméretű elkövetésüknél fogva már elsősorban nem egyéni érdekeket sértenek, hanem összességükben a gazdasági rendre is káros hatást gyakorolnak.”⁴⁶

Hazánkban Wiener A. Imre szerint „a gazdasági bűncselekmények fogalma jelentheti az azonos tudományos kategória alá vonható, a kódexben azonos fejezetbe sorolható törvényi rendelkezéseket, de ugyanakkor jelentheti e törvényi rendelkezéseknek a tényleges megértését, a valóságban elkövetett bűncselekményeket is. E kettős értelem mellett a gazdasági bűncselekmények fogalma szorosan kapcsolódik a büntetőjogi rendszerezéshez, a

Christine – Torrance, Mark: Snakes and Ladders: Upper-middle Class Male Offenders Talk About Economic Crime. *Criminology* 2001/2. 441-466. és

⁴³ Tóth Mihály: A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése. MTA Law Working Papers 2015/4. 6. o. letöltés: http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_03_Toht.pdf (letöltve: 2016. november 30. napján).

⁴⁴ Nikos Passas (1999): i. m. 402. o., Edelhertz, Herbert: Transnational White-Collar Crime: A Developing Challenge and Need for Response, *Temple Law Quarterly* 1980/4. 1114-1126.

⁴⁵ Wiener A. Imre (1986): i. m. 63. o.

⁴⁶ Klaus Tiedemann (1976): i. m. 361-362. o. Felfogása tehát mindenképpen Korinek László kriminológiai gazdasági bűnözés-fogalmával hozható összefüggésbe, amely akár a cselekmény volumene alapján is ide sorol akár egy olyan klasszikus vagyron elleni bűncselekményt is, mint amilyen egy több száz millió forintot érte el elkövetett lopás.

kiemelt társadalmi érdekekhez.”⁴⁷ Ehhez hasonló Tóth Mihály megállapítása, aki a 2000-es évben hatályos tételes jog alapján írta, hogy „kifejezetten gazdasági bűncselekményként számon tartott körbe nyilván a Btk. később részletesen vizsgálat XVII. fejezetébe sorolt bűncselekmények tartoznak.”⁴⁸

Nem kétséges, hogy abban az esetben, ha a büntető törvény tartalmaz kifejezetten egyetlen fejezetében helyezi el a jogalkotói állásfoglalás szerint gazdaságinak tekinthető bűncselekményeket, úgy ezeket kell gazdasági deliktumok alatt értenünk.⁴⁹ Ilyen megoldást preferált az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről. E törvény XIII. Fejezete „A népgazdaság elleni büntettek” elnevezést viselte és magában foglalta a gazdálkodás rendjét sértő büntetteket (I. Cím), a pénz- és bélyeghamisítást (II. Cím), a pénzügyi büntetteket (III. Cím), valamint vegyes rendelkezéseket (IV. Cím).

Hasonló kodifikációs technika volt megfigyelhető az 1978. évi IV. törvényben a Büntető Törvénykönyvben. A régi Btk. a XVII. Fejezetében, „A gazdasági bűncselekmények” név alatt foglalta össze a gazdálkodás zavartalan működésének biztosítására hivatott törvényi tényállásokat.⁵⁰ Gál István László ekkoriban írta, hogy „A Btk. XVII. fejezete tartalmazza a (szűkebb értelemben vett) gazdasági bűncselekményeket. Ezek jelentik azt a „kemény magot”, azt a legkisebb közös osztót, amely minden gazdasági büntetőjogász által meghatározott csoportosításban a gazdasági és gazdálkodással összefüggő bűncselekmények körébe tartozik. Amit tehát maga a Btk. is ebbe a körbe sorol, azok közül senki nem vesz ki egyet sem (vitatkozni is legfeljebb az informatikai bűncselekmények hovatartozásáról lehetne, mivel ma már szinte bármilyen bűncselekmény elkövethető számítástechnikai rendszer segítségével). Szűkebb értelemben tehát csak azokat a deliktumokat tekintjük gazdasági bűncselekménynek, amelyeket a Btk. XVII. fejezetében találhatunk.”⁵¹

Kiemelnénk még, hogy a jogirodalom különbséget szokott tenni ún. *külső és belső gazdasági bűncselekmények* között. Külső gazdasági bűncselekmény alatt „az állampolgárok tilos gazdasági tevékenységeit, illetve az állam és a különböző vállalkozási formákban a fogyasztókkal való érintkezés körében elkövetett cselekményeit” kell érteni. Ezzel szemben a belső gazdasági bűncselekmények „a különböző vállalkozási formák termeléséhez,

⁴⁷ Wiener A. Imre (1986): i.m. 17. o.

⁴⁸ Tóth Mihály (2000): i. m. 21. o.

⁴⁹ Tóth Mihály (2000): i. m. 21. o.

⁵⁰ Kereszty Béla – Karsai Krisztina: A gazdasági bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 514. o.

⁵¹ Gál István László: A gazdasági bűnözés a bűnügyi statisztika tükrében. Rendészeti Szemle 2008/3. 29-30. o.

forgalmazásához és elosztásához fűződő érdekeket sértő magatartásokat ölelik fel, melyeket a vállalkozások dolgozói vagy a gazdasági igazgatásban foglalkoztatottak követhetnek el.”⁵²

Itt utalnánk arra is, hogy a régi Btk. alatt a bírói kar is tulajdonképpen bevett elnevezésként használta a „*gazdasági büntetőjog*” kifejezést. Így a Fővárosi Bíróság egy 2003-as döntésében azon véleményének adott hangot, hogy „az adónyomozók a gazdasági büntetőjog területén megfelelő jártassággal rendelkeztek, evidens, hogy az általuk lefoglalt iratanyagot rendszerezni és azokban a szükséges szelekciót el kell(ett volna) végezni azt eldöntendő, hogy minek van/lehet relevanciája a nyomozás mikénti folytatása szempontjából, hiszen csak ezen tevékenység eredményeként keletkező információ birtokában dönthet megalapozottan a bizonyítás irányáról, a szükséges eljárási cselekményekről, s nem utolsó sorban szakértő(k) igénybevételéről, ezen belül a szakértői bizonyítás során tisztázandó kérdésekről.”⁵³

A 2012. évi, jelenleg hatályos Btk. alapján azonban a korábbi rend, mint arra e fejezet bevezetésében idézett Tóth Mihály-i álláspont is utalt, felborult. A jogalkotó ugyanis, megbontva ezzel a korábbi, jól beváltak gondolt Fejezetekre és Címekre tagozódó rendszert, az új Btk-ban már csak Fejezetekben gondolkodik, és ennek megfelelően a legmagasabb absztrakciós fokon megfogalmazott jogtárgyak (pl. gazdasági rend) helyett eggyel alacsonyabb szinten állva fogalmazza meg a Fejezetek elnevezését.

Így a gazdasági érdekek valamely aspektusát támadó tényállások több Fejezetben és emellett a törvényben meglehetősen elszórva kaptak helyet. Gazdasági jellegű tényállásokat is tömörít: a XXXI. Fejezet (A nemzetközi kötelezettségen alapuló közbiztonsági célú gazdasági előírások elleni bűncselekmények)⁵⁴ és emellett a XXXVI. Fejezetben vagyon elleni bűncselekmény körében is megjelentek kifejezetten gazdasági tényállások (úgy mint gazdasági csalás). Külön Fejezetben foglalnak helyet a korábban kifejezetten gazdasági bűncselekményként megfogalmazást nyert pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények (XXXVIII. Fejezet), a költségvetést károsító bűncselekmények (XXXIX. Fejezet), a pénzmosás (XL. Fejezet), valamint a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (XLI. Fejezet), illetve a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények (XLII. Fejezet). Végül különválasztásra kerültek az immár tiltott

⁵² Gaál Ildikó: Egy szelet a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos problémákból: a csödbüntett. Jogi Fórum (internetes publikáció), 2006. 9. o. [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaal_ildiko-csodbuntett\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaal_ildiko-csodbuntett[jogi_forum].pdf) (letöltés 2017. október 21.)

⁵³ Fővárosi Bíróság 2.B.411/2003/434. Ezen ítéletben a bíróság egyébként érdekes módon végül csalás és magánokirat-hamisítás miatt mondott ki bűnösséget.

⁵⁴ Ebben a körben közrendet/közbiztonságot is védő tényállás is helyet kapott.

adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények (XLIII. Fejezet) elnevezést viselő, számítástechnikai jellegű deliktumok.⁵⁵

A rendszertani változás sikeressége véleményünk szerint felemás. Az hozzá tartozik az igazsághoz, hogy az 1978. évi Btk. XVII. Fejezetében szabályozott valamennyi bűncselekmény korántsem volt a szó köznapi, de akár jogi értelmében mondva sem gazdasági tényállás.⁵⁶ Így nehezen indokolható, hogy például az az elkövető, aki egy közösségi portálon feltöri egy haragosa profilját, hogy ezt követően az ismerős üzenő falán illetlen megjegyzéseket tesz közzé, gazdasági bűncselekményt követett volna el. Márpedig a korábbi Btk. 300/C. §-a „számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény” elnevezéssel tartotta számon és mint gazdasági bűncselekményt büntette. Egyrészt tehát nyilvánvalóan helyes volt néhány, egyértelműen nem ide tartozó tényállásnak (úgy, mint a példában szereplő informatikai bűncselekmény⁵⁷) a gazdasági bűncselekményektől való leválasztása, ami az új törvényben megtörtént. Másfelől viszont az új szabályozással a jogalkotó a jogalkalmazókat néha talán szükségtelen kényelmetlenségnek teszi ki azáltal, hogy a hasonló életviszonyokra vonatkozó tényállásokat „szétszórta” a törvényben. Különösen ott lehet ez zavaró, ahol valamely konkrét történeti tényállás kapcsán átfedés mutatkozik két gazdasági jellegű tényállás között, vagyis akár egyik, akár másik szerint, vagy a kettő alapján egyidejűleg is minősíthetnénk a cselekményt (ilyen törvényi összeütközésekről később még értekezünk). Az azonban megemlíthető, hogy ilyen helyzet az 1978. évi Btk. egységesnek tartott rendszerezése kapcsán is előállhatott, gondoljunk csak a csalás és egyes speciális gazdasági tényállások, vagy például a tartozás fedezetének elvonása (gazdasági), illetve a hitelsértés (vagyon elleni) bűncselekmény elhatárolására.⁵⁸

Álláspontunk szerint a hatályos Btk. alapján, *szűkebb értelemben vett gazdasági bűncselekménynek a következő fejezetekben meghatározott deliktumok* nevezhetők:

- a) a pénz- és bélyegforgalom elleni bűncselekmények (Btk. XXXVIII. fejezet);
- b) a költségvetést károsító bűncselekmények (Btk. XXXIX. fejezet);

⁵⁵ Az itt található tényállások nemcsak az 1978. évi Btk. gazdasági bűncselekményeket tagláló fejezetéből, hanem például a magántitok jogosulatlan megismerésének tényállásból is táplálkoznak.

⁵⁶ Így Nagy Richárd: *The Economic Crime Activity, Terminological and Systematic Questions of Economic Crime in Hungary*. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2017/1. 87.

⁵⁷ Ezekhez a nemzetközi szakirodalomban lásd Haft, Fritjof: *The International Handbook on Computer Crime Computer-related Economic Crime and the Infringements of Privacy*. *Yearbook of Law Computers and Technology* 1989/4. 238-239. Carr, Indira: *Computer Crime*. Ashgate, Farnham, Burlington, 2009., Moon, Byongook – McCluskey, John D. – McCluskey Cynthia Perez: *A general theory of crime and computer crime: An empirical test*. *Journal of Criminal Justice* 2010/4. 767-772. és Clough, Jonathan: *Principles of Cybercrime*. Cambridge University Press, New York, 2010.

⁵⁸ Egyes vagyon elleni és gazdasági tényállások összeütközésének problémáját annak idején megoldási javaslatokkal felvetette már Erdősy Emil: *A törvényi konkurrencia megszüntetése egyes vagyon elleni és egyes gazdasági bűncselekmények között*. *Magyar Jog* 1976/10. sz. 565-571. o.

- c) a pénzmosás (Btk. XL. fejezet);
- d) a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (XLI. fejezet);
- e) a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények (XLII. fejezet);

Valamennyi más, a konkrét esetben a gazdálkodás keretében jelentkező bűncselekmény csak áttételesen, tágabb értelemben tekinthető gazdasági bűncselekménynek. Így helyesen utal rá a Nagy Zoltán – Tóth Dávid szerzőpáros, hogy a számítógépes bűncselekmények is minősülhetnek gazdasági deliktumnak, amennyiben haszonszerzési célból, gazdálkodási körben, vagyoni kár okozásával valósulnak meg.⁵⁹ Legújabban pedig Tóth Mihály emeli ki, hogy a rendszertanilag a vagyon elleni deliktumok körében szabályozott információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (Btk. 375. §) is „több-kevesebb konszenzussal gazdasági bűncselekménynek” tekinthető, mellyel ugyancsak egyet tudunk érteni.⁶⁰

5. 2017. február 14. napján került benyújtásra az Országgyűlés elé T/13972. szám alatt az új Büntetőeljárás törvény javaslata.⁶¹ Az általános és részletes vitát követően a parlament elfogadta és *2017. június 26. napján kihirdette a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényt, tehát az „új Be.”-t.*⁶² A törvény 2018. július 1. napján lépett hatályba. Disszertációm szempontjából az új eljárási törvény több szempontból is jelentőséggel bír (például a gazdasági bűncselekményeket nyomozó hatóságok kapcsán visszautalunk erre is), itt kell azonban kitérnünk arra az új, gazdasági tényállásokat érintő kategóriára, amelyet a Be. vezetett be. Ez a relatíve önálló kategória a „*gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények*” köre, amelyek közé az Be. 10. § (1) bekezdés 3. pontja szerint a következő deliktumok tartoznak:

„a) a Btk. 372. § (6) bekezdés a) pontja szerinti sikkasztás, ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el,

b) a Btk. 373. § (6) bekezdés a) pontja szerinti csalás, ha azt költségvetési szerv vagy gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy a szerv vagy szervezet vagyonát érintő cselekményével követi el,

c) a Btk. 374. § (6) bekezdés a) pontja szerinti gazdasági csalás,

⁵⁹ Zoltán Nagy – Dávid Tóth (2015): i. m. 166. o.

⁶⁰ Tóth Mihály (2017): i. m. 12. o.

⁶¹ Letölthető: <http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf> (letöltés: 2017. május 05. napján)

⁶² A továbbiakban az 1998. évi XIX. törvényre „régí Be.”-ként, a 2017. évi XC törvényre ”Be.”-ként hivatkozunk.

- d) a Btk. 376. § (6) bekezdés a) pontja szerinti hűtlen kezelés,
- e) a Btk. 377. § (2) bekezdése szerinti hanyag kezelés,
- f) a Btk. 396. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdése szerinti költségvetési csalás és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása,
- g) a Btk. 403. § (3) bekezdése szerinti számvitel rendjének megsértése,
- h) a Btk. 404. § (3) bekezdése szerinti csődbűncselekmény,
- i) a bennfentes kereskedelem,
- j) a bennfentes információ jogosulatlan közzététele,
- k) a tiltott piacbefolyásolás,
- l) a piramisjáték szervezése;”

A gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körébe tehát meghatározott, a konkrét esetben gazdálkodó szervezettel összefüggésben elkövetett egyes kiemelt tárgyi súlyú vagyon elleni bűncselekmények (különösen jelentős értékre, illetve kárt okozóan, avagy különösen nagy értékre, illetve kárt okozóan, bünszövetségben, közveszély színhelyén vagy üzletszerűen elkövetett sikkasztás, csalás, stb.), magasabb tárgyi súlyú költségvetést károsító bűncselekmények (pl. különösen nagy vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás), illetve egyes speciális gazdasági bűncselekmények értékhatára tekintet nélkül (pl. tiltott piacbefolyásolás) tartoznak ide.

A Be hatályba lépésével a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények speciális eljárásjogi következményei közül az alábbiakat tartjuk kiemelendőnek:

- a) A bíróság összetétele körében: Az elsőfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt *három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el*, a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági ügyszakának, ennek hiányában a törvényszék polgári ügyszakának kijelölt bírója. Emellett a másodfokú és a harmadfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt az ügyet a bíróság *öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalhatja*, ha ezt az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére, a büntetőeljárásban részt vevő személyek számára tekintettel, vagy egyéb okból szükségesnek tartja (Be. 13. § (3), (5) bekezdés).
- b) *Első fokon a törvényszék hatáskörébe tartozik* az elbírálásuk (Be. 20. § (1) bekezdés 19. pont).

Az új rendelkezéseket a Be. miniszteri indokolása az alábbiak szerint támasztja alá: „A törvény a Be. bírósági hatáskörre vonatkozó szabályozásán lényegesen változtat akként, hogy

az újonnan bevezetésre kerülő, gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények kategóriáját a törvényszék hatáskörébe utalja abból a megfontolásból, hogy ebbe az ügycsoportba speciális szaktudást, illetve felkészültséget igénylő bűncselekmények tartoznak.” Kiemeli továbbá, hogy „A törvény előírja, hogy az elsőfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági kollégiumának kijelölt bírója. E bűncselekmény csoport esetén, másodfokon és harmadfokon is lehetőség van az ügy öt hivatásos bíróból álló tanácsa elé utalására.”

Az Indokolás szerint az új kategória összefüggést mutat továbbá a legutóbbi években megjelent kiemelt jelentőségű ügyek körével, amelyek megszüntetése kapcsán arra utal, hogy „A kiemelt jelentőségű ügyek külön eljárása mára nagyrészt kiüresedett, a szabályozás eredeti célja az új büntetőeljárási kódex általános jogalkotási célkitűzéseivel átfedést mutat, ezért a törvény e külön eljárás fenntartását nem tartja indokoltnak, egyes rendelkezéseit az általános szabályok között helyezi el. A törvény emellett általános részi szabályozással megteremti a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körét olyan bűncselekményekre, és speciális elkövetési körülményeire tekintettel, amelyeknek a megítéléséhez szükséges más jogági tapasztalat, különösen polgári jogi, illetve társasági jogi ismeretek és gyakorlat megléte. A létrejövő bűncselekmény csoportra vonatkozó speciális szabály, hogy első fokon a bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsban jár el, ahol a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági kollégiumának kijelölt bírója. A másodfokú és a harmadfokú bíróságon a speciális tanács alakítása nem kötelezettség, hanem az ügy bonyolultságára, az eljárás ügyiratainak terjedelmére és az eljárásban részt vevő személyek számára tekintettel biztosított lehetőség.”⁶³

Az új eljárási szabályozást tehát úgy lehet értékelni, hogy annak célja egyrészt a specializáció, másrészt a vélelmezett nagyobb szakértelemnek a tapasztaltabb jogalkalmazókhöz történő delegálása. Az általános és generális hatóságok eljárásának egyes előnyeire és hátrányaira a disszertációnak az eljárásjogra vonatkozó fejezetében fogunk kitérni.

2. A gazdasági bűncselekmények jellemzői a német büntetőjogban és ezek összevetése a hazai szabályozással

A német büntetőjogi eredmények a jogtörténetben és jelenleg is mindig nagy hatást gyakoroltak és gyakorolnak a magyar kriminalisták gondolkodására, egy rövid bevezető pont

⁶³ A 2017. évi XC. törvény miniszteri indokolása, Complex Jogtár

keretében ezért szükségesnek látjuk az újabb német tudományos eredmények alapján megvizsgálni a magyar Btk. vonatkozó fejezeteit, és kimutatni a lehetséges párhuzamokat, illetve eltéréseket.⁶⁴

A legújabb német szakirodalomban, *Marc Engelhart* tanulmányában kifejezetten szembeállítja a tradicionális és a gazdasági bűncselekményeket. Utóbbiakat nézete szerint az jellemzi, hogy:

- a) elsősorban közösségi és nem individuális jogi tárgyat támadnak;
- b) sok esetben különös bűncselekményként (*delictum proprium*) kerülnek szabályozásra, megvalósításukhoz tehát speciális tettesi alanyiságra van szükség;
- c) gyakran absztrakt veszélyeztető tényállásokban öltenek testet, valódi veszélyt vagy sérelmet tehát a törvényi tényállás nem tartalmaz;
- d) nemcsak szándékosan, hanem sok esetben gondatlanságból is elkövethetőek, mert ez utóbbit is büntetni rendeli a törvény;⁶⁵
- e) a büntethetőséget nagyon korai stációra hozzák előre, így akár az előkészületi cselekmény is büntetésre lehet érdemes.⁶⁶
- f) Ehhez *Cornelius Prittwitz* azt teszi hozzá, hogy a viszonylag fiatal jogterület nehézségeit az is okozza, hogy nem büntetőjogi, hanem gazdasági (jogi) terminológia használatát igényli.⁶⁷

A fentieket a magyar jogállapotokra alkalmazva az a megállapítás tehető, hogy kisebb-nagyobb éllel valamennyi esetkörnek a jelenléte a hazai büntetőjogban is jelen van, kimutatható, habár egyesek jobban, mások csak kisebb súllyal jellemzik büntetőjogunkat.

A jogi tárggyal generális és az egyes bűncselekményekhez kapcsolt speciális szinten is fogunk még foglalkozni, azt azonban itt is kiemelnénk, hogy *a magyar büntetőjog ugyancsak*

⁶⁴ A régi német gazdasági büntetőjogról lásd Lindemann, Curt: Gibt es ein eigenes Wirtschaftsstrafrecht? Instituts für Wirtschaftsrecht an der Universität Jena. Fisher, Jena, 1932. Liebl, Karlhans: Developing Trends in Economic Crime in The Federal Republic of Germany. *Police Studies: The International Review of Police Development* 1985/3. 149-162. és Savelsberg, Joachim J.: Making of Criminal Law Norms in Welfare States: Economic Crime in West Germany. *Law and Society Review* 1987/4. 529-562 Legújabbán lásd Leitner, Werner – Rosenau Henning: *Nomos Kommentar zum Wirtschafts- und Steuerstrafrecht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.

⁶⁵ Emellett az alanyi oldalt szigorító szabályozási tendencia is megfigyelhető, lásd Schmitt, Pauline: Tagungsbericht: Aktuelle und grundsätzliche Fragen des Wirtschaftsstrafrechts 6. Deutsch-Französische Strafrechtstagung, Göttingen 27.–28.10.2017. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2018/3. 111.

⁶⁶ Marc Engelhart: Development and Status of Economic Criminal Law in Germany. *German Law Journal* 2015/4. (Volume 15). 700. Vö. még Wohlers, Wolfgang – Kudlich, Hans: Wirtschaftsstrafrecht. Insbesondere Kapitalmarktstrafrecht, Insolvenzstrafrecht, Korruptionsstrafrecht, Glücksspiel und Geldwäsche. *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft* 2010/3. 627-671. és Achenbach, Hans: Aus der 2005-2006 veröffentlichten Rechtsprechung zum Wirtschaftsstrafrecht. *Neue Zeitschrift für Strafrecht* 2006/11. 614-619.

⁶⁷ Prittwitz, Cornelius: Sonderstrafrecht Wirtschaftsstrafrecht? *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2012/5. 220.

elsősorban a közösségi érdekekre, mögöttesen azonban az egyéni érdekekre is figyelemmel van a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában.

A *delictum proprium* (különös bűncselekmény) jelleg szempontjából a vizsgálat vegyes képet mutat, mert ilyenre is, de közönséges bűncselekményre (*delictum commune*) is egyaránt található példa.

A német gazdasági büntetőjogban megfigyelhet absztrakt veszélyeztető jelleg a magyar szabályozásra olyannyira nem ráilleszhető, hiszen a legfontosabb gazdasági bűncselekmények, mint például a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény kifejezetten materiális bűncselekményként kerültek szabályozásra, így befejezett megállapíthatóságukhoz eredmény (pl. vagyoni hátrány) bizonyítására is szükség van.

A gondatlan alakzat büntetni rendeltsége ugyanígy viszonylag ritka, az előkészületi cselekmények büntetéssel fenyegetésének végletes előrehozatalára azonban ismét csak felhozható példa, mint az a pénzhamisítás kapcsán látható.

Miután a gazdasági bűncselekmények jelentős része keretdiszpozíció, a gazdasági terminológia használata hazánkban sem mellőzhető.

Röviden lehet utalni a némethez több szempontból közel álló osztrák gazdasági büntetőjog szempontjaira is. A szakirodalom által vizsgált témák például a büntethetőség terjedelme és a mellékjogszabályok kérdése, a gazdasági bűncselekmények szankciói (Btk-ban, egyéb jogszabályokban), a jogérvényesítés kérdései (bűnüldöző szervek specializálódása, különleges intézkedések), az osztrák gazdasági büntetőjog globális helyzete, összehangba hozatala a büntetőjogi alapelvekkel, valamint a gazdasági büntetőjog szubszidiárius jellege, észszerűsége.⁶⁸

3. A gazdasági bűncselekmények néhány általános, statisztikai jellemzője

A német jogirodalomban már a korábbi időszakban sor került a gazdasági bűncselekmények kriminológiai jellemzőinek számba vételére is, amelyből természetesen a kriminálstatisztikai adatok, tehát a gazdasági bűncselekmények számszerűségi jellemzői sem maradhattak ki. *Klaus Tiedemann* már az 1970-es években rámutatott arra, hogy „a gazdasági élet latens

⁶⁸ Burgstaller, Manfred: *Wirtschaftsstrafrecht in Österreich*. *Juristische Blätter* 1984/21-22. 577-588. Eljárásjogi kérdéseket is tárgyal Luef-Kolbol, Heidelinde: *Developing Tendencies of Criminal Law and Criminal Procedural Law in Austria*, *European Criminal Law Review* 2012/1. 92-100.

bűnözése rendkívül nagyarányú, és a gazdasági bűncselekményekkel okozott kár csak milliárdokban mérhető.”⁶⁹

Az egyik újabb német szakkönyv az ilyen deliktumok kriminológiai jellemzőit összefoglaló fejezetében a következő adatokat idézi. 1995-ben Németországban 1,4%-át tették ki az össz-bűnözésnek a gazdasági bűncselekmények. Ehhez képest nem tűnik nagyobb növekedésnek az, hogy 2009-ben már kb. 1,7%-ról lehetett ugyanilyen volumenben beszélni. Sokkoló ugyanakkor az utóbbi idézett év kapcsán az az adat, amely arról számol be: a 2009-ben az össz-bűnözés 1,7%-át kiadó gazdasági deliktumok idézték elő a bűnözéssel okozott összes nemzetgazdasági kár 47,6%-át, tehát majdnem felét.⁷⁰

A német gazdaságban 2012-ben a gazdasági bűncselekmények ugyan csak az összes ismertté vált bűncselekmény 1,4 %-át tették ki, az általuk okozott kár azonban az össz-bűnözés csaknem felét (48,9 %-át), összesen körülbelül 3,75 milliárd Eurót tett ki.⁷¹

A gazdasági bűnügyek statisztikai jellemzői hazánkban is élénk vitatéma büntetőjogászai körökben. A témának külön tanulmányt szentelő Gál István László tett az előző évtized végén a gazdasági bűncselekmények bűnügyi statisztikája kapcsán több lényeges megállapítást. Mint írta, „hazánkban a leggyakoribb gazdasági bűncselekmények az elmúlt néhány évben az adócsalás, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés, a csempészet, a jövedéki orgazdaság, a pénzhamisítás, a csődbűncselekmény (amelyet korábban csődbüntettnek hívtunk) és a számvitel rendjének megsértése. Ezek ezres nagyságrendben váltak ismertté évente, és ezek adják az ismertté vált gazdasági bűncselekmények kb. kilencven százalékát.”⁷²

A legújabb magyar adatokat vizsgálva is érdekes fejlemények figyelhetők meg. A legfőbb ügyész 2015-ös országgyűlési beszámolójában olvasható adatok szerint: „A további súlypont a régi Btk. által még önálló fejezetbe foglalt, a Btk. szerint már a fejezetek szerinti tagolást illetően is más szerkezeti felépítésben és részben eltérő tartalommal, illetve megnevezéssel szerepeltetett gazdasági bűncselekmények elleni fellépés. Ebbe a csoportba tartoznak a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni, a költségvetést károsító, a gazdálkodás rendjét sértő, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények, valamint a pénzmosás is. A gazdasági bűncselekmények számának 2008 és 2011 közötti emelkedésével szemben 2012-2014-ben csökkenő esetszámot regisztráltak. A 2014. évi 5970 regisztrált bűncselekményhez képest a 2015-ben mért érték 7710, ami ismét a növekedés irányába mutat.

⁶⁹ Klaus Tiedemann (1976): i. m. 361. o.

⁷⁰ Gerhard Janssen: Betrug. In: Hans Achenbach – Andreas Ransiek (Hrsg.): Handbuch Wirtschaftsstrafrecht. 3., neu bearbeitete und erweiterte Aufgabe. C. F. Müller, München, 2012. 527. o.

⁷¹ Marc Engelhart., i. m. 694. o.

⁷² Gál István László (2008): i. m. 31. o.

A gazdasági bűncselekmények között szerepeltették az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásokat is, amely a régi Btk. XVII. Fejezetében szereplő számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény vagyoni kárt okozó alap- és minősített esetének feleltethető meg. A tárgyévben az említett bűncselekményből 2176-ot regisztráltak.⁷³

A büntetőjogi elnevezések tehát jelentősen megváltoztak a legutóbbi néhány évben (például a Gál által említett csempészetet és jövedéki orgazdaságot ilyen néven már egyáltalán nem ismeri a hatályos büntetőjog), emellett, mint már említettük, a rendszerbeli besorolás is megváltozott, megszűnt a „gazdasági bűncselekmények” önálló fejezete, amely a statisztikai adatgyűjtésre is értelemszerűen hatást kellett, hogy gyakoroljon. És bár, mint a legfőbb ügyészségi adatokból kiolvasható, évekig csökkenő tendenciát mutatott a gazdasági bűncselekmények volumene, a legutolsó vizsgált évben ismét emelkedést mutatott. *Ebből véleményünk szerint az is következik, hogy a gazdasági bűncselekmények számaránya az összebűnözésen belül növekedést mutat, illetve elképzelhető, hogy a jövőben ez a tendencia tovább fog folytatódni.*

Ugyanis, amíg 2014-ben még 329.303 bűncselekményt regisztráltak összesen, addig 2015-ben már csak 280.113-at, amely majdnem 15%-os csökkenést jelent.⁷⁴ Ezért tehát az, hogy a gazdasági bűncselekmények száma ugyanezen két év között csaknem 2000-rel megnőtt, újabb növekedési tendencia kezdetét is jelezheti, különösképpen annak fényében, hogy időközben dekriminalizációra is sor került (például a számvitel rendjének megsértése körében), ezért ha a korábbi trend folytatódik, mindenképpen csökkenés és nem növekedés kellett volna, hogy következzen.

Legújabb adatként rendelkezésünkre állnak a legfőbb ügyész 2016. év Országgyűlési Beszámolójának tényei is. E szerint megdöbbentő fejleményre hívnánk fel a figyelmet: „2016-ban 31.121 gazdasági bűncselekményt regisztráltak, amely ugrásszerű növekedést mutat a 2015-ben mért 7710 és a 2014. évi 5970 esetszámhoz képest.”⁷⁵ *Igazolódni tűnik tehát azon prognózis, hogy a gazdasági bűncselekmények jelentősége ismét felértékelődően van.*

Ki kell még emelni a gazdasági bűncselekmények általános kriminológiai jellemzőjeként, hogy azokat gyakran szervezett bűnözői körök követik el, ami sokszor a bűnszervezeti elkövetés [Btk. 459. § (1) bek. 1. pont] vizsgálatának kötelezettségét is felveti a

⁷³ A legfőbb ügyész 2015. évi országgyűlési beszámolója, 8. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2015.pdf (letöltés: 2017. március 20. napján)

⁷⁴ A legfőbb ügyész 2015. évi országgyűlési beszámolója, 4. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2015.pdf (letöltés: 2017. március 20. napján)

⁷⁵ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója 2016, 9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2016.pdf (letöltés: 2017. szeptember 29. napján) 8. o.

büntetőeljárásban. E kérdés részletes vizsgálatát azonban, terjedelmi okokból, nem végeztük el.⁷⁶

4. A gazdasági bűncselekmények jogi tárgyai

Nagy Ferenc szerint „*Forgalmilag a jogi tárgy az a jelenség, amit a büntetőjog véd, illetőleg a bűncselekmény támad.*” Tartalmilag továbbá „a jogi tárgy alatt a társadalom elemi fontosságú érdekei értendők, amelyeket a büntetőjog oly módon véd, hogy a büntetendőnek ítélt cselekményeket büntetőjog normák megalkotása révén büntetés kilátásba helyezésével tiltja.” Belovics Ervin véleménye alapján a jogi tárgy „a büntetőjogi jogvédelemmel kapcsolatos tudományos absztrakció”. Majd Jheringre, Finkey Ferencre, Angyal Pálra és másokra hivatkozva állapítja meg, hogy „a védett jogtárgy az az érdek vagy érték, amely a büntetőjog oltalmazására szorul, tekintettel arra, hogy az ellene irányuló támadások súlyosan sértik vagy veszélyeztetik a társadalom érdek-érték rendszerét”. Kiemeljük azonban Szomora Zsolt azon további megállapítását, amely szerint a jogi tárgy fogalmi meghatározása tartalmilag nem lehetséges, ezért nem egyértelmű esetekben a teleologikus értelmezés szolgálhat csak segítségül.⁷⁷

A gazdasági bűncselekmények jogi tárgyainak meghatározására először a német szakirodalom vállalkozott. Klaus Tiedemann szerint „A gazdasági büntetőjog fogalmának kialakításához nélkülözhetetlen e bűncselekmények jogtárgyának a meghatározása.” „a gazdasági bűncselekmények olyan gazdasági cselekmények, amelyek nemcsak az egyének érdekei ellen irányulnak, hanem társadalmi érdekeket sértenek vagy veszélyeztetnek.”⁷⁸

Egyet kell, hogy értsünk Karsai Krisztinával, aki szerint „A büntetőjogi védelem kérdése szorosan összefügg a gazdaság szerkezetével, az uralkodó gazdaságpolitikai ... szemlélettel is. Amennyiben azonban a büntetőjogot e tekintetben nem lehet függetleníteni a mindenkori gazdasági állapottól, folyamatoktól és szokásoktól, a jogtárgyak körére, illetőleg az azokat érintő védelem terjedelmére vonatkozóan az újabb gazdasági, üzleti jelenségek ... elvileg jelentős hatással lehetnek, de ezeket a büntetőjog-alkotó nem mindig képes követni. Ennek

⁷⁶ A nemzetközi szakirodalomban lásd Di Nicola, Andrea – Scartezzini, Alessandro: When Economic Crime Becomes Organised: The Role of Information Technologies - A Case Study. *Current Issues in Criminal Justice* 2000/3. 343-348., Wilson, Stephen V.; Matz, A. Howard: Obtaining Evidence for Federal Economic Crime Prosecutions: An Overview and Analysis of Investigative Methods. *American Criminal Law Review* 1977/4. 651-716.

⁷⁷ Lásd Nagy Ferenc (2010): i. m. 102. o., Belovics Ervin: Büntetőjog I. Általános Rész. HVGORAC, Budapest, 2017. 177. o. és Szomora Zsolt: A jogi tárgy funkciói, és a jogtárgyharmonikus értelmezés. *Jogelméleti Szemle* 2008/4. sz.: http://jesz.ajk.elte.hu/2008_4.html (letöltés 2016. november 15. napján)

⁷⁸ Klaus Tiedemann (1976): i. m. 361. o.

következtében elavult büntetőjogi tilalmak övezhetik a gazdasági életet... Vagy akár kriminalizációs joghézagok is keletkezhetnek, amennyiben újabb típusú visszaélések terjednek el a gazdasági életben.”⁷⁹

A gazdaság ugyanis állandó mozgásban, változásban lévő társadalmi jelenség, amelyet a büntető jogalkotás megpróbál ugyan nyomon követni, de mindig olyan új aspektusok, a bűnözés olyan új formái jelennek meg, amelyekre képtelenség a törvényhozás mégoly gyors működési szintje mellett is érdemben reagálni.

A jogi tárgynak a büntetőjog értelmezési gyakorlatában számtalan következménye van. Mindenekelőtt ilyenek tekintjük a rendszertani besorolást (gazdasági bűncselekmény-e vagy sem?), a vagyon elleni és más bűncselekményektől történő elhatárolást, illetve azt is, hogy melyik az a tényállási elem, amelytől a bűncselekmény rendbeliségét (egységét vagy többségét) függővé lehet és függővé kell tenni. A kérdés kardinális jelentőségére tekintettel tehát a jogi tárgyra minden elemzett bűncselekmény kapcsán külön is visszatérünk, itt ezért csak néhány általános jellegű szakirodalmi megállapítást emelünk ki.

Wiener A. Imre – még a szocializmus időszakában – fogalmazott úgy, hogy „a gazdasági bűncselekmények jogi tárgyát az államnak, mint közhatalomnak a gazdasági tevékenységében látjuk. E tevékenység két formában realizálódik. *Az egyik az állami (államháztartási, költségvetési) bevételek megállapítása és behajtásuk, a másik pedig az állam gazdaság szervező, az egész nemzetgazdaságot irányító funkciója.*”⁸⁰ Ez a definíció, minden előnyével együtt, véleményünk szerint még kifejezetten magán viseli a szocialista jogalkotás és jogtudomány szemléletét, amely az államnak kizárólagos, vagy legalábbis egyértelműen hegemón helyet biztosított a gazdaság szerveződésében, így óhatatlan volt, hogy a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában is az állam érdekeit helyezze előtérbe. Magyarország Alaptörvényének B) cikk (1) bekezdése azonban kimondja, hogy „Magyarország független, demokratikus jogállam.” Erre tekintettel jelenlegi viszonyaink között az 1990 előtti definiálás szempontjai nem tekinthetők kielégítőnek.

A jelenlegi német szakirodalomban *Jürgen Seier* több szinten foglalkozik egyes gazdasági bűncselekmények jogi tárgyaival. *A vagyoni, tulajdoni jogokat, mint individuális, a jog által védett érdekeket általában ugyanúgy ide sorolják, mint a szerződéses felek egymás iránti bizalmát. Emellett közösségi jogi tárgyak is feltüntetésre kerülnek a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában, olyanok, mint amilyen a gazdasági fogalom biztonsága és*

⁷⁹ Karsai Krisztina (2011): i. m. 37. o.

⁸⁰ Wiener A. Imre (1986): i. m. 87. o.

*az áruforgalomba vetett bizalom.*⁸¹ Ez a meghatározás jelenlegi körülményeink között már lényegesen elfogadhatóbb, és összekötést talál azzal a véleményünk szerint helyes nézettel, hogy a gazdasági bűncselekmények elsődlegesen valóban a gazdasági forgalom biztonságát védik, másodsorban azonban individuális jogi tárgyi szempontok, mint például a valós sértetti érdekek is jelentőséghez juthatnak. Ennek például ott lehet jelentősége egy büntetőeljárásban, hogy a sértett – így csődbűncselekmény esetében a hitelező vagy hitelezők – *jogosultak-e polgári jogi igényt előterjeszteni* és ennek folytán a büntetőeljárás keretein belül kártérítést követelni, vagy sem, továbbá mennyiben teheti ezt meg helyettük vagy nélkülük a külön törvény alapján a hitelezői érdekeket képviselő, de a felszámolási eljárás során lényegében elsők között a saját költségeit érvényesítő felszámolóbiztos.⁸²

5. A gazdasági bűncselekmények néhány általános bűncselekménytani jellemzője, különös tekintettel a büntethetőségi akadályokra

Büntetést csak bűnösen elkövetett, a társadalomra veszélyes és büntetőtörvénybe ütköző cselekmény miatt szabhat ki az erre kizárólagosan jogosult bíróság.⁸³ Kiindulópont tehát, hogy az anyagi büntetőjog szempontjából bűncselekményként értékelhető cselekmény legyen megállapítható. Ennek feltétele, hogy a Btk. különös részében írt tényállás keretei közé illeszthető – vagy az általános rész alapján büntetendő előkészületi, felbujtói vagy bűnszegédi – cselekmény valósuljon meg, továbbá ne álljanak fenn jogellenességet vagy bűnösséget kizáró okok. Utóbbiakat nevezi a szakirodalom elsődleges büntethetőséget kizáró okoknak is. A büntetőjogi felelősségre vonásnak azonban további – még szintén anyagi jogi – feltétele is van. Ez pedig nem más, mint a büntethetőséget megszüntető okoknak és a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályainak a hiánya. E kettőt összefoglaló néven Nagy Ferenc *másodlagos büntethetőségi akadályoknak* nevezi, amely elnevezéssel – az elsődleges akadályokkal szembeállítva – azt a jellegüket juttatja kifejezésre, hogy esetükben a bűncselekmény anyagi jogi értelemben megvalósul, a felelősség megállapítása mégis gátolva van.⁸⁴ Vannak továbbá a büntetőjogi felelősség megállapításának kizárólag a büntetőeljárás törvényben szabályozott kizáró okai is. Ilyenek például *a fedett nyomozó, az együttműködő*

⁸¹ Jürgen Seier: Untreue. In: Hans Achenbach – Andreas Ransiek (2012): i. m. 596. o.

⁸² 1991. évi II. törvény, 60. § (4) bek. A sértetti problematika kapcsán kiemelnénk, hogy a csődbűncselekmény kapcsán nemleges álláspontra helyezkedő 6/2018. BJE-t a Legfőbb Ügyész az Alkotmánybíróság előtt megtámadta. E kérdéssel részletesen a csődbűncselekmény elemzése kapcsán foglalkozunk.

⁸³ A büntetőjogi intézkedések közül a megrovást és a pártfogó felügyeletet azonban az ügyész is elrendelheti.

⁸⁴ Nagy Ferenc (2010): i. m. 175. o.

elkövető és a megbízhatósági vizsgálatot végző személy esetei. Álláspontunk szerint idetartozik az az eset is, amikor *az ügyész a vádemelés elhalasztása (a Be. 416. §-a alapján: az ügyészség a feltételes ügyészi felfüggesztés) tartamának sikeresen eltelt okán a nyomozást megszünteti*. Ennek indoka, hogy a vádemelés elhalasztása lényegében tartalmilag a bíróság próbára bocsátásának „ügyészi megfelelője”, és miután a próbára bocsátásnál a próbaidő kedvező eltelt az elkövető büntethetőségét megszüntető egyéb törvényi okot jelent eltérő jogforrási alapon, de nem lehet más eredményre jutni a vádemelés elhalasztásának megítélésekor sem.

Említésre érdemes, hogy a büntetőjogban nemcsak a büntetőjogi felelősséget teljes mértékben kizáró, hanem a büntetés enyhítését, vagy akár korlátlan enyhítését is megengedő rendelkezések is helyet kapnak. Az egyszerű enyhítés azt a jogosultságot kínálja a bíróság számára, hogy nyomatékos enyhítő körülmények fennállása esetén a büntetési tételkeret alsó határát átlépve annál enyhébb büntetést szabjanak ki a vádlottra, esetleg büntetésről intézkedésre térjenek át. A korlátlan enyhítés pedig lényegében felülírja a büntetési tétel alsó határát, ehelyett bármilyen más büntetés vagy a legenyhébb intézkedés is alkalmazható. Lényegi különbség azonban a büntethetőségi akadályok és a büntetés enyhítését vagy korlátlan enyhítését megengedő törvényi rendelkezések között, hogy büntethetőségi akadály fennállása esetén vádemelésre sem kerül sor, hanem a büntetőeljárást az ügyészség (vagy – az adott akadály jellegétől függően – a nyomozó hatóság) megszünteti. Amikor a büntetés enyhíthetőségéről van szó, ott a vádemelés általában nem mellőzhető, mert a bíróságot kell a vádemelés révén abba a helyzetbe hozni, hogy a büntetés akár korlátlan enyhítését mérlegelni tudja. Kivétel ez alól a már említett vádemelés elhalasztása lehet, amennyiben annak törvényes feltételei megvannak.

Véleményünk szerint helyes az a felfogás, amely alapján nem minősíthetők büntethetőségi akadályoknak azok a törvényi megfogalmazások, ahol a törvény nem negatív oldalról, a „nem büntethető...” kitétellel közelít meg egy-egy rendelkezést, hanem pozitív módon, „akkor büntethető, ha...” megfogalmazással él. Erre példa lehet a csődbűncselekmény (Btk. 404. §) vonatkozásában az a rendelkezés, hogy e bűncselekmény akkor büntethető, ha

- a) a csődeljárást megindították;
- b) a felszámolást, kényszertörlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték; vagy
- c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

Ilyen esetekben ugyanis nem büntetési akadályokról, hanem *büntetési feltételekről* lehet beszélni.⁸⁵ Az alábbiakban tehát csak a valódi büntetési akadályokat, úgy mint jogellenességet és bűnösséget kizáró, valamint az egyéb további (másodlagos) akadályokat érintjük.

A Btk. általános részi jogellenességet (egyreszerzőknél társadalomra veszélyességet) kizáró okok a gazdasági bűncselekmények körében a dolog természete miatt ritkábban fordulhatnak elő. Így nem lehet beszélni jogos védelemről, és a végszükség problémája is csak nagyon elméleti síkon vetődhet fel. Említeni érdemes azonban a Btk. 24. §-át, amely szerint „*Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged, vagy büntetlennek nyilvánít.*” E rendelkezés megteremti annak a lehetőségét, hogy a más, büntetőjogon kívüli jogterületen szabályozott jogszabály engedélye a büntetőjogban közvetlenül alkalmazható legyen. Erre figyelemmel e paragrafus alkalmazása körében azok a gazdasági tényállások jöhetnek számításba, amelyek keretdiszpozíciók, tehát más jogági normák töltik ki őket tartalommal. Erre példa lehetett korábban a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény (régi Jöt.) 11. § (1) bekezdés a) pontja, amely alapján a jövedéki termék adófelfüggesztéssel szállítható például adóraktárból, adómentes felhasználótól adóraktárba. Ennek alapján ilyen körülmények között történő szállítás esetén a jövedékkel visszaélés elősegítése (Btk. 398. §) nem valósulhatott meg, mert a jogszabály az ilyen szállítást megengedi.

Vita tárgya az ilyen rendelkezések kapcsán legtöbbször az lehet, hogy a törvényi tényállás szövegezése alapján a jogszabályi engedély megléte csak a jogellenességet küszöböli-e ki, vagy esetleg már a cselekmény tényállásszerű jellege is hiányzik. Így például az *engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység büntette* (Btk. 405. §) kifejezetten, tényállási elemként szabályozza az árunak az ország területére való behozatalának, kivitelének engedély nélküli voltát. Ez esetben tehát egyértelműen tényállásszerűséget és nem csupán jogellenességet kizáró okkal állunk szemben. Ugyanez lehet a helyzet a *jogosulatlan pénzügyi tevékenység bünteténél* (Btk. 408. §).

Tekintetbe jöhet még a gazdasági bűncselekmények körében a *megengedett kockázatvállalás* mint a cselekmény jogellenességét kizáró ok.⁸⁶ E jogellenességi akadály vonatkozásában azok a gazdálkodás körében elkövetett cselekmények vetődhetnek fel, ahol a gazdasági társaság vezetőinek mérlegelési jogában kockázattal járó gazdasági tevékenység folytatását kell megítélniük. Megvan a gazdasági előnnyel kecsegtető kimenetel bekövetkezésének lehetősége

⁸⁵ Nagy Ferenc (2010): i. m. 175. o.

⁸⁶ Nagy Ferenc (2010): i. m. 174. o.

is, ha azonban a folyamatok nem várt következményekkel járnak, akkor tényállásszerű káros eredmény bekövetkezése fenyeget. Ugyanez lehet a helyzet az ugyan vagyon elleni bűncselekményként szabályozott – és ezért ezen értekezés keretei között részletesen nem vizsgált – hűtlen kezeléssel is, ahol a gazdasági kockázatvállalás akkor is megengedhető lehet, ha végül a gazdasági társaság vagyonának csökkentését eredményezi.

Bár elvi síkon továbbra sem zárható ki, hogy a büntetőbírósnak a megengedett kockázat körébe eső cselekményt kell helyesen megítélnie, a rendszerváltozás óta történt folyamatokra figyelemmel a kérdéskör gyakorlati jelentősége vonatkozásában egyet kell értenünk *Belovics Ervinnel*, aki úgy fogalmaz, hogy „a legtöbb gazdasági szereplő, illetve a döntéshozók többségének cselekvési lehetősége behatárolt, egyrészt a konkrét törvények [...], másrészt az egyéb jogi normák által. Az ezen normákkal összhangban lévő döntések – normaszegés hiányának okából – büntetőjogi felelősséget nem keletkeztethetnek. A normaszegés viszont igen, amennyiben az egyéb feltételek – például vagyoni hátrány bekövetkezése – is fennállnak. Ez esetben azonban a felelősség alapját nem a túlméretezett kockázatvállalás, hanem a konkrét törvényi tényállási elemek megvalósulása képezi. Ugyanakkor, amennyiben az adott gazdasági tevékenység nem tilalmazott, az azt kifejtő, megvalósító büntetőjogi felelőssége sem jöhet szóba, hiszen a gazdasági élet egyik legfőbb sajátossága – szinte természetes velejárója –, hogy annak szereplői olykor gazdaságilag előnyös, olykor gazdaságilag téves, így veszteséget okozó döntést hoznak. Ez azonban a gazdaság körében értékelendő probléma és a büntetőjog érdeklődésére jogállamban semmiképpen sem tarthat számot.”⁸⁷

Végül utalni lehet a *sértett beleegyezésére*, mint szokásjogi úton érvényesülő jogellenességet kizáró okra.⁸⁸ Ez gazdasági bűncselekményeknél az úgynevezett színlelt szerződések kapcsán vetődhet fel, ami azonban a jogellenességet nem zárhatja ki. Ennek indoka, hogy a sértett beleegyezése nem foszthatja meg a cselekményt jogellenességétől, ha a beleegyezés a társadalom számára káros célra irányul.⁸⁹ A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint ilyen lehet például az adóelkerülés céljából kötött színlelt szerződés, amely véleményünk szerint adott esetben költségvetési csalást (Btk. 396. §) valósít meg.⁹⁰

A *bűnösséget kizáró okok* közül minimális relevanciával bír a gazdasági büntetőjogi tényállások kapcsán a *gyermekkor* (Btk. 16. §). A gyermekkorúak kapcsán mindössze azt

⁸⁷ Belovics Ervin: A Büntető Törvénykönyvben nem szabályozott büntetendőséget kizáró okok – II. rész. *Ügyészek Lapja* 2007/4. sz. 1. o.

⁸⁸ Nagy Ferenc (2010): i. m. 153-154. o.

⁸⁹ Nagy Ferenc (2010): i. m. 153. o.

⁹⁰ BH 2010. 148.

emeljük ki, hogy annak ellenére, hogy az új Btk. bizonyos bűncselekmények kapcsán a büntethetőségi korhatárt leszállította ugyan a tizenegyedikről a tizenkettedik életévre, ez a változtatás azonban a gazdasági bűncselekményeket egyáltalán nem érintette.⁹¹

Gyakorlati lehet a *kóros elmeállapotra* vonatkozó törvényhely (Btk. 17. §) alkalmazása, különös figyelemmel arra, hogy a kóros elmeállapot nem csak, mint a bűnösséget kizáró, hanem a büntetés korlátlan enyhítését megengedő okként is felvetődhet. Előbbi esetben a kóros elmeállapot olyan mértékű, hogy az elkövetőt képtelenné teszi cselekménye következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. Utóbbi esetben csupán korlátozott, de nem kizárt a felismerés, illetve az annak megfelelő magatartás tanúsítása. Nem ritkán előfordul a gyakorlatban, különösen szervezett bűnözői körökben, hogy a zavartalan „ügymenet” érdekében a bűnös tevékenységet végző gazdasági társaság ügyvezetőjéül, tagjaként kevéssé vagy egyáltalán nem tanult, nem ritkán hajléktalan életmódot folytató, sokszor gyengeelméjű személyt – úgynevezett strómant – bíznak meg pár ezer forintért cserébe. Ilyenkor mindenféle céggel kapcsolatos iratot íratnak alá vele, amelynek folytán természetesen ő kerül a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozóinak látókörébe. Gyanúsított kihallgatásakor aztán úgy nyilatkozik, hogy a cég ügyeiről tudomása nincsen. Ilyenkor a nyomozás megszüntetésére általában nem büntethetőséget kizáró okból, hanem azért szokott sor kerülni, mert nem állapítható meg a bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától sem várható eredmény (úgynevezett bizonyítékhianyos megszüntetés).⁹² Ha azonban a büntetőjogi felelősség valamely bűncselekmény (általában számvitel rendjének megsértése, Btk. 403. §) miatt mégis megállapítható lenne, a gyanúsított elmeállapotának orvos szakértői vizsgálata sokszor el szokott maradni, holott megalapozottan vádemelésre vagy a nyomozás megszüntetésére csak igazságügyi elmeorvos szakértői vélemény birtokában kerülhetne sor. Ha ugyanis a kóros elmeállapot korlátozta az elkövetőt cselekménye következményei felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, az ügyészségnek a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségére is figyelemmel kell megalapozott indítványt tennie a bíróság felé az alkalmazandó jogkövetkezmények vonatkozásában. Ha pedig a kóros elmeállapot teljes körű, a nyomozást meg kell szüntetnie (*kényszergyógykezelés (Btk. 78. §) büntetőjogi intézkedés alkalmazására és felmentésre tett indítvány gazdasági bűncselekmények vonatkozásában törvényileg kizárt, mivel sem személy elleni erőszakos, sem közveszélyt okozó büntetendő cselekmények nem tartoznak ide*).

⁹¹ Btk. 16. §

⁹² Be. 398. § (1) bek. b) pont

Szintén előfordulhat a *kényszer és fenyegetés* (Btk. 19. §), mint bűnösséget kizáró ok alkalmazása. A gazdasági társaságok alapítására, társasági szerződésének módosítására vonatkozó jogszabályi előírások alapvetően írásbeliséget (vagy elektronikus utat) követelnek meg, ezért gyakorlati jelentőségű lehet, hogy valakit kényszerrel, fenyegetéssel vegyenek rá a bűncselekmény tényállását megvalósító cselekedet elkövetésére. Így például, ha az elkövető arra figyelemmel nyújt be az adóhatósághoz manipulált adatokat tartalmazó és ezért a költségvetési csalás tényállását kimerítő bevallást, mert őt és családját megöléssel fenyegették meg.

Ugyancsak nagy gyakorlati jelentősége lehet a *tévedésnek* (Btk. 20. §), legyen szó akár ténybeli, akár a társadalomra való veszélyességben történő tévedésről.

A *ténybeli tévedésre* példa lehet, ha a *pénzmosás* (Btk. 399. §) elkövetője nincs tisztában azzal, hogy az általa átalakított dolog büntetendő cselekményből származik.

A *társadalomra veszélyességben való tévedésnek* a gazdasági bűncselekmények körében tapasztalható kiemelkedő jelentőségére a Legfelsőbb Bíróság maga is rámutatott. Bírósági döntéseket idézve Hati Csilla állapítja meg, hogy „*olyan tényállások esetén, melyeknél a háttérjogszabály gyakran változik, nagyobb esély mutatkozik az elkövető társadalomra veszélyességben való tévedésére. Ezt a tényt támasztja alá az is, hogy ezekben az esetekben a különböző bíróságoknak is gyakran eltérő a véleményük.* Ilyen esetekben tehát szintén nem feltétlenül várható el az elkövetőtől, hogy tisztában legyen a rá vonatkozó előírásokkal, elvárásokkal, kötelezettségekkel.”⁹³ Erre tekintettel például adójogszabályok részleteinek változása esetén akár sikerrel is lehet érvelni amellest, hogy az elkövető csakis azért tanúsított a költségvetési csalás tényállásába ütköző magatartást, mert nem volt tisztában a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségének mértékével. Idetartozhat az az Elek Balázs által részletesen vizsgált eset is, amikor a társadalomra veszélyességben való elkövetői tévedésre a hatóságok téves tájékoztatása miatt kerül sor⁹⁴ és meggyőződésünk, hogy nem fog visszhang nélkül maradni azon friss kúriai döntés sem, mely szerint nem büntethető, aki ügyvéd jogszerűtlen tanácsa alapján - a tanács jogszerűségében bízva - követ el bűncselekményt, mivel az ügyvédi tanácsra tekintettel a cselekményt abban a téves feltevésben követte el, hogy az a társadalomra nem veszélyes⁹⁵.

⁹³ Hati Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. Büntetőjogi Szemle 2012/3. sz. 14. o.

⁹⁴ Elek Balázs: Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. Rendészeti Szemle 2009/7-8. sz. 100-102. o.

⁹⁵ BH 2018.216.

Az *elvárhatóságot kizáró okok* nem a Btk. általános, hanem különös részében találhatók ugyan, amiért azonban mégis itt szükséges tárgyalni őket, annak az az oka, hogy esetükben bűnösségről, így bűncselekményről sem lehet beszélni.⁹⁶ Ezt a jogirodalomban is elismert tételt erősítette meg a Legfelsőbb Bíróság 2/2002. Büntető Jogegységi Határozata is, amely szerint „Bűnösség nélkül nincs büntetőjogi felelősség, ez következik a Btk. 10. §-ából. A bűnösségnek eleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága. A büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki köteles tartózkodni, a törvény elvárja, hogy az állampolgár magatartását a »közösségi motívum« befolyásolja. Vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben ez a büntetőjogi felelősség terhével nem várható el. Az elvárhatóság a bűnösség értékelő /normatív/ eleme, és mindig az elkövető javára érvényesül.”

Elvárhatóságot kizáró okra a tágabb értelemben vett gazdasági deliktumok körében találhatunk példát a *nemzetközi gazdasági tilalom megszegése feljelentésének elmulasztása* körében, amely miatt az elkövető hozzátartozója a Btk. 328. § (2) bekezdése alapján nem büntethető. Ennek indoka, hogy az elkövető hozzátartozójától nem várhatja el a jogrend, hogy a hozzátartozóját feljelentse.

Szintén szóba jöhetnek a *Btk. Különös Részében szabályozott büntethetőségi akadályok* a gazdasági bűncselekmények kapcsán. Így a Btk. 400. § (3) bekezdése szerint nem büntethető pénzmosás miatt, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz, és az elkövetés körülményeit feltárja, feltéve, hogy a bűncselekményt még nem vagy csak részben fedezték fel. Molnár Gábor Miklós szerint „E rendelkezés kriminálpolitikai megfontolásokon alapul. A társadalomnak nagyobb érdeke fűződik a pénzmosás leleplezéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. A járulékoság folytán ugyanis a pénzmosás leleplezése a rendszerint még ismeretlen alapcselekmény felderítését és üldözését is segítheti. Egyúttal eszköz lehet az újabb bűncselekmények megelőzéséhez,⁹⁷ hiszen a bűnös pénzek legalizálása gyakran éppen újabb bűncselekmények anyagi hátterének biztosítására irányul.”⁹⁸ Ugyanez a gondolat annak idején már Kádár Miklósnál és Kálmán Györgynél általánosságban is megfogalmazódott: „a társadalomnak előbbre való a jogi tárgy megvédelmezése, illetőleg az abban már bekövetkezett sérelem utólagos elhárítása, mint a büntetéssel elérhető generál-, illetőleg speciálprevenció.”⁹⁹

⁹⁶ Nagy Ferenc (2010): i. m. 174-175. o.

⁹⁷ Vö. Mackenzie, Robin: The Prevention and Control of Economic Crime against Governments: The Control of Abuses in the Financial Sector, Information & Communications Technology Law 1999/2. 177.

⁹⁸ Molnár Gábor (2009): i. m. 524. o.

⁹⁹ Kádár Miklós – Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966. 498. o.

A Btk. 405. § (4) bekezdése értelmében tartozás fedezetének elvonása miatt – 2013. július 1. és 2018. június 30. napja között – nem volt büntethető az az elkövető, aki „a tartozást a vádirat benyújtásáig *kiegyenlíti*”. E törvényhely szabályozása ugyancsak kriminálpolitikai, valamint hitelezővédelmi jelentőségű. Többnyire ugyanis a hitelezők is jobban értékelik, ha az adós a tartozását rendezi, mintha a vádirat benyújtásával bírósági szakaszba kerülne a büntetőügy, ezért hosszadalmas tárgyalásokra kellene járniuk, polgári jogi igényük esetleges egyéb bírói útra utasítása esetén külön polgári pereskedést vállalniuk, stb. Ebben a körben problémánk mindössze az 1978. évi Btk.-hoz képest az volt, hogy a büntethetőség megszüntető okának köre szűkült. Szűkült annyiban, hogy a korábbi törvény szerint kizárta az elkövető büntethetőségét az a körülmény, ha a tartozást a vádemelésig „kiegyenlítik”, jelenleg azonban csak az, ha azt maga az elkövető „kiegyenlíti”.

A problémát nem orvosolta a Btk. miniszteri indokolása sem, amely úgy fogalmazott, hogy „Továbbra is fenntartja a törvény a hatályos Btk. 297. § (2) bekezdésében írt büntethetőséget megszüntető okot, azt azonban kiterjeszti a hatályos Btk.-ban hitelsértésként szereplő tényállásra is. Továbbra is irányadó az a szabály, hogy a tartozás kiegyenlítésére csak a vádirat benyújtásáig kerülhet sor, e büntethetőséget megszüntető oknak a bírósági eljárásra történő alkalmazására jogpolitikai okból továbbra sem kerülhet sor. Amennyiben a tartozás a bírósági eljárásban kerül kiegyenlítésre, az a büntetés kiszabása körében értékelhető.” Az igaz, hogy az új törvény összevonta a tartozás fedezetének elvonását a hitelsértéssel,¹⁰⁰ arra azonban egyáltalán nem utal az indokolás, hogy mi volt az oka annak, hogy korábban a bárki (például egy jóakaró ismerős) által nyújtott kifizetés is megszüntette a büntethetőséget, most pedig kifejezetten csak az elkövető általi. A hitelezővédelem szempontjából ugyanis teljesen közömbös, hogy az adós maga vagy helyette valaki más törleszti a tartozást. Erre figyelemmel javasoljuk a régi, megengedőbb törvényszöveg visszaállítását a további enyhítéssel, hogy a büntethetőséget megszüntető ok ne csupán a vádemelésig, hanem egészen az elsőfokú ügydöntő bírósági határozat meghozataláig helyt foghasson. Ha ugyanis az elkövető eddig az időpontig rendezni tudja a tartozását, a megbüntetésére nincsen szükség.

2018. július 1. napjától a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2017. évi CXCVII. törvény 342. § 20. pontja úgy módosította a Btk. 405. § (4) bekezdését, hogy „tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádemelés előtt kiegyenlíti”. Látható tehát, hogy érdemi módosításra nem került sor, továbbra is csak a tartozás kiegyenlítője élvezhet

¹⁰⁰ Fázsi László: Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. Büntetőjogi Szemle 2012/3. sz. 6-7. o.

büntetlenséget, csak a „vádemelésig” megfogalmazás került kicserélésre a „vádemelés előtt”-re.

Továbbmennék végül annyiban, hogy ilyesféle büntethetőséget megszüntető okot más, tőke vagy eszközök elvonásával járó magatartást büntetni rendelő gazdasági bűncselekmények törvényi tényállásába is beépítenék. Erre példa lenne a saját tőke csorbításának büntette (Btk. 407. §), mert a forgalom biztonsága érdekében egy kft. esetében sem indokolt annak ügyvezetőjét felelősségre vonni, ha az elvont saját tőkét utóbb visszapótolja.

A Btk. 415. § (5) bekezdése a *gondatlanságból elkövetett rossz minőségű termék forgalomba hozatalának vétségéhez* kapcsol büntethetőséget megszüntető okot. Ennek értelmében nem büntethető az e vétség elkövetője, ha miután tudomást szerez a termék rossz minőségéről, mindent megtesz azért, hogy a rossz minőségű termék a birtokába visszakerüljön. Az indokolás szerint „Ez esetben a károsodás megelőzése érdekében megtett, annak elhárítást célzó aktív magatartást méltányolja a törvény a büntetlenség biztosításával.” E rendelkezés kritikájaként fogalmazódhat meg, hogy a bűnösség relatíve enyhébb fokára és az utólagos kárenyhítésre törekvésre figyelemmel teljes büntetlenséget biztosít az elkövető számára, tekintet nélkül arra, hogy esetleg súlyosabb, tudatos gondatlansággal állunk-e szemben, illetve hogy a rossz minőségű termék jelentős mennyiségű vagy értékű volt-e. Álláspontunk szerint ezért a büntethetőséget megszüntető okot akként lenne érdemes módosítani, hogy a gondatlanságból elkövetett rossz minőségű termék forgalomba hozatala elkövetőjének büntetése, kárenyhítő magatartása esetén korlátlanul enyhíthető, illetve különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető is. A bíró mérlegelésnek tehát teret lehetne biztosítani, nem pedig diszkrécióra tekintet nélkül megszüntetni a büntethetőséget.

A Btk. 420. § (4)–(6) bekezdése a *versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban* bűncselekménye kapcsán állapít meg részben speciális büntethetőséget megszüntető okokat, részben a büntetés korlátlan enyhítését vagy különös méltánylást érdemlő esetben a büntetés mellőzését megengedő körülményeket. Valamennyi itt szereplő rendelkezés a kartellek elleni eredményesebb büntetőjogi fellépést szolgálja.

Összefoglalva a Btk. különös részében vizsgált büntethetőséget megszüntető okokkal jórészt egyet lehet érteni, van azonban olyan esetkör, ahol a büntethetőségi akadályok kiterjesztésén, máshol észszerű megszorításán lehetne elgondolkozni.

6. A gazdasági bűncselekmények általános/speciális tettese (*delictum commune vel proprium*)

A Btk. 13. § (1) bekezdése értelmében tettes az, aki a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja, mindenki más csak részes (felbújtó vagy bűnsegéd) lehet. A tettesség különös esetei a közvetett és a társtettség, melyek a gazdasági bűncselekmények többségénél az általános szabályok szerint valósulhatnak meg. A kérdés ezért ebben a pontban nem ezekre, hanem az általános tettessé válás (egyes szerzőknél „alannyá válás”) feltételeinek rövid körülhatárolása. A kérdéskör részletesebb kifejtésére az egyes elemezett bűncselekmények kapcsán kerül majd sor, ezért ebben a pontban néhány általános megállapítás tehető.

A tettessé válás kérdésében a legkönnyebb döntésre azon gazdasági bűncselekmények kapcsán lehet jutni, amelyeket a törvényi tényállás szövegezése kifejezetten különös bűncselekményként (*delictum proprium*) határoz meg. Például a *költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása* (Btk. 397. §) tettese a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója lehet.

Nagyobb dilemmát okoznak azok a tényállások, amelyek formálisan közönséges bűncselekménynek (*delictum commune*) tűnnek fel a tényállásszöveg általános „Aki” kifejezése miatt, a tényállás értelmezése révén azonban elképzelhető, hogy bizonyos személyek tettesként mégsem vehetők majd figyelembe. Így, amint arra visszatérünk, vitás lehet, hogy a költségvetési csalásnak ki lehet a tettese.

Akadnak továbbá olyan tényállások, amelyeknél különösen vitatott volt a jogirodalomban, hogy a bűncselekménynek ki lehet a tettese. Erre példa a később szintén elemzésre kerülő csődbűncselekmény, korábban csődbüntett.¹⁰¹ A problémát itt a jogalkotás is észlelte, így a bíróságok és ügyészségek munkáját elősegítendő, a Btk. 404. § (6) bekezdésében kifejezetten rögzítette, hogy „A csődbűncselekményt tettesként az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen.”

¹⁰¹ Sinku Pál: A gazdasági bűncselekmények új törvényi tényállásairól. Ügyészségi Értesítő1992/2-3. 23. o.

7. A kerettényállásos szabályozás alapkérdései a gazdasági bűncselekményeknél

Már Wiener A. Imre is utalt rá nagy jelentőségű könyvében, hogy „A büntetőjogi kerettényállások annyiban sajátosak, hogy nem a büntetőjogszabály alkotója határozza meg a törvényi tényállás minden elemét, hanem a felhatalmazása alapján más jogszabályok vagy jogszabálynak nem minősülő kötelező előírások tölti ki a kereteket.”¹⁰²

Hollán Miklós általánosságban úgy fogalmaz, hogy „legszűkebb (eredetileg Binding által kialakított) fogalom szerint csak az a büntető norma minősül kerettényállásnak (Blakettsstrafgesetz), amelynek kereteit más jogalkotó (nyilvánvalóan jogszabályban, azaz például rendeletben) tölti ki.” Mint folytatja, „Egy ennél tágabb fogalommeghatározás alapján kerettényállásnak minősülhetnek az olyan rendelkezések is, amelyekben a szankciót meghatározó tényállás és az azt kitöltő norma megalkotója azonos szerv is lehet.”¹⁰³

Véleményünk szerint, a Btk. 1. §-ában meghatározott törvényesség elvére is figyelemmel, ma már általában törvény tölti ki tartalommal a büntetőtörvény keretdiszpozícióként szabályozott törvényi tényállásait, a normaalkotó tehát azonos, így a tágabb körben meghatározott fogalmat szükséges alapul vennünk a továbbiakban.

Kereszty Béla és Karsai Krisztina szerint ebben a körben „A célszerűség, mármint a gazdaság változásaira gyorsan reagáló háttérjogszabály módosíthatósága, a büntető tényállások alkalmazásánál, azok értelmezésénél gyakran okoz jelentős nehézséget, s éppen ezért elengedhetetlen a diszpozíciót kitöltő jogszabályok ismerete is.”¹⁰⁴ Kiemelnénk tehát, hogy a keretdiszpozíciós megoldás lényege, célja alapvetően az időnyerés és a jogalkotó tehermentesítése: ne kelljen mindig a Btk.-t módosítani, ha valamely gazdasági tényálláshoz hozzá kíván nyúlni. Ezt a megoldást kiegészítenénk még további gondolatainkkal. Ma is elmondható már, hogy a Btk. olyan viharos sebességgel változik, hogy az „állandóság”, mint cél biztosítása jóval kevésbé eshet csak a latba, mint korábban. Emellett kiemelnénk azt a megállapítást is, hogy a gazdasági bűncselekmények ítélkezési gyakorlatában „A másik fő nehézséget a meglehetősen nagy mennyiségű, és szövevényes háttérnorma alkalmazása jelenti. ... a gazdasági bűncselekmények megfogalmazásakor a kodifikátorok előszeretettel alkottak keretszabályokat ... Ez a szabályozás teljes mértékben indokolható, hiszen – tekintettel a gazdasági élet bonyolult szabályaira, állandó változásaira – lehetetlen lenne

¹⁰² Wiener A. Imre (1986): i. m. 120. o.

¹⁰³ Hollán Miklós: A büntetőjogi kerettényállások. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. 185-186.

¹⁰⁴ Kereszty Béla – Karsai Krisztina (2009): i. m. 514. o.

minden elképzelhető elkövetési magatartást külön-külön kriminalizálni. Ugyanakkor viszont nincs meg a kellő összhang az alap- és háttérnormák között.”¹⁰⁵ Ennek a nézőpontnak a helyességét szándékaink szerint számos, ebben a disszertációban olvasható megállapítás alá fogja még támasztani.

8. A gazdasági deliktumok és az időbeli hatály egyes kérdései

1. Az *időbeli hatály* (Btk. 2. §) problémái leginkább aktuálisan természetesen a 2012. évi Btk. hatályba lépése idején jelentkeztek, amely kapcsán magunk is készítettünk egy tanulmányt. Az évek múlásával mindez némileg veszített időszerűségéből – bár 5-6-8 évig is elhúzódó gazdasági büntetőügyekkel most is könnyűszerrel lehet találkozni – ennek ellenére azt gondoljuk, hogy az akkor tett megállapítások jó része ma is alkalmazandó, hiszen nem csak arról lehet szó, hogy teljesen új büntető törvény lép hatályba, hanem olyan eset is megtörténhet – és napjainkban mind gyakrabban meg is történik – hogy „csak” a hatályban lévő Btk. egyes szakaszainak jelentős módosítását végzi el a jogalkotó. Erre példa lehet, hogy már jócskán a jelenlegi törvény idején új gazdasági bűncselekmények jelentek meg a magyar büntetőjogban. Erre példaként említhető a hatályos Btk. 411. §-ában elhelyezett *tiltott piacbefolyásolás*, amelyet 2016. október 28-i hatállyal a 2016. évi CIII. törvény 55. § (6) bekezdése vezetett be. Erre tekintettel a gazdasági bűncselekmények és az időbeli hatály egyes problémái kapcsán az alábbiakat változatlanul összefoglalandónak tekinthetjük.

Wiener A. Imre is felhívta a figyelmet: „az időbeli hatályra vonatkozó rendelkezés elméleti alapja a *nullum crimen sine lege* elvre vezethető vissza.”¹⁰⁶ Az anyagi büntetőjog e fundamentális elvét a Btk. alkalmazásakor az elv kifejezett megjelenítése¹⁰⁷ miatt is valamennyi időbeli hatállyal kapcsolatos kérdés eldöntésénél szem előtt kell tartani.

Háger Tamás szerint „A büntetőtörvény időbeli hatálya arra vonatkozik, hogy mikortól kezdve és meddig alkalmazható a büntető jogszabály. A Btk. 2. §-ának általános előírása szerint a bűncselekmény elkövetésekor hatályos büntetőtörvényt kell alkalmazni, ez alól kivétel az elbíráláskori enyhébb büntetőtörvény visszaható ereje. A *nullum crimen sine lege* elvéből következik, hogy az új bűncselekményt megállapító, vagy az elbírálást szigorító

¹⁰⁵ Irk Ferenc – Barabás A. Tünde: *Gazdaság, bűnözés, gazdasági bűnözés, szervezett bűnözés, szervezett gazdasági bűnözés* – I. rész. Kriminológiai Tanulmányok 38. 2001. 76. o.

¹⁰⁶ Wiener A. Imre: *Büntetőpolitika – Büntetőjog (Jogszabálytan)*. In Wiener A. Imre (szerk.): *Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok. Átdolgozott kiadás*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000. 17. o.

¹⁰⁷ Az új Btk. 1. § (1) és (2) bekezdése tulajdonképpen a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveit rögzíti, mellyel a Csemegi-kódex hagyományait eleveníti fel. Vö. 1878. évi V. tc. (a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről) 1. §

büntetőtörvénynek visszaható ereje nem lehet. Az idézett elv lényege, hogy csak olyan cselekmény képezhet bűncselekményt, amelyet a törvény már az elkövetése előtt azzá nyilvánított és nem alkalmazható súlyosabb büntetés annál, mint amit a törvény az elkövetés előtt kilátásba helyezett.”¹⁰⁸

Továbbá, miután a gazdasági deliktumok jelentős része ún. *keretdiszpozíció*,¹⁰⁹ ezért az azokat kitöltő más jogági normák gyakran változó szabályainak vizsgálatától – mint arra Gula József utal¹¹⁰ – az időbeli hatály kérdése kapcsán sem lehet eltekinteni (még ha ez nem ritkán szélmalomharcnak bizonyul is). Ugyanezen az állásponton van a Legfelsőbb Bíróság 1/1999. Büntető Jogegységi Határozatának rendelkező része is, amelynek lényege szerint „ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás [...] az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.”¹¹¹

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az időbeli hatály szempontjából mely időpontot kell a bűncselekmény elkövetése idejének tekinteni. Ez főleg az időben elhúzódva megvalósuló delictumok problémája. A szakirodalom ebben a körben a magatartás-elméletet, az eredmény-elméletet és a cselekményegység elméletét említi. Ezek közül a legmeggyőzőbb az az álláspont, amely az időbeli hatály szempontjából a magatartási elméletet tekinti irányadónak, mivel a bűncselekmény elkövetésének idejét az elkövetési magatartás megvalósítása idejeként indokolt értelmezni (és nem például az eredmény megvalósulásával történő befejezettséget kell figyelembe venni).¹¹²

¹⁰⁸ Háger Tamás: A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések mint alapvető alkotmányos, garanciális szabályok. Büntetőjogi szemle 2015/3. 69. o.

¹⁰⁹ Nagy Ferenc (2010): i. m. 68. o. E kérdésre a disszertáció e fejezetének későbbi helyén még visszatérek.

¹¹⁰ Gula József: A csödbűncselekmények de lege ferenda. In Büntetőjogi Kodifikáció, 2008/1. sz. 13. o.

¹¹¹ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának büntető jogegységi tanácsa az 1999. február 15-én megtartott nem nyilvános ülésén a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettesének indítványa alapján meghozott jogegységi határozata. Korábban Wiener szerint hazánkban is ismert volt ettől eltérő álláspont. Vö. Wiener i.m. 17. o. Ezzel szemben Busch Béla szerint Magyarország Alaptörvénye „a büntetőjog forrásaként csupán kizárólag a törvényt határozza meg és a bíró alkotta jogot, konkrétan a Kúria jogegységi döntéseit nem említi, vagyis nem ismeri el jogalkotási lehetőségként. Ebből következik, hogy – álláspontom szerint – az 1/1999. BJH rendelkezéseit már ebben az évben sem szabad alkalmazni, hiszen az Alaptörvény azt nem teszi lehetővé.” Lásd Busch Béla: Meghiúsult remények az új Btk. kapcsán – az időbeli hatály és a bűncselekmény fogalma. Előadás a HVGORAC új Btk.-t bemutató konferenciáján (2012. szeptember 4.). Forrás: <http://ujbtk.hu/dr-busch-bela-meghiusult-remenyek-az-uj-btk-kapcsan-az-idobeli-hataly-es-a-buncselekmeny-fogalma> (letöltés: 2013. február 25.). Ez az álláspont azonban téves, mert a Jogegységi Határozatokban a Kúria nem jogot alkot, hanem csupán jogot értelmez, még ha ezt a bíróságokra nézve kötelező értelemben is teszi. Vö. Nagy Ferenc: i.m. 63-64. o.

¹¹² Nagy Ferenc (2010): i. m. 79. o.

Végül indokolt felhívni a figyelmet már itt arra is, hogy az időbeli hatály komplex kérdésére megfelelő választ kizárólag a „régí” és új büntetőtörvény Különös Részeinek mechanikus összevetése révén nem tudunk majd adni. Ehhez a tág értelemben vett büntetőjog¹¹³ egészét ellentmondásmentes rendszerben kell felfogni és az egyes Általános Részi, adott esetben enyhítő, vagy éppen súlyosító szabályokra¹¹⁴ éppúgy figyelemmel kell lenni, mint az egyes konkrét ügyekben rendelkezésre álló büntető eljárásjogi eszköztárra is.

Az időbeli hatály jelentése és jelentősége kapcsán idézzük Sári János nézetét, aki a jogszabály hatályán azt érti, hogy „annak alapján adott időben, területen és személyekre nézve jogviszonyok keletkezhetnek, módosulhatnak és szűnhetnek meg”, az időbeli hatály pedig nézete szerint „arra a kérdésre ad választ, hogy a jogszabály mely időszakban lehet életviszonyok tényleges alakítója”.¹¹⁵ Az alkotmányjogi megközelítés mellett megemlítjük, hogy Jakab András szerint a magyar jogi köznyelv hatályosság alatt a „létező és tényállási időbeli hatályában megvalósult jogszabályt” érti.¹¹⁶ A hatályosság és ezen belül az időbeli hatály kérdése természetesen fontos területe az alkotmányjog, továbbá más közjogi, valamint magánjogi diszciplínáknak egyaránt és mind kiemeltebb jelentőséggel bírnak annak nemzetközi és európai uniós vonatkozásai is.¹¹⁷ Büntetőjogi témaválasztásunk miatt azonban a fogalmi meghatározást a maga részleteiben mégis csupán a büntetőjogász szerzők munkái nyomán végeztük el.

A korábbi büntetőjogi szakirodalom még nem feltétlenül tett a napjainkban elfogadott definíciókhoz hasonlóan különbséget a jogszabály érvényessége és hatályossága között. Kádár Miklós és Kálmán György 1966-ban például a hatályosságot még úgy definiálták, hogy „a büntetőjogszabály hatálya azt jelenti, hogy valamely cselekmény elbírálásánál mikor, hol

¹¹³ Nagy Ferenc (2010): i. m. 17. o.

¹¹⁴ Gondoljunk csak arra, hogy a Btk. 26. § (1) bekezdésében foglalt szabályra figyelemmel a legrövidebb büntethetőségi elévülési időtartam a korábbi három évről öt évre emelkedett, de példaként említhető a középértékű büntetés kiszabására vonatkozó törvényi kötelezettségnek az esete is (Btk. 80. § (2) bekezdés).

¹¹⁵ Sári János: A jogforrások. In Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. Alapfogalmak, alkotmányos intézmények. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 103. o.

¹¹⁶ Jakab András: Jogszabályok érvényessége, hatálya és alkalmazhatósága, különös tekintettel a közösségi jog és a tagállami jog viszonyára. Jogelméleti Szemle, 2001/2. sz. 2.2.2. pont, illetve XLII. lábjegyzet. Az idézett szerző ettől részben eltérő nézete szerint, különösen az európai uniós joganyagokra figyelemmel a hatályosság és alkalmazhatóság közé egyenlőségjelet nem lehet tenni. Példaként említi erre azt az esetet, amikor egy adott norma „érvényes és hatályos, de nem alkalmazandó. Pl.: egy a közösségi jognak ellentmondó, de érvényes és hatályos magyar jogszabály az ellentmondó közösségi jogszabály hatálybalépte után történt eseményekre nem alkalmazandó (hiába esik a tényállási időbeli hatálya alá az esemény)”. Uo. 2.2.5. pont. Lásd továbbá: Jakab András: Normatív aktusok érvényessége, hatályossága és alkalmazhatósága. Jogi Fórum Publikációk. Megjelent: 2003. május 21.,

[www.jogiforum.hu/letoltes/!/files/publikaciok/jakab_andras_normativ_aktusok_erv\(jf\).doc!1362507530!/publikaciok/83](http://www.jogiforum.hu/letoltes/!/files/publikaciok/jakab_andras_normativ_aktusok_erv(jf).doc!1362507530!/publikaciok/83) (letöltés: 2013. február 20)

¹¹⁷ Lásd Blutman László: A közösségi jog időbeli hatálya és az előzetes döntéshozatali hatáskör. Európai Jog. 2008/5. sz. 22-29. o.

és kire hat ki a jogszabály érvénye.”¹¹⁸ Moldoványi György szerint „A büntető törvény időbeli hatálya azt fejezi ki, hogy meghatározott időtől fogva vagy valameddig az állam a büntető törvényben foglalt rendelkezéseknek érvényt szerez.”¹¹⁹ Velük szemben Földvári József már a mai értelemben differenciált érvényesség és hatályosság között.¹²⁰

Napjainkban a Btk. Kommentárjában Kónya István a régi meghatározást veszi alapul, amikor úgy fogalmaz, hogy „az I. Fejezet a büntetőtörvény hatályát szabályozza, vagyis azt, hogy annak rendelkezései mikor, hol és kivel szemben érvényesek.”¹²¹ Vele szemben Nagy Ferenc képviseli azt az álláspontot, hogy „ha a jogszabályalkotásra hivatott szerv az előírt formák között jogszabályt alkot és azt szintén az előírásoknak megfelelően kihirdeti, a közzétett jogszabály érvényes.” Hatályos jogszabálynak pedig azt tekinti, amely alkalmazható.¹²²

Az utóbbi felfogáshoz csatlakozunk, ez alapján a további fogalmi szűkítés iránya – érvényen és hatályon keresztül – az időbeli hatály irányába mutat. A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény¹²³ 7. § (1) bekezdése alapján „a jogszabályban meg kell határozni a hatálybelépésének napját”, amely főszabály szerint „a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet”. Ugyanezen törvény 10. §-a pedig a hatályvesztés eseteit sorolja fel. Az időbeli hatály tehát kijelöli azt az időintervallumot, amelyen belül adott jogszabály alkalmazási körrel rendelkezik. Mint Ligeti Katalin írja, „a büntető törvény időbeli hatálya arra vonatkozik, hogy mikortól kezdve és meddig alkalmazható a büntető jogszabály.”¹²⁴

E definíció a büntetőjogi jogalkalmazás számára úgy pontosítható tovább, hogy attól addig hatályos – időben – egy (anyagi) büntetőjogszabály vagy tényállás, ameddig alkalmazási köre terjed, tehát a büntetőeljárást jogerősen lezáró hatósági döntés anyagi jogi alapja lehet. E definícióból is kitűnően a büntetőjogi tényállások alkalmazási ideje sokszor túlnyúlik az adott rendelkezés – jogalkotási értelmű – hatályosságának időszakán és olyan esetekben is a „régii” szabály alkalmazását követeli meg, amikor egyébként már az adott életbeli helyzetre már új rendelkezést is tartalmaz a büntetőtörvény.

¹¹⁸ Kádár Miklós – Kálmán György: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 183. o.

¹¹⁹ Moldoványi György: A büntető törvény hatálya. In László Jenő (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 15. o.

¹²⁰ Földvári József: Büntetőjog Általános Rész. Egyetemi tankönyv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984. 53-54. o.

¹²¹ Kónya István: A büntető törvény hatálya. In Berkes György (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás, HVGORAC Kiadó, Budapest, 2012, 42. pótlás, 1. o.

¹²² Nagy Ferenc (2010): i. m. 78. o. Emellett kivételes jelleggel alkalmazható lehet a már nem hatályos jogszabály is, hiszen ha időközben új, az elkövetőre kedvezőtlenebb szabály lép életbe és váltja fel a régit, de az elbírálás már az új törvény időszakára esik, alkalmazni kell a hatályát vesztett, elkövetéskor azonban még hatályban volt normát.

¹²³ Kihirdetve: 2010. november 29. napján

¹²⁴ Ligeti Katalin: Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció 2006/1. sz. 12. o.

A Btk. 2. § (1) és (2) bekezdésének rendelkezései – a tartalmi változást magában nem foglaló jogtechnikai kivitelezésen és a fejezet elnevezésének modernizálásán¹²⁵ túl – lényegében azonosan rendelkezik az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 2. §-ával, tehát főszabállyá a bűncselekmény elkövetésekor hatályba volt törvény alkalmazását írja elő, kivételképpen pedig azon elbíráláskori büntetőjogi norma visszaható hatályú érvényesítésére kötelezi a jogalkalmazót, amely már egyáltalán nem, vagy enyhébben bünteti a delictumot.

Változást hozott azonban a 2012. évi Btk. annyiban, hogy az új, súlyosabb szankciót tartalmazó büntetőtörvény visszaható hatályú alkalmazásának lehetőségét – ezáltal hazánk nemzetközi kötelezettségeinek eleget téve – mintegy utalásképpen, már e passzusban, kifejezetten is megjeleníti.¹²⁶ Egyéb esetekben az elbíráláskori, szigorúbb büntetőjogi rendelkezés visszaható hatályú alkalmazása természetesen – az Alaptörvény XXVIII. Cikk (4) bekezdése, illetve több nemzetközi egyezmény¹²⁷ alapján – kizárt.

A Btk-nak az időbeli hatályra vonatkozó rendelkezéseiből fakadóan tehát a bűncselekmény elkövetésekor hatályban volt büntetőtörvény lényegében mindaddig alkalmazandó, amíg nála enyhébb – a büntetőjogi védelmet megszüntető vagy mérséklő – rendelkezés nem lép életbe. Kiegészítésként rögzítjük, hogy nemcsak a súlyosabb, hanem igazából az elkövetéskorival megegyező súlyú megítélésre lehetőséget biztosító elbíráláskori törvénynek sincsen visszaható ereje, tekintettel arra, hogy a jogalkalmazás főszabály szerinti kötelezettsége az elkövetéskori törvény alkalmazása.¹²⁸ „Ami már most azt a kérdést illeti, melyik törvény tekinthető enyhébbnek, válaszunk az, hogy amelyik *az adott esetben az adott elkövető számára kedvezőbb helyzetet teremt.*”¹²⁹

¹²⁵ A Fejezet címe a korábbi, „A büntető törvény hatálya” helyett már „A magyar büntető joghatóság” elnevezést viseli.

¹²⁶ 1978. évi Btk. „2. § A bűncselekményt az elkövetése idején hatályban levő törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban levő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni; egyébként az új büntető törvénynek nincs visszaható ereje.”

Új Btk. „2. § (1) A bűncselekményt – a (2)–(3) bekezdésben foglalt kivételekkel – az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

(2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.

(3) Az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő.”

¹²⁷ Például Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. cikk 2. bekezdés és Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikk 1. bekezdés.

¹²⁸ Különös tekintettel azonban az új Btk. szigorodó elévülési szabályaira, például a régi és az új Btk. szerint egyaránt három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények viszonylatában főszabályként az új törvény lesz a súlyosabbnak tekinthető, lévén ami eddig három, az eztán öt év után fog csak elévülni. Lásd 10. lj.

¹²⁹ Földvári (1984): i. m. 56. o.

Az mindenképpen leszögezhető, hogy az 1978. évi Btk. gazdasági tényállásainak továbbélése (továbbalkalmazása) főszabályként csak olyan esetekben elképzelhető, amikor a bűncselekmény elkövetésére teljes egészében 2013. július 1. napját megelőzően került sor. Emellett, egyes speciális esetekben akár olyankor is, amikor az elkövetés még az 1978. évi Btk. hatálya alatt megkezdődött, ám a befejezettség (vagy bevégezethezesség) szakasza csak ezt követően következett be. Felmerülhet továbbá akkor is, ha az elbírált bűnhalmazat egyik bűncselekménye a régi, másik bűncselekménye már az új törvény hatálya idején valósult meg.¹³⁰ Amennyiben cselekményfolyamat (ilyen nyilván a folytatólagos elkövetés is) a régi törvény hatályának idején kezdődik, majd az új törvény hatályba lépése idejére is áthúzódik, csak az új törvény alkalmazható.¹³¹ Az alábbiakban lássuk az időbeli hatály működésének néhány példáját.

2. Az 1978. évi Btk. 289. §-ában szabályozott *számvitel rendjének megsértése* kapcsán,¹³² ha a korábbi rendelkezéseket egybevetjük a Btk. vonatkozó tényállásával (403. §), nagyobb részben enyhülő jogalkotói megítélést figyelhetünk meg: a korábbi minősített eset helyett ma már alapesetként funkcionáló alakzatot a Btk. megtartotta, a büntetési tétel maximumát azonban visszaszállítja három évi szabadságvesztésre. Dekriminalizálta továbbá a bűncselekménynek a könyvvizsgálati kötelezettség megszegésével elkövethető alakzatát. A számvitel rendje megsértésének gondatlan alakzata ma már nem bűncselekmény. A minősített esetek nem számottevő kivételtől eltekintve azonosak.

Mindezek alapján, ha alapeseti számvitel rendjének megsértése [új Btk. 403. § (1) bek.] miatt indult büntetőeljárás (amely július 1-ig jogerősen értelemszerűen nem fejeződött be), abban az esetben az új tényállást visszaható erővel felruházva kell a továbbiakban alkalmazni, hivatkozni. Ez következik abból a törvényi rendelkezésből, hogy az elbíráláskori törvény alkalmazandó, amennyiben az elkövetéskorhoz képest enyhébb elbírálást tesz lehetővé. Az enyhébb megítélés – mint utaltunk rá – nemcsak a Különös Részben írt büntetési tételből fakad. Így például – szemben az 1978. évi Btk. rendelkezéseivel – most már helye lehet majd szabadságvesztés helyett más büntetés alkalmazásának, vagy büntetés kiszabása helyett akár próbára bocsátás intézkedés önálló alkalmazásának is.¹³³ A könyvvizsgálati kötelezettség

¹³⁰ A halmazati bűncselekményeket sem lehet ugyanis vegyesen, a régi és az új törvényi szabályok vegyes alkalmazásával elbírálni. Lásd BH 1995. 75. és BH 1996. 290.

¹³¹ BH 1996. 179.

¹³² Azokat a bűncselekményeket, amelyekről a disszertáció későbbi részeiben még írok, itt nem ismertetem részletesen, amelyek azonban nem kapnak részletes elemzést, azokat a szükséges mértékig bemutatjuk.

¹³³ Btk. 33. § (4) bek., 65. § (1) bek.

megszegésével elkövetett bűncselekményi alakzat kapcsán szintén visszahat az elbíráláskori törvény azzal, hogy ez esetben az eljárást a Btk. 2. § (2) bekezdés I. fordulata alapján kell lezárni.

Abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetésére gondatlanságból került sor és a 1978. évi Btk. 289. § (4) bekezdése alapján eljárást indítottak az elkövető ellen, akkor – nyomozási szakban – a nyomozást bűncselekmény hiányában meg kell szüntetni, ha pedig már vádemelésre került sor, a helyzettől függően az eljárás megszüntetésének vagy felmentő ítélet meghozatalának lehet helye.¹³⁴ Az új törvény tehát ez esetben is visszahat: nemcsak enyhébb ugyanis az új rendelkezés, hanem kifejezetten arról van szó, hogy „a cselekmény már nem bűncselekmény”.

Ha azonban a bűncselekményt a Btk. 403. § (3) bekezdésében írt valamely társaság, szervezet, stb. tevékenységi körében valósítják meg, az elkövetéskori törvényt lehet és kell alkalmazni. Ugyanis, mint látható volt, olyan esetben, amikor az elkövetés és az elbírálás idején hatályos Btk. ugyanolyan megítélésben részesít valamely bűncselekményt, marad a főszabály és az elkövetéskori büntetőtörvény alkalmazásának jogalkalmazói kötelezettsége. Ez alól a fentebb hivatkozott ingatlanbefektetési társaság sem képez kivételt, mivel ezeknél az új törvény kifejezetten súlyosabb szankciót ír elő.

E bűncselekmény három változata tehát egyszerre a büntetőtörvény időbeli hatálya három változatának is jó példája (egy-egy változata ugyanis egyaránt megfelelnek annak az esetnek, ha az új törvény nem enyhébb, enyhébb, illetve már egyáltalán nem büntet valamely cselekményt).

3. A korábban *csődbüntettként*, ma – a hitelező jogtalan előnyben részesítése vétségének¹³⁵ a régi Btk. 290. §-ába, elvileg privilegizált esetként történő újraszabályozását¹³⁶ követően – *csődbűncselekményként* ismert deliktum az utóbbi években jelentős változásokon ment keresztül¹³⁷ és az új Btk.-ban is érezhető mértékben módosult (404. §).¹³⁸ Az időbeli hatály szempontjából itt az alábbi kérdések érdemelnek figyelmet.

¹³⁴ Be. 398. § (1) bek. a) pont., 492. § (1) bekezdés a) pont, 566. § (1) bekezdés a) pont

¹³⁵ Ezen alakzattal részletesebben nem foglalkozunk, azonban utalunk arra, hogy a bírói gyakorlat szerint megalapozzák egyes hitelezők indokolatlan előnyben részesítését azok a szerződések, amelyekkel a fizetésképtelen adós - pár héttel a felszámolás kezdő időpontját megelőzően - a vállalkozó kölcsönkövetelését akként egyenlíti ki, hogy átvállalja a vállalkozónak az alvállalkozók felé fennálló tartozásait, majd e követelések fejében ingatlanok tulajdonjogát ruházza át az alvállalkozókra (BH 2009.216.).

¹³⁶ Megkérdőjelezi a privilegizált esetkénti besorolás helyességét a BH 1997. 471. számú eseti döntés, amely szerint a két tényállásnak közös metszete – közös alaptényállása – valójában nincs.

¹³⁷ A legjelentősebb 2000-es évekbeli módosításhoz lásd Gula József: A csődbűncselekmények 2007-es újraszabályozásának értékelése. In Rendészeti Szemle. 2009/7-8. szám, 80-95. o.

Ami a bűncselekmény alapeseti minősítési rendszerét illeti, azt az új Btk. változatlanul hagyja, így továbbra is rendelkezik a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett, a fizetéképtelenséget előidéző, a fizetéképtelen helyzetben megvalósított, valamint a hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövethető csődbűncselekményről.¹³⁹

Első ránézésre problematikusnak tűnhet, hogy a jogalkotó az új Btk. 404. § (1) bekezdés a) pontja szerinti, a vagyon elrejtésével, eltitkolásával, stb. elkövethető alakzathoz elhagyja a vagyon elől annak azon jellegét, hogy az a tartozás fedezetéül szolgál. Az Indokolás azonban helyesen utal rá, hogy itt valódi szigorításról tulajdonképpen nincs szó, tekintettel arra, hogy „a gazdálkodó szervezet vagyona, az erre irányuló külön jognyilatkozat nélkül is, a tartozás fedezetéül szolgál”.¹⁴⁰ Praktikus módosítás továbbá az alapesetek körében, hogy a jogalkotó a korábban külön szabályozott csalárd bukást és a fedezetelvonó csődbűncselekményt egy bekezdésbe összevonja.¹⁴¹

A nem lényegi módosítások mellett nem szabad elkerülnie a figyelmünknek azt a változást, hogy a jogalkotó korábbi, a csődbűncselekmény büntetési tételének alsó határáként az ún. generális minimummal is megelégedő felfogása az új Btk.-ban megváltozott. Büntetése tehát 2013 júliusától nem a generális minimumtól,¹⁴² hanem egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés. Ebből pedig önként következik, hogy az új Btk. ez esetben súlyosabb rendelkezést tartalmaz a csődbűncselekményre a 2013 júniusáig hatályban volt törvényi rendelkezésekhez képest. Ezért mindaddig az elkövetéskor hatályos törvény [Btk. 290. § (1)-(3) bekezdés] lesz alkalmazandó, amíg a csődbűncselekmény elkövetésére 2013. július 1. napja előtt kerül sor, a 2012. évi Btk. 404. § (1)-(2) bekezdése csak ezután foghat helyt.

Lényegében ugyanez lesz a helyzet az 1978. évi Btk. 290. § (5) bekezdése és az új Btk. 404. § (4) bekezdése, azaz a hitelező jogtalan előnyben részesítésével kapcsolatos vétségi alakzat kapcsán. Büntetése az új törvényben nem változik, így a 2012. évi Btk. hatályának idején is folyamatban lévő ügyekben a régi szabály lesz alkalmazandó.

A minősített esetek körében, akár az elkövetéskori („a cselekmény a gazdasági életben súlyos következményekkel jár”), akár az elbíráláskori („a csődbűncselekményt stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követik el”, vagy „a tényleges vagy színlelt vagyonsökkenés mértéke különösen jelentős”) törvényt veszi alapul a bíróság, először is

¹³⁸ A változásokat részletesen bemutatja Laufer Henrik: Gondolatok a csődbűncselekmény régi és új szabályozásával kapcsolatban. In Büntetőjogi Szemle. 2012/2. szám, 27-28. o.

¹³⁹ Indokolás a 404. §-hoz. Vö. továbbá BH 2008.325.

¹⁴⁰ Indokolás a 404. §-hoz

¹⁴¹ Laufer (2012): i. m. 27. o.

¹⁴² Az 1978. évi Btk. 40. § (2) bekezdése szerint kettő hónap, az új Btk. 36. §-a alapján azonban már három hónap a kiszabható minimum.

mérlegelnie, következtetnie, becsülnie kell annak megállapítása érdekében, hogy fennforog-e a minősítő körülmény vagy sem. Így ha a konkrét ügy kapcsán például arra a következtetésre jut, hogy stratégiaileg kiemelten jelentős gazdálkodó szervezetről van ugyan szó, ám a bűncselekménnyel okozati összefüggésben a gazdasági életben súlyos következmény nem jött létre, az elkövetéskor hatályos törvény lesz alkalmazandó, mivel ilyenkor annak az enyhébb alapesete kerülhet megállapításra, szemben az új törvény minősíti körülményével. Fordított esetben – ha ti. a gazdasági életben súlyos következménnyel járó csődbüntettet stratégiaileg nem kiemelt jelentőségű cég vonatkozásában követik el – az új tényállás alapesete visszaható hatállyal lesz alkalmazandó.

Eltérő a szituáció az 1978-as Btk. minősítő körülménye és a különösen jelentős mértékű (tényleges vagy színlelt) vagyonsökkenéssel járó új csődbüntetti alakzat összefüggésében. Ha ugyanis egy csődbűncselekmény különösen jelentős vagyonszűnőhöz vezet, arról lényegében már fogalmilag sem mondható el, hogy ne okozna súlyos következményt a gazdaság életében. Ötszáz millió forint fölötti veszteség okozása ugyanis már egy cégóriásnál is funkciós zavarokat okozhat és a gyakorlati élet tapasztalatai szerint egy sor beszállító, alvállalkozó, stb. elemi megélhetését is veszélybe sodorhatja. Erre figyelemmel ilyen esetben az előző bekezdésben megfigyelt felcserélhetőség, illetve adott esetben a minősített esetről az alapesetre történő áttérés lehetősége nem alakulhat ki a két büntetőtörvény rendelkezései között. Ha a vagyonszűnő öt száz millió forint feletti is, a folyamatban lévő ügyekben továbbra is a régi törvény lesz az alkalmazandó, figyelemmel arra, hogy így is, úgy is minősítő körülmény valósul meg, amelyek büntetési tétele pedig azonosan kettő évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés. Ha pedig a régi és új törvény azonos büntetési tételről rendelkezik, mint láthattuk, a régi szabály lesz az irányadó.

Fel kell hívnunk a figyelmet e bűncselekmény kapcsán az alannyá válás (tettesi kvalifikáció) egy új esetére. Az új Btk. 404. § (6) bekezdése szerint – a korábbiakkal ellentétben – az olyan tulajdonos is alanya lehet a bűncselekménynek, akinek a felszámolási eljárás elrendelésével ugyan megszűnt a vagyonnal való rendelkezési joga, ennél fogva az általa e vonatkozásban kötött jogügyletek érvénytelenek, a rendelkezésre de facto azonban mégis lehetősége van (például azért, mert a felszámolóval nem működik együtt, neki a vagyon elemeit nem bocsátotta rendelkezésére). Mivel az ilyen személy a bűncselekmény tettese csak 2013. július 1-jén vagy azt követő elkövetés esetén lehet, ezért a korábbi elkövetés miatt indult ügyekben rájuk a csődbüntett tényállása nem lesz kiterjeszhető.

Megjegyeznénk, hogy ennek mintha ellentmondana a 2013. júliusa előtti gyakorlat, amikor – annyit kellett mindössze bizonyítani, hogy egy fiktívnek tűnő „cégeladás” esetén ki volt / maradt az, aki a továbbiakban is érdemben, ténylegesen irányította a céget.¹⁴³

4. A rossz minőségű termék forgalomba hozatala (1978. évi Btk. 292-294. §) a Btk. 415. §-ban, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények körében kapott helyet. Az időbeli hatály kapcsán a következő módosítások hangsúlyosak. A jogalkotó szerint az a körülmény, hogy az új törvény nem tartalmazza a forgalomba hozatal elkövetési magatartása mellett a használatba adást, az értékesítést és az ezek iránti intézkedést, valódi dekriminalizációt nem jelent. Az Indokolás értelmében „a törvény ezáltal megerősíteni kívánja azt, hogy a forgalomba hozatalon, forgalmazáson érteni kell a használatba adást, és nemcsak a közvetlen fogyasztás célját szolgáló, hanem a termelés folyamatában továbbfeldolgozásra kerülő termék értékesítése is ide értendő”.¹⁴⁴

Álláspontunk szerint ez az érvelés dogmatikai szempontból aggályos lehet, figyelemmel arra, hogy anélkül értelmezi kiterjesztően a korábbiakhoz képest a „forgalmazás” fogalmát, hogy erre nézve a jogalkotó kifejezett – például értelmező rendelkezésbe ágyazott – útmutatót adott volna a jogalkalmazás számára. Emellett a törvényhozó némileg félreérthetően fogalmaz az egyes elkövetési magatartások iránti *intézkedés* büntetőjogi természetére kapcsán is. Az 1978. évi Btk.-beli szabály ezen kitétele véleményünk szerint nem jelentett mást, mint a bűncselekmény előkészületének tulajdonképpeni *megkettőzését*, mivel nem képzelhető el például olyan, a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagy ezt könnyítő magatartás, amelyet ne lehetne ugyanígy a forgalmazás iránti intézkedés befejezetti bűncselekményfordulat alá vonni. E korábbi rendelkezés elhagyása tehát helyes, az ilyen jellegű magatartásokat – feltéve, hogy azok kapcsán a célzat is bizonyított – az előkészület fogalmi körében indokolt értékelni.

Rátérve az időbeli hatályra: ha elfogadjuk a jogalkotónak a miniszteri indokolásban olvasható fenti, vitatható érvelését, amely szerint az értékesítési, illetve használatba adási fordulatok elhagyásával nem szűkült a bűncselekmény hatóköre, akkor ezek esetében – a változatlan, három éves büntetési tételekre figyelemmel – az elkövetéskori törvény szerint kell ítélni. Ha azonban csupán ezek iránti intézkedésre került sor: az elbíráláskori törvény – tehát az új Btk.

¹⁴³ Csódtv. 63/A. §, BH 2010.318, további távolibb: BH 2011.227, BH 2013.175, BH 2012.101. A szakirodalomból ide vonatkozóan még dr. Dallos Norbert: Néhány személyes ügyészi gondolat az okiratot szerkesztő ügyvéd büntetőjogi felelősségéről. Jogászvilág online. <https://jogaszvilag.hu/rovatok/életmod/nehany-szemelyes-ugyeszi-gondolat-az-okiratot-szerkeszto-ugyved-buntetojogi-felelossegerol> (letöltve: 2017. május 4.)

¹⁴⁴ Indokolás a 415. §-hoz

415. § (3) bekezdés szerinti előkészületi alakzata – visszaható hatállyal alkalmazandó, mivel büntetése csupán egy évig terjedő szabadságvesztés.

Az 1978. évi Btk. 292. § (2) bekezdése szerint a bűncselekmény minősített esete akkor valósult meg, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű vagy értékű rossz minőségű termékre követték el. A Btk. ezek mellé felveszi ezek mellé két klasszikusnak tekinthető minősítő körülményt: a bünszövetségben és az üzletszerűen történő elkövetést. Ezek kapcsán az elkövetés idején hatályos törvénynek az alkalmazása egyértelmű. Ha például egy folyamatban lévő büntetőügyben az nyer megállapítást, hogy az elkövető a rossz minőségű termék forgalomba hozatalát rendszeres haszonszerzésre törekedve, vagy legalább egy társával, a bünszövetség megállapításának alapjául szolgáló szervezettség jeleit mutatva valósította meg, a súlyosabb minősítésre lehetőséget biztosító új törvény visszaható hatályú alkalmazása alapvetően tilalomba ütközik. Ilyenkor – a súlyosabb fokú társadalomra veszélyes jegyek ellenére is – az elkövetéskori törvény szerinti alapesetként kell értékelni a cselekményt.

Mind a korábbi, mind az új törvény büntetni rendeli a bűncselekmény gondatlan elkövetését is, ehhez kapcsolatosan a Btk. 415. § (5) bekezdésében azonban speciális büntethetőséget megszüntető okot létesít. Ennek értelmében megszűnik a büntethetősége a rossz minőségű terméket gondatlanságból forgalomba hozó azon személynek, aki – mihelyt tudomást szerez a termék rossz minőségéről – mindent megtesz azért, hogy a rossz minőségű termék birtokába visszakerüljön. Ez a rendelkezés a 2013. július 1-jét megelőzően elkövetett, folyamatban lévő ügyekben visszaható hatállyal kell, hogy alkalmazást nyerjen. Ennek indoka, hogy az a büntetőjogi felelősséget kifejezetten menti és a megbüntetést gátolja, így az elkövetéskorinál enyhébb helyzet jön ezáltal létre. Alkalmazása felfogásunk szerint – a törvényi megfogalmazás miatt – szinte kizárólagosan hanyag gondatlanság esetén jöhet szóba.¹⁴⁵

5. A *pénzhamisítás* kapcsán a törvényi indokolás kifejezetten úgy foglal állást, hogy „a törvény a hatályos Btk.-hoz képest jelentős változtatás nem tartalmaz.”¹⁴⁶ Ennek ellenére nem kevés és meglehetősen túlzó szigorítással is találkozhatunk. Ezek tartalmi bírálatától eltekintve, az időbeli hatály szempontja az alábbiak szerint bírhat jelentőséggel.

Figyelemmel arra, hogy a különösen nagy vagy azt meghaladó értékű pénzre, illetve a bünszövetségben történő elkövetés – mint minősítő körülmény – büntetési tétele a Btk. szigorítási gondolatának jegyében öttől tíz évig terjedő szabadságvesztésről [1978. évi Btk. 304. § (2) bekezdés] öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztésre (Btk. 389. § (2) bekezdés)

¹⁴⁵ Ugyanígy Tóth: i.m. 157. o. és Molnár: i. m. 41. o.

¹⁴⁶ Indokolás a 389. §-hoz

emelkedett, a folyamatban lévő ügyekben természetesen a régi büntetési tétel keretei között kell maradnunk.

Ugyanez a helyzet a bűncselekmény előkészülete kapcsán, amelynek büntetése az új törvényben a korábbi kettő évben maximáltról három évre nőtt [1978. évi Btk. 304. § (4) bekezdés, Btk. 389. § (3) bekezdés]. Gyakorlati jelentősége miatt aggályosabb azonban az a módosítás, amely megszüntette a kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre (vagy váltópénzre) elkövethető, quasi privilegizált pénzhamisítást [1978. évi Btk. 304. § (3) bekezdés], amely 2013. július 1-jei vagy azt követő elkövetés esetén már az alapeset kettőtől nyolc évig terjedő büntetési tételkeretébe esik bele. Ha azonban korábbi elkövetés miatt lesz ügy folyamatban, az elkövetéskori törvény az irányadó. E módosítás fő problémája egyébként az a körülmény, hogy a pénzhamisítások legnagyobb része kapcsán, általános jelleggel megemelkedett a büntetési tételkeret. Az Indokolás szerint ilyenkor „a bíróság a büntetés enyhítésének a lehetőségével élhet, így értékelve az elkövetett cselekmények eltérő, kisebb tárgyi súlyát”.¹⁴⁷ Kérdés, hogy életszerű és nem attól elrugaskodott-e az a jogpolitika, amely a magas törvénybeli büntetési tételekre figyelemmel a bíróságokat jóformán általános jelleggel a büntetés enyhítésére vonatkozó törvényi rendelkezések alkalmazására ösztönzi.

A legvitathatóbb törvényhozói módosítás az 1978. évi Btk. 306. §-ában szabályozott hamis pénz kiadása kapcsán a tényállás önállóságának megszüntetése tekinthető. A jogalkotó ezután az ilyen jellegű cselekményeknél nem a legfeljebb egy, illetve minősített eset vonatkozásában legfeljebb három éves büntetési tételben kívánja meg a büntetés kiszabását, hanem ezen eseteket is rendes pénzhamisításként kell értékelni azzal, hogy a Btk. 389. § (4) bekezdése alapján ilyen esetekben a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye. E módosítás elméletileg és gyakorlatilag korántsem támogatható, miután a csökkent elvárhatóságot és a társadalmi felfogást is figyelmen kívül hagyva kriminalizálja a társadalomra alig veszélyes cselekményt elkövetőket is – az Indokolás szerint „a pénzforgalom biztonsága érdekében”.¹⁴⁸ Mindazonáltal a hamis pénz kiadása miatt folyamatban lévő ügyekben az elkövetéskor hatályban volt – az elkövetőre nézve lényegesen kedvezőbb rendelkezéseket tartalmazó – normát kell alkalmazni.

¹⁴⁷ Indokolás a 389. §-hoz

¹⁴⁸ Indokolás a 415. §-hoz

9. A gazdasági bűncselekmények és a vagyon elleni bűncselekmények elhatárolásának egyes általános szempontjai

Korinek László hívja fel a figyelmet arra a szempontra, hogy „Irányultságukat tekintve a vagyon ellen irányulnak azok a bűncselekmények is, amelyeket a gazdasági kriminalitás világába sorolnak. Valójában úgy is fel lehet fogni, hogy a tulajdont sértő magatartások „nagyüzemi” formájáról van szó.”¹⁴⁹ Ebből következően meglehetősen viszonylagos kérdés az, hogy egy deliktum a vagyon elleni, avagy a gazdasági bűncselekmények kategóriájába tartozik, oda sorolható. Természetesen vannak meglehetősen egyértelmű esetek, mint amilyen a lopás, ugyanakkor, ha Korinek szavaival élve, „nagyüzemben” kerül sor szervezett lopássorozatra a nagyvállalat sérelmére, már érdemes lehet elgondolkodni azon, hogy kriminológiailag nem-e gazdasági törvényszegéssel van-e dolgunk. Ugyanez igaz fordítva is, a csődbűncselekmény egyértelműen gazdasági bűncselekmény az anyagi büntetőjog tükrében, ha azonban azt egy adós úgy követi el, hogy a fedezetül szolgáló gépjárművet felgyújtja és ezzel megsemmisíti, könnyedén lehetne érvelni amellett is, hogy primér vagyoni érdek, a tulajdon sérült, és rongálás miatt kell az elkövetőt elmarasztalni.¹⁵⁰

Kereszty Béla és Karsai Krisztina mindezt úgy fogalmazza meg, hogy „Sajátos a gazdasági és a vagyon elleni bűncselekmények kapcsolata, mivel egyfelől a gazdasági bűncselekmények legtöbbször vagyoni károsodást eredményeznek, másfelől a vagyon elleni támadások gyakran gazdasági hátrány okozásával járnak.” Az idézett szerzők általános szabálynak tekintik, hogy „alaki halmazat esetén a gazdasági bűncselekmény lép előtérbe (specialitás), kivéve azokat az eseteket, ahol a törvény szubszidiárius szerkezetű megoldást alkalmaz.”¹⁵¹

Molnár Gábor a gazdasági bűncselekmények speciális jellegét a következő okfejtéssel árnyalja: „A gyakorlatban a vagyon elleni és a gazdasági bűncselekmény elhatárolásának igénye a csalás (318. §) és a csalásszerű gazdasági bűncselekmények körében merülhet fel. Ha e két bűncselekmény a speciális és a generális viszonylatában áll, akkor értelemszerűen csak a speciális gazdasági bűncselekmény megállapítására kerülhet sor. A rendszerinti probléma azonban akkor és azért merül fel, mert a gazdasági bűncselekmény valójában nem speciális a csaláshoz képest. A specialitás ugyanis csak az egymást az általános elemek tekintetében fedő

¹⁴⁹ Korinek László: A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. Rendészeti Szemle 2009/7-8. sz. 39. o.

¹⁵⁰ Utóbbi természetesen csak akkor minősülhet így, ha olyan vagyontárgyra követnék el a rongálást, amely nem áll az elkövető tulajdonában. Saját gépjárműnél, ha átszállt a tulajdonjog és pl. opciós jog van az illetőnek, a rongálás nem valósulhat meg, idegen vagyontárgy hiányában.

¹⁵¹ Kereszty Béla – Karsai Krisztina: A gazdasági bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (2009): i. m. 514. o.

tényállások tekintetében állapítható meg.” Az ilyen esetekre ezért azt javasolja, hogy „a család csak akkor konzumálja a gazdasági bűncselekményt, ha a büntetési tétele súlyosabb.”¹⁵²

A fentiek azonban csak azt támasztják alá, hogy a gazdasági forgalom biztonsága és a tulajdonjog vagy a vagyoni jogok egymástól nem független, hanem egymást metsző jogi tárgy halmazok, így az egyes bűncselekményi összeütközéseknél azt kell kiemelten vizsgálni, hogy elsősorban, kardinálisabban melyik érdek sérült, és ennek lehet determináló jelentősége abban a vonatkozásban, hogy végül egy gazdasági, vagy egy vagyon elleni bűncselekményt állapítunk meg a vádlott terhére. A gazdasági és a vagyon elleni bűncselekmények elhatárolási kötelezettségét tehát az teremti meg, hogy e bűncselekmények egymással lényeges átfedésben vannak, jogi tárgyi és tényállási elemek tekintetében egyaránt. Ez egyébként nem ritkán az egész büntetőeljárásra rányomhatja a bélyegét, különösen ha általános nyomozó hatóság (rendőrség) jogosult nyomozni például a vagyon elleni bűncselekmény, és különös nyomozó hatóság (pl. NAV) a gazdasági bűncselekmény között, és vélt negatív hatásköri összeütközések miatt megindul az ügy ide-oda „dobálása.”

10. Gazdasági bűncselekmények és büntetőjogi szankciók

A gazdasági bűncselekmények elkövetése miatt alkalmazható szankciók tárháza széles skálán helyezkedik el.¹⁵³ A legenyhébb az említett körbe tartozó bűncselekmény példája lehet a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás büntetendővé nyilvánított előkészülete (Btk. 392. § (2) bek.), amely szabadságvesztéssel nem, csupán *elzárással* büntethető. Megállapítása esetén természetesen helye van a Btk. 33. § (5) bekezdésének megfelelően *más, alternatív szankciók kiszabásának* (fontos, hogy ehhez nincs szükség különös méltányolást érdemlő körülményekre sem, hanem erre az ügyészség minden további nélkül indítványt tehet, és a bíróság kiszabhatja).

Emellett azonban kiemelkedő tárgyi súlyú, a gyakorlatban általában, ha nem is automatikusan, de jó eséllyel letöltendő *szabadságvesztéssel* büntetett gazdasági bűncselekményeket is szabályoz a büntetőtörvény. Erre példa lehet az 5-10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, különösen jelentős (500 millió forint feletti) vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás.

¹⁵² Molnár Gábor (2009): i. m. 18-19. o.

¹⁵³ Vö. Cohen, Mark A.: The Economics of Crime and Punishment: Implications for Sentencing of Economic Crimes and New Technology Offenses, George Mason Law Review 2000/2. 503-528.

Kiemeljük a szankciók köréből a Molnár Gábor által is külön nevesített *elkobzás és vagyonekobzás* intézkedéseket. A szerző 2009-es álláspontja szerint „az elkobzásnak széles körű és jól kimunkált gyakorlata van”, de a „vagyonekobzás gyakorlata a gazdasági bűncselekmények körében valójában még nem indult be.”¹⁵⁴ A legújabb kúriai gyakorlat ugyanakkor már foglalkozott a kérdéssel, amikor kifejtette, hogy vagyonekobzást kell elrendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra is, amellyel más gazdagodott. Ha gazdálkodó szervezet gazdagodott ilyen vagyonnal, a vagyonekobzást vele szemben kell elrendelni. A vagyonekobzást erre irányuló indítvány hiányában is alkalmazni kell. Emellett utalt arra is, hogy vagyonszerzésnek tekintendő az is, ha a bűncselekmény a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel függ össze; az elkövető vagy más személy, illetve gazdasági társaság a költségvetési bevétel csökkenésével azonos mértékű vagyont szerez a befizetés elmulasztásával, így a költségvetési bevétel csökkenésével azonos mértékű vagyonekobzást kell elrendelni (95. BK vélemény).¹⁵⁵

Szintén új és jelentős fejleményként külön kell szólni a Btk-t 2016. október 28-ától módosító 2016. évi CIII. törvényről, amely részben átformálta a *vagyonekobzás* szankcióra vonatkozó szabályokat, pontosabban egy új esetkört munkált ki. A módosító jogszabály miniszteri indokolása szerint: „A 2014/42/EU irányelv alapján meghatározott bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásban a kiterjesztett hatályú vagyonekobzást lehetővé kell tenni, amennyiben a bíróság úgy véli, hogy az adott vagyon valamilyen más bűncselekményből származik. Ez nem jelenti azt, hogy megállapítást kell nyernie annak, hogy az adott vagyon milyen konkrét bűncselekményből származik. Elegendő, ha ésszerűen feltételezhető, hogy az adott vagyont valamilyen bűncselekmény - és nem más, jogszerű tevékenység - útján szerezték. Ebben az összefüggésben a bíróságnak mérlegelnie kell az eset konkrét körülményeit, ideértve azokat a tényeket és rendelkezésre álló bizonyítékokat, amelyek alapján a kiterjesztett hatályú elkobzásról szóló határozat meghozható. Az a tény, hogy az adott személy vagyona aránytalanul nagy a jogszerű jövedelméhez képest, egyike lehet azoknak a tényeknek, amelyek alapján a bíróság levonhatja azt a következtetést, hogy a vagyon bűncselekményből származik. Az irányelv azt is megengedi, hogy a tagállamok olyan követelményt is meghatározzanak, miszerint egy bizonyos időtartamon át a vagyon bűncselekményből származónak minősülhet.”¹⁵⁶ A módosítás nyomán:

¹⁵⁴ Molnár Gábor (2009): i. m. 22. o.

¹⁵⁵ BH 2017.142.

¹⁵⁶ A 2016. évi CIII. törvény indokolása, Complex Jogtár

„74/A. § (2) Az ellenkező bizonyításáig vagyonekobjzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyonekobjzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amelyet

[...]

n) a pénzhamisítás [389. § (1)-(3)], a pénzhamisítás elősegítése (390. §), a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása [392. § (1)-(2) bekezdés], a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés [393. § (1)-(2) bekezdés], a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése (394. §),

o) a bünszervezetben elkövetett, különösen nagy vagy különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás [396. § (4)-(5) bekezdés],

p) a pénzmosás (399. §)

[...]

elkövetője a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan.”

Kiemelkedő tárgyi súlyú egyes gazdasági bűncselekmények esetén tehát a törvény 2016. október 28-a óta lehetőséget biztosít arra, hogy a szokásos bizonyítási teher megfordításával a bűncselekményből származó és ezért elkobzandó vagyonnak lehessen tekinteni a büntetőeljárás megindítását megelőző 5 éven belül szerzett vagyont, ha a bíróság mérlegelési jogkörében eljárva úgy ítélné meg, hogy a vádlott túl nagy lábon él ahhoz képest, ahogy azt igazolt jövedelme, vagyona lehetővé tenné. Miután meglehetősen új rendelkezésről van szó, kialakult ítélkezési gyakorlata még nem ismert. Azt azonban már szükséges megemlíteni, hogy a bűncselekményből származó javak elvonását célzó büntetőjogi szankciók akadálytalan és teljes körű érvényesüléséhez az eljárásjog által biztosított eszközök (pl. zár alá vétel, vagyon-visszaszerzési eljárás) megfelelő alkalmazása elengedhetetlen. Ezekre a következő pontban térünk ki.

11. A gazdasági bűncselekményeket érintő általános büntető eljárásjogi kérdések, különös tekintettel az ügyészség feladataira

Az anyagi és az eljárási büntetőjog napjainkra egymástól jól elhatárolható területek, amelyek elméleti és tételes jogi elkülönítése hazánkban is régóta jelen van. A gyakorlati jogalkalmazás során azonban természetesen nem kerülhetjük el, hogy a Btk.-t és a Be.-t együttesen alkalmazzuk. Hasonló felfogást képvisel Molnár Gábor, aki 2009-ben megjelent könyvében ugyan elsősorban a gazdasági bűncselekmények anyagi jogi kérdéseit dolgozza fel, egy

fejezet erejéig mégis kitér olyan eljárásjogi rendelkezésekre is, amelyek speciálisan a gazdasági büntetőügyekben jelenhetnek meg.¹⁵⁷ Erre tekintettel, egy rövid áttekintést ebben az értekezésben is szükséges elvégezni. Erre tekintettel a Be. rendelkezéseit is megvizsgáljuk, továbbá a nyomozó hatóság és az ügyészség kapcsolatait rendező alacsonyabb szintű ágazati jogszabályokra is kitérünk. Noha szintén jelentősnek tartjuk a kriminalisztikai szemlélet alkalmazását is, utóbbi részletes bemutatásától terjedelmi okból eltekintettünk.

1. A gazdasági bűncselekmények egy részénél az egyébkéntinél is nagyobb jelentőség juthat a *törvényes vád* problémájának, amely elsősorban az ügyészséget, mint közvádlót terhelő büntetőeljárás kötelezettség volt a régi Be. értelmében.¹⁵⁸ A régi Be. 2. § (2) bekezdése szerint *Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.*

A Legfelsőbb Bíróság az 1/2007. Büntető Kollégiumi véleményben fejtette ki a *törvényes váddal* kapcsolatos lényeges megállapításait. A legfontosabbak ezek közül a következők. Alaki feltételként szükséges, hogy a vádat az arra jogosult (legtöbbször az ügyészség, kivételesen a magánvádló vagy a pótmagánvádló) terjessze elő. Emellett „A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy meghatározott személy ellen irányuljon. Ismeretlen személy ellen emelt vád nem törvényes”. Tartalmi feltétel, hogy „A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt tartalmazzon.”

Az újabb bírói gyakorlat szerint „A törvényes vád fogalmát a büntetőeljárás törvény határozza meg. Rendelkezése olyan eljárási szabály, amely a vád minimális alaki és tartalmi feltételeit állapítja meg. Ezek megvalósulnak, tehát a vád törvényes, ha az alaki legitimációval rendelkező vádló a bírósághoz benyújtott indítványában meghatározott személy büntetőtörvénybe ütköző konkrét cselekménye miatt a büntetőeljárás lefolytatását kezdeményezi. A vád törvényességét nem érinti, hogy a nyomozás szabályait betartották-e, és az sem, hogy a vád törvényesen beszerzett és ellenőrzött bizonyítékon alapszik-e.

A vád anyagi jogi megalapozottsága a vád törvényessége szempontjából közömbös. A vád törvényessége a vádnak az a képessége, amelynek folytán alkalmas a bírósági eljárás megindítására.”¹⁵⁹

¹⁵⁷ Molnár Gábor (2009): i. m. 23-28. o.

¹⁵⁸ Czédli-Deák Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében. Büntetőjogi Szemle 2016/1-2. 3-22. http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2016/08/BJSZ_2016_1_2_CzedliDeakAndrea.pdf

¹⁵⁹ EBH 2014. B.17.

Más törvényi megoldást alkalmaz a Be. A törvény Indokolása szerint „a törvényes vádként szereplő formális elvárásokat nem a fogalom fenntartásával, hanem a vád szükségszerű, fogalmi elemeinek kötelező tartalmi elemekként történő nevesítésével rendszerezi. A vád felsorolt törvényes elemeinek - a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése, a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírása, a cselekmény jogi minősítése és a bírósághoz intézett indítvány - a nem pótolható hiányossága esetén a bíróság továbbra is megszüntető határozatot hozhat”.¹⁶⁰ Így a Be. 422. § (1) bekezdése meghatározza a vádirat törvényes elemeit, melyek:

„a) a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése,

b) a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírása,

c) a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítése,

d) az ügyészségnek a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt felmentésére vonatkozó indítványa.”

Egyértelmű tehát, hogy 2018. július 1-jétől ugyanúgy meg kell felelnie a vádirati tényállásnak a jelenlegi követelményeknek. A történeti tényállás pontos körülírása – tehát annak megfelelő megjelölése, hogy *ki, mit, mikor, hol, mivel és miért* követett el – a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában sem mellőzhető.¹⁶¹

Követelmény tehát a vádlott (vagy vádlottak) olyan pontosságú meghatározása, hogy más személlyel ne legyen összetéveszthető. A név (korábbi nevek, gúnynevek) mellett tehát a születési hely, idő, illetve a vádlott édesanyjának neve is feltüntetendő. A lakóhely és a tartózkodási hely megadása is indokolt, bár például a terhelt távollétében folytatott eljárás vagy hajléktalan személy esetén nem mindig kerülhet rá sor.

Újabban a Kúria szerint „Törvényes vád hiányáról van szó, ha a vád szerint nincs alanya a felrótt magatartásnak, illetve a vádlott személyének kiléte ismeretlen vagy általánosságban megjelölt (például: valaki, a jelenlévők stb.). Ez ugyanis nem biztosítja a bizonyítási eljárás lefolytatásának lehetőségét, nem a vád álláspontjának tisztázását, hanem kialakítását, ekként pedig nem a bíróság törvényi feladatát célozza. Lényeges különbség azonban, ha az elkövetőként vádolt személy kiléte ismeretlen, vagy ha az elkövetőként vádolt személy természetes személyazonosító adata ismeretlen, illetve bizonytalan. A törvényes vád fogalmi eleme, az elkövetéssel megvádolt személy meghatározottsága azt jelenti, hogy a vád szerinti ténybeliség alanyra konkretizált, a vádló meghatározott személyre szólóan indítványozza a bizonyítási eljárás lefolytatását. Az adott személy neve, személyi adata, azok megléte,

¹⁶⁰ A 2017. évi XC. törvény Indokolása, Complex Jogtár

¹⁶¹ Erre lehet következtetni abból is, hogy a jogirodalom is kifejezetten vizsgálja gazdasági bűncselekmény kapcsán a vád törvényességét. Lásd Sándor Lénárd: A Debreceni Ítéletábla ítélete csalás és adócsalás büntetéről – a törvényes vád egyes kérdései. Jogesetek Magyarázata, 2014/1. 28-38. o.

kétségessége, téves mivolta nem a vád törvényességével áll összefüggésben, és nem a bizonyítási eljárás lefolytatásának akadálya. A meghatározottság egy adott személyre konkretizáltságot jelent, nem pedig a személyi adatok konkrétságát.”¹⁶²

A bűncselekményt olyan részletességgel kell körülírni, hogy *az elkövetési magatartást megvalósító életbeli jelenség abból félreérthetetlenül felismerhető legyen* de ugyanez vonatkozik az elkövetési módra és az eredményre is. Ha bűnhalmazatban álló bűncselekményekről vagy folytatólagosan elkövetett bűncselekményről lesz a vádiratban szó, ezek törvényi ismérveit is ki kell munkálni, miként részesi közreműködés esetén a felbujtás és a bűnsegély is pontos körülírást igényel. Fontos, hogy az elkövetési magatartás körülírásánál nem szorítkozhatunk egyszerűen a törvényben használt kifejezések megismétlésére. Így meglátásunk szerint az a vádirati megfogalmazás nem kívánatos, amelyben például csak annyit rögzítene az ügyészség, hogy „XY 2017. február 15. és 20. napja közötti időben Budapest XV. kerületében színlelt ügylet kötésével csökkentette a Z. Kft. vagyonát és ezzel megghiúsította DG sértett hitelező kielégítését.” A példánál maradva, pontosan meghatározandó, hogy kivel, milyen ügyletet kötött XY, ez miként csökkentette a Kft. vagyonát és – az okozati összefüggés feltárását sem mellőzve – ez hogyan vezetett a sértett hitelező kielégítésének megghiúsításához.

Dilemmát okozhat a vádiratot szerkesztő ügyészség számára, hogy *pontos elkövetési idő és hely hiányában mi a követendő gyakorlat*. Előbbi általában áthidalható egy olyasféle hozzávetőleges időpont meghatározásával, hogy például „2014. február és 2016. május közötti, közelebbről meg nem határozható időpontban”, utóbbi pedig azzal, hogy „Budapest területén, közelebbről meg nem határozható helyszínen”. Arra azonban ügyelni kell, hogy a bűncselekmény büntethetősége, illetve a hatáskör, illetékesség, joghatóság megléte ettől ne váljon a védelem által vitathatóvá. Ha ugyanis csak például annyi kerülne a vádiratba, hogy „2016. májusát megelőzően, közelebbről meg nem határozható időpontban”, felmerülhetne az a védekezés, hogy az ügyészség elévült bűncselekmény miatt emelt vádat (hiszen, ha csak annyit tudunk, hogy mely időpont előtti időszakban elkövetett bűncselekmény a vád tárgya, akár történhetett olyan régen is, hogy a büntethetőség elévülése már bekövetkezett, illetve nem szakadt félbe, stb.). Szintén nem mellékes az elkövetési idő meghatározása az alkalmazandó jogszabály meghatározása szempontjából (lásd időbeli hatály).¹⁶³

¹⁶² BH2017. 83.

¹⁶³ Ugyanezekre a problémákra hívja fel a figyelmet Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. Pécsi határőr. Tanulmányok „A változó rendszer aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. XIV. kötet (2013). 347. o.

Hatáskör és illetékesség (vagy ritkább esetben joghatóság) kapcsán is felmerülhet probléma, bár ezek a vonatkozó eljárásjogi szabályok alapján saját jogkörben eldönthetőek, vagy a hatásköri, illetékességi vita esetén eljárni jogosult szerv által elbírálhatóak.

2. Gazdasági büntetőügyekben rendkívül lényeges előírást tartalmazott a régi Be. 10. §-a „A büntetőjogi felelősség önálló elbírálása” cím alatt. Eszerint: *„Abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás.”* A Be. 7. § (5) bekezdése ezt akként pontosítja, hogy *„Abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészséget és a nyomozó hatóságot nem köti a polgári, a közigazgatási, a szabálysértési, a fegyelmi vagy más eljárásban hozott határozat, illetve az abban megállapított tényállás.”*

Molnár Gábor gazdasági bűncselekményekről szóló monográfiájában külön alfejezetet szentel a kérdéskörnek. Kiemeli, hogy „A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elvéből természetesen nem következik az, hogy a már korábban lefolytatott polgári per, szabálysértési vagy fegyelmi eljárás eredménye során keletkezett jogerős határozatok a büntetőeljárás bizonyítás köréből kirekeszthetők lennének. A büntetőügyekben eljáró hatóságok más eljárás iratait, határozatait beszerezhetik, és felhasználhatják, mint bizonyítékot.”¹⁶⁴

Még nagyobb jelentőséghez jutott a kérdés a legutóbbi időkben, az Európai Emberi Jogi Bíróság (EJEB) ítélezési gyakorlatában, a *ne bis in idem* (kétszeres értékelés tilalma) kérdéskörében. Az elvet rögzíti mindenekelőtt az EJEE Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 4. cikke, amely szerint:

„Kétszeres eljárás alá vonás vagy büntetés tilalma

1. Ha valakit egy állam büntető törvényének és büntető eljárási törvényének megfelelően egy bűncselekmény kapcsán már jogerősen felmentettek vagy elítéltek, e személlyel szemben ugyanennek az államnak az igazságszolgáltatási szervei ugyane bűncselekmény miatt nem folytathatnak büntető eljárást, és vele szemben abban büntetést nem szabhatnak ki.

*2. Az előző bekezdés rendelkezései nem képezik akadályát annak, hogy az adott állam büntető törvényeinek és büntető eljárási törvényeinek megfelelően az eljárást újból megindítsák, ha új, vagy újjólag feltárt tények, vagy az eljárás alapvető hibái természetüknél fogva kihatással vannak a meghozott ítéletre.”*¹⁶⁵

¹⁶⁴ Molnár Gábor (2009): i. m. 23. o.

¹⁶⁵ Hasonló az Alapjogi Charta 50. cikkének rendelkezése, amely szerint *„senki nem vonható büntetőeljárás alá és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvénynek megfelelően*

Az EJEB-nek az *A and B kontra Norvégia*¹⁶⁶ ügyében azt a kérdést kellett eldöntenie, hogy a korábban adóigazgatási eljárás keretében adóbírsággal sújtott személy ugyanezen tényállás mellett büntetőjogilag elítélhető-e. Döntésénél a Zolotukhin ügyből¹⁶⁷ indult ki, és végül arra a következtetésre jutott, hogy az időben és tárgyában szoros összefüggést mutató büntető- és közigazgatási eljárás lefolytatása ugyanazon mellett lényegében egyazon eljárásnak tekinthető, ezért nem sérti az emberi jogi egyezményt. Ezzel az EJEB tehát lazított a *ne bis in idem* elvének alkalmazási körén. A döntést kritizáló hazai jogirodalom azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy a kétszeres értékelés tilalmát szigorúbban kell értelmezni, például azért, mert a büntető- és a közigazgatási (így az adóigazgatási) eljárásban lefolytatható bizonyításnak mások az eljárási szabályai, így nem tekinthetők egyenlőnek, ugyanannak az eljárásnak. A kritikával azért is egyet kell érteni, mert nem csak a bizonyítás szabályai, hanem például a szankciók is eltérő természetűek lehetnek az adózás rendjéről szóló CL. törvény (a továbbiakban: Art.), az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény és a Be. szerint lefolytatott eljárások keretében (pl. adóbírság, szabadságvesztés). A két eljárás tehát kölcsönösen összefügghet – például az egyikben keletkezett iratok a másikban bizonyítási eszközként felhasználhatóak – de egyenlőnek nem tekinthető. Ezért eldöntendő kérdés lesz a jövőbeli jogalkalmazás számára, hogy fenntartható-e azon elv, hogy „A büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elvéből fakad, hogy nem ütközik a többszöri eljárás tilalmába, ha a más eljárásban hozott határozattal elbírált cselekmény miatt büntetőeljárás indul vagy folyik.”¹⁶⁸ Más típusú bűncselekmény (állatkínzás) esetén, de akár az adószabályok kapcsán is alkalmazható éllel mondta ki a hazai *Alkotmánybíróság* is, hogy „az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 43. § (1) és (4) bekezdésének alkalmazása során az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből és XXVIII. cikk (6) bekezdéséből, a jogbiztonság elvéből, valamint a kétszeres eljárás alá vonás és büntetés tilalmából eredő alkotmányos követelmény, hogy ha állatkínzás vétsége vagy büntette miatt büntetőjogi felelősség megállapításának van helye, vagy a büntetőjogi felelősség kérdésében már jogerős marasztaló döntés született, akkor ugyanazon tényállás alapján indult állatvédelmi hatósági eljárásban, ugyanazon jogellenes cselekmény miatt állatvédelmi bírság kiszabására ugyanazon személlyel szemben nem kerülhet sor.”¹⁶⁹ A két eljárás ütközése esetén az elsőbbség tehát a

már jogerősen felmentették vagy elítélték.”, de ugyancsak megjeleníti a szabályt a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikke.

¹⁶⁶ Judgement of 15 November 2016, no. 24130/11 and 29758/11

¹⁶⁷ Sergey Zolotukhin kontra Oroszország, no. 14939/03

¹⁶⁸ Dr. Molnár Gábor Miklós: Az adóigazgatási eljárás és a büntetőeljárás kapcsolata. In: Domokos Andrea (2017): i. m. 35. o.

¹⁶⁹ 8/2017. (IV. 18.) Alkotmánybírósági Határozat

büntetőeljárást, a felelőségek közül pedig ebből kifolyólag a büntetőjogi felelősség megállapítását illeti, ezt azonban a más eljárást és szankcionálást kizárja. A párhuzamos eljárások kérdéskörét érintem még a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény elemzése körében is.

3. A hatáskör és illetékesség kérdése egyike a gazdasági bűncselekmények kapcsán felmerülő legfontosabb eljárásjogi problémáknak. Ugyanis az egyes jelentősebb tárgyi súlyú gazdasági bűncselekmények, kiemelt társadalomra veszélyességük miatt elementáris erővel követelik meg, hogy a velük szembeni állami fellépés hatékony, gyors és eredményes legyen. Már Klaus Tiedemann úgy foglalt állást, hogy „a gazdasági büntetőjog kellő szakértelemmel rendelkező és megfelelően specializált bűnüldöző szervek, valamint eljárási rendelkezések nélkül hatástalan marad.”¹⁷⁰ Erre figyelemmel – tehát a szakértelem és a specializáló mind nagyobb mértékű elérése érdekében – a gazdasági bűncselekmények egy részét a Be. az elsőfokú eljárás lefolytatására a nagyobb tapasztalattal rendelkező bírakat felvonultató *törvényszéki hatáskörbe utalja*. Ide tartozott 2018. június 30. napjáig:

„Be. 16. § (1) t) a különösen nagy vagy a különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás [Btk. 396. § (4) bekezdés a) pont és (5) bekezdés] és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása (Btk. 397. §);

u) a pénzmosás (Btk. 399. §);

v) a bennfentes kereskedelem (Btk. 410. §), a bennfentes információ jogosulatlan közzététele (Btk. 410/A. §), a tiltott piacbefolyásolás (Btk. 411. §) és a piramisjáték szervezése (Btk. 412. §);”

A Be. ezzel szemben *valamennyi gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekményre* (Be. 10. § (1) bekezdés, 3. pont) *kiterjeszti elsőfokon a törvényszékek hatáskörét*. A törvény 20. §-ához fűzött Indokolás szerint „A törvény a gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények kategóriáját a törvényszék hatáskörébe utalja abból a megfontolásból, hogy ebbe az ügycsoportba speciális szaktudást, illetve felkészültséget igénylő bűncselekmények tartoznak.”

Így értekezésünk témáját érintően ide fog tartozni például a számvitel rendjének megsértése vagy a csődbűncselekmény minősített esetei. Ez a törvényi megoldás *jelentős ügyforgalom növekedést generálhat*, a törvényszékeken és a nyomozó hatóság vagy a nyomozást felügyelő ügyészség oldalán egyaránt.

¹⁷⁰ Klaus Tiedemann (1976): i. m. 363. o.

Ez pedig álláspontunk szerint akkor is várható, ha a minősített esetek miatt viszonylag csekély számban fordul elő jogerős elítélés. Előfordulhat ugyanis, hogy a bűncselekmény elkövetési értéke, illetve az általa okozott kár vagy vagyoni hátrány összességében nem határozható meg pontosan, de határon áll. Például nem mondható meg biztosan, hogy a költségvetési csalás 50 millió forint alatti vagy efeletti vagyoni hátrányt okozott. Vagy az ügyészség előbbi miatt emel ugyan vádat, de a bírósági eljárásban lefolytatott bizonyítás eredményeként mégis 50 millió forint feletti érték lesz megállapítható, esetleg további ügyek tárgyalási szakban történő egyesítése miatt emelkedik tovább a vagyoni hátrány összege.

Ugyanígy más minősítő körülmény fennállása vitatott, például az, hogy a csődbűncselekményt stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követték-e el, vagy sem. Ilyen esetekben meglátásunk szerint helyesebb az az ügyészségi gyakorlat, amely eleve törvényszéki szinten emel vádat, ezáltal előre elkerülve azt a csapdát, hogy esetleg törvényes hatáskörrel nem rendelkező járásbíró vagy kerületi bíróság folytassa le a bizonyítási eljárást. Utóbbi helyzet ugyanis semelyik eljáró hatóságnak nem kívánatos. Az ügyterhet mind a járási (kerületi), mind a törvényszéki szinten növeli, de előbbi ráadásul feleslegesen is dolgozhat, mert a törvényszéknek az ügyet ilyenkor úgymint előről szükséges kezdenie.

A *specializáció igénye* a nem ennyire kiemelkedő tárgyi súlyú gazdasági bűncselekményeknél szintén tetten érhető a törvényben. Úgynevezett székhelyi bíróság (az adott törvényszék székhelyén található járásbíró, a Fővárosi Törvényszék esetében pedig a Pesti Központi Kerületi Bíróság) jár el a következő szűkebb értelemben vett gazdasági bűncselekmények kapcsán:

„a pénzhamisítás (Btk. 389. §), a pénzhamisítás elősegítése (Btk. 390. §), a bélyeghamisítás (Btk. 391. §), a költségvetést károsító bűncselekmények (Btk. XXXIX. Fejezet) - kivéve a különösen nagy vagy a különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást [Btk. 396. § (4) bekezdés a) pont és (5) bekezdés] és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztását (Btk. 397. §) -, a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása (Btk. 401. §), a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények (Btk. XLI. Fejezet), a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények (Btk. XLII. Fejezet)” (régi Be. 17. § (6) bekezdés).¹⁷¹ E szabályozást a Be. átláthatóbban rendszerezi ugyan, de a 21. § (5) bekezdés 7-13. pontjaiban változatlanul fenntartja.

¹⁷¹ Illetve további, gazdasági jellegű, de például a Btk. „vagyoni elleni bűncselekmények” fejezetében szabályozott deliktumok kapcsán is, így gazdasági csalás esetén.

A bíróságok oldalán megkívánt szakértelmet a törvény tehát a fentiek szerint kívánja biztosítani a gazdasági bűncselekmények körében. Mire azonban az ügy bíróságra kerül, természetesen már rengeteg szűrőn (így különösen: nyomozás elrendelése, gyanúsítás, vádemelés) keresztül szükséges menni. Ezért nem kevésbé kardinális kérdés, hogy milyen nyomozó hatóság végezze a nyomozást a gazdasági tényállások kapcsán, illetve hogy milyen, illetve mely ügyészség legyen az, amely ellátja a nyomozás felügyeletével (kivételesen akár magával a nyomozással), valamint a vádemeléssel és vádképviseléssel kapcsolatos feladatokat. A régi Be. 36. § (2) bekezdése egyes gazdasági bűncselekményeket a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) kizárólagos nyomozási jogkörébe utalja. Értekezésem szempontjából kiemelkednek a (2) bekezdés d-g) pontjaiban meghatározott bűncselekmények, tehát:

„d) társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés (Btk. 395. §), költségvetési csalás (Btk. 396. §), költségvetési csáláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása (Btk. 397. §), jövedékkel visszaélés elősegítése (Btk. 398. §),

e) számvitel rendjének megsértése (Btk. 403. §), csődbűncselekmény (Btk. 404. §), engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység (Btk. 406. §),

f) versenytárs utánzása (Btk. 419. §),

g) az a)-f) pontban meghatározott bűncselekményekkel összefüggésben elkövetett közokirat-hamisítás (Btk. 342-343. §), hamis magánokirat felhasználása (Btk. 345. §), egyedi azonosító jellel visszaélés (Btk. 347. §), bélyeghamisítás (Btk. 391. §), pénzmosás (Btk. 399-400. §) és a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása (Btk. 401. §).”

Látható, egyes speciális felkészültséget igénylő bűncselekmények mellett a hozzájuk kapcsolódó, mellék- vagy járulékos jellegű bűncselekményekre is kiterjed a NAV nyomozási jogköre, ami a bűnügyek felesleges elkülönítgetését és áttételét kívánja megakadályozni a rendőrség felé.

E szabályok is lényegében érintetlenek maradnak a Be. 34. § (2) bekezdésében. A vonatkozó Indokolás szerint „Vannak ugyanakkor olyan bűncselekmények, amelyek nyomozását indokolt a NAV-ra bízni. E bűncselekményeket vagy a NAV adóztatási, illetve vámszervei által beszedett adókra, vámokra, jövedékekre az államháztartás alrendszerének költségvetését illető más befizetésekre, illetve az e költségvetésekből származó támogatásokra, kifizetésekre követik el, vagy ezek eszközselekményeiként fordulnak elő, avagy áruknak, illetve jellemzően összefüggenek szolgáltatásoknak az országba való behozatalával, kivitelével, az országon történő átszállításával. A törvény nem változtat a NAV-nak, mint nyomozó hatóságnak a jelenlegi szabályozás szerinti hatáskörén.”

A NAV nyomozási hatáskörébe tartozó bűncselekmények körének változatlan fenntartása az új büntetőeljárás törvényben gyakorló ügyészként szerzett tapasztalataink, illetve a vonatkozó szakirodalom fényében is vitatható. Számos olyan, a Btk.-ban akár az említettekkel egy fejezetben lévő, de akár például vagyon elleni bűncselekményként számon tartott deliktum van, amelyek felderítése és bizonyítása ugyanolyan gazdasági profilú szemléletet igényelne, mint például egy költségvetési csalás vagy egy csődbűncselekmény esetében.¹⁷²

A *tartozás fedezetének elvonása* (Btk. 405. §) egyetlen §-ra található a csődbűncselekménytől, a gazdálkodás körében valósul meg, *kifogásolható tehát, hogy miért nem a NAV nyomozza*. Említhető továbbá például a *hűtlen kezelés* (Btk. 376. §), amely bár *klasszikusan vagyon elleni bűncselekmény, valójában sok hasonlóságot mutat a gazdasági bűncselekményekkel*. Ezen utóbbi cselekmény lényegében kivétel nélkül gazdasági társaság (pl. kft.) sérelmére, gazdálkodási tevékenység körében elkövetett vagyonkezelési kötelezettség megszegésével valósul meg. Így például „Elköveti a hűtlen kezelés büntettét, aki az Rt. vezérigazgatójaként gépkocsik közvetlen lízingelése helyett az Rt. számára hátrányosabb feltételek mellett olyan lízingcéggel való bérleti szerződés megkötésére ad utasítást, amelyet ő alapított, és amelynek ügyvezetője a szerződések megkötésekor az Rt. jogásza volt és az Rt.-nek ezzel vagyoni hátrányt okoz.”¹⁷³ Ezért ha elsődleges jogi tárgyának a vagyoni jogosultságok számítanak is, nem alaptalanul merülhet fel, hogy a gazdálkodás és a forgalom biztonságát ugyancsak sérti. A jogirodalom is kiemeli, hogy a hűtlen kezelés gazdasági társaság sérelmére, gyakran annak vezető tisztségviselői által megvalósított bűncselekmény.¹⁷⁴

Ez a felfogás ezen kívül a jogalkotótól sem lehet idegen, hiszen a Be.-ben bevezetett, ezen értekezésben már többször megemlített *gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körébe – mások mellett – a hűtlen kezelés legsúlyosabb eseteit is feltüntette* (Be. 10. § (1) bekezdés 3/d) pont). Tekintettel azonban arra, hogy az említett bűncselekmény rendszerbeli helye a hatályos büntetőjogban is a vagyon elleni bűncselekményekről szóló fejezetben van, a hűtlen kezelés dogmatikai és gyakorlati problémáit nem vizsgáljuk részletesen.

Ki kell továbbá emelni Ibolya Tibor véleményét is, aki külön tanulmányt szentelt a hűtlen kezelés nyomozási kérdéseinek, és ebben a körben már bevezetőjében megállapította, hogy „Ezen nyomozásokat természetesen nem azért kell fokozott figyelemmel kezelnie a

¹⁷² Vö. Bocaniala, Tache – Rusu, Ion – Coman, Varvara Licuta – Costache, Mirela Paula: Considerations on the Economic and Financial Crime Investigation Phenomenon Peculiar to European Judicial Scope, Contemporary Readings in Law and Social Justice 2012/1. 249-257.

¹⁷³ BH 2013. 57. De a Kúria által közzétett esetjogban található olyan döntést is, ahol kft. (BH 2016. 295.) vagy szövetkezet (BH 2016. 165.) a sértett.

¹⁷⁴ Mohai Máté: A jogi személy vezető tisztségviselői által elkövetett hűtlen kezelés egyes kérdései az új polgári törvénykönyvre is figyelemmel. Doktori Műhelytanulmányok 2014. 152-153. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202014/mohai.pdf>

bűnüldöző hatóságoknak, mert nagy médiaérdeklődést váltanak ki, hanem mert a bűncselekmények tárgyi súlya és így társadalomra veszélyességük is kiemelkedő, és *bizonyításuk a legtöbb esetben rendkívül nehéz.*¹⁷⁵

Mindezek alapján, a hűtlen kezelés példáján (de említhetnénk ugyanígy a hanyag kezelést is) az látszik, hogy rendszertanilag ugyan vagyon elleni bűncselekmény, valójában viszont sok gyakorlati hasonlóságot mutat a gazdasági bűncselekményekkel. Ezért az a szakértelem, ami utóbbiak felderítéséhez szükséges, a hűtlen kezelésnél is többnyire elengedhetetlen. Mivel a rendőrség általános, a NAV viszont speciális nyomozó szerv, egyértelműen utóbbinál lehetnek jobban specializált, koncentrált és e körben elmélyült nyomozási tudással rendelkező nyomozó szakemberek. Ezért *de lege ferenda a jelenlegi, esetkörökön túl szükséges lenne áttekinteni a vagyon elleni bűncselekményeket, és amely kiemelkedő gazdasági vonatkozással bír, annak nyomozását a NAV-hoz kellene delegálni.* A jogirodalomban Juhász Mária is kiemeli, hogy feketegazdaság elleni küzdelemben a NAV nyomozási szerveinek (a korábbi Vám- és Pénzügyőrség kötelékéből a Pénzügyőrségnek) determináló szerepe van.¹⁷⁶

A fenti megoldással elejét lehetne venni továbbá annak is, hogy a rendőrség és a NAV között hatásköri „adok-kapok” induljon. Ez tapasztalataink szerint olyan formában szokott jelentkezni, hogy a rendőrség által elrendelt – és sokszor szerény eredményre vezető – nyomozás végén a rendőrségi nyomozó azt állapítja meg, hogy az ügyben a hűtlen kezelés nem bizonyítható, felmerül ugyanakkor például a költségvetési csalás vagy a csődbűncselekmény gyanúja. Miután utóbbiak a NAV nyomozási jogkörébe tartoznak, az ügyet a NAV-hoz teszi át. Kisebb mértékben, de fordított előjellel is előállhat ilyen jellegű probléma, tehát a NAV láthat például csődbűncselekmény helyett hűtlen kezelést fennforogni. Nem ritka a gyakorlatban, hogy az „adok-kapok” kettőnél többször is megtörténik, a hatóságok tehát tologatják az (egyébként a nagy mennyiségű céges adatok miatt sokszor szinte csak targoncával mozdítható) ügyiratokat egymás között. Az ilyesfajta hatásköri viták jelentékeny idővesztéssel járnak, ami kikezdi a büntetőeljárás időszerűségét, továbbá a bizonyítékok eltüntetésének, elenyészésének kockázatát is jócskán megnövelik. Emellett az állampolgároknak a nyomozó hatóságokba vetett bizalmát is alááshatják. Joggal érezheti az átlag állampolgár, amikor már a negyedik áttételről szóló határozatot veszi kézhez, hogy a nyomozó hatóságok célja nyomozás helyett az aktától való mielőbbi megszabadulás...

¹⁷⁵ Ibolya Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása. Belügyi Szemle, 2010/10. 82. o.

¹⁷⁶ Juhász Mária: A feketegazdaság elleni büntetőjogi fellépés eredményességét befolyásoló tényezők. Ügyészek lapja, 2015/5. 47-53. o.

Itt tehát mindenképpen el kellene gondolkodni a Be. módosításán.¹⁷⁷ Addig is azonban, amíg erre sor kerül, a nyomozást felügyelő ügyész feladata, hogy mielőbb állást foglaljon: a rendőrség vagy a NAV nyomozási hatáskörébe tartozó bűncselekmény látszik a rendelkezésre álló adatok alapján bizonyítottnak, ezért onnantól kezdve a megfelelő szervvel szükséges a nyomozást végeztetni. A nyomozást felügyelő ügyésznek az erre vonatkozó álláspontját mielőbb, átiratban szükséges kifejtene, nem célszerű megvárnia, amíg eljárásjogi okból¹⁷⁸ a nyomozó hatóság magától megküldené részére az ügy iratait.

A nyomozó hatóságokon belüli specializációt általában ún. ágazati jogszabályok (kormányrendeletek, miniszteri rendeletek) szokták, a törvényi felhatalmazás alapján, rendezni. A *Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben* (Rtv.) adott felhatalmazás alapján a *329/2007. (XII. 13.) Kormányrendelet szól a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköreiről*. Ez alapján a rendőrségi nyomozás ügykörébe tartozó bűncselekmények nyomozása városi/kerületi rendőrkapitánysági, megyei/fővárosi rendőr-főkapitánysági, illetve egyes speciális esetekben ORFK hatáskörbe tartozhatnak. Szerephez juthat továbbá a Készenléti Rendőrség (KR), illetve – és ez vámszabályok megsértésével összefüggő deliktumok kapcsán lényeges – a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság (RRI), valamint a vízirendészeti rendőrkapitányság (1. § (2) bekezdés).

A *25/2013. (VI. 24.) BM rendelet szól a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről*. E rendelet feladata a rendőrségi nyomozási jogkörbe tartozó bűncselekmény kapcsán meghatározni, hogy mely ügyekben (hatáskör) és melyik területen (illetékesség) mely rendőrségi szerv járjon el. Ami témánk szempontjából röviden említésre érdemes, hogy a nem NAV hatáskörbe tartozó gazdasági bűncselekmények (pl. tartozás fedezetének elvonása) általában városi/kerületi rendőrkapitánysági hatáskörbe tartoznak. A 2. § (1) bekezdése alapján azonban az 1. számú mellékletben felsorolt bűncselekményeket már nem a helyi rendőrkapitányságok, hanem a megyei/fővárosi szervezésű rendőr-főkapitányságok jogosultak nyomozni. Az 1. sz. melléklet 18. pontja alapján itt találunk mindenekelőtt számos pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmény (Btk. XXXVIII. Fejezet) minősített esetét, kivéve, amelyek speciális elkövetési helyükre figyelemmel a Repülőtéri Rendőri Igazgatóság (RRI) jogkörébe tartoznak. Ugyancsak ide tartozhat a pénzmosás (19. pont), ha az 1. sz. mellékletben lévő bűncselekményekkel összefüggésben követik el. Értekezésem

¹⁷⁷ A Be. 35. § (2) bekezdésének utolsó mondata nevesíti ugyan, hogy a NAV akkor ki kijelölhető az ügyész által, ha a nyomozásra a hatásköre nem terjed ki, de mindez a vázolt anomáliákat nem fogja megszüntetni.

¹⁷⁸ Akár a Be. 351. § (2) bekezdése szerinti iratbemutató, akár a Be. 351. § (4) bekezdése szerinti határidő hosszabbítás, akár a Be. 390. § (1) bekezdésében előírt beszámolás ilyen alkalom lehet.

szempontjából még figyelemre méltóbb, hogy a Btk. XLI. Fejezetéből – tehát a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények közül – azok, amelyek kapcsán nem a NAV végzi a nyomozást, számos (de nem valamennyi!) rendőr-főkapitánysági nyomozási körbe tartozik. Ilyen bűncselekmény a saját tőke csorbítása, a jogosulatlan pénzügyi tevékenység, vagy a bennfentes kereskedelem (20.1-20.3. pontok). Továbbá a Készenléti Rendőrség (KR) is nyomozhat a 2. sz. melléklet alapján bizonyos gazdasági bűncselekményeket (pl. pénzmosás), ha az az egyébként az ő jogkörükbe tartozó bűncselekménnyel összefügg.

A régi Be. klasszikus 28. § (4) bekezdése mellett természetesen az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 2. §-a is utal arra, hogy az ügyészség a bűnügyi nyomozások kapcsán mindenekelőtt nyomozás-felügyeleti tevékenységet lát el (kivételesen maga nyomoz). Az ügyészi munkában nélkülözhetetlen szempontokat ad e vonatkozásban továbbá a *9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról*.

A Be. 25. § (2) bekezdése azonban ezt terminológiailag úgy módosította, hogy az ügyész *„felügyeli a felderítés törvényességét, valamint irányítja a vizsgálatot”*. A módosítás indoka a hivatalos Indokolás értelmében az, hogy a Be. „megszünteti a régi Be. szerinti elkülönült vádemelési szakaszt, illetve azt a vizsgálat részévé teszi és az ügyészség eljárásba történő legkésőbbi érdemi belépését is a gyanúsított eljárásbeli részvételének kezdetéhez köti, amellyel az eljárások mielőbbi, sok esetben konszenzusos befejezése is elérhetővé válik.” Gazdasági büntetőjogi kérdésekben – amelyek hagyományosan speciális és magas fokú szakértelmet igényelnek – véleményünk szerint nem biztos, hogy a legjobb megoldás volt a felderítés területén a nyomozó hatóság önállóságát fokozni.

Az eljáró ügyészségek hatáskörére és illetékességére külön szabályokat a régi Be. 30. § (1) bekezdése és a Be. 29. § (1) bekezdése általában nem állít fel, hanem főszabály szerint ahhoz a bírósághoz köti, amely mellett működik. Ugyan ettől más jogszabályban vagy szervezeti szabályozó eszközben való eltérésre eddig is volt lehetőség, a Be. a pontosság jegyében kifejezetten utal rá az említett rendelkezésében, hogy az ügyészség hatáskörét és illetékességét „jogszabályban vagy a legfőbb ügyész normatív utasításában meghatározott esetek” is rendezhetik. Ilyen eltérésre sor kerülhet például kirendelés esetén, késedelmet nem tűrő nyomozási cselekmények kapcsán nem saját illetékességi területen, vagy például akkor, ha a 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 3. §-ának 2014. január 18. napjától hatályos (7) bekezdése szerint a járásbírói hatáskörbe tartozó ügyben a főszabályként illetékességgel rendelkező járási (kerületi) ügyészség vezetője megegyezett a terhelt lakóhelye szerinti járási (kerületi) ügyészség vezetőjével arról, hogy a vádemelésre *célszerűségi okból*, a régi Be. 17. § (3)

bekezdése alapján kerüljön sor. Ezt a rendelkezést fenntartotta a 2018. július 1. napján hatályba lépett 9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás 3. § (7) bekezdése is.

Mindenképpen szót érdemel a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozás-felügyeleti tevékenység kapcsán, hogy a legfőbb ügyészi jog a hatáskör/illetékesség kérdésében tovább is delegálható. Erre mindenekelőtt az ügyteher és az ügyek bonyolultsága szempontjából kiemelkedő Fővárosi Főügyészség területén került sor.¹⁷⁹ Itt 2016. szeptember 1. napja óta a törvényszéki hatáskörbe tartozó ügyek kapcsán a Fővárosi Főügyészség Gazdasági Bűnügyek Osztálya végzi a nyomozás felügyeleti és vádelőkészítési feladatokat például a költségvetést károsító bűncselekmények és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények kapcsán. Kerületi bírósági elsőfokú hatáskörbe tartozó gazdasági bűncselekményeknél valamennyi ügyészi feladatot – egész Budapest területére kiterjedő illetékességgel – a Budapesti IX. Kerületi Ügyészség Gazdasági Bűnügyek Részlege végzi. Ami pedig mindenképpen kiemelést igényel még: mindkét szinten a speciális ügyészi alszervhez került a hűtlen és a hanyag kezeléssel kapcsolatos ügyészi teendők ellátása. Ez is nyomós érv lehetne arra, hogy ezeket a bűncselekményeket is a NAV nyomozza a rendőrség helyett.

Végül olyan is előfordulhat, hogy az ügyész maga nyomoz a gazdasági bűncselekmény miatt. Ez történhet saját döntésre – amikor a nyomozást a régi Be. 28. § (4) bekezdés e) pontja alapján „magához vonja”,¹⁸⁰ ami a nyomozás részleges vagy teljes átvételét is jelentheti a nyomozó hatóságtól –, de a régi Be. kötelező rendelkezése folytán is. A 29. § értelmében ugyanis bizonyos bűncselekményeket kizárólag a nyomozó (esetenként katonai) ügyész nyomoz. Így ha például a rendőr, vagy ami egyes gazdasági bűncselekményeknél előfordulhat, a NAV hivatásos állományú tagja ilyen deliktumot követne el, azt a 29. § a) pontja alapján kizárólag ügyész nyomozhatja. Fenntartja e rendelkezéseket a Be. 30. § a) és b) pontja is.

4. Gazdasági bűncselekményeknél is nagy jelentősége van a bizonyítás sikerességét elősegítő, valamint a bűncselekményből származó előny elvonását célzó büntetőjogi szankciók alkalmazásának eredményességét elősegítő eljárásjogi intézményeknek. Ezek közül kiemelkedik a lefoglalás (rég. Be. 151. §) és a zár alá vétel (rég. Be. 159. §). Előbbi hatékony lehet például cégiratokból bizonyítható gazdasági bűncselekmények esetén, míg utóbbi a

¹⁷⁹ A vonatkozó főügyészi körlevél a Complex Jogtárban vagy más adatbázisban ugyan nem érhető el, de nyilvánosan feltöltésre került és jelenleg elérhető például a Magyar Ügyvédi Kamara honlapján. Elérhető: http://www.magyarugyvedikamara.hu/common/file-servlet/document/973/default/doc_url/FovarosiFougyesz.pdf (letöltve: 2017. augusztus 8.)

¹⁸⁰ Az irányadó ügyészségi gyakorlat szerint ez az eset viszonylag ritkán történik meg.

sértetti polgári jogi igény vagy a vagyonekbevitel biztosítását szolgálhatja. Fenntartja ezen intézményeket a Be. 272. § (3) bekezdése is, mint vagyont érintő kényszerintézkedéseket. A *lefoglalás* körben kiemelnénk Diós Erzsébet azon véleményét, amely szerint „Ha a tett elkövetésére gazdálkodással összefüggésben, a gazdálkodó szervezetet felhasználva, annak működése körében kerül sor, nélkülözhetetlen az adott cég, sőt gyakran az egymáshoz szövetvényes szálakkal kapcsolódó cégek cégiratainak beszerzése és alapos tanulmányozása.”¹⁸¹

A cégiratok lefoglalása sajnos nem egy esetben, késelem miatt, vagy az elkövető magatartása miatt elmarad. A késelem oka lehet a túl kései időpontban megtett feljelentés (ami akár a konkrét esetben az erre kötelezett felszámoló felelősségét is felvetheti), de sajnos a hatóságok közötti hatásköri, illetékességi viták is elhúzhatják annyira a büntetőügyeket, hogy az iratok lefoglalása a késelemre figyelemmel később már lehetetlenné válik. Az is előfordul továbbá, hogy a terhelt maga intézkedik az őt vagy társait inkrimináló iratok megsemmisítése iránt. Ezzel adott esetben egy súlyosabb bűncselekményt (például nagy értékű sikkasztást, csalást, hűtlen kezelést) leplezhet és csupán egy lényegesen enyhébben (például számvitel rendjének megsértése) bűncselekmény miatt lesz szükséges büntetőjogilag felelnie, a súlyosabb deliktum kapcsán, bizonyítottság hiányában megszüntetik a nyomozást.

A *zár alá vétel* megfelelő időben és megfelelő terjedelemben történő alkalmazása legalább ennyire fontos szempont a büntetőeljáráásban. A büntetőeljárásokkal szemben – és itt érdemes utalni az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelvére, amely a bűncselekmények áldozatainak kíván a korábbiaknál szélesebb körű védelmet biztosítani uniós szinten – ma már egyértelműen elsődleges elvárás a sértetti jogok minél teljesebb körű védelme. Ezért a zár alá vétel szerepe is felértékelődött, mert hatékonyan biztosíthatja, hogy a büntetőeljáráásban polgári jogi igényt előterjesztő sértett (magánfél) reparációhoz juthasson.¹⁸²

E helyen szükséges még kitérni a relatíve új – a régi Be.-ben a 2012. évi CCXXXIII. törvény által 2013. júliusától létező – *külön eljárás*ként szabályozott jogintézményként megjelölt *vagyon-visszaszerzési eljárásra* (régiben Be. XXVIII/B. Fejezet). Ezen eljárás célja az elkobzás vagy a vagyonekbevitel alá eső dolognak vagy vagyonnak a biztosítása. Minden lehetséges eljárási cselekményt el kell végezni, amelyek ezt a célt előmozdíthatják. A vagyon-visszaszerzési eljárást főszabály szerint a vagyon-visszaszerzési hatóság, azaz a régi Be. 554/P. § (2) bekezdése alapján a rendőrség végzi. Gazdasági bűncselekmények

¹⁸¹ Diós Erzsébet: Praktikus gyakorlati szempontok gazdasági büntetőügyekben eljáró jogalkalmazók számára. Rendészeti Szemle, 2009/11. 40. o.

¹⁸² Részletesen lásd Parálné Beregi Anita: A zár alá vétel alkalmazásának tapasztalatai a jogi személyek esetében. Ügyészek lapja, 2015/6. 81-88. o.

vonatkozásában azonban, ha a nyomozást ezek kapcsán nem a rendőrség, hanem a NAV végzi, a régi Be. 554/Q. § (3) bekezdése alapján a rendőrség és a NAV *közös nyomozócsoportot* alakíthat. A jogintézményt bevezető törvény Indokolása szerint „A vagyon-visszaszerzési eljárás nem független a büntetőjogi felelősség kérdésében folytatott nyomozástól, hanem ahhoz kapcsolódik. Miután a büntetőeljárás fő kérdése továbbra is a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítása, a vagyon-visszaszerzési hatóság által végzett bármilyen eljárási cselekmény csak az ügyész előzetes tájékoztatásával végezhető azzal, hogy őrizetbe vételt nem rendelhet el, és gyanúsítottat nem hallgathat ki, de annak kihallgatásán jelen lehet és kérdést tehet fel.”¹⁸³

Az ügyészi munka szempontjából lényegesen újdonságokat hozott a „*vagyonvisszaszerzésre irányuló kényszerintézkedések gyakorlatáról, a gazdasági bűncselekmények körében*” című munkaterv 2014-ben. Ennek nyomán került kibocsátásra a legfőbb ügyész helyettes 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevele „*a bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról*”, amely a következőket állapítja meg: a „vizsgálat eredménye szerint az ügyészi szervek még mindig nem fordítanak kellő figyelmet a bűnös úton szerzett anyagi javak elvonására. Ez a jelenség rendkívül megnehezíti a bűnözés elleni hatékony fellépést, amelynek egyik lényeges eleme a bűncselekmények elkövetéséből eredő vagyongyarapodás megakadályozása. Az ügyészi intézkedések esetleges elmaradása a büntető törvénybe ütköző újabb cselekmények megvalósításának lehetőségeit növelik meg, de akadályát képezik annak is, hogy az ügyészi szervezet a lehető leghatékonyabb módon teljesítse az Alaptörvényben meghatározott feladatait. Ezen kívül az adott területet érintő jogalkalmazói tevékenység színvonala sem kielégítő, és számos – a vizsgálat megállapításai szerint – az Ig. 507/2014. Legf. Ü. számon közzétett Emlékeztetőben foglaltakkal ellentétes jogértelmezést tükröző intézkedésre, illetve azok indokolatlan késedelmére vagy elmulasztására derült fény.”¹⁸⁴

A jelzett hiányosságok kiküszöbölése érdekében a körlevél előírásaként rögzíti, hogy „Kivétel nélkül minden büntető ügyben folyamatosan vizsgálni kell a bűnös úton szerzett vagyon elvonásának szükségességét. A vagyon biztosítását célzó kényszerintézkedések mellőzésére csak a törvényi feltételek hiányában kerülhet sor.” A körlevél ezt követően meghatározza a büntetőeljárás során a bűnös eredetű vagyon visszaszerzésére irányuló kényszerintézkedések alkalmazási sorrendjét. Eszerint elsőként mindig a *lefoglalás* lehetőségét szükséges vizsgálni.

¹⁸³ 2012. évi CCXXIII. tv. 157. §-ához készült Indokolás, Complex Jogtár

¹⁸⁴ A külföldi irodalomban lásd Ciopec, Flaviu: Follow-the-money! criminal confiscation in economic crime. Journal of Eastern-European Criminal Law 2015/1. 175-181.

Amennyiben az eljárás lezárásaként a vagyoneklobzás alkalmazásának lehet helye, elsőként tehát az egyes vagyonelemek lefoglalása iránt kell intézkedni. *A zár alá vétel ebből fakadóan csak szubszidiárius jelleggel, tehát akkor kerülhet alkalmazásra, ha a lefoglalás a törvény erejénél fogva kizárt.* Ezen előírás minden szempontból helyeselhető, hiszen a lefoglalt vagyonelem a hatóság őrzésébe kerül, a zár alá vett vagyon azonban nem, utóbbi kapcsán ebből fakadóan előállhat, hogy a hatósági kényszerintézkedés alkalmazása ellenére sem lesz majd fellelhető a vagyon vagy annak egyes elemei (például a Btk. 287. § (1) bekezdés b) pontja vagy (2) bekezdése szerinti zártörés bűncselekményének megvalósítása miatt a zár alá vett vagyonelemek vonatkozásában). Mindig azt a kényszerintézkedést helyes és célszerű tehát előnyben részesíteni, amelyből az államnak a vagyoneklobzásra vonatkozó igénye nagyobb eséllyel lesz kielégíthető, ez pedig jelen esetben valóban a lefoglalás, nem pedig a zár alá vétel. A pénz vonatkozásában alkalmazható lefoglalás esetén először a számlavagyon kapcsán szükséges intézkedni, a készpénz lefoglalása a körlevél értelmében csak ezután következhet.

Lényeges általánosan irányadó előírás végül, hogy „Amennyiben a kényszerintézkedés bevezetésének szükségessége felmerül, haladéktalanul meg kell kezdeni a bűnös úton szerzett vagyon felkutatását. Ez a tevékenység nem merülhet ki az ingatlan és gépjárműnyilvántartások adatainak ellenőrzésében, minden eszközzel meg kell kísérelni a bűncselekménnyel szerzett javak útjának nyomon követését, amely újabb bűncselekmények és bűnkapcsolatok felderítéséhez is vezethet. E körben különös hangsúlyt kell fektetni a pénzmosás megvalósulásának vizsgálatára is.”

A Be. 353. §-ától kezdődően „*a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése*” cím alatt ismeri a jogintézményt. A hivatalos Indokolás értelmében „Az új büntetőeljárás törvény koncepciója alapján a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése a büntetőeljárások kiemelt feladatát kell, hogy képezze. Ennek hangsúlyozása érdekében a törvény a vagyonvisszaszerzés szabályainak egy részét a vádemelés előtti eljárás szerves részévé teszi a gyakorlatban felmerülő, párhuzamos eljárásból fakadó problémák megszüntetése céljából.” Lényeges, hogy mindaddig, amíg a terhelttel szembeni büntetőeljárás jogerősen be nem fejeződik, a vagyon visszaszerzési iránti ügyészségi és nyomozó hatósági aktusokat *nem külön eljárás keretében, hanem ugyanabban a büntetőeljárásban kell majd 2018 júliusától elvégezni, amelyben a büntetőjogi felelősség kérdésében való döntés zajlik.* Amennyiben azonban a jogerőt követően kerülne napvilágra olyan információ, amely révén a bűncselekményből eredő dolog vagy vagyon nyomára vezetne, nincs akadálya annak, hogy a

bíróság *tárgyi eljárást* folytasson le a visszaszerzés, majd az elkobzás, illetőleg a vagyonelkobzás iránt.

5. Rendkívül lényeges elvárás a gazdasági bűncselekmények miatti büntetőeljárásokban a *szakértők igénybevétele* (rég. Be. 99. §, Be. 188. §). Számtalan esetben előfordul ugyanis, hogy olyan speciális – elsősorban számviteli, pénzügyi, adózási, könyvvizsgálati – módszerekkel lehet csupán bizonyítani az ügyben felmerülő bűncselekményt, amelyekkel az eljáró hatóságok tagjai nem rendelkeznek.

Ez az esetek többségében külső szakértői szervezetnél névjegyzékbe vett könyvvizsgáló, adótanácsadó, stb. szakértő eljárási igénybevételét jelenti. Fel kell azonban hívni a figyelmet ismételtén a NAV által lefolytatott nyomozásokra, amelyek ilyen ügyekben nem csak szakszerűbbek, hanem e szerv speciális működésére figyelemmel lényegesen költséghatékonyabbak is lehetnek. A NAV ugyanis pénzügyőri alszerve mellett adóügyekkel foglalkozó szervezettel is rendelkezik, a revizori osztály pedig a szakértőknek járó díjak révén bűnügyi költséget generáló eljárási cselekmény nélkül is el tudja készíteni adott esetben egy céganyag véleményezését (korrekt volt-e a könyvvezetés, valós gazdasági eseményekre mutatnak-e a becsatolt számlák, stb.).

A szakértői bizonyítás problémái kapcsán legnehezebb kérdés annak megválaszolása lehet, hogy a gazdasági és jogi ismereteket is igénylő feladatok között szétválasszuk a szakkérdéseket és a jogkérdéseket. Mert ugyanis előzőek kapcsán valóban szükség van a külső szakértő által képviselt szakértelemre, addig jogkérdések vonatkozásában az ügyész vagy a bíróság maga dönt. E helyen kiemelnénk Kovatsits Gábor véleményét, aki szerint gazdasági bűncselekmények „nyomozása során szinte elképzelhetetlen, hogy a nyomozás és a bírósági eljárás igazságügyi könyv- és adószakértő kirendelése nélkül fejeződjön be. Ez az ügyek jellegén túl abból is adódik, hogy a jelenlegi bírósági gyakorlat még a legegyszerűbb elkövetési magatartás esetén is elvárja a szakértő kirendelését.” A szerző ezt adott esetben problematikusnak érzékeli, hogy „Az ügyek egy részében sajnos előfordul, hogy az ügy eldöntésére hívott bíró olyan kérdés megválaszolását bízta a szakértőre, amely nem tartozik a szakértő kompetenciájába, az jogkérdés, vagy a bizonyítékok értékelésének a körébe tartozik. Ilyen esetekben gyakorta előfordul, hogy a szakértő” „a kérdés megválaszolása mellett dönt, ahelyett, hogy egyértelműen közölné, hogy annak megválaszolása nem az ő feladata.”¹⁸⁵ A helyes megoldás először ezért mindenképpen annak az előkérdésnek a tisztázása kell legyen, hogy szakkérdésről, vagy jogkérdésről van-e szó, és a szakértőnek – akár írásban, akár szóban

¹⁸⁵ Kovatsits Gábor: A költségvetési csalás nyomozási kérdései. In: Domokos Andrea (2017): i. m. 61. o.

– feltenni eleve csak az előbbieket szabad. Különösen igaz ez a szakértő szóbeli meghallgatásánál, tárgyalásokon nem ritkán tapasztalható ugyanis, hogy a szakértők, akár kötelességtudatból, akár más motívum által vezérelve, olyan kérdések boncolgatásába is belebocsátkoznak, amelyek már tényállási elem mérlegelésével kapcsolatosak, bírósági szakban tehát eleve csakis a bíró jogkörébe esnek bele.

Az eljárási fejtegetések közül utolsóként a gazdasági bűncselekmények jogi minősítése kapcsán előálló problémákból fakadó eljárásjogi következményekre szükséges koncentrálni. A nyomozó hatóságnak, de különösen a nyomozást felügyelő ügyésznek, valamint az eljárás bírósági szakaszában a bíróságnak mindvégig vizsgálnia szükséges azt a kérdést, hogy az ügyben feltárható történeti tényállás bűncselekményt valósít-e meg. Amennyiben nem valósít meg bűncselekményt, haladéktalanul a büntetőeljárás megszüntetése iránt szükséges intézkedni (Be. 398. §), illetve bírósági szakban a vádlottat fel kell menteni (Be. 566. §). Más megfogalmazás szerint „Mindenekelőtt arra a kérdésre kell megnyugtató választ kapni, hogy a sérelmezett magatartás bizonyítottsága esetén milyen bűncselekményt valósítana meg, és a büntető törvénykönyv a tettet az elkövetés idején büntetni rendelte-e, és milyen tényállás mellett.”¹⁸⁶

12. A nemzetközi jogi és európai jogi jogalkotás szerepe a gazdasági bűncselekmények üldözésében

Értekezésünkben nem végzünk részletes jogösszehasonlítást,¹⁸⁷ továbbá nem célunk a nemzetközi¹⁸⁸ és az európai jogi szabályok széles körű áttekintése sem. Ezért csak a

¹⁸⁶ Diós Erzsébet: i. m., 40. o.

¹⁸⁷ Ehhez lásd Leigh, Leonard Herschel: *Economic crime in Europe*. 2. Conference on Economic Crime. Macmillan, London, 1977. Az Egyesült Államok szabályozásához lásd Bowman, Frank O.: *The 2001 Federal Economic Crime Sentencing Reforms: An Analysis and Legislative History*, *Indiana Law Review* 2001/1. 5-102., Bowman, Frank O.: *A Judicious Solution: The Criminal Law Committee Draft Redefinition of the Loss Concept in Economic Crime Sentencing*, *George Mason Law Review* 2000/2. 451-502., Ramirez, Mary Kreiner: *Just in Crime: Guiding Economic Crime Reform after the Sarbanes-Oxley Act of 2002*, *Loyola University Chicago Law Journal* 2003/2. 359-428. és Saris, Patti B.: *The 2015 Economic Crime Guideline Amendments*. *New York University Journal of Law & Business* 2015/1. 1-34. Legújabbán Bowman, Frank O.: *Loss Revisited: A Defense of the Centerpiece of the Federal Economic Crime Sentencing Guideline*, *Missouri Law Review* 2017/1. 1-32. Oroszországhoz (illetve korábban a Szovjetunióhoz) Anderson, Judith L.: *Changing Conceptions of Economic Crime under Russian Law*. *Whittier Law Review* 1993/1. 451-470. és Schwartz, Charles A.: *Economic Crime in the U.S.S.R.: A Comparison of the Khrushchev and Brezhnev Eras*, *International and Comparative Law Quarterly* 1981/2. 281-296. A régi Csehszlovákiához Walter, John: *Law as an Instrument of Economic Regulation: Economic Crime in Czechoslovakia 1947-1987*. *Review of Socialist Law* 1988/3. 209-240., Kínához Townsend, Deborah E.: *The Concept of Law in Post-Mao China: A Case Study of Economic Crime*, *Stanford Journal of International Law* 1987/1. 227-258., Litvániához Jurka, Raimundas: *Combating Money and Property Laundering in Lithuania - Fundamental Issues of Economic Crime Prevention*, *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2015/2. 70-80.

meglátásunk szerint leginkább kardinális fejleményeket emeljük ki, amelyek a hazai gazdasági büntetőjogi joganyag változására is jelentős hatással bírtak.

A svájci szakirodalomban *Mark Pieth* az ezredforduló környékén összefüggésbe hozta a *globalizációt a bűnözés expanziójával*. Utóbbi körben a transznacionális bűncselekmények (pl. különböző csempészeti cselekmények), illetve természetesen az ekkoriban is már világméretű problémává előlépő szervezett bűnözés (különösen kábítószer-kereskedelem), illetve a korrupció és a pénzmosás még kiterjedtebb térhódítását vetítette előre.¹⁸⁹ Az ezekkel szembeni hatékony fellépés egyértelműen határokon átívelő együttműködést kíván meg. Jonathan Fisher és szerzőtársai a gazdasági világválságot is kriminogén tényezőként értékelték.¹⁹⁰

Hazánkban 2000-ben megjelent könyvében Tóth Mihály mutatta be azokat a nemzetközi tendenciákat, amelyek a gazdasági bűncselekmények definiálása és szabályozásuk egységesítése körében mentek végbe. Leglényegesebb korábbi fejleménynek az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1981-ből származó ajánlását¹⁹¹ tekintette, amely megpróbálta összegezni és rendszerezni a gazdasági bűncselekmények listáját.¹⁹² Emellett hangsúlyozzuk, hogy az említett instrumentum olyan ajánlási listát határozott meg, amelynek elemei közül nem egy ma is aktuális. Ezek közül a teljesség igénye nélkül indokolt:

- a gazdasági társasági működéshez minimum tőke meghatározása,
- a cégek törvényességének felügyeletét ellátó hatósági szervek közötti együttműködés elősegítése,
- a rendőrségi egységek specializálódása a gazdasági bűnügyek körében,
- az ítélkező bírák külön képzése a gazdasági bűncselekményekről.

Ezt követően általánosságban az a megállapítása tehető, hogy a gazdasági bűncselekményekről átfogóan, éppen a kategória heterogenitása miatt nem jelennek meg teljességre törekvő nemzetközi és európai jogi instrumentumok, hanem egyes, különösen transznacionálisan megjelenő gazdasági bűncselekményi kategóriákra koncentrálnak. Ezek közül példalozó jelleggel emelünk ki néhányat.

¹⁸⁸ Nemzetközi vonatkozásokhoz lásd pl. Kofele-Kale, Ndiva: Patrimonicide: The International Economic Crime of Indigenous Spoliation. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 1995/1. 45-118.

¹⁸⁹ Pieth, Mark: The Harmonization of Law Against Economic Crime. *European Journal of Law Reform* 1999/4. 530. Lásd még Creon, Butler: Economic crime and the challenge of globalisation. *European Business Law Review*. 2003/1. 69-73. és Ralf, Krack: Die Tätige Reue im Wirtschaftsstrafrecht. *Neue Zeitschrift für Strafrecht*. 2001/10. 505-511.

¹⁹⁰ Fisher, Jonathan – Cregan, Claire – Di Guilio, James – Schutze, Jodi: Economic crime and the global financial crisis. *Law and Financial Markets Review* 2011/1. 276.

¹⁹¹ Recommendation No. R. (81) 12 on Economic Crime

¹⁹² Tóth Mihály (2000): i. m. 21. o.

Így például számos nemzetközi szervezet alakult, amelyek a *pénzmosással* szembeni fellépés lehetőségét teremtették meg. Erre példa a G7-ek által alapított FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering = Nemzetközi Pénzügyi Akciócsoport), a Moneyval (az Európa Tanács Pénzmosás és Terrorizmus Finanszírozása Elleni Szakértői Munkacsoport), illetve számos regionális pénzmosás ellenes szervezet.¹⁹³ Az Európai Unió – mint azt Jacsó Judit és Udvarhelyi Bence részletesen bemutatja – számos büntetőjogi, illetve büntetőjogon kívül eszközt vesz igénybe a pénzmosás elleni küzdelemhez, 2015-ben pedig elfogadta a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló, ún. IV. pénzmosási irányelvet, amely sok szempontból új fejezetet nyitott a kérdésben.¹⁹⁴

Hasonlóan élénk a szabályozása a pénzmosással gyakran egybekapcsolódó *terrorizmushoz kapcsolódó finanszírozási tevékenységeknek*, melyek adott esetben gazdasági relevanciával is bírhatnak. Ennek hazai vonatkozású legújabb fejleménye a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény, amelynek legtöbb rendelkezése a 78. § (1) bekezdésére figyelemmel 2017. június 26. napján lépett hatályba.

Európai vonatkozásban egyetértünk Gál István Lászlóval, aki szerint „egységes európai büntetőjogra legalább a legsúlyosabb gazdasági bűncselekmények területén szükség van. A globalizáció egyre veszélyesebb, transznacionális bűnözési formákat termel ki, amelyek ellen nemzeti büntetőjogi eszközökkel szinte lehetetlen küzdeni.”¹⁹⁵

Európai Közösségi szinten kiemelkedő jelentősége az 1970-es évektől kezdődően a Közösség pénzügyi érdekei védelmének volt. Az első lényeges fejlemény Jacsó Judit kutatásai szerint a Bizottság 1974-es jelentése, amely az adómenekülés és adókikerülés ellen szükséges intézkedéseket, a tagállami adóhatóságok közötti együttműködés javítását tűzte ki célul.¹⁹⁶

Már az Európai Unióra vonatkozóan 1992. évi Maastrichti Szerződés (Szerződés az Európai Unióról) 209/a. cikke teremtett először lehetőséget a közösségi pénzügyi érdekek legátfogóbb védelmére, amely alapján 1995-ben készült el a PIF-egyezmény, amely már az uniós

¹⁹³ Ezeket részletesen bemutatja Pintér Beatrix: A pénzmosás elleni küzdelem az új magyar büntetőjogban. PhD értekezés, Pécs, 2012, 60-81. o. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/pinter-beatrix/pinter-beatrix-vedes-ertekezes.pdf>

¹⁹⁴ Jacsó Judit – Udvarhelyi Bence: A pénzmosás elleni fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban. Ügyészségi Szemle 2017/1. 9-10. o.

¹⁹⁵ Gál István László (2012): i. m. 81. o.

¹⁹⁶ Jacsó Judit: Az adócsalás elleni büntetőjogi fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban – különös tekintettel a német, az osztrák és a magyar szabályozásra. Kriminológiai Közlemények 75. Budapest, 2015. 178. o.

pénzügyi érdekek elleni (lényegében uniós költségvetési) csalás tényállási elemeit is meghatározta.¹⁹⁷

Később is egyértelmű maradt, hogy az adócsalás¹⁹⁸ és az adóelkerülés elleni küzdelemnek, amely körben „nemzeti, uniós és világszintű fellépésre egyaránt szükség van”.¹⁹⁹ Itt a „Küzdelem az adócsalás és az adókikerülés ellen” című Európai Bizottsági dokumentumot szükséges kiemelni, amelyet 2013. május 22-i ülésén terjesztett az Európai Tanács felé. Lényegében ebben az esetben is egy ajánlási jellegű akciótervről van szó, amely különböző szinteken nyert megfogalmazást.

„Mit kell tenni nemzeti szinten?”

- Nemzeti szinten, az európai szemeszter keretében a tagállamoknak végre kell hajtaniuk a nekik címzett országspecifikus ajánlásokat,”
- „A tagállamoknak teljes egészében végre kell hajtaniuk a Bizottság adóparadicsomokról és agresszív adótervezésről szóló ajánlásait,”

„Mit kell tenni uniós szinten?”

- „A Tanácsnak el kell fogadnia a megtakarítási adóról szóló irányelv javasolt módosítását, és fel kell hatalmaznia a Bizottságot arra, hogy megkezdje a szomszédos országokkal kötött megállapodások megfelelő módosításáról szóló tárgyalásokra.”
- „A Tanácsnak el kell fogadnia a héa-csalás elleni, függőben lévő intézkedéseket is, különösképp a gyorsreagálási mechanizmusra vonatkozót”²⁰⁰
- „Az adócsalás és az adókikerülés elleni küzdelem megerősítéséről szóló, 2012. decemberi bizottsági cselekvési tervvel összhangban a tagállamoknak kiemelten kell kezelniük a konkrét nyomon követést.”²⁰¹
- „Az EU-n belüli automatikus információcsere elvét ki kell terjeszteni valamennyi releváns jövedelemtípusra.”²⁰²

¹⁹⁷ Polt Péter: Az Eurojust és az Európai Ügyész. Tendenciák, kérdések, alternatívák és lehetőségek. Habilitációs tézisek. Budapest, PPKE-JÁK, 2016. 6-7. o.

¹⁹⁸ A jelenleg hatályos szabályok szerint hazánkban költségvetési csalás elnevezéssel jelenik meg.

¹⁹⁹ Küzdelem az adócsalás és az adókikerülés ellen A Bizottság hozzájárulása a 2013. május 22-i Európai Tanács számára. 1. o. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_hu.pdf

²⁰⁰ Héa-csalás alatt hozzáadott érték-adó csalást kell érteni.

²⁰¹ Lásd dr. Sólyom Borbála: Az adócsalás és az adóelkerülés elleni harc az Európai Unióban az általános forgalmi adózás területén különös tekintettel az európai bíróság joggyakorlatára. Doktori értekezés, Budapest, 2015.

²⁰² Ki kell még emelni az uniós megfontolások közül:

- „A megtakarítási adóról szóló (2005 óta hatályos) uniós irányelv lefekteti az automatikus információcsere alapelvét”,
- „A hozzáadottérték-adó területén történő közigazgatási együttműködésről szóló rendelet 2012- ben lépett hatályba”,
- „Az adókból eredő követelések behajtására irányuló kölcsönös segítségnyújtásról szóló irányelv, amely 2010 óta hatályos”,

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően az Európai Unió – az EUMSZ 83. cikk (1) bekezdése nyomán – számos gazdasági tárgyú irányelvet fogadott el, például az információs rendszerek elleni támadások²⁰³ és az euró és más pénznemek hamisítása elleni védelem²⁰⁴ kapcsán.²⁰⁵

Szintén több szállal kapcsolódik a gazdasági büntetőjoghoz az adatvédelem kérdése, amelyet legújabban, 2018-tól az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 Rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet, azaz a GDPR).²⁰⁶

Végül legújabb ide vágó uniós szintű fejleményként pedig a – Magyarország által el nem fogadott²⁰⁷ – *Európai Ügyészi Hivatal* felállítását lehet tekinteni, amelynek lehetőségét még a Lisszaboni Szerződés 86. cikke teremtette meg, és amelyben a mai napi ismereteink szerint 22 európai uniós tagállam vesz majd részt.²⁰⁸ A legfrissebb hírek szerint az Európai Parlament (EP) belügyi, állampolgársági és igazságügyi szakbizottsága (LIBE) zöld utat adott az Európai Ügyészség létrehozásának.²⁰⁹

-
- A Bizottság cselekvési terve (2012. december), amelynek célja az adócsalás és adókikerülés elleni küzdelem megerősítése”,
 - „A bankokkal szembeni tökekövetelményekre irányuló új uniós szabályok növelik a nemzetközi bankok műveleteinek átláthatóságát”,
 - „Az uniós számviteli szabályok nemrég elfogadott módosításai bevezetik az országonkénti jelentéstételt.”

Küzdelem az adócsalás és az adókikerülés ellen A Bizottság hozzájárulása a 2013. május 22-i Európai Tanács számára. 2-7. o. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_hu.pdf

²⁰³ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

²⁰⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

²⁰⁵ Az új fejleményekhez részletesen lásd Udvarhelyi Bence: A Lisszaboni Szerződés és a büntetőjog – Gondolatok az Európai Unió megújult büntetőjogi jogharmonizációs hatásköréről. Állam- és Jogtudomány 2016/3. 123-142. o.

²⁰⁶ A gazdasági büntetőjog területén érvényesülő adatvédelemről korábbról lásd Christian, Jäger: Informationsschutz im Wirtschaftsstrafrecht. Juristenzeitung. 2003/21. 1048-1053.

²⁰⁷ Polt Péter ehelyett az ún. „hálózati modell” bevezetését látta volna pozitívnak, ahol a nyomozás és a vádképviseleti jog a nemzeti körben eljáró ügyészé maradna, így az alkotmányossági és a szubszidiaritás elve sérelmének lehetőségét kiközösölhetné. Lásd Garamvölgyi Balázs – Kis Anna: Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme, különös tekintettel az európai ügyész jogintézményére. Beszámoló a 2016. január 27-én a Legfőbb Ügyészségen megtartott kerekasztal-beszélgetésről. Ügyészségi Szemle 2016/1. 69.

²⁰⁸ Lásd még Polt Péter: Az európai ügyész. Tendenciák és lehetőségek. Európai Jog 2015/6. 1-6. o.

²⁰⁹ <https://jogaszvilag.hu/rovatok/napi/zold-utat-kapott-az-europai-ugyeszseg> (letöltés: 2017. október 02.)

III. EGYES KIEMELET JELENTŐSÉGŰ GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK VIZSGÁLATA

A doktori értekezés szándékaink szerint legnagyobb terjedelmű fejezetében egyes kiemelt jelentőségű gazdasági bűncselekmények elméleti és gyakorlati kérdéseinek elemzését fogjuk elvégezni. A kiválasztás szempontjainál egyértelműen jelentős befolyást gyakoroltak ránk a gyakorló ügyészként megszerzett impressziók és ismeretek. Ezzel együtt is olyan tényállásokat kívántunk kiválasztani, amelyekkel a napi ügyészi munkában gyakran találkozhattunk a nyomozást felügyelete és a vádképviselőt során, továbbá amelyek a gyakorlati jogéletben egyébként is kiemelt jelentőséggel bírnak, illetve melyeknél figyelmen kívül nem hagyható anyagi és eljárási jogi dilemmák egyaránt felmerülnek. Az alábbiakban választásunk tehát a következő bűncselekmények bemutatására esett:

- a) pénzhamisítás és pénzhamisítás elősegítése
- b) költségvetési csalás és költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása
- c) számvitel rendjének megsértése
- d) csődbűncselekmény
- e) feljelentés elmulasztása a felszámolási eljárásban
- f) a tartozás fedezetének elvonása
- g) gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása.

A doktori disszertációkkal szemben elvárható követelmény, hogy ne legyenek „tankönyv ízüek”. Ezért az elemzésnél a tankönyvekben és kommentárokból megszokott sorrendet csak részben vettük alapul. Így azt a valamennyi elméleti és gyakorlat szakember által ismert és követett sorrendet, amely a különös részi elemzések körében sorba veszi a jogi tárgy, a tényállási elemek, a stádiumok, elkövetők, minősítő körülmények, egység-többség és elhatárolási kérdések, valamint egyéb törvényi rendelkezések kapcsán felmerülő problémákat, nem fogjuk teljes egészében követni. Ehelyett a valóban érdekes és vitatott kérdésekre igyekszünk koncentrálni, továbbá, ahol véleményünk szerint ezek is relevánsak, rövid szabályozási történettel és statisztikai jellemzőkkel is kívánunk szolgálni. Emellett, egyes helyeken más, általunk érdekesnek tartott forrásokból, például országgyűlési anyagokból is fogunk idézni. Összefoglalva úgy tartottuk helyesnek, ha előljáróban jelezzük tehát, tényállás-elemzési sémát nem szigorú értelemben tartottuk be, azokat az elemeket tehát, ahol kizárólag más szerzők álláspontjainak megismétlését tudnánk elvégezni, elhagyjuk vagy csak nagyon röviden érintjük. Ezért olykor a belső arányosság is fel fog borulni, ugyanis egyes általunk

relevánsabbnak gondolt témaköröket részletesebben, másokat azonban nem ennyire tüzetesen fogunk bemutatni.

1. A pénzhamisítás (Btk. 389. §)

Btk. 389. § (1) Aki

- a) pénzt forgalomba hozatal céljából utánoz vagy meghamisít,
 - b) hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hozatal céljából megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít,
 - c) hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hoz,
- büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.**

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzhamisítást

- a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékű pénzre vagy
- b) bűnszövetségben

követik el.

(3) Aki pénzhamisításra irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki valódiként jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított, kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt forgalomba hoz.

(5) E § alkalmazásában

- a) **pénz: a törvényes fizetőeszköznek minősülő, vagy jogszabály, az európai uniós jogi aktus vagy a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól annak minősülő bankjegy és érme, továbbá a forgalomból kivont bankjegy és érme, ha annak törvényes fizetőeszközzé történő beváltására jogszabály vagy az európai uniós jogi aktusa alapján a kivont bankjegyet, illetve érmét kibocsátó állam nemzeti bankja köteles, vagy arra kötelezettséget vállalt,**
- b) **a bankjeggyel azonos megítélés alá esik a sorozatban kibocsátott, nyomdai úton előállított értékpapír, feltéve, hogy az átruházását jogszabály vagy az értékpapírra rávezetett nyilatkozat nem korlátozza vagy zárja ki,**
- c) **pénz utánzásának kell tekinteni a forgalomból kivont pénz olyan megváltoztatását is, hogy az forgalomban levő pénz látszatát keltse,**
- d) **pénz meghamisításának kell tekinteni olyan jelzés alkalmazását vagy eltávolítását is, amely annak megjelölésére szolgál, hogy a pénz csak meghatározott országban érvényes, illetve a pénz nemesfém tartalmának csökkentését is.**

(6) A külföldi pénz és értékpapír a belföldivel azonos védelemben részesül.

Pénzhamisítás elősegítése

Btk. 390. § (1) Aki pénzhamisításhoz szükséges anyagot, eszközt, berendezést, gyártási tervet, műszaki leírást vagy számítástechnikai programot készít, átad, elfogad, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy forgalomba hoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzhamisítás elősegítését bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

A pénzforgalom rendjét sértő deliktumok és köztük első helyen a pénzhamisítás, mint a mindenkori hatalom monetáris érdekeit veszélyeztető cselekmény egyike a legősibb – mai szóhasználattal élve: gazdasági – bűncselekményeknek. A pénzhamisítók mindemellett a csalárd, embertársaik tévedésbe ejtése révén nyereségre törekvő bűnelkövetők archeotípusának is számítanak, nem véletlen tehát, hogy e deliktumot az 1843. évi Deák Ferenc-féle törvényjavaslat kifejezetten a vagyon elleni bűncselekmények körében kívánta szabályozni, egyes szerzők pedig a pénzhamisítást napjainkban is – a Csemegi-kódex idején még „ravasz fondorlattal” elkövethető²¹⁰ – csalás speciális eseteként fogták fel.²¹¹ E bűncselekmény kapcsán a pénz tehát nem az eszköze, hanem a tárgya, illetve a produktuma a bűncselekménynek.²¹²

A pénzhamisítás eredete nem csupán a modern értelemben vett pénzforgalom létrejöttének kezdeteire, hanem az azt megelőző időkre is visszanyúlik.²¹³ A bűncselekmény tényállása hazai fejlődésének állomásait áttekintve megállapítható, hogy a fizetőeszközökön megvalósuló manipulációk tárháza már a középkorban is igen nagy volt, így a korabeli kodifikátorok mindenkori nagy hangsúlyt fektettek az efféle magatartások következetes – bár sokszor kazuisztikába hajló kivitelezésű – üldözhetősége lehetőségének megteremtésére.²¹⁴

²¹⁰ 1878. évi V. törvénycikk *a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről*, 379. §

²¹¹ Így Molnár Gábor: *Gazdasági bűncselekmények*. HVG-ORAC, Budapest, 2009, 466. o.

²¹² A különbségtételhez lásd Oskar, Engdahl: *The role of money in economic crime*. *The British Journal of Criminology* 2008/2. 154-170.

²¹³ Derzsi Júlia szerint már a római jog is önálló bűncselekményt formulázta a pénzhamisítást, és pedig a legsúlyosabb, közbizalmat és közhitelt sértő deliktumok egyikeként. Lásd Derzsi Júlia: *A pénzhamisítás bűncselekmény az erdélyi szászok jogkönyvében* (1583). *Korunk*. 3. folyam, 20. évf., 6. sz. (2009. június). Forrás: <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00150/indexc91b.html> (letöltés: 2012. augusztus 30.)

²¹⁴ Luxemburgi Zsigmond király 1405. évi törvénykönyve szerint például tilalmazott volt a pénzt „körülmetszeni, a súlyosakat a könnyüektől külön választani, vagy valami mesterséggel avagy furfanggal meghamisítani”. (Luxemburgi) Zsigmond, 1405. évi (I.) XVIII. törvénycikk *a pénzek forgalma, és azok büntetése, a kik e tárgyban vétkeznek*. Forrás: www.1000ev.hu (letöltés: 2012. augusztus 30.) Azonban, mint Tóth Mihály utal rá, a pénzhamisítást mint a felségsértés egyik formáját már Károly Róbert törvényei is

Mindez a későbbi magyar büntető törvény-tervezetekből²¹⁵ és az első büntetőkódexből is visszaköszön.²¹⁶ Szembetűnő az is, hogy míg a klasszikus vagyon elleni bűncselekmények büntetése kapcsán a jogalkotói szigor jócskán enyhült a kezdeti időkhöz képest²¹⁷, addig a pénzhamisítás – az alapesetre kiszabható 2-8 évig terjedő szabadságvesztés-büntetésével – továbbra is a súlyos deliktumok körébe tartozik. Fenntartja e szigort a 2013. júliusában hatályba lépő 2012. évi C. törvény (az új Btk.) 389. §-a is.

Klasszikus, a joggyakorlatban kiforrott szabályrendszerű bűncselekményről, és hozzá kapcsolódó, a pénzforgalom rendjét sértő tényállásokról van tehát szó, amelyeknek jogtudományi-dogmatikai megítélése is meglehetősen egységes. Egy e tárgykörben készült tanulmány azonban mégis több okból is aktuális lehet.

A pénzhamisítás a rendszerváltozás időszakára óta kiemelt helyet foglal el a gazdasági bűncselekmények között. Számuk az 1991. évi 142-ről 1999-re majdnem elérte a 3000-et (2833 elkövetés), majd hazánk Európai Unió csatlakozását követően, 2006-ban tetőzött (3413 elkövetés). Habár ezt követően némi visszaesés volt tapasztalható, 2010-ben azonban az előző évhez képest 12 %-os növekedés volt ismét tapasztalható (a 2009. évi 1748 elkövetésről 1970-re).²¹⁸ Legújabbban elmondható, hogy „a pénzhamisítások számának évek óta tartó csökkenése tovább folytatódott, 2016-ban 501 ilyen bűncselekményt regisztráltak a 2015. évi 593 és a 2014. évben regisztrált 695 esetszámmal szemben.”²¹⁹ Az ENyÜBS-ből kiolvasható újabb adatok szerint a csökkenés tovább folytatódott. 2017-ben 543, míg 2018-ban már csak 293 pénzhamisítási ügy vált ismertté. Miután azonban a nemzetközi

büntették. Lásd Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2000, 321-322. o.

²¹⁵ Ezek részletes bemutatásához lásd pl. Balogh Elemér: A pénzhamisítás bűncselekménye a XIX. század első felének néhány német kódexében és a korabeli magyar büntető törvény-tervezetekben. Universitas Szegediensis. Acta Juridica et Politica, Szeged, 1988, 21-36. o. Értékes megállapításokat fogalmaz meg a téma kapcsán Kahler Frigyes is. Lásd pl. Kahler Frigyes: A pénzhamisítás bűncselekményének alakulása Magyarországon. Jogtörténeti Tanulmányok, 5. évf, 1983., 97-113. o.

²¹⁶ Részletesen szabályozta a pénzhamisítás egyes eseteit a Csemegi-kódex XI. Fejezete (203-212. §-ok)

²¹⁷ Lásd pl. a XI. század magyar királyainak jogszabályait, amelyek kivétel nélkül krudélis büntetéseket helyeztek kilátásba a vagyon ellen vétőkkel szemben. Vö. Szent István Dekrétomainak Második Könyve, 29., 39., 41., 55., vagy Szent László Dekrétomainak Második Könyve, 1-5. Fejezeteit. Forrás: www.1000ev.hu (letöltés: 2012. augusztus 30.) Ezzel szemben napjainkban többnyire legfeljebb 2 évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni a vagyon elleni (nem erőszakos) bűncselekmények alapeseteit a jogalkotó, s a gyakorlat büntetlen elkövető esetén ilyenkor többnyire beéri pénzbüntetéssel vagy próbára bocsátással, sőt több esetben ügyészi (vagy bírósági) megrovással is.

²¹⁸ Az adatok a Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztálya, valamint a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Osztálya által kiadott 2010. évi „Tájékoztató a bűnözésről” c. kiadvány 6. és 26. oldalairól származnak.

²¹⁹ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója 2016, 9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2016.pdf (letöltés: 2017. szeptember 29. napján) 8. o.

szakirodalom szerint is nem ritkán a szervezett bűnözéssel is összefonódó bűncselekményről van szó,²²⁰ magas fokú társadalomra veszélyessége miatt is részletes áttekintést igényel.

Tehát a bűncselekmény kiemelt jelentősége, a legutóbbi idők gyakorlatának vizsgálata, a tényállás (és a hozzá tartozó bűncselekmény-változatok) Btk.-beli módosulása, s a gyakorlati jogalkalmazóktól is elvárt elméleti felkészültség elmélyítése is megkívánja, hogy az alábbiakban vázlatosan összefoglaljuk és megfogalmazzuk a téma kapcsán felmerülő kérdések körében kialakult álláspontunkat. Szintén időszerűvé teszi dolgozatunk elkészítését, hogy bár a szakközönséget bizvást élénken foglalkoztató témakörrel van szó, annak kapcsán a közelmúltig viszonylag kevés szakirodalmi munka látott napvilágot.²²¹ Ez a megállapítás azonban napjaink örömteli fejleményeként megjegyzendően változóban van, hiszen egyre több büntetőjogi szerző „fedez fel” újra a pénzhamisítás tényállását és elemzi mélyreható igényességgel. Közülük mindenekelőtt *Tóth Dávid* tanulmányait emelnék ki, amelyek jogtörténeti áttekintést, külföldi kitekintést és de lege ferenda javaslatokat egyaránt tartalmaznak.²²²

1.1. A bűncselekmény jogi tárgya

A pénzhamisításnak a jogirodalom által egybehangzóan elfogadott jogi tárgya a pénz- és értékforgalom rendje, továbbá a törvényes pénzbe, közelebbről annak valódiságába és értékébe vetett bizalom.²²³ E felfogás lényegében a bűncselekménynek csupán ún. közösségi jogi tárgyát ismeri el, az azonban nézetünk szerint némileg elsikkad, hogy *a pénzhamisítás nem ritkán individuális érdekeket is veszélyeztethet vagy sérthet*. Ennek okát abban látjuk, hogy e deliktum az esetek jelentős részében a forgalomba hozatal révén, például a hamis pénzzel történő fizetést elfogadó sértettekkel szemben vagyoni kárt is okoz.²²⁴ Mindez kitűnik

²²⁰ Hetzer, Wolfgang: Godfathers and Pirates: Counterfeiting and Organized Crime, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2002/4. 303-320.

²²¹ Így Körösmezeiné Virág Regina: A pénzhamisítás hatályos törvényi tényállása. *Rendészeti Szemle*, 2010/5. 88-105. o.

²²² Lásd Tóth Dávid: A pénzhamisítás történeti fejlődésének máig ható tanulságai. *Magyar Jog* 2015/11. 655-662. o., Tóth Dávid: A pénzhamisítás deliktumának szabályozása Németországban. In *Doktori műhelytanulmányok 2016*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola kiadványa. Győr, 2016. 229-242. o. és Tóth Dávid: A pénzhamisítás törvényi tényállása de lege lata és lege ferenda. *Magyar Jog* 2017/9. 545-551. o.

²²³ Így Varga Zoltán et al.: A büntető törvénykönyv magyarázata. 2. kötet. CompLex Kiadó, Budapest, 2009, 1295. o., Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Különös Rész. 8., átdolgozott kiadás. HVGORAC, Budapest, 2009, 631. o., Molnár Gábor Miklós: i. m. 450. o., Tóth Mihály 2000, i. m. 323. o., Wiener A. Imre: Gazdasági bűncselekmények. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 254. o. és Kereszty Béla: A gazdasági bűncselekmények (Btk. XVII. Fejezet). In Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 2005, 699. o.

²²⁴ Vö. például Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.158/2007/5. sz.

abból is, hogy az egységes gyakorlat nem is állapít meg a speciális pénzhamisítás mellett csalást is az ilyen esetekben, mivel valamennyi jogvédte érdek védelmére alkalmas a régi Btk. 304. §-ában szabályozott bűncselekmény.²²⁵ A pénzhamisító tevékenysége révén tehát nemcsak az állampolgároknak a pénz valódiságába vetett bizalma rendülhet meg, hanem annak bizony sok esetben pénztárcájuk is kárát látja.

Mindezt nézetünk szerint a jogi tárgy meghatározásánál sem lehet figyelmen kívül hagyni. Erre tekintettel a kizárólag közösségi jogtárgyat konstatáló felfogásnál helyesebbnek tartjuk azt az álláspontot, amelynek értelmében a pénzhamisítás jellegzetes jogi tárgya valóban a pénzforgalom rendje, másodlagosan azonban – legalábbis a forgalomba hozatallal és a jogügylet kapcsán megtévesztéssel megvalósított cselekmények viszonylatában – individuális jogtárgyként a sértettek vagyoni jogai is kiemelhetőek és kiemelendők. A jogtárgy ezen felfogása egyébként a forgalomba hozatallal kárt okozó csalás ítéletbeli mellőzését is megalapozhatja, annak ellenére, hogy nézetünk szerint a csalás bűnhalmazatban való felhívása mellett is lehet érveket találni. A legújabb szakirodalomból kiemeljük, hogy az itt vázolt nézethez csatlakozik – Franz von Liszt német büntetőjogász álláspontjára, valamint az általunk kifejtett álláspontra is hivatkozva – Tóth Dávid.²²⁶

1.2. A bűncselekmény elkövetési tárgya

A bűncselekmény elsődleges elkövetési tárgyának alapvetően maga a forgalomban lévő (vagy a jövőben törvényes fizetőeszközként forgalomba kerülő) valódi pénzhez viszonyítva hamis pénz tekintendő, habár figyelemre méltó az a Fonyó Antaltól származó álláspont, amely szerint „a pénz bizonyos esetekben elkövetési tárgya, más esetekben eredménye (produktuma) a bűncselekménynek”.²²⁷

A pénz fogalmát korábban nem a régi Btk., hanem annak hatályba léptetéséről rendelkező törvényerejű rendelet, a Btké. 24. §-a határozta meg. Ezt a megoldást már Tóth Mihály is bírálta, alapelvi szempontból aggályos lehet ugyanis, hogy egy bűncselekmény tényállási elem tartalmát törvéynél alacsonyabb rangú – és eredetileg köztudottan a már régóta nem létező Elnöki Tanács által alkotott – jogszabály állapítsa meg.²²⁸ Ezen kritika a megváltozott jogszabályi háttér ismeretében azért vált kisebb élűvé, mert a Btké. 24. §-ának teljes tartalmát

²²⁵ BJD 2614., BH 1999.198.

²²⁶ Tóth Dávid (2017): i.m. 545. o.

²²⁷ Fonyó Antal: A gazdasági bűncselekmények. In Bogdál et al.: Magyar Büntetőjog különös rész. BM, Budapest, 1981, 455. o.

²²⁸ Tóth Mihály 2000: i. m. 323. o. és Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris, Budapest, 2004, 463. o.

törvénnyel történt módosítás töltötte ki, így tulajdonképpen a tvr. eredeti szövegéből semmi sem volt már hatályos.²²⁹ Azt azonban biztosan kijelentenénk, hogy jogállami szempontból megnyugtatóbb és egyben tetszetősebb a Btk. megoldása, amely a jelzett problematikát kiküszöböli: a pénz fogalmát ugyanis közvetlenül a pénzhamisítás tényállásához kapcsolt értelmező rendelkezés határozza meg [Btk. 389. § (5) bekezdés a) pont]. Az értelmező rendelkezések jogforrási áthelyezésén túl – amely amellet, hogy lényegében teljesen elaltatja a pénzhamisítás kerettényállási jellegét felvetők ezen gyanúját²³⁰ – az új Btk. az elkövetési tárgy vonatkozásában újításokat az alábbiak szerint tartalmaz.

A Btké. „fém- vagy papírpénz és bankjegy”-ről szól, mely az új szabályozásban már „bankjegy vagy érme”-ként szerepel. A fém pénz és az érme kitétel a köznapi felfogás szerint tartalmilag azonos fogalmakat fed, így a módosításnak gyakorlati jelentősége szerintünk csekély. A papírpénz szó elhagyása kapcsán pedig felfogásunk egybevág Molnár Gáboréval, aki a gazdasági bűncselekményeket elemző monográfiájában rámutat arra, hogy korábban a közgazdaságtani nézőpont ugyan különbséget tett bankjegy és papírpénz között, ez a megkülönböztetés azonban napjainkra megszűnt, a kettő fogalom szinonimnak tekinthető, erre figyelemmel az új Btk. egyszerűsítésre törekvő szóhasználatával egyet lehet érteni.²³¹

Egyszerűsítésre került sor az értelmező rendelkezések körében a pénzzel egy tekintet alá eső értékpapírok kapcsán is. Elhagyta továbbá a jogalkotó azt a lényegében felesleges kitétel, amely szerint „külföldi pénz alatt az eurót is érteni kell” [Btké. 24. § (3) bekezdés 2. mondat].²³² Az Európai Unió hivatalos fizetőeszköze ugyanis ilyen kitétel hiányában is aggálytalanul a pénz fogalma alá vonható.²³³ Éppen ezért nem teljesen érthető számunkra az a módosítás, amely a Btk. 389. § (5) bekezdés a) pontjának pénz-fogalmában a „az európai unió jogi aktusát” is külön nevesíti a jogszabályi rendelkezés mellett, ezáltal olyan látszatot keltve, mintha a magyar jogban közvetlen hatállyal bíró közösségi jogi normák ne lennének jogszabálynak tekinthetőek.

²²⁹ A 24. § (1) bekezdésének szövegét a 2001. évi CXXI. törvény 84. § (1) bekezdése, a (2) bekezdés szövegét az 1994. évi IX. törvény 34. §-a határozta meg. Ezt követően a (2) bekezdés b) pontjának szövegét módosította a 2003. évi II. törvény 84. § (1) bekezdése, a (3) bekezdés szövegét a 2001. évi CXXI. törvény 84. § (2) bekezdése határozta meg, végül a (4) bekezdés szövegét a 2005. évi XCI. törvény 25. §-a iktatta be a Btké. Szövegébe.

²³⁰ Körösmezeiné: i. m. 95. o.

²³¹ Molnár Gábor: i. m. 451. o.

²³² Ugyanígy Tóth Mihály 2004: i. m. 463. o.

²³³ Megjegyezhető, hogy napjainkban hazánkban is rohamosan terjednek az euróra elkövetett pénzhamisítások. Lásd például a Pesti Központi Kerületi Bíróság 8.B.X.24.754/2010/63. számú, a Nyíregyházi Városi Bíróság 26.B. 44/ 2007/67. számú, vagy a Kúria egy friss ítéletét, Bfv.III.757/2011/6. szám alatt.

A fenti módosításokról megállapítható, hogy a korábbi pénz-fogalom kapcsán nem elementáris változásokról, inkább egyszerűbb módosításokról van csupán szó. Ebből a körülményből véleményünk szerint okszerűen következik, hogy a jogalkotó helyesnek tekinti a korábbiakban a joggyakorlatban az elkövetési tárgy kapcsán kialakult nézeteket is.

Így töretlen az ítélkezési gyakorlat abban a kérdésben, hogy milyen ismérveknek kell megfelelnie a pénzhamisítás elkövetési tárgyának. E szerint a primitív hamisítványként értékelhető hamis (vagy meghamisított) pénz készítése/megszerzése/forgalomba hozatala révén is elkövethető a bűncselekmény (vagy legalábbis annak kísérlete), a feltétel mindössze annyi, hogy valamely ország létező pénzeszközének meghatározott címletéről legyen szó.²³⁴ E felfogás szerint tehát a megtévesztésre alkalmasságának nem a bűnösség megállapítása, hanem a büntetés kiszabása szempontjából van jelentősége. A fentiek alapján pénzhamisítás megállapításának van helye akár egyszerű fekete-fehér fénymásológéppel, de már létező (vagy az erre feljogosított szerv hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól törvényes fizetőeszköznek minősülő) bankjegyről készített másolatok esetében. A nem létező címletek (ún. álpénzek) forgalmazása azonban csalást valósíthat meg.²³⁵

A fentiekkel szemben véleményünk szerint utóbbi feltételt (vagyis azt, hogy létező, vagy a jövőben deklaráltan forgalomba kerülő pénzről legyen szó) megkövetelni de lege ferenda nem feltétlenül lenne indokolt. Extrém példaként említhető az a 2008-ban megtörtént jogeset, amelyben egy fiatal férfi a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Kétpón két darab, általa korábban a szemétdombon talált, Deák Ferenc arcképével díszített 54.000,-Ft-os bankjeggyel fizetett az eladónak három birkáért.²³⁶

Az eset kapcsán többekben felmerült, hogy a cselekmény helyes minősítése csalás helyett a forgalomba hozatallal elkövetett pénzhamisítás lehet, figyelemmel arra, hogy e bankók nemcsak alkalmasak voltak a megtévesztésre, hanem a sértett tévedésbe ejtése ténylegesen meg is történt. Más nézetek szerint kizárható, hogy az 54.000,-Ft-os mint a pénzhamisítás abszolúte alkalmatlan elkövetési tárgya (s jelen esetben egyben eszköze) tényállási elemként megalapozza büntetőjogi felelősséget. Kérdéses azonban, hogy ha a fenti „pénz” a pénzhamisítás elkövetésére abszolút alkalmatlan, ebben az esetben hogy kerülhetett sor általa a sértett tévedésbe ejtésére és a károkozásra? Nem vitás ugyanis, hogy a pénzforgalom rendjét a nem létező címletű hamis „pénz” (álpénz) forgalomba hozatala is megzavarja, ezért a

²³⁴ BH 1984.482., 1988.391., 1989.346., 1997.7.

²³⁵ Így Tóth Mihály 2000: i. m. 329. o.

²³⁶ Lásd például <http://www.mon.hu/hirek/magyarorszag/cikk/214tvennegyezer-forintos-bankjeggyel-fizetett/cn/mon--20081203-0940147569> , illetve <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/magazin/otvennegyezer-forintos-bankjegyert-vett-birkakat-egy-ferfi.html> (letöltés: 2012. szeptember 5.)

teleologikus (vagy jogtárgyharmonikus) értelmezés²³⁷ szerint sem feltétlenül lenne indokolt az ilyen esetektől a pénzhamisítás tényállása révén biztosítható fokozottabb büntetőjogi védelmet megtagadni.

Szintén figyelemreméltó eredményre juthatunk, ha a logikai értelmezési módozatok egyikét, az argumentum a minore ad maius (kevesebbről a többre történő következtetés) tételét²³⁸ alkalmazzuk esetünkre. A hamisítványként jó minőséget képviselő 54.000,-Ft-os bankjegy kapcsán ugyanis vélhetően nagyobb eséllyel kerülhet sor arra, hogy azt valamely alacsony műveltségű sértett valódi pénznek fogja gondolni, mint például egy fekete-fehér fénymásológéppel készült, de létező címletet utánzó bankó²³⁹ esetében, utóbbiról ugyanis jó eséllyel akár egy gyermekkorú személy is felismerné, hogy az nem valódi pénz. Ugyanez lehet a helyzet egy olyan 1000 forintos pénzjegy esetében, amelyet az elkövető egyszerűen, egy nullának a bankjegyre való rábiggyesztésével hamisít meg, és próbál 10.000 forintoként „eladni”. Ebből következően, tekintettel arra, hogy utóbbi esetben a bíróságok aggálytalanul megállapítják a pénzhamisítás bűncselekményét, szerintünk nem volna ez helytelen az előbbi – megtévesztésre adott esetben alkalmasabb – esetben sem.

A fenti jogértelmezés képviselhetőségének alátámasztására egyébként a fentinel azért életszerűbb példa is könnyedén felhozható. Így különösen arra figyelemmel, hogy a Btké. 24. § (3) bekezdésének 1. mondata alapján a külföldi pénz is a belföldivel azonos védelemben részesült, nem volt nehéz elképzelni egy olyan magyar állampolgár sértettet, aki – miután elhiszi a pénzhamisító állítását, amely szerint létezik, avagy a jövőben forgalomba kerül 100 angol fontos²⁴⁰ bankjegy – az álpénzt tőle megvásárolja vagy fizetségként elfogadja. Egy ilyen cselekmény pedig álláspontunk szerint jócskán magasabb fokú társadalomra veszélyességről árulkodik, mint például a fekete-fehér fénymásolóval készült ötszáz forintosok esete, így a pénzhamisítás megállapításának – annak ellenére, hogy valójában nem létező, várhatóan a jövőben sem (feltétlenül) forgalomba kerülő bankjegyről van szó – a teleologikus értelmezésre, a kevesebbről a többre való logikai következtetés módszerére és a társadalomra veszélyesség helyes értékelésére figyelemmel helye kellene hogy legyen.

Mindazonáltal tisztában vagyunk vele, hogy a fenti felfogás csak törvénymódosítás révén foghatna helyt, tekintettel arra, hogy a pénzhamisítás elkövetési tárgya a valódi pénzhez viszonyulóan a „hamis pénz”, a „valódi pénz” fogalmát pedig törvényi értelmezés határozza

²³⁷ Vö. Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVGORAC. Budapest, 2010, 73. o.

²³⁸ Uo. 71-72. o.

²³⁹ BH 1984.482.

²⁴⁰ A pénznem hivatalos elnevezése: *font sterling*, legnagyobb papíralapú címlete az 50 fontos. Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Font_sterling#Bankjegyek (letöltés: 2012. szeptember 5.)

meg. A pénzhamisítás elkövetési magatartásainak valamennyi fordulata – jelenleg – csupán a „valódi pénz” utánzásával vagy meghamisításával létrehozott „hamis pénz” vonatkozásában valósulhat meg. Ebből pedig az is következik, hogy felfogásunknak a jelenlegi jogszabályi környezet változatlanul hagyása mellett történő érvényesítése a büntető anyagi jogban általános jelleggel tilalmazott, az elkövető büntetőjogi felelősségét súlyosító analógiának (vagy más megfogalmazás szerint: valódi kiterjesztő értelmezésnek) lenne minősíthető.²⁴¹ Éppen ezért a pénzhamisítás tényállása de lege lata nem terjeszthető ki a pénzhez hasonló, a pénzfizetéssel kapcsolatos megtévesztésre alkalmas dolgokra, mint például az álpénzre. De lege ferenda azonban részünkről – fenti érveink alapján – örömmel látnánk egy olyan irányú törvénymódosítást, amely ilyen esetekben is pénzhamisítás megállapítását tenné törvényesen lehetővé.

Vonatkoztatjuk fenti nézetünket – Tóth Mihályhoz csatlakozva²⁴² - azon esetre is, amelyben a Legfelsőbb Bíróság pénzhamisítás helyett csalást állapított meg azon elkövető terhére, aki a kocsmai nyerőgéphez az ekkoriban használatos 10 Ft,-os érmék méretével és súlyával megegyező külsejű fémkorongokat készített a nyerőautomata kijátszása érdekében. A döntés indoka, hogy a terhelt ez esetben nem törekedett arra, hogy az általa gyártott érmékről bárki azt gondolja, hogy valódi pénzzel van dolga.²⁴³ Részünkről a jövőben az ilyen esetekben is pénzhamisítás megállapítását szorgalmazzunk, figyelemmel arra, hogy az elkövető fenti cselekményéből is nyilvánvalóan kitűnik, hogy az általa készített fémkorongokkal a pénz egy funkcióját – ti. a nyerőgépen való játékra való alkalmasságot – kívánta elérni. Továbbá ez esetben a csalásként minősítés szintén problematikus lehet: ti. kérdéses, hogy a „más” tévedésbe ejtésével (vagy tévedésben tartásával) megvalósítható csalás tényállásánál a megtévesztés megvalósulhat-e egyáltalán egy számítástechnikai rendszer működésének kijátszásával, közvetett úton, avagy csupán közvetlenül ember megtévesztése révén.

1.3. A bűncselekmény elkövetési magatartásainak egymáshoz való viszonya

A pénzhamisítás valamennyi elkövetési magatartásának részletes áttekintése e dolgozatnak nem célja, erre figyelemmel az elkövetőkben csak néhány kérdés kiemelésére szorítkozunk.

²⁴¹ Vö. Nagy Ferenc 2010: 51. és 74-75. o.

²⁴² Tóth Mihály 2000: i. m. 324. o.

²⁴³ BH 1986.312.

A klasszikus felfogás a pénzhamisítás utánzással vagy meghamisítással (avagy megszerzéssel), illetve forgalomba hozatallal elkövethető alakzatai egymáshoz való viszonya kapcsán az, hogy a – forgalomba hozatali célzatú – utánzás vagy meghamisítás (és megszerzés) mint elsődleges fordulat megvalósulása az, amit elsődlegesen vizsgálni indokolt a büntetőeljárás során, a forgalomba hozatal pedig mindaddig nem jut önálló jelentőséghez, amíg az utánzás vagy a meghamisítás (megszerzés) miatt a megalapozott gyanú fennáll. A forgalomba hozatal mint szubszidiárius fordulat tehát olyan esetekben kerülhet megállapítása, amennyiben előbbiek valamilyen okból nem.

Elképzelhető például mindenekelőtt, hogy az elsődleges fordulatok valamelyikének megállapíthatóságához szükséges forgalomba hozatali célzat nem nyer bizonyítást az eljárásban. Ilyenkor – amennyiben az elkövető a hamis/meghamisított pénzt forgalomba hozta – a bűncselekmény forgalomba hozatallal elkövethető fordulata előtérbe lép. Ha például az elkövető nem cáfolható vallomása szerint csupán találta a hamis pénzt, a célzatos készítés vagy birtokba jutásra törekvés hiányában a forgalomba hozatal releváns csupán büntetőjogi szempontból.²⁴⁴

Ugyanez lehet a helyzet azon esetekben, amikor a készítésre vagy birtokba jutásra ugyan forgalomba hozatali céllal került sor, az utánzásos/meghamisításos/megszerzéses fordulat büntethetősége azonban már elévült. Ha azonban az akár évekkel később bekövetkezett forgalomba hozatal az elévülési szabályok szerint még üldözhető, szintén a forgalomba hozatallal megvalósuló fordulat állapítandó meg. Ennek indokát abban látjuk, hogy a pénzhamisítás szerintünk nem tartozik az ún. állapot-bűncselekmények körébe, így a jogalkotó e bűncselekmény kapcsán tisztán az utánzást/meghamisítást/megszerzést, s nem a jogellenes birtokban tartást rendeli büntetni.

Kiemelnénk, hogy az elsődleges fordulatok megállapíthatósága esetén a forgalomba hozatal külön bűncselekményként sosem értékelhető (természetesen azon esetekben, ha ugyanaz a személy a készítő/megszerző, mint aki a pénzt forgalomba hozza). Ennek indoka kapcsán egyetértünk azzal a bírósági gyakorlattal, amely szerint „a halmazat látszólagosságának magyarázata az, hogy ha már egyszer a készítés vagy szerzés kapcsán értékeltük a forgalmazás célzatát, akkor ugyanazt a körülményt halmazatban elkövetési magatartásként még egyszer nem szabad értékelni”.²⁴⁵ Az azonban az eseti döntésekből

²⁴⁴ BH 1984.347.

²⁴⁵ BH 1986/312.

leszűrhető, hogy az ítélkezési gyakorlat a hamisításon felül a hamis pénzt forgalomba is hozó elkövető ez utóbbi cselekményét többnyire súlyosító körülményként értékeli.²⁴⁶

1.4. A hamis pénz kiadása

A hamis pénz kiadása (régai Btk. 306. §) röviden a pénzhamisítás egy privilegizált esetének volt tekinthető, amelyet már a Deák-féle 1843. évi büntetőtörvény-javaslat is hasonlóan fogalmazott meg.²⁴⁷ Lényege szerint az elkövető itt azért részesülhet kedvezőbb elbírálásban, mert bár hamis pénzt hoz forgalomba, annak megszerzésekor a pénz hamisságáról nem tud, s azt felismerve csupán „szabadulni” akar tőle. A Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati eljárásban a pénzhamisítás egyik elkövetési magatartása, a megszerzés kapcsán mutatott rá arra, hogy megszerzésről csak annyiban lehet szó, amennyiben az elkövető tudata már a birtokba jutáskor átfogja, hogy hamis pénzt szerzett meg.²⁴⁸ Amennyiben erre csak később döbben rá, majd ezt követően szánja el magát a forgalomba hozatalra, a jelenlegi szabályok szerint a hamis pénz kiadása bűncselekményét követi el. Ha azonban a megszerzés maga jogellenes, pénzhamisítás megállapításának lehet helye.²⁴⁹

Helyesnek tartjuk e deliktum kapcsán Nagy Ferenc álláspontját, aki itt a csekélyebb büntetési tétel jogalkotói indokát abban látta, hogy e tényállás kapcsán a törvényhozó tulajdonképpen a korlátozott elvárhatóságot értékeli.²⁵⁰ Az elvárhatóság ugyanis a bűnösség egyik fogalmi eleme, ezért annak korlátozott volta esetén a bűnösség foka is kisebb.

A hamis pénz kiadása kapcsán a Btk.-ban a jogalkotó lényegében szakított korábbi felfogásával, és külön tényállásban szabályozott privilegizált eset helyett már a pénzhamisítás Btk. 389. § (4) bekezdésében rendeli büntetni a valódiként jogszerűen szerzett hamis pénz forgalomba hozatalát. Lényeges változás azonban, hogy a privilegizáció immár nem jelenti az alapeseti pénzhamisításhoz képest e bűncselekmény büntetési tétele speciális maximumának csökkentését is, csupán – változatlan felső határ mellett – a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség. Ezzel az eddigi minimum értelemszerűen nem változik, hiszen a jelenlegi 306. § speciális büntetési minimumról nem rendelkezik. Szintén lényeges változás, hogy míg korábban bármekkora értékű pénz kapcsán megvalósulhatott a hamis pénz kiadása [bár a régi Btk. 306. § (2) bekezdése alapján a különösen nagy vagy ezt meghaladó érték minősített

²⁴⁶ BH 1997/7.

²⁴⁷ Idézi Tóth Mihály 2000: i. m. 331. o.

²⁴⁸ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.706/2010/6. számú ítélet

²⁴⁹ BH 1997/518.

²⁵⁰ Nagy Ferenc 2010: i. m. 165. o. E gondolatot korábban már Fonyó Antal is felvetette, lásd Fonyó Antal: i. m. 458. o.

esetnek számított], addig a Btk. szerint a korlátlan enyhítés kedvezményében csak az a terhelt részesülhet, aki kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt hoz forgalomba. Aki tehát 2013. július 1. napján vagy azt követően nagyobb vagy azt meghaladó értékű pénzt szerez valódiként jogszerűen, ugyanúgy felel, mintha már a megszerzéskor tudott volna a pénz hamis voltáról. Ezt a Btk. miniszteri indokolása azzal magyarázza, hogy „a pénzforgalom biztonsága érdekében fokozottabb védelem megteremtése indokolt. Nem értékelhető az elvárhatóság hiányaként a nagyobb összeget kitevő hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hozatala, hiszen az elkövető tisztában van ennek fokozott veszélyességével, ezért a törvény a jövőben csak bizonyos körben, értékhatárhoz kötötten (kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre) a büntetés korlátlan enyhítésre ad lehetőséget” (kiemelés tőlem, K. A.).²⁵¹

Ezzel a felfogással nem tudunk egyetérteni. Véleményünk szerint ugyanis a korlátozott elvárhatóság kategóriája nem azonos az elvárhatóság hiányával, a hamis pénz kiadása tényállása kapcsán pedig egyértelműen az előbbivel állunk szemben. Erre figyelemmel, a pénz értékétől függetlenül, a jogalkotásnak mindenkor figyelembe kellene vennie mindezt, és a kisebb fokú bűnösséget legalább kis mértékben már a büntetési tételekkel érdemes lenne kifejezésre juttatni.

A fentiekén túl a hamis pénz kiadása kapcsán – a jogalkalmazó szemszögéből – megállapíthatjuk, hogy e bűncselekmény megállapítása nem ritkán eljárási akadályba ütközik. Ennek oka, hogy az esetek többségében „magányos” elkövetőről van szó, aki megpróbál a hamis vagy meghamisított pénzzel fizetni. Miután a fizetőhelyen megállapítják, hogy a pénz nem valódi, a nyomozó hatóság sokszor csak a terhelt vallomására tud támaszkodni. Ő természetesen azt fogja közölni, hogy még a befizetés megkísérlésekor sem volt tisztában a pénz hamis voltával, így ténybeli tévedése miatt [Btk. 27. § (1) bekezdés] büntetőjogi felelőssége kizárt, az eljárás – a terhelt ismeretlensége okán – a Be. 397. § (3) bekezdés a) pontja alapján felfüggesztésre, majd – a Btk. 33. § (1) bekezdés b) pontja szerinti elévülési idő elteltét követően – a Be. 398. § (1) bekezdés e) pontja alapján megszüntetésre kerül. Sokat segítené az ilyen jellegű cselekmények felderítésében, ha a rendőrség az általa használt, Robotzaru Neo nevű rendészeti és bűnügyi adatbázisba minden egyes hamisnak tűnő bankjegy kilenc karakterből álló sorszámát feltöltené, ugyanis így eredményesebben lehetne vizsgálni, hogy egy adott sorszámú és címletű hamis bankjegy forgalomba hozatala mely helyszínekhez, időpontokhoz és személyekhez köthető.²⁵²

²⁵¹ A 2012. évi C. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 389. §-hoz. Forrás: Complex DVD Jogtár

²⁵² A *Robotzaru* integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer használatának szabályozásáról, az egységes elektronikus iratkezelés bevezetéséről

A jobb gyakorlati alkalmazhatóság érdekében, a hamis pénz kiadása privilegizációja területének leszűkítése helyett ezért véleményünk szerint megfontolandóbb lett volna a jogalkotó részéről a *pénzhamisítás forgalomba hozatallal megvalósuló (tehát nem célzatos) fordulata kapcsán annak gondatlan alakzatának törvénybe emelését megfontolni*, hogy ezáltal a pénz hamis voltáról gondatlanságból nem tudó személyek cselekményének társadalmi veszélyessége is – például a gondatlanságból elkövetett hamis vád (Btk. 234. §) tényállásának mintájára – büntetőjogi értékelést nyerhessen és a pénzhamisítás visszaszorítása hatékonyabb legyen. Legalább akkora – sőt globális szempontból akár nagyobb – társadalmi érdek fűződik ugyanis véleményünk szerint annak elkerüléséhez, hogy (akár) gondatlanságból hamis pénzzel fizetők, majd e fizetést elfogadók közreműködése révén hamis bankjegyek/érmék kerüljenek a pénzáramlásba, mint ahhoz, hogy a valóság történéseiről gondatlanságukból kifolyólag nem megfelelően meggyőződő személyek bűncselekménnyel történő hamis vádolásától más állampolgárokat megóvjunk. És amíg jelenleg utóbbi cselekmény bűncselekményként értékelhető, előbbi nem. Ugyanez lehet a helyzet, ha – az arányosság elvének szem előtt tartása mellett – a Btk. 274. § (3) bekezdés szerinti, gondatlanságból elkövetett közokirat-hamisításra gondolunk, amely szintén – ha csak elzárással is, de – büntetendő.

Az MNB-ről szóló 2013. évi CXXXIX. tv. 24. § (1) – (3) alapján kiemelnénk, hogy a pénzhamisítás büntette miatt indult büntetőeljárásokban *minden esetben kötelező szakvéleményt beszerezni*, tehát erre olyan esetben is sor kerül, amikor büntetőjogi felelősség megállapítására végül nem kerül sor, hanem a büntetőeljárás – mert az elkövető kiléte nem megállapítható – felfüggesztésre, a hamis pénz pedig tárgyi eljárás keretében elkobzásra kerül. A szakvéleményben ki kell térni például arra, hogy *offszet vagy tintasugaras-e az elkövetési mód, gyenge, közepes stb. minőségű-e a hamisítvány, illetve laikus / készpénzzel hivatásszerűen foglalkozó személy megtévesztésére alkalmas-e*.

Amennyiben a jogalkotó úgy döntene, hogy a pénzhamisításnak az általunk javasolt gondatlan alakzatát is kriminalizálja, az ilyen cselekmények bizonyíthatóságához a szakértő bevonásától és szakvélemény beszerzésétől véleményünk szerint *ugyancsak nem lehetne eltekinteni*. A nyomozó hatóságoknak tehát szakvéleményt kellene ilyen esetekben is beszerezniük abban a vonatkozásban, hogy az adott hamisítvány mennyire volt tökéletes,

és a bevezetést támogató projektszervezetek létrehozásáról szóló 24/2011. (IX. 9.) BM utasítás 2. § 5. pontja alapján egy olyan informatikai ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő alkalmazás, amely 24 órás folyamatos üzemmódban áll rendelkezésre a felhasználó számára és strukturált adatbázis formában tárolja az ügyvitel és az ügyfeldolgozás során rögzített adatokat, magában foglalja az elektronikus iratkezelést az ügyirat érkeztetésétől az ügyirat selejtezéséig.

amelyből egy általános elvárhatóságra nézve lehetne következtetést levonni (ti. hogy egy átlagember rájönne-e, hogy hamis pénzzel van dolga). A büntetőbíróság ezután e szakvélemény birtokában dönthetne abban a kérdésben, hogy a hanyag gondatlanság alapjául szolgáló elvárhatóság (az elkövetőtől elvárható ismeretanyag, tudás, stb.) alapján az elkövető büntetőjogi felelőssége megállapítható-e. Természetesen, ha a szakértő a hamisítványról azt állapítja meg, hogy a hamisítvány olyan jól sikerült, hogy arról nemcsak egy átlagember, hanem adott esetben még egy szakember sem tudná „puszta kézzel” megmondani, hogy hamis (például mert profi pénzhamisítók készítették), az elkövető büntetőjogi felelőssége – véltensége okán – már objektíve, a tőle elvárhatóság vizsgálata nélkül is kizárható lenne. Amennyiben e kérdésben az eredeti szakvélemény birtokában nem lehet megnyugtatóan állást foglalni, a rendőrség kiegészíthetné ezen szakvéleményeket az elvárhatóság mértékében történő állásfoglalás érdekében.²⁵³

1.5. A pénzhamisítás előkészülete és a pénzhamisítás elősegítésének viszonya

Elidőzve még az alapeseti pénzhamisítás elkövetési magatartásainál, szembetűnőnek gondolnánk, hogy a forgalomba hozatali célzattal megvalósuló megszerzés valójában nem tűnik másnak, mint a forgalomba hozatal – érdekes módon azonos büntetési tétellel fenyegetett – előkészületi tevékenységének. Egy 2011-ből származó döntésében megjegyezte ezt a Legfelsőbb Bíróság is, miután kimondta, hogy a megszerzéses fordulat „a jogtárgy előre hozott védelmét” jelenti.²⁵⁴

Ennek szükségességével ugyan egyet lehet érteni, az azonban a büntetőjogi eszköztárnak messze az ultima ratio jellegén történő túlterjeszkedésének látszik, hogy a célzatos megszerzés, mint kvázi előkészületi cselekmény büntetni rendelésével a jogalkotó nem érte be, hanem külön pönalizálja a pénzhamisítás előkészületét, illetve sui generis tényállásként annak elősegítését is.²⁵⁵

²⁵³ Érdekességként említhető, hogy az MNB bűnügyi költségét a pénzhamisítási ügyekben készült szakvélemények esetében tudomásunk szerint nem számlázz ki.

²⁵⁴ BH 2011.126.

²⁵⁵ Hasonlóan érdekes számunkra az a jogalkotói megoldás, amely a régi Btk. 292. § (1) bekezdésében a rossz minőségű termék forgalomba hozatala kapcsán külön – befejezett bűncselekmény megállapítását eredményező – elkövetési magatartásként rendeli büntetni a rossz minőségű termék jó minőségű terméként történő forgalomba hozatala mellett az *ez iránti intézkedést* is, emellett azonban a törvényhozó nem tartotta feleslegesnek a fenti törvényhely (4) bekezdésében büntetendővé tenni a deliktum *előkészületét* is. Kérdés, hogy a gyakorlatban elképzelhető-e egyáltalán olyan magatartás, ami fogalmilag már előkészület, de még nem valósítja meg a forgalomba hozatal iránti intézkedést. Nézetünk szerint aligha. Az új Btk. 415. §-a szerencsére ezt a jogalkotási problémát kiküszöböli.

A pénzhamisítás előkészülete vonatkozásában a Btk. 18. §-ának rendelkezései irányadóak, míg a pénzhamisítás elősegítése kapcsán – melyet Nagy Ferenc rendszeridegen sui generis előkészületi deliktumnak nevez²⁵⁶ – a jogalkotó részletesen felsorolja, hogy mely magatartásokat rendeli büntetni (pl. pénzhamisításhoz szükséges anyag, eszköz készítése, megszerzése, forgalomba hozatala, stb.). Varga Zoltán szerint e bűncselekményt az követi el, akinek „tette pusztán abban merül ki, hogy általa is tudottan pénzhamisításhoz szükséges anyagokat [...] tart a birtokában”.²⁵⁷ A szerző ezt követően – véleményünk szerint ellentmondásosan – hozzáteszi, hogy „a tartás önmagában még nem jelent elősegítést”.²⁵⁸

Miután a magyar büntetőjogban hasonló előkészületszerű magatartás pönalizálására a korábbiakban nem volt példa²⁵⁹, a jogirodalomban vita támadt annak kérdésében, hogy amennyiben egy magatartásra látszólag mind a pénzhamisítás előkészületének, mint a pénzhamisítás elősegítésének diszpozíciója ráilleszhető, melyik nyerhet alkalmazást. Hollán Miklós a kérdés kapcsán egyértelműen úgy foglalt állást, hogy „ha pénzhamisítás előkészülete a pénzhamisítás elősegítésével találkozik, akkor az előbbi látszólagos alaki és anyagi halmazatban is háttérbe lép”.²⁶⁰ Ezzel szemben Kereszty Béla állásfoglalásából az tűnik ki, hogy szerinte a pénzhamisítás elősegítését megelőzi a pénzhamisítás előkészülete, miután előbbi kapcsán úgy fogalmaz, hogy „ha bárki a Btk. 304/A. §-ban írtakat megvalósítja, nehezen képzelhető el, hogy nem a pénzhamisítás célzata vezérli, így meglehetősen életszerűtlen e bűncselekmény, s legfeljebb arra alkalmas, hogy a célzat bizonyíthatatlansága esetén az elkövető büntethetőségét biztosítsa”.²⁶¹

A Kúria döntésében a vitát az utóbbi álláspont javára döntötte el. Kimondták, hogy „az 1978. évi IV. tv. 304/A. §-a szerinti pénzhamisítás elősegítésének vétségét az 1978. évi IV. tv. 304. § (4) bekezdése szerinti pénzhamisításra irányuló előkészület vétségétől az elkövető célzata határolja el; az utóbbi esetben az előkészületi cselekmény elkövetőjének célja a pénzhamisítás, a külön tényállásban szabályozott előkészületi cselekmény elkövetője viszont a cselekményt nem ezzel a célzattal követi el; amennyiben megállapítható, hogy az elkövető szándéka a pénzhamisítás elkövetésére is kiterjed, cselekménye már a 304. § szerinti

²⁵⁶ Nagy Ferenc 2010: i. m. 195. o.

²⁵⁷ Varga Zoltán: i. m. 1303. o.

²⁵⁸ Uo. 1304. o.

²⁵⁹ Arra az Európai Unió Tanácsának 2000. május 29-i 2000/383/IB Kerethatározata alapján került sor.

²⁶⁰ Hollán Miklós: A gazdasági bűncselekmények. In Hollán Miklós – Kis Norbert: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008, 650. o.

²⁶¹ Kereszty Béla: i. m. 702. o.

bűncselekmény (4) bekezdése szerint büntetendő előkészületét valósítja meg [1978. évi IV. tv. 304. § (4) bekezdése, 304/A. §-a]”.²⁶²

Véleményünk szerint a Kúria által megfogalmazottak tekinthetők helyesnek. A pénzhamisítás elősegítése körében meghatározott valamennyi magatartás ugyanis – a tárgyi oldalt tekintve – megfeleltethető a pénzhamisítás előkészülete elkövetési magatartásainak. Akár a pénzhamisításhoz szükséges anyag, berendezés, számítástechnikai program átadásáról, tartásáról, forgalomba hozataláról, stb. van is szó, valamennyi ilyen és hasonló cselekmény belefér abba a kategóriába, hogy ha valaki „a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja”. Ebből következően minden pénzhamisítást elősegítő cselekmény szükségképpen megfelel a pénzhamisítás előkészülete objektív oldalának is, különbség csupán a szubjektív oldalon található. A pénzhamisítás elősegítése ugyanis eshetőleg szándékkal, pénzhamisítási célzat nélkül is elkövethető, míg az előkészület – fogalmának megfelelően – szükségképpen egyenes szándékot, célzatot tételez fel. Így amennyiben a büntetőeljárásban bizonyítható a pénzhamisítási célzat, ám az elkövető magatartása még nem lépett a kísérlet szakaszába, pénzhamisítás előkészülete megállapításának van helye. Ellenkező esetben – azaz ha a célzat nem nyer bizonyítást – kvázi maradékcselekményként a pénzhamisítás elősegítésének megállapítása jöhet szóba.

Felmerülhet még a pénzhamisítás elősegítésének elsődlegessége mellett olyan álláspont, amely szerint a specialitás elve mentén a pénzhamisítás előkészülete az elősegítéssel szemben háttérbe lép, miután a pénzhamisítás elősegítése kapcsán ismert magatartások (pénzhamisításhoz szükséges anyag, eszköz, berendezés, stb. megszerzése, tartása) a pénzhamisítás előkészületéből kerültek kiemelésre, így mint speciális törvény előtérbe lépnek. Ezzel az állásponttal azért nem tudunk egyetérteni, mert ezáltal értékelés nélkül maradna az elkövető célzata. Fogalmazhatnánk úgy is: a két tényállás közül a pénzhamisítás előkészülete teljes egészében fedi a pénzhamisítás elősegítését (amely az objektív oldalon valóban speciálisabb), viszont a célzat vonatkozásában túl is nyúlik azon. Így viszont valamennyi körülmény ilyenkor csak a pénzhamisítás előkészületének megállapítása esetén értékelhető.

E megoldásról egyébként megjegyeznénk, hogy az véleményünk szerint logikai önellentmondásba mindaddig nem ütközik, amíg a pénzhamisítás előkészületének büntetési tétele a pénzhamisítás elősegítésénél magasabb. Problémásabb azonban az Btk. megoldása, amely már nemcsak a 390. § (1) bekezdés szerinti pénzhamisítás elősegítését ismeri, hanem

²⁶² Kúria Bfv.1.1129/2011. sz. (EBH 2012.B.2.) Hasonlóan már korábban a Fővárosi Bíróság 22.Bf.9602/2010/41. sz. ítélete

(2) bekezdésként – a pénzhamisítás előkészületével azonos, 3 évi szabadságvesztéssel fenyegetett – minősített esetét is. Így az elkövetőnek akár van célzata, akár nincs, ugyanolyan súlyú bűncselekmény miatt felel, ez a szabályozás azonban a logikai értelmezésbe ütközik, hiszen a célzathiányos elkövetés esetére semmiféle kedvezményt nem biztosít az elkövető részére.

Még inkább problematikus az új tényállás, ha szemügyre vesszük, hogy milyen minősítő körülmények fennforgását bünteti a jogalkotó súlyosabban. Ezek: a bünszövetségben és az üzletszerűen történő bűnelkövetés. A bünszövetségben való elkövetés azonban rendszerint, az üzletszerű pedig szükségképpen célzatos bűnelkövetést feltételező bűncselekményi alakzat. Innen nézve tehát már teljes a pénzhamisítás előkészületének és például az üzletszerű pénzhamisítás elősegítésének az átfedése, mivel álláspontunk szerint jóformán kizárható egy olyan elkövető felbukkanása, aki például rendszeres haszonszerzésre törekszik ugyan magatartásai révén, a pénzhamisításra magára azonban nincs célzata.

Végül valamennyi előkészületi jellegű, pénzhamisításhoz kapcsolódó magatartás kapcsán le kell szögezni, hogy azok hatóköre kizárólag addig tarthat, amíg a pénzhamisítás kísérleti stádiumba nem kerül, és pedig akár maga az előkészületi magatartásokat tanúsító, akár más személy cselekménye által. Ez alapján helytelen volt tehát a Nyíregyházi Városi Bíróság azon ítélete, amelyben pénzhamisítás elősegítése miatt marasztalta azt a személyt, aki „a pénzhamisításhoz szükséges biztonsági papírt megszerezte, és átadta” a pénzhamisítás tettesének. Döntését a városi bíróság azzal indokolta, hogy e személy „tevékenysége kimerült a pénzpapír beszerzésében, és átadásában, ezt követően nem követte nyomon a pénzpapír útját, és a forgalomba hozatalban való közreműködésére adat nem merült fel”.²⁶³

Ha azonban a későbbi tettes a kísérlet szakába juttatja az alapcselekményt, a pénzpapírt átadó magatartása társadalomra veszélyességének helyes értékelése csak az alapcselekményhez járuló bűnsegély megállapítása esetén valósul meg – feltéve természetesen, hogy az alapanyag beszerzésében segédkező személy tudata a hamis pénz készítését átfogta és abba legalábbis belenyugodott. Helyesen foglalt ezért állást a fenti ügyben másodfokú döntést hozó Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság, amely jogerőre emelkedett ítéletében kifejtette, hogy „a pénzhamisítás elősegítésének vétsége sui generis – előkészületi magatartás –, amelynek megállapítására vonatkozó büntető anyagi jogszabályok összevetése alapján akkor kerülhet sor, ha a pénzhamisítás még a kísérleti stádiumig sem jut el. Ellenkező döntés arra az eredményre vezetne, hogy a pénzhamisításhoz a szükséges anyag,

²⁶³ Nyíregyházi Városi Bíróság 26.B. 44/ 2007/67. számú ítélet

eszköz, berendezés vagy program biztosításával bűnsegélyt nyújtó személy cselekménye lényegesen enyhébben lenne büntethető, mint a bármilyen más módon fizikai bűnsegélyt nyújtó személy, továbbá a pszichikai bűnsegéd és a felbújtó cselekménye, melyekre a tettesekre megállapítható büntetési tételt kell alkalmazni”.²⁶⁴

A fentiekben kifejtett gondolatokat összegezve megállapíthatjuk, hogy bár a pénzhamisítás és a hozzá kapcsolódó tényállások egy része nagy jogtörténeti múltra tekint vissza és kialakult dogmatikája létezik, egyes vitás kérdések napjainkban is felmerülhetnek, amelyek lehetőség szerint megválaszolást igényelnek. Nézetünk szerint mindenekelőtt felvetésre indokolt mindenekelőtt e bűncselekmények másodlagos jogi tárgyának meghatározása, illetve a jövőben az elkövetési tárgy kategóriáját annyiban lenne érdemes tágabban értelmezni, hogy adott esetben a nem létező, de a sértett megtévesztésére valójában alkalmas hamisítványokat is ebbe a körbe kellene vonni. A hamis pénz kiadását a jövőben is helyesebb lenne általános jelleggel, enyhébb felső büntetési határral pönalizálni, mint a pénzhamisítást, illetve felvethető ez utóbbi deliktum gondatlan változatának törvénybe emelése. Végül indokolt lehet felülvizsgálni a pénzhamisítás előkészülete és elősegítése egymáshoz való viszonyát, mert a jelenlegi jogszabályi környezetben, nem várt esetben alapvető jelentőségű problémák is jelentkehetnek a két bűncselekmény elhatárolása kapcsán.

1.6. Eljárási szabályok és feladatok a pénzhamisítás kapcsán

Az eljárási szabályok közül kettő érdemel kifejezett figyelmet. Az első, hogy pénzhamisítás, illetve pénzhamisítás elősegítése miatt indult büntetőügyekben első fokon a régi Be. 17. § (6) bekezdése alapján kizárólag az ún. székhelyi bíróság járhat el, vidéki viszonylatban tehát azon a településen működő járásbíróság, ahol a törvényszék székel (ez Gyula és Balassagyarmat kivételével minden megyében az adott megye megyeszékhely települése). Budapesten továbbá az ilyen ügyben mindig a Pesti Központi Kerületi Bíróság az illetékes bíróság. E rendelkezést a Be. 21. § (5) bekezdése lényegében változatlanul fenntartja, amelynek indokát hagyományosan az e bűncselekmények ítélkezése által igényelt nagyobb fokú specializációval szoktak magyarázni.

A másik kiemelkedő jellemzője a pénzhamisítási ügyeknek, hogy a „kisebb fogások” esetén – tehát amikor nem nagyobb mennyiségben kerül elő végül hamisnak bizonyuló pénz, hanem kis, legfeljebb néhány bankós tételben – általában nem kerül sor felelősségre vonásra,

²⁶⁴

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1.Bf.695/2010/8. számú ítélet

hanem a nyomozást – mert az elkövető ismeretlen marad – a Be. 394. § (3) bekezdés a) pontja alapján felfüggesztik, majd az elévülési idő elteltével meg is szüntetik. Ennek oka, hogy általában nem olyan személy bukik le a hamis pénzzel, aki azt maga gyártotta (vagy ezt legalábbis többnyire lehetetlen bizonyítani), hanem olyan, aki maga is mástól, a fizetés elfogadásakor vette át. Ugyanakkor legtöbbször az sem bizonyítható, hogy ilyenkor ez a személy tudott-e arról, hogy a nála lévő pénz hamis. Amennyiben nem, úgy ő semmilyen bűncselekményben nem bűnös. A hamis pénzt azonban a Btk. 72. § (1) bekezdés b) pontja alapján ilyenkor is el kell kobozni, mert bűncselekmény elkövetése útján jött létre. Mivel megvádolni ekkor senkit nem lehet, az ügyészség ún. tárgyi eljárás keretében tud indítványt tenni a bíróság felé arra nézve, hogy a hamis pénzt kobozza el. Ekkor a bíró a Be. 819. §-a szerint iratok alapján, különleges eljárás keretében dönt az elkobzásról.

Végül kiemelnénk, hogy a pénzhamisításnak, miután köz- és nem magánérdeket sért, sértettje nincsen, így pótmagánváddal nem lehet esetében élni azonban a kialakult gyakorlat szerint polgári jogi igényt érvényesíthet az elkövetővel szemben az, aki a hamis pénzzel fizetést elfogadta²⁶⁵.

²⁶⁵ Be. 56. § (1) bekezdés

2. A költségvetési csalás (Btk. 396. §)

Btk. 396. § (1) Aki

a) költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában más tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tényt elhallgatja,

b) költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe, vagy

c) költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használ fel, és ezzel egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a költségvetési csalás nagyobb vagyoni hátrányt okoz, illetve

b) az (1) bekezdésben meghatározott költségvetési csalást bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a költségvetési csalás jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a nagyobb vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a költségvetési csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(5) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a költségvetési csalás különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(6) Az (1)-(5) bekezdés szerint büntetendő, aki a jövedéki adóról szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül jövedéki terméket előállít, megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.

(7) Aki költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban előírt elszámolási, számadási, vagy az előírt tájékoztatási kötelezettségének nem vagy hiányosan tesz eleget,

valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az (1)-(6) bekezdésében meghatározott költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádirat benyújtásáig megtéríti. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a bűncselekményt bünszövetségben vagy különös visszaesőként követik el.

(9) E § alkalmazásában

a) költségvetésen az államháztartás alrendszerének költségvetését - ideértve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetését és az elkülönített állami pénzalapokat -, a nemzetközi szervezet által vagy nevében kezelt költségvetést, valamint az Európai Unió által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat kell érteni. Költségvetésből származó pénzeszköz vonatkozásában elkövetett bűncselekmény tekintetében a felsoroltakon kívül költségvetésen a külföldi állam által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat is érteni kell;

b) vagyoni hátrány alatt érteni kell a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség nem teljesítése miatt bekövetkezett bevételkiesést, valamint a költségvetésből jogosulatlanul igénybe vett vagy céltól eltérően felhasznált pénzeszközt is.

A költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása

Btk. 397. § A gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója, ha a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezáltal lehetővé teszi, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A téma kapcsán kibontakozó hazai és külhoni büntetőjogi kutatások szerint az állam által megállapított, jellegükben különböző, ám tartalmilag lényegében adófizetést előíró kötelezettségek egyidősek az állammal. A témakör múlt századi monografistája, Angyal Pál Hammurapi Kr. e. XXVIII. századi törvénykönyvéig vezeti vissza az adózás megjelenését.²⁶⁶

²⁶⁶ Angyal Pál: Adócsalás. A magyar büntetőjog kézikönyve 8. Athenaeum. Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása. Budapest, 1930. 13. o.

Emellett a római jog, a germán jog, sőt, még az egyházjog²⁶⁷ is már kezdetektől, egyértelműen ismerte azt. A adóztatás magyarországi megjelenését a szakirodalom Szent István törvényeinek idejére datálja.²⁶⁸ Az adófizetési kötelezettség elmulasztásának kifejezett büntetőjogi jellegű fenyegetettségének megjelenésére azonban a XIX. század második feléig várni kellett.²⁶⁹

A Csemegi Károly nevével egybeforrt 1878. évi V. tc. az adócsalás tényállását még nem ismerte, az először az 1920. évi XXXII. törvény (Acs.) 1. §-ában került definiálásra.²⁷⁰ Ezt követően további, szövevényes, adócsalásként értékelhető magatartások jelentek meg különböző jogforrásokban.²⁷¹ Ezek közös tulajdonságaként az, hogy a Csemegi-kódex keretei közé azok nem épületek be, hanem ún. ágazati külön törvényként érvényesültek.

Az 1961. évi V. törvény 248. §-ában, az 1978. évi IV. törvény pedig 310. §-ában szabályozta az adócsalás tényállását. Itt jegyezzük meg, hogy bár a korabeli államberendezkedés miatt nyilvánvalón más súllyal, de ezen törvények időszakában is hangsúlyt helyeztek az adócsalás elleni küzdelem fontosságára. Szíjártó Károly emelte ki 1985-ben, hogy „A pénzügyi bűncselekmények közül az eddigieknél nagyobb gondot kell fordítani az adócsalás megítélésére.”²⁷²

A bűncselekmény elnevezése egészen 2011. december 31. napjáig ez maradt. Ezt követően, 2012. január 1-jétől a jogalkotó – a tényállás jelentős tartalmi megújítása mellett – a deliktum nevét is lecserélte,²⁷³ így az még az 1978. évi IV. törvény hatálya alatt (egészen 2013. június 30. napjáig) *költségvetési csalásra* módosult.²⁷⁴ Ugyanezt az elnevezést vette át a 2012. évi C. törvény, hazánk új Büntető Törvénykönyve 396. §-ában. Hogy a tényállás

²⁶⁷ A közismert bibliai történet szerint a farizeusok ezekkel a szavakkal kísértették meg Jézust: „Mondd meg hát nekünk, mi a véleményed: Szabad adót fizetni a császárnak, vagy nem szabad?” Jézus átlátott álnokságukon, ezért így válaszolt: „Mit kísértetek, képmutatók? Mutassátok az adópénzt!” Odanyújtottak neki egy dénárt. Ekkor megkérdezte tőlük: „Kinek a képe és a felirata ez?” „A császáré” – felelték. Erre azt mondta nekik: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!” Máté Evangéliuma 22,20; forrás: A Szent István Társulat fordítása. A történet szerepel a másik két szinoptikusnál is, lásd Márk Evangéliuma 12,17; Lukács Evangéliuma 20,25.

²⁶⁸ Jávorszki Tamás: Az adócsalás törvényi tényállásának története. Belügyi Szemle. 2005/4. 88. o., Bencze József: Az adócsalás leggyakrabban előforduló formái Magyarországon és az Európai Unióban. Rendészeti Szemle. 2007/11. 55. o.

²⁶⁹ Angyal (1930): i. m. 20. o. és Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000. 352. o.

²⁷⁰ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás a költségvetési csalásban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011. 29. o.

²⁷¹ Molnár Gábor Miklós (2011): i. m. 30.

²⁷² Szíjártó Károly: Az ügyészi munka néhány kiemelt feladata. Ügyészségi Értesítő 1985/4. sz. 3. o.

²⁷³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról szóló 2011. évi LXIII. törvény 2. §

²⁷⁴ Kiemelhető, hogy már Angyal is bírálta az „adócsalás” kitételt, amely helyett ő a „pénzügyi bűncselekmény” megnevezést javasolta. Lásd Angyal (1930): i. m. 44., 48. o. Nemzetközi vonatkozásokhoz lásd Comfort, Anthony: Proceedings of the public hearing on action to combat fraud against the budget of the European Union. European Parliament. Directorate-General for Research. Luxembourg, 1995.

mekkora gyakorlati jelentőséggel bír, azt jól jelzi, hogy a Kúria már rövid hatályban léte alatt is foglalkozott vele, büntető kollégiumi vélemény formájában.²⁷⁵ A költségvetési csalás tényállása – amelyet Tóth Mihály egy tanulmányában „olvasztótégelynek”²⁷⁶ nevez, valójában azzal az igénnyel jött létre, hogy valamennyi, a költségvetést károsító bűncselekményt magába olvassza. A Kúria is azon az állásponton van, hogy a költségvetési csalás valamennyi, korábban más törvényi tényállásban szabályozott költségvetést, vagy annak valamely alrendszerét, illetőleg a társadalombiztosítás pénzügyi alapjait károsító megtévesztő magatartást büntetni rendeli, ezért az új törvény hatályba lépését követő elbírálás során az elkövetés idején jogosulatlan gazdasági előny megszerzése büntetendő minősülő cselekmény miatt felmentésnek nincs helye.²⁷⁷

A bűncselekmény kapcsán az alábbiakban áttekintjük a legjelentősebb dogmatikai kérdéseket és ellentmondásokat. Megvizsgáltuk továbbá az új tényállás 2012. évi megjelenése óta kisarjadt joggyakorlatát, továbbá az újabb tudományos álláspontokat is.²⁷⁸ Témánkra vetítve szólunk napjaink egyik jelentős jogalkalmazási kihívásáról, az elkövetéskori és az elbíráláskori büntetőtörvény összevetéséről az időbeli hatály körében. Álláspontunk szerint, megváltozott szemlélete miatt kiemelt figyelmet igényel továbbá a tényállás értelmezésénél a jogalkotó szándéka, ezért a Miniszteri Indokolást és az Országgyűlés által a költségvetési csalásról lefolytatott vitát is röviden ismertetjük.

2.1. Költségvetési csalás a statisztika tükrében

A legfőbb ügyész 2015. év országgyűlési beszámolója részletesen érinti a költségvetési csalás számszerűségi adatait. Mint kifejti: „A költségvetési csalás büntette kapcsán ki kell emelni, hogy a törvényi tényállás jogdogmatikai természete is befolyásolja a számadatokat, hiszen törvényi egységként a korábban önállóan értékelt részcselekményeket egyetlen bűncselekménybe foglalja össze, ami nem csupán a 2011. december 31-ig hatályban volt adócsalásra terjed ki, hanem Magyarország és az európai közösségek költségvetését és

²⁷⁵ Lásd a 95. Büntető Kollégiumi véleményt

²⁷⁶ Tóth Mihály (2017): i. m. 16. o.

²⁷⁷ BH 2013.323. Itt jelezhető az a még újabb döntés is, amely szerint a jogosulatlan gazdasági előny megszerzésének büntetetté - mint különös részi tényállást - a 2011. évi LXIII. törvény 2012. január 1-jétől hatályon kívül helyezte. Az e tényállásban leírt magatartás azonban továbbra is büntetendő, mert azt az említett időponttól kezdődően az 1978. évi IV. törvény 310. § (1) bekezdésének a) pontja a költségvetési csalás büntetendő tényállásán belül fenyegette joghátránnyal (BH 2015.272.). Arra a kérdésre, hogy pontosan mely korábbi deliktumokat olvasztotta magába, a fejezetben még visszatérünk.

²⁷⁸ Legújabbban értékes adalékokkal szolgál Miskolczi Barna: A költségvetési csalás kodifikációját meghatározó tényezők. Magyar Jog 2018/5. sz. 283-291. o.

pénzügyi érdekeit sértő más – korábban önálló törvényi tényállásokban testet öltő – bűncselekmények elkövetését is magában foglalja. A 2015. évben összesen 2154, a költségvetési csalás bűncselekménycsoportjába tartozó esetet regisztráltak, ami a 2014. évi 2324 ismertté vált bűncselekményhez képest némi csökkenést mutat, de a költségvetési csalás a gazdasági bűncselekmények immár kriminológiai értelemben vett kategóriáján belül továbbra is meghatározó szerepet játszik. A mennyiségi értékek azonban nem tükrözik megfelelően az ügyfeldolgozási tapasztalatokból leszűrhető világos tendenciát, hogy a különböző költségvetéseket sértő bűncselekmények egyre inkább magukban hordozzák a nagyfokú szervezettség jeleit, és találkozhatunk kiugróan magas, akár milliárdos nagyságrendű elkövetési értékekkel is. Külön említést érdemelnek az általános forgalmi adóra elkövetett költségvetési csalások, ahol az elkövetők az Európai Unión belüli szabad árumozgás elvéből következő szabályok kijátszásával valósítják meg a bűncselekményeket, amelyek felderítését a tagállamok határain átnyúló jellegük sokszor rendkívüli módon megnehezíti. Az ügyészi szervezet erre az uniós bűnügyi együttműködés szabályrendszere által biztosított lehetőségek felhasználásával, például a közös nyomozócsoportok felállításával igyekszik megfelelő módon reagálni.”²⁷⁹

A legújabb, 2017 szeptemberében ismertté vált 2016-os beszámoló ismét növekedésről számol be, a 2015. évi 2154 eset 2016-ra 2444-re emelkedett. A beszámolóban kifejtett álláspont értelmében „hangsúlyosan kell utalni arra, hogy a bűncselekmények jelentős része igen bonyolult ténybeli és jogi megítélésű. Közülük külön kiemelésre érdemesek az általános forgalmi adót érintő költségvetési csalások, amelyek elkövetéséhez jelentős részben ún. fantomcégekből álló láncolatokat hoznak létre, és ezek a gazdasági események és pénzmozgások nyomon követését rendkívüli módon megnehezítik. Az ügyintézési tapasztalatok szerint a közösségen belüli termékértékesítés szabályainak kijátszásával történő elkövetés egyre gyakrabban fordul elő, amely a nemzetközi bűnügyi együttműködés szükségessége folytán hátrányosan érinti az ügyek feldolgozásának időszerűségét is.”²⁸⁰ Az új beszámoló tehát – meglátásunk szerint helyesen – nem csupán a „száraz statisztikát” tárja az olvasó elé, hanem az ügyészi szervezet munkája során felmerült nehézségekre, kriminológiai megállapításokra is utal. Ebből kitűnően pedig, mint arra később utalni fogunk még, az ún. cégfantomizálás jelensége napjainkra a gazdasági bűncselekmények elkövetésének egyik jelentős táptalajává vált.

²⁷⁹ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója 2015, 8-9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2015.pdf (letöltés: 2017. április 20. napján)

²⁸⁰ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója 2016, 9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2016.pdf (letöltés: 2017. szeptember 29. napján)

Az ENyÜBS nyilvántartásából – mely statisztikai okokból némileg eltérhet a beszámolóban olvasottól – 2016-ban 2194, 2017-ben 1856, míg 2018-ban már csak 1165 költségvetési csalási eset volt kiolvasható.

2.2. A költségvetési csalás jelentősebb tényállástani/dogmatikai kérdései

A 2012. évi új Büntető Törvénykönyv a gazdasági érdekek valamely aspektusát támadó tényállásokat a korábbi szabályozással szemben több fejezetben helyezte el. Ennek megfelelően a költségvetést károsító bűncselekmények – mint a kriminológiai értelemben használt gazdasági delictumok egy jelentős szelete – külön fejezetben, a XXXIX.-ban kerültek elhelyezésre. Közülük kétségtelenül a költségvetési csalás a legjelentősebb tényállás, amely azonban maga is összetett, több alapesettel rendelkező delictum, így alábbiakban megvizsgáljuk annak Btk. 396. § (1), (6) és (7) bekezdései szerinti alapeseteit is. Ezt követően térünk ki a valamennyi alakzatot érintő jogdogmatikai kérdésekre.

2.2.1. A Btk. 396. § (1) bekezdése szerinti költségvetési csalás

A Btk. 396. § (9) bekezdés a) pontjában az egész tényállásra kiható érvennyel, pontosan meghatározza a büntetőjogi értelemben vett *költségvetés fogalmát*. Eszerint „az államháztartás alrendszerének költségvetését - ideértve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetését és az elkülönített állami pénzalapokat -, a nemzetközi szervezet által vagy nevében kezelt költségvetést, valamint az Európai Unió által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat kell érteni. Költségvetésből származó pénzeszköz vonatkozásában elkövetett bűncselekmény tekintetében a felsoroltakon kívül költségvetésen a külföldi állam által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat is érteni kell”.

A költségvetési csalás első alapesete *elkövetési tárgyának* a fenti értelemben vett *költségvetésbe történő befizetési kötelezettség*, illetve az *abból származó pénzeszközök* tekintendők.²⁸¹ A bűncselekmény elkövetési magatartása ugyanis az elkövető befizetési kötelezettsége vagy költségvetésből származó pénzeszközei viszonylatában fejthető ki.

²⁸¹ 2011. évi LXIII. törvény miniszteri indokolása 2. §; Molnár Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 3. kiadás. II. kötet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 1500. o.

A jogtudományban van olyan nézet, amely ezzel egyezően, fenntartások nélkül elkövetési tárgynak tekinti az adókat, díjakat, pénzeszközöket.²⁸² Megjelent azonban olyan nézet is, amely vitatja, hogy a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség és a pénzeszközök elkövetési tárgyak volnának. Gácsai Anett Erzsébet és Neparáczi Anna szerint az elkövetési tárgy általánosan elfogadott fogalmának „a törvényi tényállásban szereplő költségvetésbe történő befizetési kötelezettség nem felel meg, mivel az nem vonható sem a dolog, sem pedig – értelemszerűen – a személy definíciója alá. A költségvetésből származó pénzeszközöket szintén nem tekinthetjük e fogalom alapján a bűncselekmény elkövetési tárgyának”.²⁸³

A Ptk. 5:14. § (1) bekezdése szerint a *dolog* a birtokba vehető testi tárgy. A Btk. 383. § a) pontja szerint továbbá *dolgon* a villamos- és a gazdaságilag hasznosítható más energiát is, úgyszintén a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratot is érteni kell, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában – illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának – biztosítja.

Amennyiben a bűncselekmény elkövetési tárgya „személy vagy dolog” és a dolog fogalma alatt szigorúan a Ptk. és a Btk. meghatározását kell érteni, úgy az idézett nézetnek részben igaza van, mert a befizetési kötelezettséget biztosan nem tekinthetjük dolognak. A pénzeszközök azonban adott esetben már megfelelhetnek az említett dolog fogalomnak (például készpénz esetén). Azonban még ha ez is a helyzet, a befizetési kötelezettséget is szükséges tényállástani szempontból besorolni valahová.

Közvetítő álláspontként ezért elfogadható Tóth Mihály azon korábbi – még az adócsalás tényállása idején tett – megállapítása, amely szerint „a bűncselekménynek a dogmatika hagyományos fogalma szerinti *elkövetési tárgya* nincs, közvetett [...] elkövetési tárgynak tekinthetjük azonban az adókat”, stb.²⁸⁴ Közvetett elkövetési tárgyként ez alapján tehát a költségvetési csalás tényállásának fenti elemei is – különösen a befizetési kötelezettségek – azonosíthatók.

Ezen a helyen szükséges vizsgálni a *passzív alany* problémáját is. Van olyan jogirodalmi felfogás, amely szerint „a tényállás általános passzív alanyként „mást” jelöl meg, nem pedig a hatóságot. Véleményünk szerint ennek ellenére a költségvetési csalás

²⁸² Szilovics Csaba – Takács István: Néhány gondolat az adócsalásról és az adócsalás hazai szabályozásáról. *Belügyi Szemle*. 2003/9. sz. 101. o.

²⁸³ Gácsai Anett Erzsébet – Neparáczi Anna: Küzdelem a költségvetés örök ürje ellen: munkajogi és szociális jogi vonatkozású bűncselekmények egykor és most. In: Homoki-Nagy Mária (főszerk.): *FORUM Publicationes Doctorandorum Juridicorum. Acta Universitas Szegediensis*. II. évfolyam. Szeged, 2012. 65-66. o.

²⁸⁴ Tóth Mihály (2000): i. m. 354. o.

bűncselekménye a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség kapcsán továbbra is csak a kötelezettség megállapítására jogosult hatóság megtévesztésével képzelhető el.”²⁸⁵ A költségvetési csalás tényállása nagyon tág körben biztosít védelmet a költségvetés alrendszerei számára. Ennek ellenére lényegében, az adózás eljárási szabályaira figyelemmel valóban kizárt, hogy a tévedésbe ejtett/tartott „más” ne essen egybe a hatósággal, ezért egyetértünk a fenti állásfoglalással.²⁸⁶

A bűncselekmény *elkövetési magatartásai* alapján maga az első alapeset is több formában valósulhat meg. A Btk. 396. § (1) bekezdése szerint ezek a *tévedésbe ejtés* vagy *tartás*, a *valótlan tartalmú nyilatkozat tétele*, a *valós tény elhallgatása*; a (2) bekezdés alapján a *költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezmény jogtalan igénybevétele*; végül a (3) bekezdés szerint a *költségvetésből származó pénzeszközöknek a jóváhagyott céltól eltérően történő felhasználása*.

A tévedésbe ejtés vagy tartás a kúriai bírák által szerkesztett Kommentár szerint a csalás elkövetési magatartásaival azonos.²⁸⁷ Karsai Krisztina továbbá abból a körülményből, hogy „a bűncselekmény megfogalmazása a csaláshoz hasonló konstrukciót mutat”, mélyebb dogmatikai következtetéseket is levon. Nézete szerint „a vagyoni hátrányt a téves tudattartalommal bíró és cselekményt kifejtő passzív alany magatartása idézi elő. Ez azt jelenti, hogy a vagyoni hátrány bekövetkezését meg kell előznie egy olyan – tényálláson kívüli – cselekménynek, ami közvetlen okozatos kapcsolatban van a vagyoni hátránnyal. Így például csak akkor lehetne a szándékosan megtévesztő adatokat tartalmazó adóbevallás miatt felelősségre vonni az elkövetőt, ha volt olyan adótisztviselő a hatóságnál, aki lefolytatta az ellenőrzést és tévedése okán ténylegesen kevesebb adó befizetését írta elő.”²⁸⁸ Az idézett gondolatsor nyomán a szerző arra az eredményre jut, hogy a költségvetési csalás tényállását csak ténylegesen megtévesztett természetes személy (passzív alany) megléte esetén lehet törvényesen megállapítani. Ez ugyan álláspontja szerint is ellentmond a jogalkotó szándékának, a tényállás szövegének nyelvtani értelmezése alapján azonban nézete szerint csak erre a következtetésre lehet jutni.²⁸⁹

A fenti megállapítások álláspontunk szerint a tévedésbe ejtéssel, illetve tévedésben tartással megvalósuló bűncselekményi változatoknál feltétlenül helyt foghatnak. Tévedésbe

²⁸⁵ Gácsi Anett Erzsébet – Neparáczki Anna (2012): i. m. 67. o.

²⁸⁶ Vö. 2017. évi CLI. törvény 22. § továbbá Art. 37. §, 46. §. és 48. §,

²⁸⁷ Molnár Gábor Miklós (2013): A költségvetést károsító bűncselekmények... i. m. 1501. o.

²⁸⁸ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest, 2013. 834. o.

²⁸⁹ Uo.

ejteni vagy tévedésben tartani ugyanis csak természetes személy sértettet (más embert) lehet.²⁹⁰

Kérdés ezután, hogy miként értékelhetőek a bűncselekmény további fordulatai. Tehát, hogy a valótlan tartalmú nyilatkozattétel vagy a való elhallgatása passzív alany hiányában is alkalmasak lehetnek-e a tényállásszerű eredmény előidézésére. Ennek oka, hogy a költségvetési csalás e fordulatai – szemben a korábbi adócsalás tényállásával – nem tartalmazzák azt a kitétel, hogy például az elhallgatásnak „a hatóság elől” kell történnie. Azt gondoljuk, hogy a valótlan tartalmú nyilatkozat, illetve a való elhallgatásával megtett nyilatkozat végül ugyanúgy eljut például az adótisztviselőhöz, még elektronikus ügyintézés esetén is. Ezért a Karsai Krisztina által írtak e bűncselekményi változatok kapcsán is érvényesek.

A Legfelsőbb Bíróság is megállapította, hogy „A társasági nyereségadóval kapcsolatos adócsalás miatti büntetőjogi felelősség az adóhatóság megtévesztésének a hiányában nem állapítható meg, ha a terhelt társasági adóköteles árbevételként nem tünteti fel azt a követelést, amelyet polgári jogi szerződés alapján nem érvényesített.”²⁹¹ Kérdés azonban, hogy a szabályozási cél nem kívánná-e meg a tényállás kiterjesztését olyan esetekre is, ahol tévedésbe ejtett természetes személy nincs, vagyoni hátrányt azonban okoz az elkövető.

A bűncselekmény tényállásszerű *eredménye* a vagyoni hátrány. Ennek fogalmát elsősorban a Btk. 459. § (1) bekezdés 17. pontja határozza meg, eszerint vagyoni hátrány alatt nemcsak a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenést (kárt), hanem az elmaradt vagyoni előnyt is érteni kell. Emellett a költségvetési csalás kapcsán *a jogalkotó speciálisan tágitja, illetőleg pontosítja a vagyoni hátrány fogalmát* azáltal, hogy a Btk. 396. § (9) bekezdés b) pontja nyomán „vagyoni hátrány alatt érteni kell a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség nem teljesítése miatt bekövetkezett bevételkiesést, valamint a költségvetésből jogosulatlanul igénybe vett vagy céltól eltérően felhasznált pénzeszközt is.” Véleményünk szerint az eredménynek a vagyoni hátránnyal való azonosítása egyike a költségvetési csalás tényállása legfontosabb változásainak. Ezáltal ugyanis nincs szükség a – korábban adócsalás és a csalás lejjebb még röviden érintendő elhatárolása körében felmerült – az áfacsalások körében a kárfogalom problematikus kiterjesztő értelmezésére.²⁹²

²⁹⁰ Ezzel természetesen a jogalkotó is tisztában van. Nem véletlenül került sor az 1990-es évek óta több tucat olyan gazdasági bűncselekmény tényállásának megalkotására, amely a csaláshoz hasonló megtévesztő elemet ugyan magában foglal, tévedésbe ejtett vagy tartott természetes személy (passzív alany) hiányában a cselekmény csalási minősítése azonban tiltott analógiába ütközött volna.

²⁹¹ BH 2011.6.

²⁹² Rupa Melinda: Az áfa adónemre elkövetett adócsalás mint gazdasági és az áfa-visszaigénylésre elkövetett csalás mint vagyoni elleni bűncselekmény elhatárolási szempontjai. Magyar Jog. 2003/6. sz. 340. o.

A *bűncselekmény tettese* kapcsán a szakirodalomban eltérő nézetekkel találkoztunk. Molnár Gábor Miklós vonatkozó monográfiájában úgy foglal állást, hogy a „bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, akit a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség terhel, és ezzel kapcsolatban tanúsít megtévesztő magatartást, illetve aki e magatartást a költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában tanúsítja.”²⁹³ A szerzői megfogalmazásban a „bárki” kitétel félreértésre adhat okot, tekintettel arra, hogy akkor szoktuk azt mondani, hogy egy bűncselekményt bárki elkövethet, ha az közönséges bűncselekmény. Az idézett mondat folytatásából azonban egyértelműen kitűnik, hogy Molnár a költségvetési csalást különös, tehát csak pl. adófizetési kötelezettséggel terhelt személy által elkövethetőnek tekinti.

Tóth Mihály szerint „az aktivitással („előadással”) megvalósuló alakzatot *bárki*, a passzivitással („elhallgatással”) elkövetett fordulatot azonban csak az követheti el, akit az adó (járulék) megállapítása kapcsán *nyilatkozattételi kötelezettség terhel*.”²⁹⁴ Bár ez az álláspont még az adó- és társadalombiztosítási csalás hatálya alatt (2000-ben) született, elvileg a költségvetési csalásra is vonatkoztatható.

A fentiekkel ellentétes nézetet képvisel a Complex-féle Kommentárban Karsai Krisztina. Nézete szerint a költségvetési csalás közönséges bűncselekmény, mert önmagában az a tény, hogy a delictum „gazdasági bűncselekményként került szabályozásra, nem jelenti azt, hogy kizárólag a gazdasági tevékenység folytatása körében lenne elkövethető.”²⁹⁵

A helyes álláspont elfogadása érdekében a nyelvtani értelmezésből indultunk ki, ezért elsőként a tényállás szövegezéséből indokolt következtetést levonni. Így a bűncselekmény – többek között – az követi el tettesként, aki *költségvetésbe történő befizetési kötelezettség (...)* vonatkozásában *mást tévedésbe ejt (...)* és ezzel egy (...) *költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz*. Mindebből számunkra a legegyszerűbb, ám egyben legvilágosabb nyelvtani értelmezés²⁹⁶ alapján az következik, hogy *nemcsak a tettes saját (pl. adó)fizetési kötelezettsége, hanem más személy ilyen kötelezettsége viszonylatában is megvalósítható*. Amennyiben a jogalkotó ezzel ellentétes gyakorlat folytatását követelte volna meg a jogalkalmazóktól, a birtokos esetet is feltüntetve, úgy fogalmazott volt, hogy „aki költségvetésbe történő befizetési *kötelezettsége*... vonatkozásában...”. A birtokos jelző hiányából azonban arra következtethetünk, hogy a bűncselekmény ezen alakzatát tettesként bárki elkövetheti. Így tettese a költségvetési csalásnak például az a feleség is, aki férje

²⁹³ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... i. m. 287. o.

²⁹⁴ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés... i. m. 357. o.

²⁹⁵ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító... i. m. 835. o.

²⁹⁶ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Második, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010. 71. o.

adóbevallásán végez jogellenesen változtatásokat annak érdekében, hogy annak kevesebb adófizetési kötelezettsége legyen, majd az így elkészült nyomtatványt az adóhatóság felé be is nyújtja.²⁹⁷ Mindez a költségvetési csalás további fordulataira is vonatkozatható, így álláspontunk szerint, Karsai Krisztina idézett nézetéhez csatlakozva kimondható, hogy a Btk. 396. § (1) bekezdése szerinti bűncselekményt indokoltabb *közönséges bűncselekménynek* tekinteni azzal, hogy a gyakorlati életben természetesen a saját kötelezettség vonatkozásában kifejtett jogellenes tevékenységnek van meghatározó jelentősége.

Tovább erősítheti a tettesség kapcsán elfoglalt nézetünket Wiener A. Imre azon korábbi megállapítása, amely az adócsalás kapcsán úgy foglal állást, hogy „A bűncselekmény tettese bárki lehet, tehát nemcsak az a személy, aki a saját adókötelezettsége tekintetében tanúsítja a megtévesztő magatartást. Társtettesek, akik együtt teszik a megtévesztő nyilatkozatot (például a felek az adásvételi szerződésben alacsonyabb vételárat jelölnek meg, s ezzel az illetéket csökkentik).”²⁹⁸

Az általunk kifejtett gondolatok egyébként a Legfelsőbb Bíróság azon döntésének sem mondanak ellent, amely szerint „Az adócsalás tettese és társtettese csak olyan személy lehet, aki az adókötelezettség szempontjából jelentős tény (adat) valótlan előadásával, elhallgatásával vagy más magatartással a hatóságot adóbevétel csökkentését eredményezően megtéveszti. Az adóhatóság megtévesztésére szolgáló valótlan tartalmú számlákat beszerző és azokat az adóbevallást elkészítője számára rendelkezésre bocsátó személy az adócsalásnak nem társtettese, hanem bűnsegede.”²⁹⁹ Ugyanis ebben az eseti döntésben sem arról van szó, hogy a tettes kizárólag saját adókötelezettsége kapcsán tanúsíthat tényállásszerű magatartást. A döntés rendelkező része mindössze azokat a tényálláson kívüli közreműködéseket írja körül, amelyek a bűnsegedi tevékenység körébe utalhatók.

A bűncselekmény *szándékos* bűnösséget (kivánást vagy belenyugvást) feltételez. Ennek alapesetben az elkövetési magatartásra, az eredményre és az okozati összefüggésre egyaránt ki kell terjednie. Némileg más a helyzet a Btk. 396. § (2) bekezdés a) pont, (3) bekezdés a) pont, (4) bekezdés a) pont és (5) bekezdés a) pontjai esetében, tehát azon

²⁹⁷ Arra, hogy a birtokos jelző megléte vagy hiánya milyen nagy jelentőséggel bírhat a Különös Rész tényállásainál, jó példa a *foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés* régi és új szabályozása. A régi Btk. 171. § (1) bekezdése ugyanis még úgy szólt, hogy „aki foglalkozása szabályainak megszegésével...” követi el a bűncselekményt. Ezzel szemben a 2012. évi Btk. 165. § (1) bekezdése szerint e bűncselekmény tettese az, „aki foglalkozási szabály megszegésével...” teszi ugyanezt. Látható tehát, hogy míg a korábbi esetben a tettesi cselekmény csak az elkövető saját foglalkozása vonatkozásában fennálló szabály megszegésében állhatott, addig *de lege lata* nem saját foglalkozási szabály megszegésével is elkövethető e delictum.

²⁹⁸ Wiener A. Imre: Gazdasági bűncselekmények. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1986. 275. o.

²⁹⁹ BH 2010.290.

minősített esetek kapcsán, amelyek kizárólag a vagyoni hátrány mértéke alapján minősítik a bűncselekményt súlyosabban. Ezek vonatkozásában ugyanis minősítő körülményt képező eredménnyel állunk szemben, amelyre a Btk. 9. §-a alapján elegendő a gondatlanságnak is kiterjednie (ún. vegyes bűnösségű delictum). Problematikus azonban, hogy a – lentebb még részletesebben elemzendő – bűnszövetségben, illetve üzletszerűen megvalósuló minősített esetek kapcsán a bűnösség mely formáját indokolt megkövetelni. A Btk. 396. § (2) bekezdés b) pontja szerinti esetben nem képezheti vita tárgyát, hogy az alapesetre és a minősítő körülményekre az elkövetőnek egyaránt ki kell hogy terjedjen minimálisan az eshetőleges szándéka. Ennek oka, hogy itt a vagyoni hátrány még az (1) bekezdésből építkezik, így annak kapcsán a gondatlan bűnösség a törvénynél fogva kizárt. A Btk. 396. § (3) bekezdés b), (4) bekezdés b) és (5) bekezdés b) pontjai esetében azonban már a minősített eset szintjén került szabályozásra egyrészt a meghatározott mértékű vagyoni hátrány, másrészt a bűnszövetség vagy üzletszerűség, mint szituációs elemek. Az elméleti probléma itt abban érhető tetten, hogy a bűnszövetség [Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pont] és az üzletszerűség [Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pont] fundamentális feltétele nem csupán szándékosság, hanem a célzat is. Az azonban a gyakorlatban *nehezen képzelhető el, hogy az elkövető célzatosan (rendszeres haszonszerzésre törekedve) járt el, a vagyoni hátrány mértéke kapcsán azonban csak gondatlanság terheli*. Kizárni azonban a jogirodalom szerint sem lehet.³⁰⁰ Ebből mindenesetre akár szabályozási aránytalanság is adódhat, amit a bírósági gyakorlat csak akkor tud kiküszöbölni, ha a bűnösség alakzatát és fokát mindenkor a lehető legnagyobb körültekintéssel teszi vizsgálat tárgyává a büntetőeljárásban.

1.6. Költségvetési csalás a Btk. 462. § (3) bekezdése alapján csak 100.000,-Ft-ot meghaladó vagyoni hátrány okozása esetén kerülhet megállapításra. Ezen értékhatár alatt a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) 209. § (1) bekezdése alapján *vámszabálysértés* valósul meg, amely a Szabs. tv. 209. § (2) bekezdése alapján gondatlanságból való elkövetés esetén is megállapítható az elkövető terhére. E kérdés kapcsán helyes Miskolczi Barna azon álláspontja, amely szerint „A csalásnak is van szabálysértési alakzata. Mégis, mivel a jogalkotó egyedül a vámszabálysértést emelte ki, *contra legem*

³⁰⁰ A gondatlan és célzatos bűncselekmény elvi lehetőségét lásd Hollán Miklós: Alapfogalmak, A bűncselekmény fogalma és súly szerinti fokozatai, A cselekmény, A tényállásszerűség. In: Kis Norbert (szerk.): Büntetőjog I.: Általános rész. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára. Dialóg – Campus Kiadó. Pécs, 2013. 130. o.

értelmezés lenne a költségvetést sértő, ötvezer forintot meg nem haladó cselekményekre Szabs. tv. 177. §-a szerinti tulajdon elleni szabálysértést alkalmazni.”³⁰¹

2.2.2. A Btk. 396. § (6) bekezdése szerinti költségvetési csalás

A költségvetési ezen alakzata *jövedéki költségvetési csalásnak* is nevezhető, figyelemmel arra, hogy a bűncselekmény e változata a korábbi Btk. jövedékekkel visszaélés tényállását váltotta fel. A bűncselekmény elkövetési magatartása – mások mellett – a jövedéki termék³⁰² forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés. A forgalomba hozatal a jogirodalom szerint rendszeres – visszerthes vagy ingyenes – több, meg nem határozott számú személy részére történő juttatást jelent. *A kereskedés pedig rendszeresen ismétlődő, haszonszerzésre törekedve folytatott tevékenységként azonosítható.*³⁰³

A tényállás kapcsán kiemelhető legfontosabb szabályozási probléma a következő. A Btk. 396. § (6) bekezdése szerinti költségvetési csalásnak a kereskedéssel (de a konkrét szituációban akár a forgalomba hozatallal) *megvalósuló alakzata törvényi szinten is a kétszeres értékelés tilalmába ütközhet.* Ennek indoka, hogy a (6) bekezdés nemcsak az (1) bekezdés szerinti alapesetre, hanem annak (2)-(5) bekezdés szerinti alakzataira is úgyszintén visszautal. Ebből pedig egyértelműen az következik, hogy a jogalkotói állásfoglalás szerint a jövedéki költségvetési csalás egyebek mellett *üzletszerűen* is megvalósítható. Az üzletszerűség azonban rendszeres haszonszerzésre törekvést jelent ugyanolyan (vagy hasonló jellegű) bűncselekmények elkövetése révén. Aki tehát jövedéki termékkel kereskedik – arra rendszeresen, visszerthes ügyleteket köt – annak a cselekmény fogalmilag, minden esetben üzletszerű magatartásnak minősíthető. Erre tekintettel a jövedéki termékkel kereskedő személy cselekményét a Btk. 396. § (6) bekezdése minősíti, ám a gyakorlatban tulajdonképpen sosem lehet az (1) bekezdési vétség büntetési tétele szerint büntetendő, mivel üzletszerű elkövetés esetén már a 100.000,- és 500.000,-Ft közötti mértékű vagyoni hátrány is a (2) bekezdés b) pontja szerinti üzletszerű büntetést valósíthatja csak meg. Az pedig nyilvánvaló szabályozási aránytalanság, hogy adott bűncselekmény egyik alapeseti elkövetési

³⁰¹ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító bűncselekmények. In Polt Péter: Új Btk. kommentár. 8. kötet. Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó. Budapest, 2013. 32. o.

³⁰² Fogalmát a 2003. évi CXXVII. törvény (régi Jöt.) 3. § (2) bekezdése határozta meg, melyet 2017. július 1-jei hatállyal a 2016. évi LXVIII. törvény 3. § (1) 29. pontja váltott fel, mely szerint jövedéki termék az energiatermék, a sör, a csendes és habzóbor, az egyéb csendes és habzó erjesztett ital, a köztes alkoholtermék, az alkoholtermék és a dohánygyártmány.

³⁰³ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... i. m. 292. o.

fordulata automatikusan minősített esetet valósít meg. E visszas helyzetről elmondhatjuk, hogy leginkább jogszabály-*módosítással* lenne kiküszöbölhető.

A kérdés gyakorlati jelentőségét jelzi, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdésében szabályozott költségvetési csalással 2018-ban a Kúria is foglalkozott. A BH 2018. 271. számú döntés értelmében „a jövedéki ellenőrzés célja éppen az, hogy a jövedéki termékek előállítása, forgalmazása államilag szabályozott módon történjen, aminek költségvetési és minőségi megfelelési szempontból is jelentősége van. Az a magatartás, amely az államilag kontrollált jövedéki termékkel azonos felhasználást célzó terméket (azonos alapanyagbázison) hoz létre (alakít vissza) és forgalmaz, de azt nem bocsátja az állami ellenőrzés alá, eleve és akaratlagosan elzárja az ilyen terméket attól, hogy annak költségvetési érdekből való vizsgálata (egyebek mellett vámtarifaszám szerinti besorolása is) megtörténjen. Ezért e magatartás az elkövető tudattartalmát tekintve nyilvánvalóan adóelkerülő magatartás, és mint ilyen, a költségvetési csalás elkövetési magatartása”.

2.2.3. A Btk. 396. § (7) bekezdése szerinti költségvetési csalás

A költségvetési csalás harmadik formája költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban előírt elszámolási, számadási, vagy az előírt tájékoztatási kötelezettség nem- vagy hiányos teljesítésével, továbbá valótlan tartalmú nyilatkozat tételével, valamint valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okirat felhasználásával valósítható meg. Ez a változat Molnár szerint „a költségvetési csalás öt évig terjedő szabadságvesztésnél nem súlyosabban fenyegetett egyéb alakzataihoz képest előre hozott védelmet teremt.”³⁰⁴ Egyet kell érteni azonban Karsai állásfoglalásával is, amely szerint „a büntetendőség ilyen mértékű előrehozatala és függővé tétele a támogatási szerződésektől adott esetben sértheti a törvényesség elvét.”³⁰⁵

A Kúria BH 2018. 162. II. számon olvasható álláspontja szerint továbbá „a költségvetési csalás törvényi szabályozása szerint az egyébként egységként értékelt cselekmény nem ütközhet az (1) bekezdésbe és egyben a (7) bekezdésbe. Az (1) bekezdés szerinti cselekménnyel - vagy annak törvényi egységet alkotó rész-cselekményeivel - az elkövető vagyoni hátrányt okozott a költségvetésnek, míg a (7) bekezdés szerinti, ún. adminisztratív költségvetési csalás büntette akkor állapítható meg, ha a cselekmény nem eredményezett vagyoni hátrányt”. Ebből kiolvashatóan tehát a Kúria álláspontja szerint is

³⁰⁴ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... i. m. 297. o.

³⁰⁵ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító... i. m. 836. o.

immateriális, előrehozott befejezettségű deliktumot szabályoz a Btk. 396. § (7) bekezdése.

Nézetünk szerint sem problémamentes a büntetendőség előre hozatala. Abban viszont biztosan igazat lehet adni a jogalkotásnak, hogy a költségvetés sérelmére megvalósított jogellenes magatartások, adóelkerülések kiemelten jelentős kárt okoznak a nemzetgazdaságnak. Például Szilovics Csaba döbbenetes adatai szerint hazánkban nem egy évben bizonyítottan meghaladja az elcsalt jövedelmek mértéke a GDP 3 %-át. A helyzet tehát egyértelműen megoldásért sürget.³⁰⁶ Hasonló adatokat közöl Csik Attila, akinek kutatásai alapján kimondható, hogy „Az adócsalások évente 200-250 milliárd euró kárt okoznak az Európai Unió országainak. Ennek jó része az áfacsalásokból adódik. A Financial Times brit napilap elemzői szerint kb. hatvanmilliárd euróra tehető az a kár, amelyet az uniós tagországok között mozgó áruk és szolgáltatások áfamentességét kihasználó csalók okoznak.”³⁰⁷ Ha így is áll a helyzet, akkor is elképzelhető, hogy bizonyos esetekben az ultima ratio-ként jellemzett büntetőjogi jogterület helyett adójogi szankcionálással is el lehetne érni ugyanazon szabályozási célt.

2.3. A költségvetési csalás és az egység – többség kérdése

Angyal szerint „Az egység és többség kérdései az adócsalással kapcsolatban az általános elvek figyelembevételével nyerik megoldásukat. Alapprincipiumként szolgál ehelyütt is, hogy ha – bár egy cselekményből eredőleg – különböző jogilag védett érdekeket ér sérelem: *többségről*, ellenkező esetben *egységről* van szó.”³⁰⁸

A korábbi adócsalás tényállása kapcsán a joggyakorlat és a jogirodalom kifejezetten ellenmondásosnak volt tekinthető. A Legfelsőbb Bíróság a bűncselekmény rendbeliségét – amennyiben az elkövető több gazdasági társaságban kifejtett tevékenységével sértette a költségvetésnek az adóbevételhez való jogát – az egyes megsértett adónemekhez és nem a gazdasági társaságok számához igazította.³⁰⁹ E felfogást tükrözte például a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság azon eseti döntése is, amely 4 rendbeli – részben folytatólagosan

³⁰⁶ Szilovics Csaba: Csalás és jogkövetés az adójogban. Doktori mestermunkák. Gondolat Kiadó. Budapest, 2003. 18. és 20. o. Az adócsalási cselekmények szinte kimeríthetetlen gyakorlati tárházához lásd például Bencze József: Az adócsalás... 59-67. o., valamint Molnár Gábor Miklós: A cégfantomizáláshoz kapcsolódó adócsalás. Belügyi Szemle. 2009/7-8. 58-60. old., Antal Anett: A körhinta forog tovább – kiskapuk, nagy lehetőségek az EU belső piacán megvalósuló adócsalás kapcsán. Debreceni Jogi Műhely. 2010/2.

³⁰⁷ Csik Attila: Az ÁFA adónemre elkövetett adócsalás és csalás az ítélkezési gyakorlatban. Büntetőjogi Tanulmányok XII., 2008., 239. o.

³⁰⁸ Angyal: Adócsalás... id. mű 108. o.

³⁰⁹ BH 2004.270.

elkövetett – adócsalást állapított meg azon elkövető terhére, aki egyetlen gazdasági társaságának keretében négy különböző adónemre követte el a bűncselekményt.³¹⁰

A joggyakorlatban érvényesült felfogás helyességét erélyesen vitatta Molnár, szerinte „*az a gyakorlat, amely az adónemek számához igazítja az adócsalás rendbeliségét ellentétben áll a büntetőjogi gondolkodás alapjaival. Ott ugyanis, ahol a bűncselekménynek van sértettje, a büntetőjog a sértettek számából kiindulva állapítja meg a rendbeliséget (lásd pl. emberölés, lopás). Az adócsalásnak van sértettje, az vagy az állam vagy az önkormányzat.*”³¹¹

Álláspontunk szerint is igaz, hogy a bűncselekmények számát elsősorban a sértettek száma befolyásolja. Így például az 5/1999. Büntető Jogegységi határozat szerint „Az emberölés előkészületének büntette [Btk. 166. § (3) bek.] többrendbelinek minősül, ha az alanyának célja több ember megölésére irányul”.³¹² Ellenpéldaként megjegyeznénk azonban: a hivatalos vagy a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, melyek a bűncselekménnyel érintett hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyek számától függetlenül természetes egységet képeznek a gyakorlat szerint.³¹³ Erre figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság korábbi álláspontja sem volt teljesen elutasítható.

Teljesen megváltozott a joghelyzet a költségvetési csalás tényállásának megalkotásával. Annak vonatkozásában a jogalkotónak az egység-többség kérdésében kifejtett akarata a miniszteri indokolás alábbi megállapításával foglalható össze: „Az eddigi szabályozások nem voltak alkalmasak arra, hogy megszüntessék a kényszer- vagy automatikus halmazatokat, amelyektől azonban a gyakorlat - teljes joggal - idegenkedik. A törvényi egység megteremtésével e probléma kiküszöbölődik.”³¹⁴ A részletes miniszteri indokolás ezután azonban úgy folytatja, hogy „A bűncselekmény rendbelisége és a folytatólagosság megítélése tekintetében az új tényállás az adócsalás esetében kialakult gyakorlatra kiható változást nem eszközöl.”³¹⁵ Az ellentmondás abból adódik, hogy abban az esetben, ha a bűncselekményi tényállás egység-többség szempontjából törvényi egység, akkor több rendbeliséget vonatkozásában szükségszerűen nem lehet megállapítani. Így viszont

³¹⁰ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 6.B.146/2008/45. számú ítélet

³¹¹ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 160. old. Ehhez a felfogáshoz csatlakozott korábban Kereszty Béla és Karsai Krisztina is. Lásd Kereszty Béla – Karsai Krisztina: A gazdasági bűncselekmények (Btk. XVII. Fejezet). In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009. 576. old.

³¹² Ezzel szemben a Molnár által említett egyik példa, a befejezett emberölés ez esetben nem helyes példa, mivel az emberölés rendbelisége a Btk. 160. § (2) bekezdés f) pontjában szabályozott több ember sérelmére elkövetett minősített esetére figyelemmel éppen nem függ a sértettek számától, hanem az a megölt személyek számától függetlenül egy rendbeli bűncselekményt állapít meg. A lopásnál szintén előfordulhat, hogy a több sértett ellenére egy rendbelinek minősül, pl. BH 1993/72.

³¹³ Lásd a 8. Büntető Kollégiumi véleményt

³¹⁴ 2011. évi LXIII. törvény Általános indokolása

³¹⁵ 2011. évi LXIII. törvény Részletes indokolása a 2. §-hoz

nyilvánvalóan nem tarthatóak az adócsalás rendbelisége kapcsán a korábbiakban kialakult elvek. Abban az esetben, ha a törvény szövege és a jogalkotói indokolás között ellentét feszül, azt álláspontunk szerint a törvény javára kell eldönteni. A rendbeliségnek tehát, tekintettel arra, hogy a bűncselekmény „egy vagy több költségvetés” sérelmére követhető el, szerepet nem lehet juttatni.

Ezzel egybehangzó Molnár nézete, mely szerint a költségvetési csalás „ún. összefoglalt bűncselekmény (delictum complexum). Az egységesen meghatározott eredmény foglalja egységbe a külön-külön elkövetési cselekményeket. A törvényhozó célja kifejezetten az volt, hogy új helyzetet teremtsen és a korábbi külön-külön bűncselekményként, illetőleg azonos bűncselekmény kereti között megállapított többrendbeli bűncselekmény helyett egységként nyerjenek elbírálást az egymással akár összefüggő, akár össze nem függő magatartások.”³¹⁶ Hasonlóan írja Barkaszi Attila, hogy „A törvényhozó – a jogszabály megalkotása során is határozottan kifejezésre juttatott, és a miniszteri indokolásban is egyértelműen kifejtett célja szerint – a korábban pénzügyi bűncselekményként, jelenleg költségvetést károsító bűncselekményként szabályozott büntetendő magatartást, összefoglalt bűncselekményként, delictum complexumként alkotta meg.”³¹⁷

Abban egyetértünk a szerzőkkel, hogy többrendbeli bűncselekmény megállapítása helyett 2012 óta törvényi egységgel állunk szemben. Azt azonban már vitatnánk, hogy a törvényi egység kategóriáján belül a leghelyesebb-e delictum complexumról beszélni. Az összefoglalt bűncselekmény létrehozatalának törvényhozói indoka a jogirodalom szerint az, hogy a jogalkotó az adott esetben a halmazati büntetést nem tartja elégségesnek, ezért az egymással akár összefüggésben sem lévő részselekményeket egységbe foglalja éppen annak érdekében, hogy a halmazati büntetésnél súlyosabb szankciót tudjon kilátásba helyezni azok elkövetésének esetére.³¹⁸ A régi jogirodalomban Vámbéry Rusztem fogalmazta meg azt a véleményét, hogy „az *összefoglalt* büntett [...] az összetett büntettől csak abban különbözik, hogy a halmazati büntetésnél szigorúbb egységes büntetés alá helyezett tényálladékok egyike sem része a másikkak.”³¹⁹

A költségvetési csalásra ez a megállapítás azonban nem alkalmazható. Az adócsalás korábbi alapesete ugyanis vétségként volt értékelendő és 2 évig terjedő szabadságvesztéssel

³¹⁶ Molnár Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. XXXIX. fejezet. In Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. C. törvény alapján. Második, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013. 693. o.

³¹⁷ Barkaszi Attila: Jogalkalmazói jogalkotás(?) a költségvetési csalás tényállása körében. Elérhetőség: <http://ujbtk.hu/dr-barkaszi-attila-jogalkalmazoi-jogalkotas-a-koltsegvetesesi-csalas-tanyallasa-koreben/> (2017. augusztus 25.)

³¹⁸ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része... id. mű 238. o.

³¹⁹ Vámbéry Rusztem: Büntetőjog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1913. 266. o.

volt fenyegetett. A halmazati büntetés szabályai szerint [régi Btk. 85. § (3) bekezdés, Btk. 81. § (3) bekezdés] tehát több rendbeli adócsalás (homogén bűnhalmazat) esetén legfeljebb 3 évig terjedő szabadságvesztés volt a kiszabható büntetés. A költségvetési csalásnak az 1978. évi Btk.-ban 2012. január 1-től 2013. június 30-ig hatályban volt alapesete szintén 2 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett vétség volt és ezt a szabályt vette át a 2012. évi, 2013. július 1-jétől hatályos büntetőtörvény is. Ha azonban a bűncselekmény a sértett költségvetések számától függetlenül törvényi egység, halmazati büntetés kiszabásának helye nincs. Így a maximális büntetés akkor is csupán 2 évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető több, és akkor is, ha kizárólag egyetlen költségvetés sérelmére valósítja meg a delictumot. Mindebből pedig az következik, hogy *a költségvetési csalás tényállása nem viseli magán az összefoglalt bűncselekmények egyik fontos tulajdonságát. Ugyanis a jogalkotó nem fenyegeti súlyosabb büntetéssel a több költségvetés sérelmére való elkövetést, mintha halmazati büntetést szabnának ki az elkövetőre.* Erre tekintettel a költségvetési csalás nem összefoglalt bűncselekmény, hanem Nagy Ferenc elnevezését követve *a törvényi egység olyan speciális esete*, amelyben a jogalkotó kifejezett rendelkezése folytán közömbös a sértettek száma, annak a rendbeliségre kihatása nincsen.³²⁰ Ebből a szempontból tehát a tényállás a *foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéssel* (Btk. 165. §) vagy a *közúti veszélyeztetéssel* (Btk. 234. §) hozható összefüggésbe.

2.4. A költségvetési csalás és a folytatólagosság

Az adócsalás vonatkozásában a jogirodalom állásfoglalása egyértelműen az volt, hogy annak folytatólagos elkövetése gyakorlati jelentőségű.³²¹ A folytatólagosan elkövetett adócsalás legjelentősebb esete az volt, amikor az elkövető ugyanazon adónemre (pl. szja-ra) folyamatosan, több adóbevallási időszakon keresztül követte el a bűncselekményt. Ilyenkor az részselekményként az egyes adóbevallási időszakon belüli magatartások voltak értelmezendők.³²² Megjegyzendő, hogy Wiener – még a szocializmus időszakában megfogalmazott – ezzel ellentétes álláspontja szerint „a különböző években tett adóbevallások nem vonhatók a folytatólagosság egységébe. Folytatólagosság hiányában mind a cselekményeket, mind az adócsökkenés mértékét önállóan kell értékelni.”³²³

³²⁰ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része... id. mű 239. o.

³²¹ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 166. o. és Kéméni Konrád: A folytatólagosság eltérő értelmezései a gyakorlatban. Ügyészek lapja. 2011/5. 14-16. o.

³²² Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 176. o.

³²³ Wiener A. Imre: Gazdasági bűncselekmények... id. mű 276. o.

A korábbi joggyakorlat is osztotta ezt a nézetet. Így ítélezett mások mellett a Pécsi Ítéltábla³²⁴, a Szegedi Törvényszék³²⁵, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság³²⁶ és a Somogy Megyei Bíróság is.³²⁷

Azt hogy az ítékezésben a legfelkészültebb bírák is magukévá tették ezt az álláspontot, mi sem mutatja jobban, mint az a körülmény, hogy a táblabíróságok több esetben a folytatólágosság javára meg is változtatták az alsóbb bíróságok döntését, amennyiben azok helytelenül mellőzték a törvényi egység eme esetének megállapítását. Így a Győri Ítéltábla folytatólágosan elkövetett adócsalást állapított meg másodfokon azon elkövetők terhére, akiknek a cselekményét a Vas Megyei Bíróság halmazatként értékelte.³²⁸ Hasonlóan átminősítette ugyanezen táblabíróság a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság adócsalásról és számvitel rendjének megsértéséről rendelkező ítéletét.³²⁹ A Bács-Kiskun Megyei Bíróságnak a munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsaláskénti minősítését pedig a Szegedi Ítéltábla módosította folytatólágos adócsalásra.³³⁰

A költségvetési csalás új tényállása kapcsán az a kérdés, hogy az „egy vagy több költségvetés” sérelmére elkövethető bűncselekmény kapcsán továbbra is helye lehet-e folytatólágos bűncselekmény megállapításának. Visszautalnánk arra, hogy halmazati értékelésnek helye nincs, ezért a folytatólágosság alternatívája kizárólag a természetes egység, tehát az egy rendbeli bűncselekmény megállapítása lehet. A költségvetési csalás tényállását megalkotó törvény miniszteri indokolása, ahogy idéztük, elvileg arra az – saját korábbi megállapításaival is ellentmondásba kerülő - álláspontra helyezkedett, hogy nemcsak a rendbeliség, hanem a folytatólágosság kapcsán is irányadóak az adócsalás vonatkozásában kialakult elvek.³³¹

A kérdést körüljáró szakirodalom sem egységes. A költségvetési csalás folytatólágos elkövetésének lehetősége kapcsán Molnár 2011-ben megjelent könyvében még úgy foglalt állást, hogy „több adóbevallási időszakban elkövetett cselekmény az adócsalás ítélezési gyakorlatában korábban kialakult elvek szerint tartozhat a folytatólágosság egységébe.”³³² Ezzel szemben a legújabb egyetemi tankönyvben már akként vette revízió alá korábbi

³²⁴ Pécsi Ítéltábla Bf.II.309/2012/13. számú ítélet

³²⁵ Szegedi Törvényszék 2.B.1218/2008/151. számú ítélet

³²⁶ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 3.B.437/2009/95. és 3.B.1035/2008/84. számú ítéletek

³²⁷ Somogy Megyei Bíróság B.701/2010/41. számú ítélet

³²⁸ Győri Ítéltábla Bf.91/2011/55. számú ítélet és Vas Megyei Bíróság 6.B.220/2008/172. számú ítélet

³²⁹ Győri Ítéltábla Bf.84/2011/3. számú ítélet és Komárom-Esztergom Megyei Bíróság 9.B.415/2009/28. számú ítélet

³³⁰ Szegedi Ítéltábla Bf.II.404/2011/4. számú ítélet és Bács-Kiskun Megyei Megyei Bíróság 3.B.151/2009/116. számú ítélet

³³¹ 2011. évi LXIII. törvény Részletes indokolása a 2. §-hoz

³³² Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 299. o.

álláspontját, hogy „az addig eltelt időszakban megvalósult valamennyi tényállászerű cselekmény a törvényi egység körébe tartozik. Ezen az időszakon belül a folytatólágosság [Btk. 6. § (2) bekezdés] megállapítására sincs indok. Mindezek alapján pl. a több adóbevallási időszakban elkövetett cselekmény is a törvényi egységbe tarthat és a folytatólágosság megállapításának nincs helye.”³³³

Az újabb bírói gyakorlat eddig több olyan esetben került szembe, amelyekben az eljárás még adócsalás miatt indult, ám az elbírálás már 2011. december 31-e utánra esett, így a Btk. 2. §-ára figyelemmel a jogi minősítés kapcsán abban a kérdésben is állást kellett foglalnia, hogy az elkövetéskori vagy az elbíráláskori büntetőtörvény alapján ítélje meg az ügyet (e kérdésre lentebb még kitérünk). A Miskolci Törvényszék – az elbíráláskori törvény mellett letéve voksát – folytatólágosan elkövetett költségvetési csalást állapított meg egy elkövető terhére.³³⁴ A másodfokon eljáró Debreceni Ítéltábla, bár ítéletének indokolásában utalt arra, hogy a költségvetési csalás folytatólágos elkövetése kapcsán indokolt lett volna külön állást foglalnia a törvényszéknek, arra azonban maga sem adott kimerítő választ, figyelemmel arra, hogy álláspontja szerint az elkövetéskor hatályos törvény volt helyesen alkalmazandó, a korábbi adócsalás kapcsán pedig, mint láttuk, a folytatólágosság lehetőségét lényegében senki sem vitatta.³³⁵

Éppen fordított helyzet állt elő a Nógrád Megyei Bíróság egy ítélete kapcsán.³³⁶ A megyei bíróság által folytatólágosan elkövetett adócsalás helyett ugyanis a Fővárosi Ítéltábla – a másodfokú elbíráláskor hatályban volt törvényt tekintve az elkövetőre nézve kedvezőbbnek – *folyatólágosan elkövetett költségvetési csalást* állapított meg.³³⁷ A táblabíróság indokolása szerint „Megállapítható az is, hogy a 2011. évi CL. törvény módosította a Btk. 310.§-át, amely a költségvetési csalás törvényi tényállását fogalmazza meg. Ennek figyelembe vételével megállapítható, hogy a vádlott pénzügyi bűncselekménye a Btk. 310.§ (1) bekezdés a) pontja és (4) bekezdés a) pontjába ütköző és a szerint minősülő különösen nagy vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás bűncselekményét valósította meg.”³³⁸ Arra azonban, hogy a megváltozott minősítés mellett mi a folytatólágos elkövetés megállapításának az indoka, az okfejtés sajnos nem tért ki. Ennek oka vélhetően, hogy a bírói álláspont szerint, mivel az adócsalás kapcsán a folytatólágosság megállapítása jóformán

³³³ Molnár Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. XXXIX. fejezet. In Belovics Ervin... 694. o.

³³⁴ Miskolci Törvényszék 11.B.1157/2010/165. számú ítélet

³³⁵ Debreceni Ítéltábla Bf.II.627/2012/19. számú ítélet

³³⁶ Nógrád Megyei Bíróság 7.B.138/2011/20. számú ítélet

³³⁷ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.65/2012/12. számú ítélet

³³⁸ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.65/2012/12. számú ítélet 4. o.

automatikus volt, nem lehet ez másképp a szabályozási utód viszonylatában sem. A mélyebb dogmatikai indokolás tehát elmaradt.

A Fővárosi Ítéltáblával szemben a Pécsi Törvényszék a folytatólagosságot mellőzve egy rendbeli költségvetési csalást állapított meg az elkövető terhére, ennek okát azonban az ítélet indokolásában nem fejtette ki részletesen.³³⁹

A Fővárosi Ítéltábla azonban más esetben is folytatólagosan elkövetett költségvetési csalást állapított meg az elkövető terhére. Itt az indokolás annyiban bőbeszédűbb, hogy megállapítja a következőket: „Az egységes költségvetési csalás bűncselekményének minősül a korábbi adócsalásként és ezzel egyidejűleg csalásként értékelt bűncselekmény, amikor az elkövető csalárd magatartással csökkenteni befizetendő adóját és egyúttal vissza is igényli az adót. A jelenleg hatályos szabályozás tehát lényegesen kevesebb halmazatban álló bűncselekmény megállapíthatóságát teszi lehetővé. Ugyanakkor a bűncselekmény rendbelisége és a folytatólagosság megítélése tekintetében az új tényállás az adócsalás esetében az eddig kialakult gyakorlatra is kiható változást nem eszközöl.”³⁴⁰ Látható tehát, hogy a bírói indokolás lényegében a költségvetési csalás tényállását megalkotó törvény miniszteri indokolásának vitatható okfejtését vette át, és pedig annak ellenére is, hogy az a halmazat/rendbeliség kérdése kapcsán egészen nyilvánvaló logikai problémától terhes: ha ugyanis, mint láttuk, a jogalkotó célja a széttördelt halmazatok helyett az egységes minősítés volt, nehezen látható be, hogy az adócsalás rendbelisége kapcsán érvényesülő felfogás hogyan lehetne azonos a korábbiakkal. A vizsgálatot emellett a folytatólagosság kérdésére is ki kell terjesztenünk.

A polémia megoldásához nézetünk szerint két kérdést kell helyesen megválaszolnunk. Először el kell dönteni, hogy *a Btk. Különös Részében létesített törvényi egység keretei meddig tartanak*. Ezt követően azt kell vizsgálat tárgyává tenni, hogy *a törvényi egység egyes eseteinek milyen az egymáshoz való viszonyrendszerük*, vagyis ha mindkettő feltételei egyidejűleg fennállnak, melyik irányában kell a kérdést eldönteni.

a) A Különös Részben szabályozott törvényi egységi kategóriák (összetett bűncselekmények, összefoglalt bűncselekmények és a törvényi egység más speciális esetei) kereteinek meghatározása kapcsán változatos megoldásokkal találkozhatunk. A több ember sérelmére elkövetett emberölés kapcsán elmélet és gyakorlat egységes abban, hogy ebbe az összefoglalt tényállásba az elkövető legváltozatosabb, egymástól térben és időben távol eső magatartások is beletartoznak, mindaddig, amíg az egységesen elbírált ügyben jogerős ügydöntő határozat

³³⁹ Pécsi Törvényszék B.258/2010/130. számú ítélet

³⁴⁰ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.362/2010/8. számú ítélet 28. o.

nem született.³⁴¹ Így például ha az elkövetővel szemben már vádat emeltek, ezért tárgyalási szakba jutott büntetőeljárás van folyamatban egy 2012-ben elkövetett emberölés büntette miatt, az ügyész törvényesen jár el, amennyiben az elkövetőnek egy ekkor napvilágra került 2014-es elkövetésű másik ölési cselekményének a már folyamatban lévő bűnügy keretei közötti elbírálására tesz indítványt: a cselekmények így már minősített emberölésként minősülnek és kerülhetnek egységes megítélésre, az elkövetővel szemben kiszabható az életfogytig tartó szabadságvesztés is. Ezzel szemben a *több embernek segítséget nyújtva elkövetett embercsempészség* esetében a gyakorlat szerint törvényi egységről csak annyiban lehet szó, amennyiben a több ember számára nyújtott segítség egyetlen elkövetési alkalommal kerül kifejtésre.³⁴² Eszerint ha az elkövető térben és időben elkülönülő cselekményeivel segít több személynek az államhatár átlépésében, a folytatólagosság és a több rendbeli bűncselekmény megállapítására is sor kerülhet.

Álláspontunk szerint a kérdés eldöntéséhez az alsóbíróságokra kötelező erejű 6/2009. Büntető Jogegységi Határozatból kell kiindulnunk. Ennek rendelkező része szerint amennyiben a bíróság a vád tárgyává tett és a bűncselekmény egységébe tartozó cselekményt jogerősen elbírálta, határozata e bűncselekmény tekintetében *res iudicata*-t eredményez. A Be. 4. § (3) bekezdésére figyelemmel nincs helye újabb vádemelésnek olyan rész-cselekmény miatt, amely a már elbírált bűncselekmény egységébe tartozik, de nem képezte a jogerős határozatban megállapított tényállás részét. Ebben az esetben a Be. 637. § (1) bekezdésének ab. alpontja alapján perújításnak lehet helye.

Ha a bíróság okfejtését megfordítjuk, a következő megállapítást tehetjük. *Amennyiben a jogerősen elbírált valamennyi cselekmény res iudicatát képez, akkor igaz ennek ellenkezője is: a jogerős elbírálás időpontjáig valamennyi rész-cselekmény a bűncselekményegység keretei közé tartozik.* Ebből következően a költségvetési csalás kapcsán is az a felfogás lehet helyes, amely nemcsak az egyetlen alkalommal több költségvetés sérelmére elkövetett cselekményt teszi a törvényi egység részévé, hanem az elkövető valamennyi, a jogerős elbírálásáig kifejtett bűnös tevékenységét.

A törvényi egységnek a jogerős elbírálásáig való tágításával szemben foglalt állást Molnár. Nézete szerint „A gazdasági bűncselekmények esetén a vádemelésnek van egységalkotó jelentősége. A vádemelés az a jogilag releváns időpont, ameddig történő teljesítés a büntethetőség megszűnését, illetve a büntetés korlátlan enyhítését vagy mellőzését

³⁴¹ Nagy Ferenc – Vida Mihály – Juhász Zsuzsanna: A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. Fejezet). In Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része... 80. o. Gyakorlati jogesetek: BH 1993/83., BH 1993/537., BH 1995/329.

³⁴² BH 2005.311.

eredményezheti. Ezért – figyelemmel a (8) bekezdésben foglalt rendelkezésre – a költségvetési csalás esetén is a vádemelés időpontja zárja le az egységet.”³⁴³

Legújabban a Kúria BH 2018. 162. I. számú döntése szerint is a költségvetési csalásnál a vádemelés időpontja zárja le a bűncselekmény-egységet, így valamennyi, az addig eltelt időszakban megvalósult tényállászerű részcselekmény a törvényi egység körébe tartozik függetlenül attól, hogy azt különböző adó- és járuléknemekre követték el, ahogy akkor is, ha azok külön-külön nem minősülnek bűncselekménynek. A bűncselekmény minősítésénél a részcselekményekkel együttesen okozott vagyoni hátrányra kell tekintettel lenni.

Gyakorló ügyészként is elismerve a büntetőeljárásokban a vádemelés időpontjának sok szempontból determináló, fundamentális jelentőségét, a költségvetési csalás törvényi egységének a vádemelés időpontjával való lezárására azonban mégsem látunk dogmatikai indokot. Elsőként arra szükséges rámutatnunk, hogy az idézett szerzői álláspont a jelenlegi joghelyzetben kissé pontatlan. Az adócsalásnak az 1978. évi Btk. 310. §-ában elhelyezett tényállásához a jogalkotó valóban kapcsolt egy olyan rendelkezést – a (6) bekezdésben – hogy „az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig az adótartozást kiegyenlíti.” E törvényhely tehát teljes büntetlenséget kínált azoknak, akik tartozásukat a vádemelésig megfizették, mivel nagyobb társadalmi érdek fűződött a be nem fizetett adók megfizetéséhez, mint az elkövetők mindenáron való megbüntetéséhez.³⁴⁴ Ezzel szemben a Btk. 396. §-a ilyen büntethetőséget megszüntető különös részi okot nem ismer. A (8) bekezdés ugyanis kizárólag a büntetés korlátlan enyhítését – de nem mellőzését – teszi lehetővé arra az esetre, ha az elkövető a vádemelésig fizetne. A büntetőeljárást és az ítéletet tehát a terhelt nem tudja elkerülni, csupán enyhébb szankcióra számíthat. Ez a körülmény álláspontunk szerint nem olyan mérvű, hogy csak emiatt a törvényi egység kereteit indokolt lenne lezárni, tehát kivételt tenni azon elv alól, hogy a bűncselekményegység a jogerős elbírálásig tart. Gondoljunk csak arra, hogy gazdasági büntetőügyekben az eljárás sokszor évekig is elhúzódik, több teljes adófizetési időszakot is átfogva. Ilyen esetekben az *egységes bűncselekményként értékelendő költségvetési csalás mesterséges szétparcellázását jelentené, ha a vádemelésig eltelt időszaki terjedő cselekményeket foglalnánk csak bele a bűncselekményegységbe*, míg az ezután elkövetett cselekmények már feltétlenül külön eljárás tárgyát és külön bűncselekményegységet

³⁴³ Molnár Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. XXXIX. fejezet. In Belovics Ervin... 694. o.

³⁴⁴ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés... i. m. 361. o.

képeznénk. Ez ellentétes lenne a jogalkotó azon deklarált szándékával is, amely alapján a költségvetési csalást az életszerűtlen, mesterséges bűnhalmazati konstrukciók helyett egységesen kell felfogni és megítélni.

A fentiekre tekintettel, álláspontunk szerint, *ha a költségvetési csalás miatt vádemelésre került sor és már tárgyalási szakban indul ugyanazon elkövetővel szemben büntetőeljárás ugyancsak költségvetési csalás miatt, a teendő a következő. Az újabb részcselekmény miatt a nyomozást külön ügyszámra kell iktatni és az alatt lehet lefolytatni, a nyomozás befejeztével vádat emelni. Azonban már a vádiratban indítványoznia kell az ügyésznek, hogy a bíróság egyesítse ezen újabb ügyet a már tárgyalási szakaszban lévő korábbi üggyhöz.*

Elképzelhető természetesen, hogy a korábbi ügyben időközben *jogerős* döntés születik. Ilyenkor, amennyiben annak feltételei fennállnak, a jogerős döntés elleni rendkívüli jogorvoslatként *perújítás* jöhet szóba.³⁴⁵ Ezt azonban véleményünk szerint érdemes lenne elkerülni, így perttechnikailag az lenne a leghelyesebb megoldás, ha a bíróság a korábbi ügyet tárgyalási szakban felfüggeszthetné mindaddig, amíg be nem fut a vádirat az újabb részcselekmények kapcsán. Így tehát a bíróság(ok)nak nem két külön rendbeli, egymástól mesterségesen, a vádemeléssel elválasztott költségvetési csalás miatt lehetne ítéleteket hoznia, hanem egyetlen egységes bűncselekmény miatti ítéletet. E megoldás gyakorlati megvalósításának ugyanakkor korábban is útját állta, hogy a régi Be. 266. §-a az említetthez hasonló, az eljárás felfüggesztésének alapját képező okot jelenleg nem ismert, illetve a Be. vonatkozó rendelkezései között sem található ilyen eset. Ezért *de lege ferenda a Be. 488. §-ának olyan kiegészítése jöhetne szóba, hogy a bíróság azon okból is felfüggeszthesse a büntetőeljárást, hogy ennek révén már nyomozási szakban lévő másik eljárásban is vádemelésre kerülhessen a terhelttel szemben sor, és az egyesítést követően együttesen, egyetlen bűncselekményként kerülhessenek a költségvetési csalási cselekmények elbírálásra.* Ez a megoldás az *in dubio pro reo* elvét is kielégítően szolgálná. Ennek megvalósulásáig ügyészi szinten a vádemelés „késleltetése”, a bíróság részéről pedig, amennyiben a várható vádemelésről hivatalos tudomása van, a tárgyalás kitűzésének elhalasztása lehetne az áthidaló megoldás. Ezek ugyan a *büntetőeljárás időszerűsége ellen ható körülmények*, amennyiben azonban ennek révén a későbbi perújítás elkerülhető, végeredményben gyorsabban juthatunk jogerős és végleges bírósági döntés birtokába.

³⁴⁵ Jogerős elbírálást követően, amennyiben feltételei fennállnak, perújítás (Be. 408. §) jöhet szóba. Ehhez lásd Molnár Gábor: A jogerős ügydöntő határozat jelentősége a folytatólagos bűncselekményegység körében. In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Pécs, 2011. 420-422. o.

Végül kiemelnénk, hogy már csak azért sem indokolt egyébként a vádemelésnek egységlezáró jelentőséget tulajdonítani, mert gyakorlati tapasztalataink szerint a vádemelésig „észbe kapó”, adóhátralékait teljesítő elkövetők száma meglehetősen csekély, így a kivételes esetből „főszabályt csinálni” nem indokolt.

Emellett további gyakorlati könnyebbséggel is jár a jogerős döntésig egy bűncselekményként szemlélni a költségvetési csalást. Ha ugyanis a fent bírált elv érvényesítése esetén a két (vagy több) külön bűncselekményként értékelt költségvetési csalás miatt hozott ítéletek kapcsán a Btk. 93. §-ában foglalt feltételek fennállnak, utóbb különleges eljárás keretében azokat *összbüntetésbe kell foglalni*. Ez pedig, akárcsak az esetleges perújítás, szintén nem csekély mértékben növeli a bíróságok és ügyészségek ügyterhét. Ha azonban az általunk helyesnek vélt felfogás jut érvényre a gyakorlatban, egészen a jogerős döntésig lehetőség van az ügyek egyesítésére, az egységes elbírálásra és az utólagos – sokszor köztudottan indokolatlan felelősségenyhítést is magában hordozó – *összbüntetésbe foglaló eljárás* elkerülésére.

A fentiekre figyelemmel részünkről a Btk. Polt Péter által szerkesztett Kommentárjában *Miskolczi Barna* által kifejtett nézőponthoz csatlakozunk e kérdésben. Szerinte „Mivel a jogalkotó kifejezetten és szándékoltan törvényi (és nem természetes) egységet hozott létre, az egységbe vonásnak nem feltétele a cselekmények időbeli közelsége, az egységbe vonás lehetőségét kizárólag az elévülés, illetve az egységbe tartozó bűncselekményeket elbíráló jogerős bírósági ítélet zárhatja ki. (A helyzet gyakorlatilag azonos a több emberen elkövetett emberölésre vonatkozó jogi helyzettel).” A szerző arra is kitér, hogy elvileg a Btk. 396. § (8) bekezdése alapján „a vádemelésig eltelt időszakban elkövetett valamennyi tényállásszerű cselekmény tartozna a törvényi egység körébe. Ugyanakkor az ügyész a Be. 549. §-ának (1) bekezdése szerinti tanácsülésig a vádat kiterjesztheti, tehát olyan bűncselekményt is a vád tárgyává tehet, amelyet az eredeti vádirat még nem tartalmazott, ezért helytállóbb – a 10/2012. BK véleménnyel is összhangban – az az értelmezés, hogy a bűncselekményi egységet az ügyész által a végindítványban fenntartott vád, illetve az abban megjelölt elkövetési időszak zárja le.”³⁴⁶ Mindezt részünkről azzal egészítenénk ki, hogy nemcsak az elsőfokú eljárásban, hanem másodfokon is helye lehet a vád illetén kiegészítésének. Továbbá nem egyértelmű, hogy az elévülés lezárja-e a törvényi egységet. A törvényi egység ugyanis az első részcselekmény kifejtésétől kezdődően ugyanazon

³⁴⁶ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító... id. mű 30-31. o.

bűncselekmény, így a helyesebb felfogás szerint az egyes részselekmények külön-külön el nem évülhetnek, hanem csakis összességükben, az utolsó részselekmény időpontjával veheti kezdetét a büntethetőség elévülésének ideje.³⁴⁷

b) A törvényi egység kereteinek helyes eldöntését követően össze kell vetnünk a Különös Részben létesített törvényi egység és a folytatólagosság törvényi egységének „erőviszonyait”. Vagyis, amennyiben az elkövető több költségvetés sérelmére fejtett ki tényállásszerű tevékenységet és emellett a folytatólagosság Btk. 6. § (2) bekezdésében található további törvényi feltételei is adottak (tehát az elkövető ugyanezen bűncselekményeit egységes elhatározással, rövid időközönként, többször követte el; az ugyanolyan bűncselekmény feltétele itt egyértelmű, a sértett azonosságát pedig éppen nem kell vizsgálni, mivel e kritériumot a költségvetési csalás tényállásában írt sértett-fogalom közömbösíti), egy rendbeli vagy folytatólagos bűncselekményt indokolt-e megállapítani.

Elviekben azt lehetne kiemelni, hogy mivel a folytatólagosságról a Btk. Általános Része, míg a költségvetési csalás törvényi egységéről a Btk. Különös Része rendelkezik, utóbbinak, mint *lex specialis*nak elsőbbséget kell biztosítani a folytatólagossággal szemben. E felfogás szerint tehát – mely Molnár időközben megváltozott nézetével esik egybe – folytatólagos elkövetés megállapítására a költségvetési csalás viszonylatában nem kerülhetne sor. Ha azonban megvizsgáljuk a Btk. Különös Részének további, törvényi egységi konstrukcióként meghatározott törvényi tényállásait, a következő megállapításra juthatunk. Törvényi egységként nyer szabályozást például a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás vagy a rablás is. Mégsincs azonban olyan szabály, amely e bűncselekmények vonatkozásában kizárná a folytatólagosság megállapítását.³⁴⁸ Ha a költségvetési csaláshoz hasonló konstellációt mutató különös részi törvényi egységeket veszünk szemügyre, akkor is találkozhatunk ilyen felfogással. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntése szerint például „Embercsempészség bünteténél a folytatólagos elkövetés - az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén - az „azonos sértett sérelmére” elkövetés hiányában is megállapítható.”³⁴⁹ Mindebből tehát úgy tűnhet, hogy a különös részi törvényi egység és a folytatólagosság megállapítható egymás mellett.

Álláspontunk szerint azonban, ha a törvényi egység különleges esetei kapcsán uralkodóvá válna az a felfogás, hogy az elkövető részselekményei – akár van közöttük összefüggés, akár nincsen – egészen a jogerős elbírálásig bűncselekményegységet képeznek, a

³⁴⁷ A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény vonatkozásában így helyesen a 31. számú Büntető Kollégiumi vélemény.

³⁴⁸ BH 1992/300.

³⁴⁹ BH 2008.319.

folytatólagosság megállapítása indokolatlan. A helyes megoldás ugyanis nem abban keresendő, hogy az embercsempészség kapcsán folytatott vitatható gyakorlatot visszük át a költségvetési csalás vonatkozásában élő jogalkalmazásra, hanem fordítva: leghelyesebben nem csupán a vádemelésig, hanem a jogerős elbírálásig toljuk ki a törvényi egység kereteit, amely kapcsán külön felhívni a folytatólagosságot felesleges és nem is aggálytalan. Felesleges, mivel a különös részi törvényi egység már egyébként is kiszorította a bűnhalmazatot, így azt még egyszer a folytatólagosság „fegyverével” kizárnunk szükségtelen. Emellett aggályos is lehet itt folytatólagosságot megállapítani, mivel az a bírósági és ügyészi gyakorlatban automatikus súlyosító körülményt állapít meg.³⁵⁰ Ha tehát a folytatólagosságot automatikusan felhívánk, azzal automatikus súlyosító körülményt állapítanánk meg a költségvetési csalás legtöbb esetére.³⁵¹ Mindezekre figyelemmel részünkről Molnár azon 2013-ban kifejtett nézetéhez csatlakozunk, amely szerint folytatólagos költségvetési csalás megállapítására nem kerülhet sor.

2.5. A költségvetési csalás és az üzletszerűség

Az adócsalás 2011. december 31-ig hatályban volt tényállása kapcsán az 1978. évi Btk. az üzletszerűséget, mint minősítő körülményt a törvény nem ismerte. Ennek ellenére a joggyakorlat egyértelműen arra hajlott, hogy a rendszeres haszonszerzésre törekedve elkövetett adócsalásnak illetően jellegét súlyosító körülményként indokolt figyelembe venni a büntetékiszabás során.³⁵²

Kiemelnénk, hogy ebben a kérdésben is *új helyzetet* hozott létre a költségvetési csalás tényállása. Az 1978. évi Btk. 310. § (2) bekezdés bb) pontja alapján (és az érték szerint minősülve a további minősítő körülmények vonatkozásában is) *üzletszerűen is elkövethető lett a bűncselekmény*. Fenntartotta e minősített eset(ek)et a Btk. 396. § (2) bekezdés b) pont második fordulata (és súlyosabban minősülő eseteiben) is. A tényállást megalkotó törvény miniszteri indokolása ennek kapcsán lakonikusan annyit fogalmaz meg, hogy „Indokolt, hogy a bünszövetségben és üzletszerűen történő elkövetés súlyosabban minősüljön, egyebekben a

³⁵⁰ Lásd az 56. Büntető Kollégiumi véleményt

³⁵¹ Itt említhető meg az az örvendetesen helyes jogértelmezésről árulkodó bírói döntés, amely szerint az üzletszerűen elkövetett gazdasági delictum kapcsán „nincs súlyosító hatása a folytatólagosságnak, miután az a fentebb említett üzletszerűség keretében már értékelést nyert.” Lásd Pécsi Ítéltábla Bf.II.309/2012/13. számú ítélet 6. o.

³⁵² Pécsi Ítéltábla Bf.II.309/2012/13. számú ítélet

minősített esetek büntetési tételei a csalásra (318. §) alkalmazandó büntetési tételeket követik.”³⁵³

A költségvetési csalásnak azonban a vagyoni hátrány mértéke alapján is felminősülő esetei kapcsán nem csak az ezzel egyidejűleg bünszövetségben történő, hanem az üzletszerű elkövetés megállapítása is problémába ütközik abban az esetben, ha az elkövető bűnössége a Btk. 9. §-ának megfelelően csak a gondatlanság szintjén fogja át a vagyoni hátrány okozását. Megállapítottuk továbbá, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése szerinti (jövedéki) költségvetési csalásnak a kereskedéssel megvalósuló fordulata kapcsán annak külön üzletszerű minősített esete a kétszeres értékelés tilalmát sértheti. Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy egyébként, általánosságban indokolt-e az üzletszerűséget külön minősített esetként szabályozni a költségvetési csalásnál. E kérdés tisztázása annál is inkább bír kiemelt fontossággal, mivel a vonatkozó szakirodalom ebben a kérdésben hallgat.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontja alapján üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki *ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik*. Jelen esetben a hasonló jellegű bűncselekmények vizsgálatától eltekinthetünk annak egyszerű megállapításával, hogy a megtévesztéssel megvalósuló fordulatokra figyelemmel a költségvetési csaláshoz hasonló jellegű bűncselekmény lehet például a csalás.³⁵⁴

A költségvetési csalás tehát súlyosabban büntetendő, ha annak elkövetése révén a terhelt rendszeres haszonszerzésre törekszik. Ismert, hogy az üzletszerűen elkövetett bűncselekmény főszabályként attól függően állapít meg bűnhalmazatot vagy bűncselekményegységet, hogy az üzletszerűség elhelyezésére minősítő körülményként vagy az alaptényállás elemeként került-e sor.³⁵⁵ A költségvetési csalás esetében ezen szabály alól kivételt kell képezni, figyelemmel arra, hogy e delictum több költségvetés sérelmére elkövetve sem válik többrendbelivé (lásd az előző pontot). Erre tekintettel a törvényi egységként szabályozott költségvetési csalásból annak üzletszerű elkövetése sem hozhat létre több bűncselekményt.

A rendszeres haszonszerzésre törekvés a bírói gyakorlat szerint a bűnelkövető célzatát foglalja magában. Nem feltétele, hogy a bűncselekmény(ek) elkövetése az elkövetőnek kizárólagos, egyetlen vagy fő keresetforrása legyen, elegendő, ha az legalábbis rendszeres

³⁵³ 2011. évi LXIII. törvény részletes indokolása a 2. §-hoz

³⁵⁴ Ezekről szól a 39. Büntető Kollégiumi vélemény. Továbbá értékes szempontokat fogalmaz meg a téma kapcsán Madai Sándor (2011): i.m. 157-158. o.

³⁵⁵ Lásd a 37. Büntető Kollégiumi vélemény.

mellékkereset szerzésére szolgál.³⁵⁶ Az üzletszerűség feltételeként megkívánt rendszeres haszonszerzésre törekvés emellett a gyakorlat szerint más személy vagyoni gyarapodása érdekében elkövetett cselekmények esetében is megállapítható.³⁵⁷

A haszon kétségtelenül vagyoni/anyagi előnyt jelent, amely az elkövetési magatartással összefüggésben áll elő. Nemcsak az az összeg jelenthet előnyt, amit az elkövető például áfacsalás révén visszaigényel, hanem az az aktívum is, amit bűnös adóeltitkolása folytán az adott esetben nem kell befizetnie és ami ekként a zsebében marad. Célzatról lévén szó, a haszonnak nem feltétlenül kell az elkövetőnél (vagy másnál) manifestálódnia, elegendő az erre vonatkozó terhelti törekvés is. A haszon rendszeressége visszatérő ismétlődést jelent. A bírói gyakorlat korábban sem állapított meg üzletszerűséget, amikor az elkövető nem rendszeres, hanem csak alkalmi nyereségre törekedett.³⁵⁸ Egy új kúriai határozat szerint a rendszeresség hiányában nincs helye üzletszerűség megállapításának, amennyiben a terhelt „alkalomszerűen valósít meg kisebb számú vagyon elleni bűncselekményt.”³⁵⁹

A fentiek alapján körvonalazódik az a kriminológiai szempontból is jelentős kérdés: el lehet-e követni a költségvetési csalást olyan formában, hogy az elkövető ezáltal nem törekszik rendszeres haszonszerzésre?

Álláspontunk szerint, bár fogalmilag nem lehet kizárni olyan az alkalmi jellegű költségvetési csalás elkövetésének lehetőségét, ennek gyakorlati jelentősége meglehetősen csekély lesz. A költségvetési csalás elkövetői ugyanis tipikusan rendszeres (akár valódi, akár fiktív) gazdasági tevékenységből származó jövedelmük kapcsán nem tesznek eleget adófizetési kötelezettségüknek. Erre tekintettel tehát a fiktív bizonylatok adóhatósághoz való benyújtása, hamis adóbevallások készítése, stb. szintén rendszeresen fog történni. Az elkövetőt nyilvánvalóan az adóelkerülés motiválja, így nemcsak a rendszeresség, hanem a haszonszerzési célzat is az esetek legnagyobb részében adott. Tovább csökkenti az „alkalmi” költségvetési csalás megvalósulásának gyakorlati valószínűségét, hogy mint láttuk, a Btk. 462. § (3) bekezdése alapján „Nem valósul meg bűncselekmény, illetve vámszabálysértés valósul meg, ha a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.” Az alkalmi adócsalók által okozott vagyoni hátrány pedig többnyire 100.000,- Ft-on alul marad a gyakorlatban. A tényállás kapcsán tett *prognózisunk tehát az, hogy a költségvetési csalás az esetek legnagyobb részében üzletszerűen elkövetettként valósul meg.*

³⁵⁶ BH 1983/350.

³⁵⁷ BH 2008.174.

³⁵⁸ BH 1990.50. és BH 1991.462.

³⁵⁹ BH 2013.1.

Ez a joghelyzet azonban több szempontból is kifogásolható. Az egyes különös részi tényállások szerkezete ugyanis rendszerint – és elvárható módon – olyan, hogy az alapeset hivatott szabályozni a „sima”, „közönséges” elkövetést, vagyis az életbeli esetek nagyobb részét. A minősítő körülmények olyan rendkívüli, rendhagyó elemeket kellene, hogy tartalmazzanak, amelyek ugyan nem tekinthetők mindennapinak, mégis azokban a kivételes esetekben, amelyekben megvalósulnak, olyan fokozottabb társadalomra veszélyességről árulkodnak, hogy ezeket a jogalkotónak már absztrakt szintén kiemelnie és súlyosabb büntetéssel fenyegetnie szükséges.³⁶⁰ Az a szabályozás azonban, amely adott bűncselekmény fő szabályként, általában megvalósuló esetét minősített esetként, a kivételes eseteket pedig alapesetként szabályozza, felülírja az alap- és minősített esetek egymáshoz való rendes viszonyát, továbbá tulajdonképpen jelentősen, a felével megemeli az adott bűncselekmény büntetési tételét, mivel legtöbbször minősített és nem alapeset miatt kerülnek felelősségre vonásra a bűncselekmény elkövetői.

A fentiekre tekintettel nem lehet véletlen, hogy a Kúria az elkövetéskori és az elbíráláskori büntetőtvénny összevetése körében (amely témára később még visszatérünk) éppen azért foglalt állást az elkövetéskori adócsalás megállapítása mellett, mert az elbíráláskori költségvetési csalást rögtön üzletszerűen elkövettként látta megvalósulni. Mint az eseti döntés indokolása fogalmaz, „helytállóan foglalt állást az ítélőtábla abban a kérdésben is, hogy a Btk. időközben bekövetkezett egyéb módosításai nem indokolták - a Btk. 2. §-ának alkalmazásával - a vádlott pénzügyi, vagyon elleni és közbizalom elleni cselekményeinek az elbíráláskor hatályos törvényi rendelkezések szerinti elbírálását. Bár az adócsalás helyébe lépő költségvetési csalás törvényi egységet létesítene a vádlott által elkövetett adócsalás és csalás tekintetében, azonban az ennek szabályai szerinti, immár üzletszerűen - és esetlegesen bünszövetségben - elkövettként minősülő bűncselekmény öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő; emellett a középérték kötelezően alkalmazandó szabálya miatt sem eredményezne a módosított törvény a vádlottra nézve kedvezőbb elbírálást.”³⁶¹

Az aggályos jelenlegi szabályozás véleményünk szerint *törvényt módosítással* lenne orvosolható. *De lege ferenda* egyik megoldásként kínálkozik, hogy az üzletszerűséget a költségvetési csalás kapcsán nem minősítő körülményként, hanem az alaptényállás elemeként kellene szabályozni. Ezt a megoldást elfogadhatnánk, mert a költségvetési csalás az esetek

³⁶⁰ Mai értelemben így Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része... 101. old. Angyal még „általános és különös tényálladási elemekről” beszélt. Lásd Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. A >>Büntetőjogi előadások<< átdolgozott és rövidített második kiadása. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása. Budapest, 1909. 72. old.

³⁶¹ Kúria Bhar.I.455/2013/7. számú ítélet 7. old.

legnagyobb részében egyébként is rendszeres haszonszerzésre törekedve valósul meg, így túl sok felmentő ítéletet vélhetően nem hozna magával azon szabályozás sem, ha a költségvetési csalás üzletszerű elkövetés hiányában nem képezne bűncselekményt. Tekintettel azonban az esetleges alkalmi költségvetési csalási cselekmények megvalósulására, továbbá a rendszeres haszonszerzésre törekvés kapcsán esetlegesen jelentkező bizonyítási problémákra, álláspontunk szerint *a leghelyesebb megoldás az lenne, ha a jogalkotó az üzletszerűséget, mint a költségvetési csalás minősített esetét megszüntetné, ám az üzletszerűséget az alapesetnek sem tenné tényállási elemévé, hanem egyszerűen – a régi állapothoz hasonlóan – a jogalkalmazókra bízna, hogy a terhelt bűnelkövetői életmódra berendezkedő, üzletszerű bűnös tevékenységét a büntetéskiszabás körében megfelelő súllyal, súlyosító körülményként vehessék figyelembe.*

2.6. Elhatárolási kérdések

A költségvetési csalás a jogalkotó szándéka szerint olyan törvényi egység, amely az alábbi korábbi deliktumokat foglalja magában:

„Bevételi oldalon: adócsalás (310. §), munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás (310/A. §), visszaélés jövedékkel (311. §), csempészet (312. §), ÁFA-ra elkövetett csalás, illetve a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár (318. §).

Kiadási oldalon: jogosulatlan gazdasági előny megszerzése (288. §), az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése (314. §), illetve a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár (318. §).³⁶² Megszűnt továbbá a munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás tényállása is.³⁶³ Helyes végül Miskolczi azon megállapítása, hogy „A felsorolásból kimaradt a korábbi Btk. 314. § (1) bekezdés b) pontja szerinti, az EK költségvetését annak bevételi oldalán sértő bűncselekmény. Az összevonás tehát valójában kilenc bűncselekményt érint.”³⁶⁴ Emellett a költségvetési csalás más bűncselekményekkel együttesen is felmerülhet, ezért a következő pontban elhatárolási kérdéseket vizsgálunk.

A költségvetési csalás és a csalás kapcsán kiemelnénk, hogy 2012. január 1-je előtt a gazdasági deliktumok vetületében folytatott ítélkezési gyakorlat egyik legnagyobb kihívása

³⁶² 2011. évi LXIII. törvény általános indokolása. A megjelölt törvényhelyek értelemszerűen az 1978. évi Btk.-ra vonatkoznak.

³⁶³ Ehhez lásd Ember Alex: A munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás. Humánpolitikai Szemle. 2012/3. 35-39. old.

³⁶⁴ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító... id. mű 14. old.

volt az ún. áfacsalások körében az adócsalás és a csalás elhatárolása, illetve az abban a kérdésben történő állásfoglalás, hogy e bűncselekmények alaki halmazata valódi vagy csupán látszólagos.³⁶⁵ A kérdés jelentőségét jelzi, hogy azzal a Legfelsőbb Bíróság 1/2006. Büntető Jogegységi Határozatában is foglalkozott és a valódi halmazat mellett foglalt állást. A két tényállás egymás mellett éléséből fakadó anomáliákkal a jogalkotó is számot vetett. A költségvetési csalás tényálláskomplexumát megalkotó törvény indokolása szerint „Az új szabályozás ezzel megszünteti azt a gyakorta előforduló kettősséget, hogy egyazon aktussal elkövetett több bűncselekmény esetében az eltérően minősülő bűncselekmények egyik részénél vizsgálni kellett a célzatot, másutt nem. A hatályos rendelkezések szerint akár egyetlen hamis számla beállításával valódi alaki halmazatként egyidejűleg az ÁFA tekintetében megvalósuló adócsalás (Btk. 310. §), és az áfa-csalás (Btk. 318. §) is megállapítható, pedig az adócsalás nem célzatos, a csalás pedig célzatos bűncselekmény.” Utal arra is, hogy „Ugyancsak az egységes költségvetési csalás bűncselekményének minősül majd az a jelenleg adócsalásként és ezzel egyidejűleg csalásként minősítendő bűncselekmény, amikor az elkövető csalárd magatartással csökkenti befizetendő adóját, és egyúttal vissza is igényel adót.”³⁶⁶

A fentiekre tekintettel egyértelmű, hogy a Legfelsőbb Bíróság által az adócsalás és a csalás elhatárolása kapcsán felvázolt elvek 2012. január 1-je óta nem tarthatók fenn. Továbbra is kérdésként jelentkezhet azonban, hogy miként minősítsük a költségvetési csalás és a csalás viszonyrendszerét.

Az adócsalást és a csalást a régebbi jogi irodalom egymással a specialitás viszonyában állónak tartotta. Angyal – bár utalt arra, hogy az adócsalás nem alfaja a „közönséges csalásnak”, úgy foglalt állást, hogy a két bűncselekmény „egymás mellett és illetőleg egymással anyagi halmazatban nem állapíthatók meg, mert az adócsalás törvényes fogalma alá eső tényálladék teljes értékelést talál annak a törvényhelynek részéről, mely azt meghatározza s így a tényálladék egy részének a közönséges csalás törvényes fogalma alá vonásával a ne bis in idem elvén esnék sérelem.”³⁶⁷ Eme álláspont helytelenségét meggyőzően kimutatja Tóth Mihály.³⁶⁸

³⁶⁵ A kérdéshez kimerítően Mészár Róza: Újra az általános forgalmi adó vonatkozásában elkövetett adócsalás és csalás elhatárolásáról. Magyar Jog. 2005/8. 465-469. o., Rupa Melinda: Az áfa adónemre... 340-343. o., Elek Balázs: A csalás és az adócsalás elhatárolásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis. 2005/5. 9-29. o., Bebes Zoltán: Az adócsalás és az adóra elkövetett csalás elhatárolása, avagy kötekedés az 1/2006. BJE-al. Jogi fórum publikációk.

³⁶⁶ 2011. évi LXIII. törvény részletes indokolása a 2. §-hoz

³⁶⁷ Angyal Pál: Adócsalás... id. mű 108. o.

³⁶⁸ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés... id. mű 359. o.

A fenti BJE után Molnár utal rá, hogy „Az immár következetes újabb ítélkezési gyakorlat szerint tehát az adócsalás nem speciális bűncselekmény a csaláshoz (318. §) képest, mert a specialitás csak az egymást az általános elemi tekintve fedő tényállások tekintetében állapítható meg.”³⁶⁹ Ugyanezen munkájában a költségvetési csalás tényállását elemezve azonban már röviden csak annyit rögzít a szerző, hogy „A költségvetési csalás speciális bűncselekmény a csaláshoz (318. §) képest.”³⁷⁰ Vizsgáljuk meg, hogy általános érvennyel igazat adhatunk-e a szerzőnek.

Megítélésünk szerint a költségvetési csalás hatályos szerkezete olyan, hogy azt adott esetben eshetőleges szándékkal is el lehet követni. Ennek indoka, hogy a tényállásban a jogalkotó az elkövetési magatartást kifejtő elkövetőnél nem követeli meg például azt, hogy cselekményét például jogtalan haszonszerzés, stb. céljából kövesse el. Ellenben a Btk. 373. §-ában szabályozott csalás változatlanul célzatos bűncselekmény, tényállásszerűen csak akkor kerülhet megállapításra, ha az elkövető magatartásának következményeit kívánja (egyenes szándék). Ebből fakadóan maradéktalanul továbbra sem alapos az a jogirodalmi megállapítás, hogy a költségvetési csalás speciális bűncselekmény a csaláshoz képest, mivel előbbi ugyanúgy nem célzatos delictum, miként nem volt az a korábbi adócsalás sem. Úgy gondoljuk tehát, hogy Tóth Mihály ellentétes érvrendszere továbbra is alapos. Ennek ellenére *a két bűncselekmény között valódi halmazatot megállapítani* – a miniszteri indokolás iránymutatása szerint – *nem lehet.*³⁷¹ Az elhatárolási problémák azonban mára sem ültek el, hiszen legújabban a Kúria is kifejtette, hogy valós építési szándék mellett is megvalósítja a csalás (költségvetési csalás) büntetést, aki a lakásépítési kedvezmény igénybevételének előfeltételül megkívánt saját erő tekintetében a pénzügyintézetet megtéveszti és a kedvezmény felvételével a pénzügyintézetnek kárt okoz.³⁷²

A költségvetési csalás a gyakorlatban sokszor együtt jár hamis magánokirat felhasználásával illetve közokirat-hamisítással. Máiig helyesnek tekinthető Angyal azon megállapítása, hogy „Az adócsalás elkövetése során eszköz-minőségben megvalósított más bűncselekmény (pl. okirathamisítás) a szerint olvad bele az adócsalásba, illetve értékelendő különállóan s foglalandó azzal anyagi halmazatba, amint a vonatkozó törvényrendelet fogalmának kereteit betöltő tényálladékok az adócsalás törvényes fogalmába elemként felveszi

³⁶⁹ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 197. o.

³⁷⁰ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 299. o. Ugyanezen gondolat ismétlődik a 2013-as tankönyvben: Molnár Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. XXXIX. fejezet. In Belovics Ervin... 694. o.

³⁷¹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része... id. mű 241. o.

³⁷² BH 2016.108.

vagy nem.”³⁷³ Ezért a költségvetési csalás Btk. 396. § (1)-(6) bekezdésbeli variánsai a közokirat-hamisítással (Btk. 342. §) és – ami gyakoribb – a hamis magánokirat felhasználásával (345. §) is valódi halmazatot képeznek. Úgy véljük, álláspontunk vonatkozatható a közokirat-hamisítás felhasználással megvalósuló alakzatára [(1) bekezdés b) pont] és az ún. intellektuális közokirat-hamisításra [(1) bekezdés c) pont] egyaránt. Vonatkozatható annak ellenére, hogy Wiener gazdasági delictumokat elemző monográfiájában úgy foglalt állást, hogy „Az adócsalás mellett alaki halmazatban a magánokirat-hamisítás nem valósul meg, az eszközcselekményként elkövetett magánokirat-hamisítás megítélésére pedig az e kérdésben folytatott általános gyakorlat az irányadó.”³⁷⁴ Úgy gondoljuk, hogy ez az álláspont már megjelenésekor is „fáziskésésben” volt: 1986-ra ugyanis a bírói gyakorlat már régen feladta azt az 1961. évi Btk. idején érvényben volt felfogását, hogy a konkrét szükségszerű eszközcselekményeknek a célbűncselekménnyel való halmazati értékelése kizárt.

Témánkat folytatva: más megítélést igényel a Btk. 396. § (7) bekezdésében foglalt költségvetési csalás. E tényállás egyik alakzata szerint ugyanis az elkövető „költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban [...] valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel.” Tekintettel ugyanis arra, hogy a valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított (akár köz, akár magán) okirat felhasználása tényállási elem, itt a költségvetési csalás és az okirati bűncselekmény közötti valódi halmazat megállapítása nyilvánvalóan kétszeres értékelést jelentene. Vitatható azonban Molnár azon álláspontja, hogy ebben az esetben „Mind a specialitás, mind a konzumpció elvére figyelemmel a III. alapesettel valódi halmazatban a közokirat-hamisítás büntette (274. §) vagy a magánokirat-hamisítás vétsége (276. §) nem állapítható meg.”³⁷⁵ Miskolczi is úgy foglalt állást, hogy „A bűncselekmény halmazata a magán- és közokirat-hamisítással látszólagos.”³⁷⁶ Olyan látszólagos halmazati elvet azonban, hogy adott esetben mind a specialitás, mind a konzumpció érvényesül, a szakirodalom nem ismer. A specialitás és a konzumpció további jogértelmezési elvek, melyek a törvényben nem szerepelnek, hanem a jogalkalmazás és a jogtudomány mutatja ki azok létezését és oldja fel általuk a látszólagos halmazatot. Ezzel szemben *a Btk. 396. § (7) bekezdése kifejezetten rendelkezik arról, hogy itt az elkövető valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel.* Ebből pedig az a következtetés vonható le, hogy itt nincs szükség a specialitás

³⁷³ Angyal Pál: Adócsalás... id. mű 108. o.

³⁷⁴ Wiener A. Imre: Gazdasági bűncselekmények... id. mű 276. o.

³⁷⁵ Molnár Gábor Miklós: Az adócsalás... id. mű 301. o.

³⁷⁶ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító... id. mű 38-39. o.

vagy a konzumpció megoldásaira, hanem egyértelműen *a jogalkotó által kifejezetten deklarált törvényi egységgel van dolgunk.*

Felhívjuk a figyelmet továbbá arra, hogy lényegileg helyes Miskolczi azon megállapítása, hogy „Speciális a bűncselekmény a gazdasági csaláshoz képest is, amennyiben a gazdasági tevékenységben résztvevők magatartása megtévesztő (pl. hamis nyilatkozat tétele), és az ezzel okozati összefüggésben álló vagyoni hátrány valamely (pl. önkormányzati) költségvetésben jelentkezik.”³⁷⁷

Speciális tényállásként jelent meg a költségvetési csalás mellett a *társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással való visszaélés.* A jogalkotó a költségvetési csalás tényállásának megalkotásával, mint fentebb utaltunk rá, igyekezett a korábbi felesleges halmazat minősítéseket elkerülni és valamennyi, a költségvetési sérelmére elkövethető bűncselekmény a költségvetési csalás körébe utalni. Ezen törekvés alól képezett a törvényhozó saját maga kivételt, melyet akként okolt meg, hogy az önálló tényállás megalkotásának indoka, hogy „a társadalombiztosítás ellátórendszerében, vagy az államháztartás alrendszeréből jogszabály, így különösen a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról vagy a családok támogatásáról szóló törvény alapján nyújtható ellátás, pénzügyi vagy természetbeni juttatás megszerzése vagy megtartása céljából elkövetett tévedésbe ejtés, tévedésben tartás, vagy a valós tény elhallgatása és ezzel kár okozása esetében már akkor is lehetőség nyíljon a büntetőjogi szankcionálásra, ha az okozott vagyoni hátrány nem éri el a költségvetési csalás megállapításához szükséges, a Btk. 27. § (2) bekezdésében meghatározott bűncselekményi értékhatárt.”³⁷⁸

Ugyanez lehet az indoka e tényállásnak a költségvetési csalástól való különtartásával a Btk. hatályba lépését követően is. A költségvetési csalás ugyanis, mint láttuk, csak 100.000,Ft-ot meghaladó vagyoni hátrányt okozva képez bűncselekményt, addig a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés a Btk. 462. § (1) bekezdés b) pontja nyomán már 50.000,-Ft feletti kár esetén is bűncselekmény. A jelenleg alkalmazandó megoldás tehát az, hogy e két bűncselekmény – részben azonos jogi tárgyakra is figyelemmel – valódi alaki halmazatban egymással nem áll, hanem a vagyoni hátrány, illetve a kár mértéke az, ami meghatározó abból a szempontból, hogy a konkrét esetben egyik vagy másik bűncselekményt állapítsa meg a bíróság a terhelt terhére.

³⁷⁷ Miskolczi Barna: A költségvetést károsító... id. mű 31. o.

³⁷⁸ 2011. évi LXIII. törvény részletes indokolása az 1. §-hoz

Amennyiben az elkövető cselekménye beleesik a Btk. 395. § (1) bekezdése szerinti speciális magatartások körébe és az eredmény az 50.000,-Ft-ot meghaladja, a 100.000,-Ft-ot azonban nem, egyértelműen és kizárólag a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés vétsége lesz az elkövető terhére írható.

A tényállást értékelő Tóth Mihály kifejtette, hogy a büntetőjogi szigor fegyvere e speciális bűncselekmény által azok ellen vált bevethetővé, akik 50 ezer forintnál több, de százezernél kevesebb kicsalt táppénzhez jutnak. 50.000.- Ft-os értékhatár alatt ugyanis (sok más bűncselekmény mellett) ez a deliktum sem büntethető (mert nincs rá szükség), 100 ezer forint fölött viszont – ahol a költségvetési csalás fenyegetettsége kezdődik – a két, egyaránt a költségvetési károsító bűncselekmény azonosan büntetendő. 100.000.- Ft fölötti táppénzcsalás tehát minden további nélkül minősíthető az ilyen tetteket is értékelő költségvetési csalásnak. [...]Nyilvánvaló, hogy az 50 és 100 ezer forint közötti „táppénzcsalások” pótlékokkal és bírságokkal is elintézhetőek lennének, felesleges és pazarló az ilyen ügyekkel a bűnüldözőket terhelni.³⁷⁹

Karsai Krisztina szerint „A bűncselekmény – amennyiben az okozott kár a százezer forintot meghaladja – konkurál a költségvetési csalás alapesetével: ha az elkövető a költségvetésnek a Btk. 395. § (1) bekezdésében írt magatartás kifejtésével okoz százezer forintot meghaladó, de ötszázezer forintot meg nem haladó kárt, a visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással vétsége állapítandó meg a specialitás szabályai alapján.” A miniszteri indokolás szerint ezután, ha az okozott vagyoni hátrány az 500.000,-Ft-ot meghaladja, hiába TB, stb. alrendszer vonatkozásában valósul is meg az elkövetési cselekmény, kizárólag a súlyosabb büntetéssel fenyegetett minősített költségvetési csalás megállapításának lehet helye. Karsai ezen megoldás helyességét a következők szerint vitatja: „Ez az álláspont azt jelenti, hogy a specialitás szabálya nem érvényesül a nagyobb érték (vagy azt meghaladó érték) esetén, úgy, hogy egyébként az ilyen értékre elkövetés illeszkedik mindkét bűncselekményi tényállásba. A súlyosabb büntetési tétel önmagában nem elegendő a specialitás szabály feloldására, amennyiben a törvényi tényállás alapján ez nem adott. Ilyenkor az in dubio mitius elvét alkalmazva a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélést kellene megállapítani.”³⁸⁰ Ezzel az állásponttal azért lehet maximálisan egyet érteni, mert elméleti szempontból nem kifogásolható, továbbá a gyakorlat szemszögéből pedig a nem kellően átgondolt jogszabályalkotás veszélyeire hívhatja

³⁷⁹ Tóth Mihály: A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése. MTA Law Working Papers 2015/4. 19. o.

³⁸⁰ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító bűncselekmények (Btk. XXXIX. fejezet). In: Karsai Krisztina... id. mű 256. és 831. o.

fel a figyelmet. A két bűncselekmény egymáshoz való viszonya alapján ugyanis a jogalkotó az 500.000,- forint feletti elkövetések esetében *lényegében privilegizálta társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaéléseket*, ami biztosan nem lehetett szabályozási cél, mivel a cselekményben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyesség ezáltal figyelmen kívül marad.

A költségvetési csalás nem ritkán utócselekményévé válhat más haszonszerzési célú deliktumoknak. A korábbi gyakorlat az *üzérkedés* [1961. évi Btk. 236. §] kapcsán mondta ki, hogy az abból származó nyereség adóbevallásban való szerepeltetésének elmaradása külön adócsalást nem állapít meg.³⁸¹ A Legfelsőbb Bíróság a 2/2002. Büntető Jogegységi Határozatában pedig akként ítélt, hogy „nem valósítja meg a vámorgazdaság mellett az adócsalást, aki a vámorgazdaság útján birtokába került csempészett vámárura vonatkozó adóbevallási kötelezettségének nem tesz eleget.” A bírósági álláspont szerint senkitől sem várható el, hogy bűnös eredetű jövedelme után adózzon, e cselekményével ugyanis lényegében önfeljelentést követne el. Így – nemcsak emberieségi szempontokra alapítva, hanem primér dogmatikai érvrendszert segítségül hívva is – állíthatjuk, hogy bármilyen haszonszerzéssel járó bűncselekményből származó bűnös vagyon után adót fizetni senki nem köteles, vagy legalábbis ha ezt nem teszi, külön költségvetési csalás miatt nem felel.³⁸² Alátámasztja e felfogás helyességét, hogy az ítélezési gyakorlat legújabban nem csupán az adócsalás/költségvetési csalás, hanem más hasonló utócselekményként szereplő delictumok viszonylatában is e felfogását nyilvánította ki. Így például mellőzte a sikkasztással halmaztatban a számviteli rend megsértésének (Btk. 403. §) megállapítását, amikor a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepeltette a társaság könyvelésében.³⁸³

Érintenénk még a *költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztásának* elhatárolási problémáit. Az 1978. évi Btk. 310/A. §-ában a jogalkotó úgy fogalmazta meg a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása büntettének tényállását, hogy „A gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója, ha a 310. §-ban meghatározott bűncselekményt a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítése a

³⁸¹ BJD 466.

³⁸² A híres amerikai gengszter, Al Capone mondása szerint illegális pénzt semelyik kormány sem adóztathat meg legálisan.

³⁸³ BH/2011.57.

bűncselekményt megakadályozhatta volna, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Más meghatározást ad e delictumra a 2012. évi Btk. 397. §-a. Eszerint „A gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója, ha a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezáltal lehetővé teszi, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Ez a sui generis tényállás „*tiszta mulasztásos cselekmény*, a kötelezett személy felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségének nem tesz eleget.” Megvalósulásának feltétele továbbá, hogy „A mulasztással okozati összefüggésben áll annak lehetővé tétele, hogy az elkövető a költségvetési csalást – tevékenységi körében – elkövesse.”³⁸⁴

Kétségtelen tény, hogy a tényállás új megfogalmazása könnyíti a jogalkalmazás terheit, amikor a bizonyítási kötelezettséget az 1978. évi Btk.-szöveggel szemben lényegében megfordítja: nem azt kell bizonyítani, hogy az elkövetőnek lett volna lehetősége az alaphűncselekményt megakadályozni, hanem azt, hogy az elkövető mulasztása teremtette meg a „rendes” költségvetési csalás elkövetésének lehetőségét. Arról azonban nem vagyunk meggyőződve, hogy a jogalkotó helyesen járt el, amikor az eredeti, 2012. január 1-jétől 2013. június 30-ig hatályban volt 5 éves maximum büntetési tétel felső határát a Btk.-ban 3 évre csökkentette. Nem vagyunk meggyőződve arról, hogy egy ilyen fontos és újszerűsége miatt kiforrott jogalkalmazási gyakorlattal még nem rendelkező tényállás viszonylatában feltétlenül indokolt volt a büntetési tételmaximum leszállítása. A 3, illetve az 5 éves szabadságvesztéssel való fenyegetettség között ugyanis nem „egyszerűen” két év különbség van, hanem a törvény e különbségtételhez a szankciótani részben a legkülönbélebb elhatárolásokat fűzi (pl. a 3 évi szabadságvesztéssel fenyegetett büntett miatt még alkalmazható büntetőjogi intézkedésként próbára bocsátás, jóvátételi munka, vonatkozó bűncselekménnyel való bűnhalmazat esetén tevékeny megbánás, stb.).

A jogalkotó a költségvetési csalás tényállásába olvasztotta be a *korábbi jövedékkel visszaélést* is. Érdekes kodifikációs megoldásnak tekinthető, hogy az immár nem önálló delictumhoz járuló előkészületi jellegű bűncselekmény viszont különálló tényállásban került szabályozásra. Ennek indoka abban keresendő, hogy a jövedéki visszaélésnek megvalósító magatartások nem feleltethetők meg mindenben az immanens elemként megtevesztő jellegű

³⁸⁴ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító... id. mű 838. o.

cselekménnyel megvalósuló „klasszikus” költségvetési csalás eseteinek, továbbá a jogalkotó ebben az esetben az előkészületi jellegű magatartásokat – kiemelt társadalmi veszélyességük folytán – akkor is büntetni kívánja rendelni, ha azokhoz a bűncselekmény elkövetésére irányuló célzat nem járul. Kiemelhető, hogy a jogalkotó az új Btk-ban kiküszöbölte azt a Kereszty Béla által feltárt hibát, hogy az üzletszerűség a már egyébként is üzletszerűen elkövethető egyik alapesetet még egyszer felminősítette.³⁸⁵

Az új jogirodalomban Karsai Krisztina alakította ki azt a véleményünk szerint is helyes álláspontot, amely alapján „A jövedékekkel visszaélés elősegítése nem tekinthető sui generis előkészületi cselekménynek, mivel a jövedéki költségvetési csalás elkövetésének célzatát nem tartalmazza.”³⁸⁶ Itt tehát Nagy Ferenc besorolásának megfelelően nem rendes, hanem *rendszeridegen sui generis előkészületi delictum*ról van csak szó.³⁸⁷

A költségvetési csalás tényállásának megalkotásakor a jogalkotó módosította az *orgazdaság* törvényi tényállását is. Indokolása szerint „E § értelmében a jövedéki orgazdaság bűncselekményének önálló tényállásban való meghatározása megszűnik, és az orgazdaság (Btk. 326. §) tényállásába kerül át. Az (1) bekezdés átfogalmazása a csempészet tényállásának beolvadása miatt is szükséges. A kialakult gyakorlatnak megfelelően, értelemszerűen csak a más által elkövetett költségvetési csalásból származó vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árura, illetve jövedéki adózás alól elvont termékre követhető el a cselekmény.”³⁸⁸

A módosítás folytán az orgazdaság 2012 óta egyrészt *költségvetési csalásból származó vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árura*, továbbá *jövedéki adózás alól elvont termékre* is elkövethető [Btk. 379. § (1) bekezdés a) és b) pontok]. Továbbra is helyesnek tekinthető azonban Molnár azon megállapítása, hogy az orgazdaság ezen esetét csak olyan személy követheti el, aki az eredeti költségvetési csalásban sem tettesként, sem részesként nem működött közre.³⁸⁹

2.7. Az időbeli hatály speciális problémái

Az a jogi helyzet, hogy a 2012. január 1. napja óta elkövetett cselekményeket 2013. június 30-áig az 1978. évi Btk. költségvetési csalásának tényállása, míg azt követően a 2012.

³⁸⁵ Kereszty Béla: A gazdasági bűncselekmények. In Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 2005. 719. o.

³⁸⁶ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító... id. mű 840. o.

³⁸⁷ Nagy Ferenc (2010): id. mű 195. o.

³⁸⁸ A 2011. évi LXIII. törvény részletes indokolása az 5. §-hoz

³⁸⁹ Molnár Gábor: Gazdasági bűncselekmények. HVG-ORAC. Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009. 406. o.

évi Btk. ugyenezen tényállásának keretei között kell elbírálni, még nem jelenti azt, hogy ügyész és bíró ne találkozna még ma is – sőt felsőbb ítélkezési fórumokon akár jóval évek múlva is – olyan esetekkel, amikor a 2012 előtt indult cselekményre tekintettel kérdésként fog jelentkezni, hogy a Btk. 2. §-ára tekintettel az elkövetéskor, avagy az elbíráláskor hatályban volt büntetőtörvény szerint kell-e az adott esetet megítélni. Felfogásunk szerint a törvénnyel leginkább összhangban lévő álláspont ebben a kérdésben az, hogy mindenkor az elkövetőre nézve – összességében – a lehető legkedvezőbb törvényt kell megkeresni az elkövetéskor és az elbíráláskor hatályban voltak közül. Karsai Krisztina helyesen utal rá, hogy „A jelen tényállási szöveg 2012. január 1-je óta van hatályba, de az ezen időpont előtt elkövetett, és az ezt követően (2013. június 30-áig) elbírált cselekmények esetén az időbeli hatály miatt állást kell foglalni az enyhébb törvény alkalmazásának tárgyában. A megújult komplex tényállási szerkezet bizonyos – az 1978. évi IV. törvény hatálya alá eső – cselekmények esetén enyhébb elbírálást, míg más cselekmények esetében szigorúbb fenyegetettséget jelent, így különös gonddal kell végezni a visszaható hatály megállapításához a két jogszabály összevetését.”³⁹⁰ Az alábbiakban röviden lássunk mindkettőre egy-egy példát.

Egyértelműen szigorúbb a Btk. abban a tekintetben, hogy – mint fentebb már szóltunk róla – a vádiratig történő adóbevétel-csökkenés kiegyenlítését nem büntethetőséget megszüntető, hanem csupán a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő okként kezeli. Erre tekintettel ilyen esetben az elkövetéskori büntetőtörvény alkalmazásának lehet helye.

Ezzel szemben a költségvetési csalás tényállásának törvényi egységi jellege folytán a korábban adónemenként megállapított bűnhalmazat helyébe bűncselekményegység léphet, ennek folytán nem nyílik meg az aszperáció lehetőségével is együtt járó halmazati büntetés kiszabásának lehetősége. Ez a körülmény pedig *az elbíráláskori új, enyhébb törvény alkalmazásának irányába billentheti el a mérleg serpenyőjét.*

Végül e kérdés kapcsán szükséges kiemelni, hogy a konkrét ítéletben a bíróságnak nem csupán absztrakt síkon kell összevetnie a régi és új tényállást, hanem az elkövetés minden körülményére és a büntetéskiszabás kérdéseire is figyelmet kell fordítania. Így ha adott esetben szabadságvesztés helyett pénzbüntetés kiszabásával is megfelelően szolgálhatónak találja a bíró a büntetés célját, ismét az új törvényt kell alkalmazni, figyelemmel arra, hogy a pénzbüntetés napi tételösszegének minimuma a Btk.-ban a korábbi 2.500,-Ft-ról 1.000,-Ft-ra került leszállításra, így enyhébb az elkövetéskorihoz képest.

³⁹⁰ Karsai Krisztina: A költségvetést károsító... id. mű 837. o.

Helyesen mondta ki továbbá a Kúria nemrégiben, hogy „Helytállóan foglalt állást az ítélőtábla abban a kérdésben is, hogy a Btk. időközben bekövetkezett egyéb módosításai nem indokolták - a Btk. 2. §-ának alkalmazásával - a vádlott pénzügyi, vagyon elleni és közbizalom elleni cselekményeinek az elbíráláskor hatályos törvényi rendelkezések szerinti elbírálását. Bár az adócsalás helyébe lépő költségvetési csalás törvényi egységet létesítene a vádlott által elkövetett adócsalás és csalás tekintetében, azonban az ennek szabályai szerinti, immár üzletszerűen - és esetlegesen bünszövetségben - elkövettként minősülő bűncselekmény öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő; emellett a középérték kötelezően alkalmazandó szabálya miatt sem eredményezne a módosított törvény a vádlottra nézve kedvezőbb elbírálást.”³⁹¹

2.8. Költségvetési csalás az Országgyűlés előtt

A költségvetési csalás tényállását megalkotó törvény parlamenti vitájában példamutatóan alapos szakmai megbeszélés zajlott. Az alábbiakban kiemeljük a nézetünk szerint legjellemzőbb hozzászólásokat azzal, hogy ezeket csak akkor kommentáljuk (és pedig dőlt betűvel szedett formában), ha fentebb kiemelten fontos megállapításról van szó.

A T/3006. számú törvényjavaslatról szóló részletes vita kezdetén Rétvári Bence (KDNP) ismertette a módosítás szükségességének okait. Kiemelhető, hogy megállapításai lényegesen részletesebben voltak, mint ahogy az azután a miniszteri indokolásba bekerült. A felszólalás lényege szerint „Az elmúlt 20 év jogalkalmazási tapasztalatai azok, amelyek minket erre a törvényt módosításra indítottak, hiszen nagyon sok esetben egyre szaporodó büntetőjogi tényállások voltak a különböző költségvetési csalásokkal kapcsolatban. Éppen ezért úgy láttuk, hogy az eddigi egyes megjelenési formákra adott válaszok nem voltak teljes mértékben hatásosak. Az új költségvetési csalás mint bűncselekmény véleményünk szerint sokkal hatékonyabbá teszi a költségvetést megkárosító bűnözőkkel szembeni fellépést, másrészt sokkal következetesebb, mint a korábbiakban ez a szabályozás, az egységességével a széttagoltságához képest.

Különböző módokat büntet egyaránt ez a törvényt módosító javaslat, mind a bevételi, mind a kiadási oldalon, ha valaki visszaél a közpénzekkel, alkalmasak lesznek ezek a tényállások arra, hogy szankcionálni tudjuk az elkövetőket. Az eddigiek az egyes speciális elkövetési magatartásoknak egy-egy szegmensét próbálták megfogni, most más a tényállás logikája, a

³⁹¹ Kúria Bhar.I.455/2013/7. számú ítélet

költségvetést állítja a védelem fókuszába, a közpénzt, mindnyájunk pénzét, az adófizetők pénzét. Igyekszik a legabsztraktabban megfogalmazni ezt a védett jogi tárgyat és az ehhez kapcsolódó elkövetési magatartást. Pontosan azért, hogy kiiktathasson minden kiskaput, hogy ne a cizellált, talán néhány esetben túl pontosan megfogalmazott, ezért itt-ott kijátszható törvényi egyedi tényállások és jogszabályok legyenek azok, amelyeket a bírónak meg kell ítélnie, hanem ezeket a visszaélési lehetőségeket sokkal absztraktabb és általános módon... - védje a közpénzeket az új tényállás.

Van ennek természetesen jogtechnikai alapja is, hiszen az eddigi bírói gyakorlatban kényszer vagy automatikus halmazat jött létre, amikor valaki egy elkövetési magatartást hajtott végre. Ehhez képest itt egy törvényi egységet teremt meg maga az új büntető törvénykönyv, így a rokon tényállások közötti halmazat nem állítható föl, és a különbözőségek kiküszöbölésére is sor kerül az egyes tényállási elemek között. Hiszen, mivel mondtam, hogy toldozgatva-foldozgatva került be egy-egy újabb tényállás a büntető törvénykönyvnek ebbe a fejezetébe, ezért egyes esetekben más-más az értékhatárok terjedelme. Vagy ha például két bűncselekményt összehasonlítunk, az Európai Közösség költségvetésének védelmében a gazdálkodó szervezet vezetőjének felmerülhetett a felelőssége, de ha ugyanezt a bűncselekményt a magyar költségvetéssel szemben követte el, ugyanez a felelősségi típus nem valósult meg. Most az ezek közötti különbség, hogy mondjuk, szigorúbb a védelme egy európai uniós pénzügyi érdeknek, mint a magyar pénzügyi érdeknek, megszűnik. Ezen kívül a javaslat az értékhatárokat is egységesíti, és ezt az egész bűncselekmény csomagot egy cím alá vonja. Ugyanakkor végül megszünteti a szankciók indokolatlan kuszaságát, és egységes, de differenciált szankciórendszert vezet be.

A másik része a javaslatnak a táppénz- és társadalombiztosítási csalásokkal kapcsolatos. Itt olyan bűncselekményekről van szó, amelyek értéke jóval kisebb az előzőeknél, ugyanakkor a gyakorisága sokkal nagyobb. Ezek tömegesen előforduló, a szociális ellátási rendszert kijátszó, különböző kisebb értékű bűncselekmények, amelyekkel kapcsolatban szintén fontos a hatékony fellépés, és fontos utolérni mindenkit, aki ezekkel a jogosítványokkal visszaél. Erre a visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással vétség lesz az, ami eszközül szolgál.³⁹²

Látható tehát, hogy a hozzászólás is specifikus figyelmet szentelt a korábbi kuszá halmazati kérdések kiküszöbölésének szükségességére.

³⁹² Rétvári Bence felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 104. felszólalás

A fentieket Szakács Imre (Fidesz) akként egészítette ki, hogy „a vitában elhangzott többségi véleményként, hogy a büntető törvénykönyv előttünk fekvő módosítása tulajdonképpen azokra a helyzetekre kíván büntetőjogi választ adni, amelyeket akár a napi híradásokat tekintve is láthattunk, hiszen nemrégiben hallhattuk, hogy orvosokat ítél el a bíróság, akik a táppénz, illetőleg a rokkantsági nyugdíj vonatkozásában csalással éltek. Ugyanakkor az is kiderült, hogy ezeknek a bűncselekményi formáknak a költségvetésre való hatása kevésbé volt eddig büntetőjogilag megfogalmazva, sokkal inkább magát a cselekményt vette a büntetőjog górcső alá, semmint magának a jogi tárgynak a védelmét, azaz a költségvetését.”³⁹³

Lakatosné Sira Magdolna (Fidesz) szerint „A költségvetési csalás új tényállása egységesíti a korábban széttagolt bűncselekményi értékhatárokat, illetve az összes, a költségvetést megkárosító bűncselekményt egy cím alá vonja össze. A törvényjavaslat ezenkívül egységes, differenciált szankciórendszert vezet be. A költségvetési csalás új tényállása a bevételi oldalon a következő bűncselekményeket vonja össze: adócsalás, munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás, visszaélés jövedékkel, csempészet, áfára elkövetett csalás, a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár.

A költségvetési csalás a kiadási oldalon az alábbi bűncselekményeket vonja össze: jogosulatlan gazdasági előny megszerzése, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése, a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár. A kormány-előterjesztésből bizottságunkat leginkább a társadalombiztosítási és a szociális ellátórendszert kizáró bűncselekményekre vonatkozó módosítások érintik.

A kormány a kisebb vagyoni hátrányt okozó, de tömegével előforduló táppénzcsalások és például a rokkantsági nyugdíjra elkövetett csalások megelőzése, illetve szankcionálása érdekében megalkotja a visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással vétség törvényi tényállását. A fenti büntetőjogi tényállás megalkotására a célból került sor, hogy a társadalombiztosítási, különösen a szociális ellátórendszert megkárosító magatartások esetében már akkor is lehetőség nyíljon a büntetőjogi szankcionálásra, ha az okozott vagyoni hátrány nem éri el a költségvetési csalás megállapításához szükséges értékhatárt.

A szóban forgó bűncselekmény alanya bárki lehet. Ezt a bűncselekményt általában azok követik el, akik az egyes ellátásokat, juttatásokat saját maguk részére szerzik meg. A cselekmény célzatos bűncselekmény, amelynek elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés, tévedésben tartás vagy a valós tény elhallgatása. A bűncselekmény eredménye a kár,

³⁹³ Szakács Imre felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 106. felszólalás

amelynek alsó, illetve felső határa 20 ezer forint, illetve 200 ezer forint. A 200 ezer forintot meghaladó értékre elkövetett cselekmény esetében már egy másik bűncselekmény, az úgynevezett költségvetési csalás állapítandó meg. A törvényalkotó az elkövetőket úgy ösztönzi az általuk okozott kár megtérítésére, hogy a büntetésük korlátlan enyhítésére ad lehetőséget a bíróságnak, ellentétben a korábbi szabályozással, amely körülmény a fenti esetben büntethetőséget megszüntethető okot jelentett.”³⁹⁴

Megállapíthatjuk, hogy a parlamenti képviselői hozzászólás alapján is azon fentebb részletesen kifejtett álláspontunk mondható helyesnek, hogy a bűncselekmény tettese főszabályként bárki lehet.

Vas Imre (Fidesz) véleménye emelhető még ki, aki úgy nyilatkozott, hogy A kormány a költségvetés védelmében fokozott figyelmet kíván fordítani a táppénz- és az egyéb társadalombiztosítási csalások elleni küzdelemre azért, hogy a büntető anyagi jog szabályait módosítja. A kisebb vagyoni hátrányt okozó, de tömegesen előforduló és a társadalombiztosítás és a szociális ellátás rendszerét kizáró jogsértő magatartásokkal szemben egy új bűncselekményi fogalmat, tényállást, mégpedig "visszaélés a társadalombiztosítási, szociális vagy jóléti juttatással" elnevezésű bűncselekményt alkot. Ha a kár meghaladja a 20 ezer forintot, akkor az már bűncselekménynek minősül. A bűncselekményi érték felső határa 200 ezer forint. Az ezt meghaladó értékre elkövetett cselekmény már egy súlyosabb kategóriába tartozik, mégpedig az úgynevezett költségvetési csalás kategóriájába. A bűncselekmény, amennyiben az okozott kár a 100 ezer forintot meghaladja, konkurál a költségvetési csalás alapesetével. Amennyiben az elkövető a költségvetésnek tévedésbe ejtésével, tévedésben tartásával vagy a valós tény elhallgatásával okoz 100 ezer forintot meghaladó, de 200 ezer forintot meg nem haladó kárt, a visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással vétsége állapítható meg.

A közelmúltban kialakult gazdasági válság hatására elképzelhető, hogy sokan az elbocsátás elől jogosulatlanul felvett társadalombiztosítási ellátásokhoz menekültek. A publikált vizsgálati eredmények szerint az elmúlt években megduplázódott a betegállománnyal visszaélők aránya, és a pénzügyi válság tovább fokozta ezt a tendenciát. Az Országos Egészségbiztosítási Pénztár adatai szerint a betegállomány időtartama, valamint a betegszabadságon lévők száma évekig csökkent, majd 2008-ban emelkedést mutatott az év első tíz hónapjában, ekkor napi átlagban összességében 34 ezren voltak betegszabadságon.

³⁹⁴

Lakatosné Sira Magdolna felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 110. felszólalás

Már 100 ezer forint értékhatártól is komoly büntetésre számíthat az, aki a jelenlegi nevén adócsalással, csempészetrel próbálkozik vagy ezeket a tevékenységeket segíti, illetve büntetésre számíthatnak a táppénzzel vagy rokkantsági nyugdíjjal csalók is. A rokkantsági nyugdíj esetén 20 ezer forint értékhatártól lesz büntetendő a csalás, illetve kétévi börtönbüntetéssel is fenyegeti azt, aki hosszabb ideig üzletszerűen vagy bünszövetkezetben követi el ezt a fajta visszaélést, legyen szó rokkantsági nyugdíjak megítéléséről vagy annak nem jogos elfogadásáról. A javaslat alapján két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az, aki a társadalombiztosítási ellátás, illetve az államháztartás alrendszeréből a jogszabály alapján nyújtható pénzbeli vagy természetbeni juttatás megszerzése vagy megtartása céljából mást tévedésbe ejt, tévedésben tart vagy valós tény elhallgat, és ezzel kárt okoz. Korlátlanul enyhíthető annak büntetése, aki a vádirat benyújtásáig a kárt megtéríti.”³⁹⁵

A fentiekhez Gyüre Csaba (Jobbik) szakjogi szempontból egy olyan kiegészítést tett, hogy „A Jobbik Magyarországért Mozgalom mindenképpen fontosnak tartja azt, hogy ezeknek a 20 ezer forint alatti elkövetési értéke is büntetendő legyen.”³⁹⁶

Felfogásának érvényre jutása azonban ellentmondana a büntetőjog ultima ratio jellegének.

Dorosz Dávid (LMP) szerint „A második részben a költségvetési csalásnál ez már inkább egy valós és létező problémára adott megoldási javaslat, ami nem is indul rossz irányba, hanem valójában megpróbálja kezelni a problémát. Viszont a megfogalmazása, illetve kodifikációja hagy kívánnivalókat maga után.”³⁹⁷

A kívánnivalókról azonban a hozzászóló részletesen nem tett említést.

Ipkovich György (MSZP) álláspontja szerint „Nem azon van a vita közöttünk, hogy ki kívánja védeni a költségvetést vagy ki nem, hanem az a vita közöttünk, hogy ez a szakmailag megalapozottnak kellő törvény nem került ilyen viták lefolytatásának keresztüztüzebe. (Babák Mihály: Ezt mindenki tudja.) Nem tudom, igazak-e azok a vélemények, amelyek más oldalon jelentkeznek, hogy a meglévő jogi eszközökkel is ellátható ez a védelem, és vannak olyan felvetések, amelyek azt mondják, hogy ez a hirtelen előterjesztés nem szolgál mást, mint a

³⁹⁵ Vas Imre felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 118. felszólalás. A BH2014/233. alapján a gyakorlat ez utóbbi kitévelt úgy értelmezi, hogy A költségvetési csalás elkövetőjének büntetése a törvény által szabályozott esetekben korlátlanul enyhíthető, ha a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrányt a vádirat benyújtásáig teljes egészében megtérítette. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a vádemelésig megtérített összeg csupán egy része az okozott hátránynak.

³⁹⁶ Gyüre Csaba felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 120. felszólalás

³⁹⁷ Dorosz Dávid felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 122. felszólalás

politikai súlyának a kihegyezését az önök által beterveztett alkotmánymódosításnak, amely kellően sok vitát kavart itt a Házban.”³⁹⁸

A fentieket összegezve megállapítható, hogy bár politikai természetű vitás kérdések akadtak a költségvetési csalás tényállásának megalkotásakor, annak szakmai szükségességében az Országgyűlés valamennyi frakciója lényegében egyetértett.

2.9. Eljárásjogi érdekességek

A költségvetési csalás eljárási szabályai köréből kiemelhető, hogy 50 millió forint feletti elkövetés esetén első fokon törvényszéki hatáskörbe tartozott a régi Be. 16. § (1) bekezdés t) pontja alapján. Emellett kizárólagosan a Nemzeti Adó- és Vámhivatal pénzügyi osztályának nyomozási jogkörébe tartozó bűncselekményről van szó, amelyet a régi Be. 36. § (2) bekezdés d) pontja határozott meg. A Be. 21. § (5) bekezdés 10. pontja szerint székhelyi bíróság lesz illetékes a költségvetést károsító bűncselekmények - kivéve a Btk. 396. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdése szerinti költségvetési csalást és az ezzel összefüggésben elkövetett költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztását – esetében. A NAV kizárólagos nyomozási jogköre a Be. 34. § (2) bekezdés d) pontja alapján változatlanul fennáll. Az e vonatkozásban fennálló elsődleges feladat annak mielőbbi eldöntése, hogy költségvetési csalás és/vagy más bűncselekmény gyanúja (is) fennáll. Utóbbi kapcsán ugyanis elképzelhető, hogy a rendőrségnek kellene végeznie a nyomozást, a hatásköri, illetékességi vitáknak tehát még idejekorán elejét lehet venni.

Gyakorlati problémaként kiemelnénk, hogy a NAV Adóigazgatási Főosztályai és a Nemzetgazdasági Minisztérium Munkaügyi Főosztálya (a korábbi munkaügyi felügyelőségek) megítélésünk szerint naponta tárnak fel vagyoni hátránnyal járó cselekményeket, a NAV illetékes bűnügyi igazgatósága felé a feljelentés megtétele azonban nem ritkán elmarad, amely helyzet a jogbiztonságra is negatív hatással lehet.

³⁹⁸ Ipkovich György felszólalása. 92. ülésnap (2011.05.17.) 128. felszólalás

3. A számvitel rendjének megsértése

Btk. 403. § (1) Aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt bizonylati rendet megsérti vagy könyvvezetési, beszámoló készítési kötelezettségét megszegi, és ezzel

a) a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy

b) az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését meghiúsítja,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az egyéni vállalkozó, valamint a számvitelről szóló törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodó is, aki jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettségét megszegi, és ezzel vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését meghiúsítja.

(3) A büntetés az (1) bekezdés esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság körében követik el.

(4) E § alkalmazásában a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibahatások - eredményt, saját tőkét növelő-csökkentő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja a hiba elkövetésének üzleti évére vonatkozó számviteli beszámolóban kimutatott nettó árbevétel húsz százalékát és mérlegfőösszeg húsz százalékát is. Minden esetben megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibahatások - eredményt, saját tőkét növelő-csökkentő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja az ötszázmillió forintot.

3.1. A szabályozás változásai

A számvitel rendjének megsértése bűncselekményének szabályozási előzményeit Tóth Mihály hazánkban a második világháború 1945-ös lezárásáig vezeti vissza, majd az 1961. évi Btk. 227. §-ában büntetni rendelt „a gazdasági ellenőrzés és adatgyűjtés akadályozása”, illetve

az 1978. évi Btk. eredetileg bevezetett 289. §-a szerint kriminalizált „gazdasági ellenőrzés megghiúsítása” bűncselekményekre utal.³⁹⁹ A rendszerváltás, mint annyi más területen, itt is változást hozott, így a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény folytán az 1978. évi Btk. említett 289. §-ába a „számviteli fegyelem megsértése” elnevezésű deliktum került. E tényállás a számviteli törvény által meghatározott előírások megszegésével megvalósítható keretdispozíció volt, amelyhez büntetőjogi többletelemként eredmény adódott, miszerint az elkövető vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja, vagy megnehezíti. A korabeli számviteli szabályok szerint minden olyan személy – így különösen vállalkozók és költségvetés alapján gazdálkodó szervek – szóba jöhetett a tettesi körben, akire a számviteli törvény kötelezettséget írt elő.⁴⁰⁰ A tényállás elnevezésében és gyakorlatában is elfogadottá vált, azzal együtt is, hogy a számviteli törvény módosításai miatt a törvényi tényállás maga is több módosítást élt meg az 1990-es években.⁴⁰¹

A „számvitel rendjének megsértése” elnevezést – ugyancsak az 1978. évi Btk. 289. §-ában a 2001. évi CXXI. törvény adta a bűncselekménynek, amely azt ugyanekkor újra is szabályozta. Ennek indokául a 2000. évi C. törvényként elfogadott új – többször módosított, de jelenleg is hatályban lévő – számviteli törvény szolgált. A tényállás ekkoriban is keretdispozícióként, büntetőjogi eredménnyel kiegészülve került megfogalmazásra. Kiemelendő még a 2005. évi XCI. számú módosító törvény, amely a bűncselekmény minősített esetei kapcsán azok gondatlan elkövetését is büntetendővé nyilvánította. Érdekes megoldást követett a 2007. évi XXVII. törvény, amely a korábban adminisztratív csődbüntettként ismert bűncselekményi alakzatot az 1978. évi Btk. 289. § (3) bekezdésébe -- tehát a számvitel rendjének megsértése tényállásába – ültette át.

A 2010-es években a számvitel rendjének megsértését az ekkoriban a gazdasági bűncselekmények körében látott dekriminalizációs folyamat egyik példajaként tarthatjuk számon. Így a 2012. január 1. napján hatályba lépett, az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény 17. §-a megszüntette a büntetőjogi védelmet a számvitel rendje megsértésének eredeti, az elkövető vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megnehezítő magatartással elkövethető alapesetével szemben, és az áttekintést/ellenőrzést megghiúsító, illetve a gazdálkodó szervezetről kialakult megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hiba előidézésével megvalósuló, korábbi minősített esetet

³⁹⁹ Tóth Mihály (2000): i. m. 111-112. o.

⁴⁰⁰ Sinku Pál (1992): i. m. 25. o.

⁴⁰¹ Gyakorlati tapasztalatom, hogy idősebb kollégák a mai napig előszeretettel nevezik a jelenleg hatályos számvitel rendjének megsértését is „számviteli fegyelem megsértésének.”

„fokozta le” alapesetté.⁴⁰² Megszűnt továbbá az alapesetnek az egyéni vállalkozó által elkövethető [Btk. 289. § (2) bek.] és a bűncselekménynek számvitel rendjének megsértése szempontjából tulajdonképpen rendszeridegen (korábban a lentebb érintendő csődbüntett ún. adminisztratív alakzataként szabályozott)⁴⁰³, a felszámolási eljárásban megvalósítható [Btk. 289. § (3) bek.] változata. Érdekes helyzetet teremtett azonban, hogy amely változat – a korábbi minősített eset – megmaradt, annak büntetési tételének felső határa legfeljebb három év szabadságvesztésről maximum öt évre megemelkedett, a törvény miniszteri indokolása szerint „a megfelelő visszatartó erő megtartása” érdekében.⁴⁰⁴ Emelkedett továbbá a deliktum gondatlan változatának, valamint a pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, stb. körében elkövetett alakzatának büntetési tétele.

A számvitel rendje megsértése gondatlan alakzata a Btk.-ba a 2005. évi XCI. törvény 13. § (3) bekezdése révén megvalósult⁴⁰⁵ pönalizáltsága a Btk.-ban megszűnt. Lényegében változatlan maradt azonban a szigor a pénzügyi intézmények, stb. esetében, mégis azzal a különbséggel, hogy a Btk. a korábban felsorolt intézmények mellett immár a szabályozott ingatlanbefektetési társaságot⁴⁰⁶ is a minősített eset körébe vonta.

3.2. Statisztikai adatok

Külön pontot érdemes szentelni a számvitel rendjének megsértése kapcsán a bűnügyi statisztikai adatoknak, figyelemmel arra, hogy azok nagyon hullámzóak voltak az utóbbi évtizedekben. Az 1995-ös évben 331-es évi elkövetési szám 2001-re – nyilvánvalóan a piactársadalmi változásoktól sem függetlenül – 985-re ugrott fel, ami majdnem 300 %-a volt a 6 évvel azelőttinek. Az ezredforduló környékén a csúcspontot a 2002-es év jelentette, amikor 1169 számvitel rendjének megsértését regisztráltak. Ezt követően 2006-ig csökkent (2005 volt a „mélypont”) a bűncselekmények száma, 2006-ban – tehát az

⁴⁰² Tomcsányi Erzsébet: A számvitel rendjének megsértéséről szóló Btk-rendelkezések változása. A könyvelő: számviteli és adózási tájékoztató. 2012/3. 8. o.

⁴⁰³ Ehhez lásd Kertész Gábor: Az adminisztratív csődbüntett és a kisvállalkozások. Tudományos Közlemények. 2006/14-15., 151-163. o.

⁴⁰⁴ A 2011. évi CL. törvény miniszteri indokolása, részletes indokolás a 17. §-hoz. Forrás: Complex DVD Jogtár

⁴⁰⁵ E törvény vonatkozó miniszteri indokolása szerint erre az alábbiak miatt volt szükség: „Az ellenőrzést végző állami szervek (Állami Számvevőszék, KEHI) gyakorlati tapasztalatai tükrében tömegesen fordul elő olyan eset, hogy az ellenőrzés azért hiúsul meg, mert a kötelezett azt állítja, hogy a könyvvezetési kötelezettségének eleget tett, de a dokumentumok a cég költözése, felújítási munkák során elvesztek. A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 169. §-a állapítja meg a dokumentáció megőrzésének a kötelezettségét. A törvény ezért a büntetőjogi védelmet kiterjeszti a gondatlan elkövetésre is, ha a kötelezettség megszegése az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését megghiúsítja.” A 2005. évi XCI. törvény Indokolása a 13. §-hoz. (DVD Jogtár)

⁴⁰⁶ Ezekről rendelkezik a 2011. évi CII. törvény

immateriális tényállásalkotást megelőző évben – 694 ilyen bűncselekmény került be a nyilvántartásba. A bűncselekmény a 2007. évi törvénymódosítással indult igazi expanziónak, ekkor 1274, 2008-ban már 3137, 2010-ben 3577, 2011-ben 3522 számvitel rendjének megsértése vált ismertté (utóbbi két év adatai több mint tízszeresét teszik ki az 1995-ben mérteknek!). Ez nyilvánvalóan tarthatatlan helyzetet eredményezett. Gyakorlati tapasztalatok szerint ezekben az években a számvitel rendjének megsértése miatt indult büntetőeljárások a Pénzügyőrség nyomozási erőforrásainak 70-80 %-át lekötötte, emellett a könyvvizsgálatok miatt kiugró összegű bűnügyi költséget is generált. És mire az ügy bíróságra jutott és felelősségre vonásra került sor, a bíróság sokszor próbára bocsátással, vagy akár megrovással fejezte be az ügyet. A dekriminalizáció ezért támogatandó volt, és amint sor került rá, a számvitel rendjének megsértése elkövetési számai is jelentősen visszaestek. Így rögtön 2012-ben 1000 alá (pontosan: 994) csappant a számuk, amelyből 2013-ban 584, 2014-ben pedig 630 bűncselekmény maradt.⁴⁰⁷ Az ENyÜBS adatai szerint 2018-ban már csak 252 ilyen bűncselekmény vált ismertté.

3.3. Szándékosság és gondatlanság

Mint utaltunk rá, a számvitel rendjének megsértése kapcsán 2005 és 2013 között egy esetben – ha az elkövető az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését megghiúsította – a gondatlan elkövetés esetén is büntetendővé vált. A kérdéskör kapcsán kiemeljük Tóth Mihály vonatkozó munkáit. 2000-ben megjelent monográfiájában még úgy fogalmazott, hogy „Vannak olyan vélemények, hogy a bűncselekmény gondatlan alakzatának törvénybe iktatása a problémára részben megoldást jelenthetne. Magam ezt nem támogatom, de elismerem, hogy olyan körülmények között, amikor még a szándékos iratmegsemmisítés jogi értékelése is megosztja a gyakorlatot, valóban el lehet gondolkodni a következetesebb igazgatási szankciók alkalmazásán.”⁴⁰⁸ E véleményét 2004-ben már a következőképpen árnyalja: „Sajnos a 2000. évi C. törvény (Szvtv.) szintén csak a bizonylatok „megőrzését” írja elő, s hiába hivatkozik a „jogkövetkezmények” körében a Btk.-ra, a megőrzés jellemzően gondatlan megsértésével a büntetőjogász nem tud mit kezdeni. Ilyen körülmények között el kell gondolkodni, nem indokolt-e a 289. § esetében – akár korlátozott körben, az iratok megfelelő tárolását, őrzését, kezelését tekintve – a gondatlan

⁴⁰⁷ Az adatok forrása 19. oldal, 9. táblázat, <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf>

⁴⁰⁸ Tóth Mihály (2000): i. m. 118. o.

*cselekményekért fennálló felelősséget is előírni.*⁴⁰⁹ A neves szerző tehát a számvitel rendjének gondatlan megsértése miatti büntetőjogi felelősség megteremtésének lehetőségét is felvetette, amit a korabeli jogalkotás akceptált. 2009-es könyvében Molnár Gábor is úgy foglalt állást, hogy „A gyakorlati tapasztalatok szerint tömegesen fordulnak elő olyan esetek, amikor az ellenőrzés azért hiúsul meg, mert a kötelezett azt állítja, hogy a könyvvezetési kötelezettségének eleget tett, de a dokumentumok a cég költözése, felújítási munkák stb. során elvesztek.”

Ennek fényében különösen meglepő, hogy a hatályos Btk. hivatalos Indokolása úgy vonta le a majdnem 10 évig hatályban volt gondatlan alakzat mérlegét, hogy a 2005-ben „beépített gondatlan alakzat elkövetése miatt büntetőeljárások nem indultak.” A technikai lehetőségek viharos változásaira is utalva tette hozzá ugyanakkor az Indokolás, hogy „A korábban a bevezetés indokául szolgáló fiktív irat megsemmisítés kezelhető lenne az elektronikus irat megőrzésre kötelezéssel, illetőleg a könyvelési feladatokat ellátó személyek iratmegőrzési kötelezettségének megteremtésével. Más jogági terület szabályozásával a védelem elérhető, ezért a büntetőjogi fenyegetettség fenntartása, annak ultima ratio jellege miatt nem indokolt.”⁴¹⁰ Kutatásaink szerint jelenleg nincs még olyan más jogágbeli szabály, amely jelenleg büntethetné a gondatlan elkövetést.⁴¹¹ Az a körülmény pedig, hogy büntetőeljárások nem indultak, egyáltalán nem kérdőjelezi meg a Tóth és Molnár által jelzett gyakorlati tapasztalatok helytállóságát. Véleményünk szerint inkább arról lehet szó, hogy a nyomozó hatóság el sem rendelte a nyomozást, amennyiben csupán gondatlan elkövetés gyanúja merült fel, amit az ügyészség – vélhetően a bizonyítás esetleges sikertelenségétől tartva – ugyancsak akceptált. Ez a helyzet valószínűleg nem volt függetleníthető attól, hogy ekkoriban, mint már fentebb említettem, a NAV kapacitásait elsősorban a szándékos, ám eredmény nélkül megvalósuló bűncselekményi fordulattal kapcsolatos nyomozási és bizonyítási munkálatok terhelték le. Utóbbi 2012-ben megszűnt, arra azonban, hogy miként alakult volna a gondatlan bűncselekményekkel kapcsolatos joggyakorlat, ha ez nem kerül ki rögtön 2013-ban büntetőjogunkból, várhatóan már nem fogunk választ kapni, noha az idézett szerzők által jelzett gyakorlati problémák a számítógépes ügyintézés elterjedésének ellenére is fennállhatnak. Abban azonban mindenképpen igazat lehet adni a hivatalos Indokolásnak,

⁴⁰⁹ Tóth Mihály: Néhány szempont a gazdasági bűncselekmények új szabályozásához. II. rész. Büntetőjogi Kodifikáció. 2004/4. 3. o.

⁴¹⁰ A 2012. évi C. törvény Indokolás a 403. §-hoz, Complex Jogtár. A büntetőjog ultima ratio jellegének érvényesítésére a gazdasági bűncselekmények területén külön felhívta a figyelmet Varga Zoltán: A csödbüntett. Magyar Jog. 2000/7. sz. 386. o.

⁴¹¹ Így a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Sztv.) sem fogalmazza meg 2013. július 1-jétől a bűncselekmény gondatlan variánsát. Ilyen szankcionáló szabályt a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény tartalmaz.

hogy a büntetőjog ultima ratio jellegével nem feltétlenül fér össze egy viszonylag csekély tárgyi súlyú gazdasági bűncselekmény enyhébb bűnösségi alakzatának, tehát a gondatlanságnak a büntetendővé nyilvánítása. A megoldás ezért valahol – miként azt Tóth Mihály is felvetette a fentebb idézettek szerint – a büntetőjogon kívül eszközök, nevezetesen az igazgatási szabályok megfelelő rendezésében és jogalkalmazói érvényesítésében keresendő. Avagy, kompromisszumos megoldásként felvethető lenne, hogy a gondatlan elkövetés büntetendősége a minősített esetekre korlátozódjék.

3.4. A számvitel rendjének megsértése és a költségvetési csalás egyes összefüggései

Egy közelmúltban közzétett eseti döntés szerint az ügyész – érdekes módon – elejtette a vádat a számvitel rendjének megsértése miatt (ugyanakkor a más cselekvéssel megvalósított csődbüntetés miatti vádját ezzel egyidejűleg fenntartotta). Ilyenre feltehetően annak következtében kerülhetett meglátásunk szerint sor, hogy a tárgyaláson meghallgatott szakértő – szemben a nyomozás során beszerzett szakvéleménnyel, vagy a NAV adózási osztályának revizori véleményével – valamely számviteli szabály megsértését nem látta megvalósulni, amely folytán a vád ebben a részében „összeomolhatott.”

A vádelejtés esszenciáját Vargha Ferencz neves koronaügyész a következőképpen foglalta össze: „Mindaddig, míg a bíró a vitás jogviszonyt nem rendezte: a vádló elállhat igényétől, ha azonban a bíró már ítelt, vagyis ha a vitás jogviszonyt rendezte: ezt a vádló meg nem történtté nem teheti. Eddig az időpontig azonban dominus litis, korlátlanul rendelkezik a váddal.”⁴¹² Az ügyésznek erre tehát természetesen joga volt, azzal együtt, hogy, mint a most idézett ügyben „Vádelejtés a vádlónak az erre vonatkozó kifejezett nyilatkozata, amelyet az ügyész indokolni is köteles.” Lényeges ugyanakkor megkülönböztetni a vádelejtést a felmentésre irányuló ügyészi indítványtól. Mert az előbbi kizárja, hogy a bíróság a vád tárgyában döntsön, utóbbi nem: „Annak perbeszédbeli indítványozása az ügyész részéről, hogy valamely vád tárgyává tett cselekmény miatt felmentés indokolt, vádelejtésnek nem minősül, az eljáró bíróságot ez az indítvány nem köti, és nem zárja ki, hogy a bíróság erre nézve bűnösséget állapítson meg.”⁴¹³

Az itt idézett ügyben a védelem felülvizsgálati indítványt terjesztett elő, amelyben – egyebek mellett – az alábbiakra hívta fel a bíróság figyelmét: „miután a II. r. terhelttel szemben a számvitel rendjének megsértése miatt emelt vádat az ügyész elejtette, nem lehetett volna a

⁴¹² Vargha Ferencz: A vádelejtés kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1904/7. 54. o.

⁴¹³ BH 2014. 9. I.

bűnösségét a költségvetési csalásban megállapítani, miután a számviteli rend megsértése nélkül ez a bűncselekmény nem követhető el.” A védői előterjesztés tehát, úgy tűnik, szükségszerű összefüggést látott kimutathatónak a számvitel rendjének megsértése és a költségvetési csalás között, ami a kettő közötti halmazatot feltétlenül ki kellene, hogy zárja. A Kúria véleménye szerint azonban „a költségvetési csalás megállapíthatóságának nem is feltétele az, hogy a terhelt bűnösségét a bíróság a számvitel rendjének megsértésében megállapítsa. Emellett akkor, ha a vádiratban rögzített tények alapján a csalás/költségvetési csalás mellett a számvitel rendjének megsértését is megállapíthatónak találta volna a bíróság, az alaki halmazatra tekintettel nem lett volna akadálya annak, hogy a cselekményt ekként is minősítse.” Ebből következően állapította meg a BH rendelkező részének második fele, hogy „A költségvetési csalás büntette megállapításának nem feltétele a terhelt bűnösségének számvitel rendjének megsértésében való kimondása.”⁴¹⁴ Ezzel a megállapítással egyet lehet érteni, mert a költségvetési csalás valóban elkövethető a számvitel rendjének megsértése nélkül is. Ha például egy több tíz milliós volumenű éves bevétellel rendelkező cég vezetője valósít meg költségvetési csalást (pl. jogtalan áfa-visszaigényléssel), ennek számviteli olvasata még korántsem kell, hogy elérje azt a szintet, ami már a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hiba körébe esne (nettó árbevétel és mérlegfőösszeg 20-20%-a). A két bűncselekmény tehát összefügghet, de egymás nélkül is tényállásszerű lehet. Ezért egyikük kapcsán a vád elejtése/részfelmentés nem eredményezi a másikkal kapcsolatos büntetőjogi felelősség automatikus negligálását.

3.5. Elvárhatóságot kizáró ok

Az újabb bírói gyakorlat a számvitel rendjének megsértése kapcsán is elfogadta a 2/2002. BJE-ben lefektetett elveket. Ennek megfelelően kimondta, hogy *sikkasztással* halmazatban nem állapítható meg a számvitel rendjének megsértése, ha a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepelteti a társaság könyvelésében. Az indokolási rész szerint „A bűnösségnek egyik alkotóeleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága. A büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki köteles tartózkodni, vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben ez a büntetőjogi felelősség terhével nem várható el. Az elvárhatóság a bűnösség értékelő (normatív) eleme, és mindig az elkövető javára érvényesül. Az önfeljelentés „nem várható el”, ezért a bűnösség

⁴¹⁴ BH 2014. 9. II.

hiányában bűncselekmény nem valósul meg. Ez a jogértelmezés következetesen érvényesül a bírói gyakorlatban is és megfogalmazást nyert már a BK 55. számú állásfoglalásban, majd utóbb a 2/2002. BJE határozatban is. A számvitel rendjének megsértése vétségében való bűnösség megállapítása körében az eljáró bíróságok nem vizsgálták, hogy a terhelt miként tehetett volna eleget a jogszabályban előírt kötelezettségének. Miután az irányadó tényállás szerint az általa átvett pénzeszegeket a saját céljaira költötte, az átvételükről szóló bizonylatok lekönyvelése önfeljelentést jelentett volna. A számviteli törvényben előírt magatartás esetén szükségképpen fel kellett volna tárnia, hogy bűncselekményt követett el, amire azonban senki sem kötelezhető. A helyes jogértelmezés szerint tehát ilyen esetben az elkövető büntetőjogi felelőssége csak a vagyon elleni bűncselekményben állapítható meg, a halmazat csak látszólagos.”⁴¹⁵ E nézettel és indokolásával részünkről maradéktalanul egyetértünk és azt nem csupán sikkasztás, hanem – a Complex Kommentárral egyezően – más vagyon elleni bűncselekmény kapcsán is irányadónak tekintjük.

⁴¹⁵ BH 2011.57.

4. A csődbűncselekmény (Btk. 404. §)

404. § (1) Aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete esetén

a) a vagyon vagy annak egy része elrejtésével, eltitkolásával, megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével,

b) színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével, vagy

c) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon

a gazdálkodó szervezet vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet

a) fizetéseképtelenné válását vagy annak látszatát az (1) bekezdésben meghatározott magatartások valamelyikével idézi elő, és ezzel vagy

b) fizetéseképtelensége esetén az (1) bekezdésben meghatározott magatartások valamelyikével

a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csődbűncselekményt stratégiailag kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követik el, vagy

b) a tényleges vagy színlelt vagyonsökkenés mértéke különösen jelentős.

(4) Aki a felszámolás elrendelését követően valamely hitelezőjét a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével előnyben részesíti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az (1)-(3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény akkor büntethető, ha

a) a csődeljárást megindították,

b) a felszámolást, kényszertörlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték, vagy

c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

(6) A csődbűncselekményt tettesként az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen.

4.1. A bűncselekmény eredete, általános jellemzése, statisztikai adatai

A csődbűncselekményt e bűncselekményi kör egyik legjelentősebb hazai kutatója, *Gula József* többes számban, mint csődbűncselekményeket⁴¹⁶ említi. Ismert emellett a szakirodalomban olyan megnevezés is, amely a csődbűncselekményt – a tartozás fedezetének elvonásával egy csoportban – *fizetőképességi zavarokkal kapcsolatos bűncselekményekként* tartja számon.⁴¹⁷ Bármely elnevezést kövessük is, az mindenképpen kijelenthető, hogy a csődbűncselekmény a költségvetési csalás mellett a gazdasági bűncselekmények egyik legjelentősebb vetületét képezi. Kihatásuk a gazdasági életre jelentős, visszaszorításuk a gazdasági társaságok és más gazdasági szereplők közötti hitelezői bizalmi viszony fenntartása szempontjából elsőrangú. A csődhelyzetek ugyanis egyértelműen a piacgazdaság természetes velejáróinak tekinthetőek. *Mohai Máté* szerint is „A gazdaság működésében természetszerű, hogy a vállalkozások egy része nem tud megfelelni a piaci követelményeknek és tönkremegy. Ezért ezeket a vállalkozásokat minél előbb fel kell számolni, vagy úgy kell újjászervezni, hogy beilleszkedhessenek az üzleti élet rendjébe. A csőd- és a felszámolási eljárás ezt a célt szolgálja.”⁴¹⁸ Ezen megállapításokat azzal lehet még kiegészíteni, hogy amint a csőd- és a felszámolási eljárások, úgy végső esetben a csődbűncselekmény alkalmazása is szóba jöhet a gazdaságvédelmi mechanizmusok körében. A büntetőjogi eszközök ultima ratio jellegéről azonban a csődügyek esetében sem szabad lemondanunk. Ezen az állásponton volt a Legfelsőbb Bíróság is, amikor a hitelezői jogosítványok körében kiemelte, hogy a polgári jogi eszközök mindig rendelkezésre kell, hogy álljanak a büntetőjogiak mellett. A döntés rendelkezése szerint a gazdálkodó szervezet - a felszámolás kezdő időpontja után - a szerződést a felszámoló útján a Ptk. általános szabályai szerint is jogosult megtámadni, továbbá kérheti többek között a hitelezők kielégítésének megghiúsításával elkövetett csődbüntett vagy a jó erkölcsbe ütköző szerződés esetén - a szerződés semmisségének megállapítását is.⁴¹⁹

Szintén egyértelmű, hogy alapvetően a vállalkozói réteghez kötődő, klasszikusan „fehérgallérosnak” mondható bűncselekményről lévén szó, annak felderítése és bizonyítása

⁴¹⁶ Gula József: A csődbűncselekmények 2007-es újraszabályozásának értékelése. Rendészeti Szemle 2009/7-8. sz. 80-95. o.

⁴¹⁷ Rimóczi István: A fizetőképességi zavarokkal kapcsolatos bűncselekmények. Ügyészek Lapja 1998/5. sz. 19. o.

⁴¹⁸ Mohai Máté: A csődbűncselekmény egyes kérdései a fizetési képtelenségi jog szemszögéből, különös tekintettel a felszámolás elrendelését követő elkövetésre. JURA 2016/1. sz. 253. o.

⁴¹⁹ BH 1999/382.

nem kis nehézségeket ró a nyomozó hatóságra. *Kaiser Kristóf* véleménye szerint a csődbűncselekmény vonatkozásában „Abból érdemes kiindulni, hogy létezik egy olyan rátermett (nem kizárólagosan) ügyvezetői réteg, akik képesek a gazdasági társaság vagyonát olyan ütemben és olyan csatornákon keresztül elvonni vagy kimenteni, aminek nyomon követése is nagy nehézségekbe ütközik, az elkövetői szándék bizonyítása az ügyletek többszörösen közvetett jellege miatt pedig szinte lehetetlen, ami nemcsak a büntetőjogi fellépés lehetőségét, de még a magánjogi felelősségre vonás esélyét is elhalványítja.”⁴²⁰ Ezzel az állásponttal a magunk részéről maximálisan egyet tudunk érteni, éppen ezért helyeseljük azt az eljárásjogi megoldást is, hogy a csődbűncselekmény miatti nyomozásokat a Be. 34. § (2) bekezdés e) pontja alapján nem az általános nyomozó hatóság (a rendőrség), hanem speciális nyomozó szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal pénzügyi nyomozói osztályai bonyolítják továbbra is.

A csődbűncselekmények történetisége kapcsán *Udvaros Judit* jegyzi meg, hogy e tényállások „a modern idők szülöttei. Fogalmilag csak olyan társadalmi-gazdasági rendben nyerhetnek teret, amely a kereskedelem modern formáit kiemelten kezeli. A német jogban a csődbűncselekmények első ízben az 1548-ból és 1677-ből származó birodalmi rendőrségi rendelkezéseknek jelennek meg, alapjukat az olasz városi jogok képezik.”⁴²¹ Vele szemben Angyal Pál az ókori zsidó, görög, valamint római jogban is felfedezte a bűncselekmény gyökereit.⁴²² Hozzá hasonlóan, Tóth Mihály ugyancsak messzire vezet vissza a csődbűncselekmény (csődbüntett) előzményeit. Utal rá, hogy a deliktum előzményei már az ókorban, a XII. táblás törvények előírásaiban is felfedezhetőek, majd a XIII. századi itáliai városállamokban indul rohamos fejlődésnek, míg hazánkban II. Mátyás 1609. évi decretumában fedezi fel a bűncselekmény nyomait.⁴²³

A bűncselekmény széleskörű jogtörténeti tárgyalását értekezésünk nem célozza, ezért csak vázlatosan utalunk arra, hogy Angyal a csődbűncselekmény első hazai megjelenését a Csemegi-kódex időszakát jóval megelőző időpontra, 1807-re teszi: az 1807. évi XII. tc. „foglalkozik először a bukással s különbséget nem téve a csalárd és vétkes bukás között, a vagyonbukottat általában tolvajként (tanquam fur) rendeli büntetni.”⁴²⁴ Ezt követően a reformkorban jelent meg a csődületről (Concurs) szóló 1840. évi XXII. tc., amely büntetni

⁴²⁰ Kaiser Kristóf: A hagyományos hitelezővédelmi eszközök kudarca a csődbűncselekménnyel összefüggésben. *Magyar Jog* 2015/12. 703. o.

⁴²¹ Udvari Judit: A csődbüntett a Német Szövetségi Köztársaságban. *Ügyészségi Értesítő* 1994/3-4. sz. 30. o.

⁴²² Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. Okirathamítás. Bélyeghamítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1929. 143. o.

⁴²³ Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2000. 123. o.

⁴²⁴ Angyal Pál (1929): i. m. 143. o.

rendelte a „hamissággal párosult bukás” és a „vétkes gondatlanságból eredő bukás” eseteit.⁴²⁵ Hamis bukásként szabályozták azokat az eseteket, amikor az adós a csőd vagy a per alatt elszökött, vagy ha a bíróság idézésére nem jelent meg, továbbá ha vagyoni helyzetét vagy bukásának okát nem tárta fel, ha vagyonából valamit eltiltkolt, illetve a csődeljárás után valamit eladott, adósságot színlelt, valótlan követeléseket elismert, hamis iratokkal igyekezett fizetőképességét megőrizni, vagy pedig az eljárás alatt a vagyoni helyzetét bizonyító okiratokat, a könyveit meghamisította.

Kiemelnénk még Balla Lajos kutatásai alapján, hogy „Az említettek közül látszik egyéb iránt összevetve a jelenlegi szabályozást, hogy már a Csemegi Kódex előtt felvetődtek azon kérdések, melyek a jelenleg hatályos csődbűncselekmény tényállásában megjelentek és megjelentek a rendszerváltást követően megalkotott csődbüntett tényállásában is”.⁴²⁶

Gula József az 1881. évi XVII. törvényt nevezi „klasszikus” csődtörvénynek, amely külön büntetőjogi rendelkezéseket és tényállásokat tartalmazott, amelyek a Csemegi-kódex rendszerébe nem épültek be, ugyanakkor a büntető jogalkalmazás alapját képezték. Ezt követően fontos, ám értekezésünkben nem részletezett törvényi módosítások következtek be 1916-ban, 1920-ban, 1923-ban, majd 1932-ben.⁴²⁷

A bűncselekményt hazánkban modern formában elsőként az 1992. évi XIII. törvény iktatta be a büntetőjogba, ekkor még „csődbüntett” elnevezéssel. A tényállás azóta „a büntetőjogban igen kívánatos, de a gazdasági bűncselekmények körében igen ritka állandóságot mutat.”⁴²⁸ Kisebbségi módosítása történt meg a régi Btk.-ban a 1996. évi LII. törvénnyel. Nagyobb léptékű – Gula József szerint „újraszabályozásnak” minősíthető⁴²⁹ – koncepcionális változtatás zajlott le a 2007. évi XXVII. törvény alapján. Ennek indoka a módosító törvény indokolása alapján, hogy a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Csődtv.), vagyis a Btk. csődbűncselekményének kerettényállását kitöltő háttérnorma – a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény Gt. és a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: Ctv.) változásai miatt olyan módosításokon ment keresztül, amelyek a tényállás ehhez történő igazodását is indokoltá tették.

A leglényegesebb változás mindenekelőtt a bűncselekmény elnevezésének módosulása: a korábbi „csődbüntett” helyett 2007 óta „csődbűncselekmény” néven ismert, amelynek indoka,

⁴²⁵ Tóth Mihály (2000): i. m. 124. o.

⁴²⁶ Balla Lajos: Szemelvények a csőddeliktumokból az 1800-as évektől napjainkig. 5. o. https://debreceiiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/csoddeliktum.pdf (2019. március 18.)

⁴²⁷ Gula József: A csődbűncselekmények de lege ferenda. Büntetőjogi Kodifikáció 2008/1. sz. 9. o.

⁴²⁸ Gula József (2009): i. m. 80. o.

⁴²⁹ Uo.

hogy a korábban külön tényállásban szabályozott hitelező jogtalan előnyben részesítése – amely ezt megelőzően is vétség volt – beépült tényállásába a bűncselekmény egyik alakzataként, ezért a vétségi alakzatra tekintettel a „büntett” kifejezés már nem fedte a teljes bűncselekmény-komplexumot. Emellett lényegi modifikáció volt az ún. „adminisztratív csődbüntett” tényállásból történő kiemelése és a számvitel rendjének megsértése tényállásába történő „átköltöztetése.”⁴³⁰

Hatályos büntetőjogunk lényegében megtartotta a korábbi szabályozási modellt, mindössze pontosításokat végzett el a törvényszövegben.⁴³¹ Az elkövetkező pontban a legfontosabb gondolatainkat foglaljuk össze a bűncselekmény alaptényállásairól. Ezt megelőzően azonban röviden említést igényel a bűnügyi statisztikai adatok tükrében a bűncselekmény dinamikája. Tóth Mihály emeli ki, hogy „A deliktum szerkezete és súlypontjai nem sokat változott az utóbbi negyedszázad során, az ismertté vált csődbűncselekmények száma viszont az utóbbi évtizedben folyamatosan csökkent (kb. évi 1800-ról 300-ra).”⁴³² A legutóbbi ismert statisztikák szerint 2014-ben 270, 2015-ben 293, míg 2016-ban 259 csődbűncselekmény regisztráltak, amely még az idézett körülbeli 300-as adathoz képest is csökkenést mutat.⁴³³ Az ENyÜBS legújabb nyilvántartása alapján 2017-ben 201, míg 2018-ban már csak 159 ilyen bűncselekmény vált ismertté. A csökkenés hátterében azonban nem feltétlenül csak az az indok húzódhat meg, hogy napjainkra lényegesen kevesebb céggel szemben indult csőd- vagy felszámolási eljárás, mint korábban.

Az új csődjoggal foglalkozó szakirodalom teljes körű „csődhelyzetkép” bemutatására törekszik, így a 2008. és 2009. évi gazdasági világválságtól kezdődően mutatja be részleteiben, egyes államokra lebontva a csődhelyzettel érintett gazdasági társaságok és más gazdálkodó szervezetek arányszámait.⁴³⁴ Mint megállapítják, a csődszámok Európában évente és országonként egybevetve is rendkívül szóródó, váltakozó képet mutatnak, addig például az Egyesült Államokban folyamatosan egyre javuló tendencia figyelhető meg.⁴³⁵ A 2014/2015-

⁴³⁰ Uo. 81. o.

⁴³¹ Complex Jogtár Kommentár, indokolás a Btk. 404. §-ához

⁴³² Tóth Mihály: Csődbűncselekmény. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 544. o.

⁴³³ A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója 2016, 9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2016.pdf (letöltés: 2017. szeptember 29. napján) 10. o.

⁴³⁴ A korábbi külföldi szakirodalomból lásd Eger, Thomas: Bankruptcy regulations and the new German insolvency law from an economic point of view. European Journal of Law and Economics 2001/1. 29-46.

⁴³⁵ Erdős Károly – Nagy Dávid: Csődhelyzetkép (2010-2015) világszerte I. Céghírnök 2017/3. sz. 11. o. A szerzők e cikkük folytatásában külön-külön mutatják be a csődeljárások dinamikáját a feldolgozó- és építőiparban, továbbá a kereskedelmi és a szolgáltatói szférában is. Az adatok áttekintése nagy tanulságokkal is szolgálhat, a csődbűncselekmény kapcsán azonban csak áttételes jelentőségük van, ezért disszertációnk keretében nem idézzük azokat. Lásd Erdős Károly – Nagy Dávid: Csődhelyzetkép (2010-2015) világszerte II. Céghírnök 2017/4. 6-10. o.

ős évek összevetésében már a legtöbb európai országban is csökkent a csődök száma, de például Portugáliában, Svájcban és Franciaországban némileg növekedett.⁴³⁶

Hazánkban 2011-ben 30.757 csőd-, felszámolási és más cégmegszüntetési eljárás (pl. kényszertörlesztés) zajlott. Ez 2012-ben majdnem duplájára, 50.224-re ugrott meg, majd 2013-ban 46.397, 2014-ben 60.596, végül 2015-ben 47.131 ilyen eljárást folytattak le. A helyzet tehát nálunk is jócskán ingadozónak tekinthető.⁴³⁷ A csődbűncselekmények száma azonban nem mutat ilyen hullámzó képet. Ennek oka véleményünk szerint tehát a csődeljárások számában, hanem a csődbűncselekmények miatti felszámolói feljelentésekben keresendő. Ezek hiányában ugyanis gyakorlati tapasztalataink alapján a büntetőeljárás nem indul meg. Úgy tűnik tehát, hogy a Btk. 404/A. §-ába telepített, a felszámolókat elvileg a feljelentésre sarkallni törekvő rendelkezés egyelőre nem érte el a célját. Ennek okára az említett törvényszakasz rövid elemzésénél, a Complex-féle Kommentár helyes álláspontjára is hivatkozva vissza e fejezet végén fogunk utalni.

4.2. A csődbűncselekmény jogi tárgyai, alaptényállásainak egyes elemei

A csődbűncselekményről a két legfontosabb említésre méltó jellemzője, hogy az olyan *keretdiszpozíció*, amelynek háttérnormájaként – mint neve is mutatja – a csődtörvény (Csődtv.) szolgál. Emellett pedig az, hogy helyes az a jogirodalmi megoldás, amely többes számban, „csődbűncselekmények” név alatt említi, ugyanis esetében valóban több, összesen négy, önálló alapesetnek tekinthető alakzattal találkozunk. Ezek a *vétkes gazdálkodás* [Btk. 404. § (1) bekezdés], a *csalárd bukás* [Btk. 404. § (2) bekezdés a) pont], a *fedezetelvonó csőd* [Btk. 404. § (2) bekezdés b) pont], valamint a korábban önálló tényállásként szabályozott, ám az említett 2007-es újraszabályozáskor a csődbűncselekmény egy a esetévé lefokozott *hitelező jogtalan előnyben részesítése*.

A keretdiszpozíciós jelleg mindenekelőtt azt teszi a csődbűncselekmény kapcsán kötelezettségünkké, hogy a Csődtv.-ben írt lényegesebb szabályokat figyelembe vegyük. Ezek közül a legfontosabbak a csődbűncselekmény tényállásszerűségének megállapításánál fundamentális jelentőséggel bírnak. Ezek: a Csődtv. hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet, az említett szervezet vagyona, a csődeljárás, a felszámolási eljárás, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet és a hitelező.

⁴³⁶ Erdős Károly – Nagy Dávid (Csődhelyzetkép (2010-2015) világszerte I. 12. o.

⁴³⁷ Erdős Károly – Nagy Dávid: Csődhelyzetkép (2010-2015) világszerte III. Céghírnök 2017/5. sz. 13. o.

A Csódtv. 3. § (1) bekezdés a) pontja szerint *gazdálkodó szervezet*: a gazdasági társaság, a közhasznú társaság, az ügyvédi iroda, a közjegyzői iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, a végrehajtói iroda, az európai részvénytársaság, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a vízgazdálkodási társulat (a víziközmű-társulat kivételével), az erdőbirtokossági társulat, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyéni cég, az egyesülés, ideértve az európai gazdasági egyesülést is, az európai területi társulás, egyesület, alapítvány, valamint mindazon jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok, amelyek fő érdekeltségeinek központja a Tanács fizetésképtelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK rendelete alapján az Európai Unió területén található.

A 6/2018. Büntető Jogegységi Határozatban a Kúria a csődbűncselekmény egyes, anyagi és eljárásjogi vonatkozással egyaránt rendelkező értelmezési kérdéseivel foglalkozott. Megállapította, hogy:

„I. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 404. § (1) bekezdésébe és (2) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény sértettje az a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet,

– amelynek vagyonát fizetésképtelenséggel fenyegető helyzete vagy fizetésképtelensége esetén az elkövető a Btk. 404. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjában írt magatartások valamelyikével ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja; illetve

– amelynek a Btk. 404. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjában írt magatartások valamelyikével fizetésképtelenné válását vagy annak látszatát idézi elő, és ezzel a hitelezők kielégítését részben, vagy egészben megghiúsítja.

II. A Btk. 404. § (4) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény sértettje az a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet, amelynek valamely hitelezőjét az elkövető a felszámolás elrendelését követően a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével előnyben részesíti.

III. A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet hitelezője a Btk. 404. § (1), (2) és (4) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény miatt indult büntetőeljárásban nem sértett, ezért magánfélként polgári jogi igényt nem érvényesíthet, és pótmagánvádlóként sem léphet fel.”

A 2018-ban hatályba lépett Be. 50. §-a szerinti sértett-fogalma szerint „A sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. E definíció elsősorban a

közvetlenség megkövetelésével szűkítette a régi Be. sértett-fogalmát. A Kúria erre is alapított érvelése szerint „A sértett büntető eljárásjogi fogalma a büntető anyagi jog szabályaiból vezethető le. A sértett az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a bűncselekmény által sérelmet szenvedett.

A büntetőjog által védett jogtárgy alapján megkülönböztethetünk olyan bűncselekményeket, amelyeknek van individuális – természetes vagy jogi személy – sértettje, és olyanokat, amelyeknél az állam vagy az egész társadalom a veszélyeztetett. Ez utóbbi esetben a bűncselekménynek nincs közvetlen sértettje.

Annak eldöntése során, hogy a hitelező a csődbűncselekmény sértettjének tekinthető-e, a védett jogtárgyból kell kiindulni.

A csődbűncselekmény a Btk. XLI. Fejezetében a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között helyezkedik el, azaz a csődbűncselekmény jogi tárgya a gazdálkodás törvényes rendje, a pénzforgalom biztonságának megóvása.

A csődbűncselekmény kerettényállás, a Csődtörvény határozza meg a csőd- és felszámolási eljárás rendjét, és a büntető jogalkalmazás számára az ott rögzített fogalomrendszer irányadó. Így a vagyon, a fizetéseképtelenség, a hitelező fogalmát nem általánosságban, hanem a törvényben meghatározott módon kell értelmezni.

A csőd a piacgazdaság szükségszerű velejárója, és az természetes folyamat, hogy egyes gazdasági szereplők tönkremennek és felszámolás alá kerülnek.

A gazdasági élet működésébe vetett hitelezői bizalom oltalmazása érdekében szükséges a gazdálkodó szervezet vagyonának közvetlen védelme, e vagyonnak a csökkenéstől, az elvonástól való megóvása, azon keresztül a hitelezők, a gazdaság működőképességének védelme.

Azonban a közvetlenül védett jogi tárgy nem az egyes hitelezők vagyoni joga, hanem annál általánosabb értelemben a gazdálkodás rendje, a piaci folyamatok szereplőinek a védelme. Ez következik a csődbűncselekmény rendszerbeli elhelyezéséből is, az ugyanis nem a vagyon elleni, hanem a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között nyert szabályozást.”
Továbbá:

„A csődbűncselekmény tényállásszerűségének megállapításához nem szükséges, hogy a gazdálkodó szervezet jogutód nélkül megszűnjék, hiszen csak a csőd- vagy felszámolási eljárás elrendelése a büntethetőség feltétele. Nem kizárt az sem, hogy a bűncselekmény megvalósulását követően a hitelezői igények a felszámolási eljárásban utóbb mégis kielégítést nyernek, ha a gazdálkodó szervezet vagyona felett rendelkezni jogosult felszámoló a gazdálkodó szervezet követeléseit behajtja, vagyonát értékesíti. Így az is lehetséges, hogy a

hitelezőknek a felszámolás jogerős befejezésének időpontjában már nem is áll fenn vagyoni igénye.

A felszámolási eljárás alatt a hitelező – és ez esetben még a felszámoló is – csupán a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítása iránt perelhet, a marasztalás iránti kereset csak a felszámolás jogerős befejezését követően nyújtható be.

A polgári eljárás szabályai szerint a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjével szemben a hitelező terjeszthet elő keresetet a gazdálkodó szervezet jogutód nélküli megszűnését követően. Azonban a büntetőeljárásban – mivel a fentiek értelmében nem minősül eljárásjogi értelemben a csődbűncselekmény sértettjének – magánfélként nem léphet fel.

A gazdálkodó szervezet sértetti jogosultságai pedig a jogutód nélküli megszűnés folytán nyilvánvalóan megszűnik [Be. 53. § (6) bekezdés].

Téves ezért az az elvi megközelítés, hogy a magatartás és az eredmény közötti okozati összefüggés alapján a büntetőügyben eljáró bíróság a háttérnormákat figyelmen kívül hagyva a hitelezőnek a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezettel szemben fennálló követelését kártérítés címén polgári jogi igényként bírálja el. Ilyen eljárás ugyanis a felszámolási eljárás befejezését megelőzően a polgári ügyben ítélező bíróság előtt sem folytatható le.”

Ki kell térni arra, hogy a Legfőbb Ügyészség legújabbán a Kúriától eltérő álláspontot alakított ki e kérdésben. A 2018. november 29. napján kelt, BF. 1384/2018/1. számú, az Alkotmánybírósághoz címzett beadványában ugyanis helyeselhetően a jogegységi határozat ex tunc hatályú megsemmisítését indítványozta. Ennek lényege szerint „a jogegységi határozat rendelkező része és annak indokolása az irányadó törvényi szabályozásnak alaptörvény-ellenes értelmet tulajdonít. A jogegységi határozat figyelmen kívül hagyja a csődeljárás, illetőleg a felszámolási eljárás alatt lévő gazdálkodó szervezet vagyonának sajátos jogi helyzetét, azt, hogy az egyben a hitelező, illetőleg hitelezők kielégítési alapja is. Ebből következően a csődbűncselekményt megvalósító magatartás hatása is kettős. E magatartás következtében - az adós gazdálkodó szervezet vagyonára vonatkozó hátrány bekövetkezésével egyidejűleg, azzal párban - ez a kielégítési alap is közvetlenül és szükségszerűen sérül, esetlegesen el is vész, ezzel a hitelező érdekséreleme is bekövetkezik. A jogegységi határozatnak a közvetlenség hiányára alapított érvelése ezért nem állja meg a helyét.

Mindezekből következően a hitelező a jogegységi határozat meghozatalakor hatályban volt büntetőeljárás törvény sértetti fogalmának - de az időközben hatályba lépett új büntetőeljárás törvény (a 2017. évi XC. törvény) sértetti fogalmának is - maradéktalanul megfelel. Ehhez képest azzal, hogy a jogegységi határozat a hitelező sértetti minőségét - ebből következően

magánféli, illetőleg pótmagánvádlói minőségét - nem ismeri el, őt megfosztotta a sértetti, magánféli, illetőleg pótmagánvádlói jogok - egyebek között az őket e minőségükben megillető fellebbezési jog - gyakorlásától. Mindezek az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) és (7) bekezdésébe, valamint a 28. cikkébe ütköznek.” Ezen értekezés kéziratának lezárásáig talán még nem fog döntést hozni az Alkotmánybíróság, az azonban mindenképpen feltételezhető, hogy az ügyészégi álláspont érvényre jutása a sértetti jogok magasabb fokú elismerését hozná magával a pótmagánvádlói fellépés megengedése révén.

A vagyon fogalmát a Csódtv. 3. § (1) bekezdés e) pontja utaló szabállyal határozza meg, amikor lefekteti, hogy *vagyon*: mindaz, amit a számvitelről szóló törvény befektetett eszköznek vagy forgóeszköznek minősít. A számviteli törvény 24. § (2) bekezdése értelmében a *befektetett eszközök* közé az immateriális javakat, a tárgyi eszközöket, a befektetett pénzügyi eszközöket kell besorolni. A 28. § (1) bekezdése szerint továbbá a *forgóeszközök* csoportjába a mérlegben a készleteket, a vállalkozó tevékenységét nem tartósan szolgáló követeléseket, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket, pénzeszközöket kell besorolni. A *csődeljárás* a Csódtv. 1. § (2) bekezdése alapján olyan eljárás, amelynek során az adós - a csődegyezség megkötése érdekében - fizetési haladékot kap, és csődegyezség megkötésére tesz kísérletet. A (3) bekezdés szerint emellett a *felszámolási eljárás* olyan eljárás, amelynek célja, hogy a fizetése képtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők e törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek. Itt szükséges kiemelni, hogy a „vagyon” a csődbüntetéseknek olyan konstitutív eleme, amelynek hiányában a tényállásszerűség nem állapítható meg, ezért felmentő rendelkezést kell hozni. Erre utalt egy eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság, amikor kimondta, hogy a csődbüntetéseknek tartozás fedezetéül szolgáló *vagyon hiányában nem valósulhat meg*. Az ítéleti tényállásnak ezért tartalmaznia kell, hogy a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó fizetése képtelenséggel fenyegető helyzetben lévő gazdálkodó szervezetnek mennyi volt a tartozása és volt-e olyan vagyona, amely e tartozás fedezetéül szolgált. A rendelkező rész indokolása szerint „A csődbüntetés tárgya az adósnak a hitelezők kielégítésére szolgáló vagyona. Az elkövetéskor hatályos Csódtörvény (a továbbiakban: Cstv). 3. § e) pontja szerint a gazdasági társaság vagyona mindaz, amit a számvitelről szóló törvény befektetett eszköznek vagy forgóeszköznek minősít. Felszámolási eljárás esetén az a vagyon veendő figyelembe, amellyel a gazdálkodó szervezet a felszámolási eljárás kezdő időpontjában rendelkezik, illetve amelyet ezt követően, az eljárás tartama alatt szerez. Ebből következően a felszámolási eljárás kezdő időpontjában meglévő és ezt követően szerzett forgóeszköz is lehet a csődbüntetés tárgya. A forgóeszköz meglétének és

összegének az ismerete azonban nélkülözhetetlen annak megállapíthatóságához, hogy az adósnak volt-e olyan vagyona, amely alkalmas volt a hitelezői igények kielégítésére. Ez okból ismerni kell az adós tartozásának az összegét is, ugyanis a csődbüntett elkövetési tárgya csak az e tartozás fedezetéül szolgáló vagyon lehet. Az adós vagyonának ezt meghaladó része nem lehet a csődbüntett elkövetési tárgya. A büntetőjogi felelősség megállapíthatósága érdekében ezért a cselekmény történeti tényállásának pontosan kell tartalmaznia, hogy a fizetéseképtelen gazdálkodó szervezetnek mennyi volt a tartozása, volt-e olyan vagyona, amely a tartozás fedezetéül szolgált. Ilyen vagyon hiányában a bűncselekmény nem valósulhat meg”.⁴³⁸

A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fogalmát a Csődtv. 33/A. § (1) bekezdése írja körül, amelynek értelmében a *fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet* bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondosság mellett látniuk kellett, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet tehát tulajdonképpen egy csődközeli helyzetet jelent, amikor már a Ptk. 3:24. §-ába ütköző lehet a vezető tisztségviselő azon magatartása, amely által megghiúsulhat a hitelezői igények kielégítése. Gula József ezt a törvényi megoldást nevezi *wrongful trading*-nek.⁴³⁹

Végül a hitelező komplex fogalmát a Csődtv. 3. § (1) bekezdés c) pontja fogalmazza meg, amely szerint *hitelező*:

ca) a csődeljárásban és a felszámolási eljárásban - a felszámolás kezdő időpontjáig - az, akinek az adóssal szemben jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton vagy más végrehajtható okiraton alapuló, nem vitatott vagy elismert, lejárt pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van,

cb) a csődeljárásban a ca) pontban foglaltakon kívül az is, akinek az adóssal szemben vitatott, vagy a csődeljárás alatt esedékessé vált pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, és a követelést a vagyonfelügyelő nyilvántartásba vette;

cc) csődeljárásban a ca) és a cb) pontban foglaltakon kívül az is, akinek az adóssal szemben olyan jövőben lejáráó, pénz- vagy pénzben kifejezett, létező vagyoni követelése van, amely szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésből jogszerűen ered, és amely a hitelező által már teljesített termékértékesítéshez, szolgáltatás teljesítéséhez, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír-, tulajdonosi részesedést jelentő befektetés értékesítéséhez,

⁴³⁸ BH 2008. 325.

⁴³⁹ Gula József (2009): i. m. 84. o.

kölcsönnyújtáshoz vagy előlegfizetéshez kapcsolódik, és ezt a hitelezői követelést a vagyonfelügyelő nyilvántartásba vette;

cd) a felszámolás kezdő időpontja után hitelező mindenki, akinek az adóssal szemben pénzkövetelése vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, és azt a felszámoló nyilvántartásba vette.

A csődbűncselekmények *jogi tárgya* Kereszty Béla és Karsai Krisztina állásfoglalása szerint a hitelezők érdekeinek védelme, amit a csőd- és a felszámolási eljárás eredményes lefolytatásának elősegítésével biztosíthat a büntetőtörvény.⁴⁴⁰ Lényegileg ugyanezt az álláspontot fogadja el Molnár Gábor Miklós, amikor kimondja, hogy a bűncselekmény „valamennyi fordulata a hitelezők érdekeinek a védelmére szolgál.” Mint folytatja, „A hitelezőket a törvény azért részesíti védelemben, hogy a funkciójukat a piacgazdaságban betölthessék. A piacgazdaság zavartalan működésének elengedhetetlen feltétele a zavartalan tőkeáramlás. A hitelezők biztosítják a zavartalan tőkeáramlás eszközrendszerét.”⁴⁴¹ Mindebből felfogásunk szerint az következik, hogy a tényállás az egyedi hitelezői igények mögött, átfogóbb jelleggel, a hitelezői viszonyokat, mint absztrakt társadalmi érdeket is védelemben kívánják részesíteni.⁴⁴²

A tényállás példálózva sorolja fel azokat a cselekvősegeket, amelyek folytán a bűncselekmény megvalósulhat. Ilyen például a tartozás fedezetéül szolgáló vagyon elrejtése, eltitkolása, megrongálása, kétes követelés elismerése, stb. Miután a törvényhozó azzal a fordulattal zárja le a felsorolást, hogy vagy „más módon”, helyesen következtet arra a Complex Kommentár, hogy ez esetben olyan *nyitott törvényi tényállású* bűncselekményről van szó, ahol a jogalkotó által felsorolt, leggyakoribbnak tekinthető elkövetési módok mellett bármely más olyan mód is figyelembe vehető, amely képes a tényállásszerű eredményt – tehát a hitelező/hitelezők kielégítésének legalább részbeni megghiúsítását – létrehozni.⁴⁴³

A csődbűncselekményi tényállások egyik központi eleme a *fizetéseképtelenség* kategóriája. Attól függően lehet az egyes bűncselekményi változatokról beszélni – legalábbis, hogy vétkes gazdálkodás, csalárd bukás vagy fedezetelvonó csőd⁴⁴⁴ róható-e az elkövető terhére –, hogy a

⁴⁴⁰ Kereszty Béla – Karsai Krisztina: Csődbűncselekmény. In Nagy Ferenc (szerk. 2009): i. m. 516. o.

⁴⁴¹ Molnár Gábor Miklós: Csődbűncselekmény. In Belovics – Molnár – Sinku (2009): i. m. 762. o.

⁴⁴² Kiemelnénk, hogy a korábbi jogban az ún. „adminisztratív csődbüntett” jogi tárgyát a bírói gyakorlat ettől eltérően határozta meg. E szerint a felszámolás eredményének megghiúsításával járó csődbüntett törvényi tényállása nem közvetlenül a hitelezők kielégítésére szolgáló vagyonnak, hanem a felszámolás bírósági eljárásának a védelmét biztosítja, közvetetten azonban a hitelezők érdekeit is védi azért, hogy az adóst olyan magatartások tanúsítására kötelezi, amelyek jogi eszközökkel is kikényszeríthetők (BH 1999/102.).

⁴⁴³ Complex DVD Jogtár, Kommentár a 404. §-hoz

⁴⁴⁴ A régi Btk. idején folytatott bírói gyakorlat szerint az ún. fedezetelvonó csődbüntett megállapításának akkor van helye, ha a fizetéseképtelenség - akár az elkövető büntetőjogilag nem értékelhető tevékenységétől függetlenül is - már bekövetkezett abban az időpontban, amikor az elkövető az 1978. évi IV. törvény 290. §-a (1)

fizetésképtelenségnek csupán a lehetősége fenyegetett, azt az elkövető hozta létre, vagy már eleve ilyen helyzetben lévő gazdálkodó szervezet kapcsán fejtette ki a tényállászerű elkövetési magatartások valamelyikét, esetleg többet is. A büntetőjog ultima ratio jellegére is tekintettel helyesen tesz különbséget a Complex Kommentár *a jogi és a közgazdaságtani értelemben vett fizetésképtelenség* között. Jogi értelemben ugyanis akkor is beszélhetünk fizetésképtelenségről, ha „az adós vagyona akár valamennyi hitelező követelésének kielégítésére elegendő lenne, viszont jogi értelemben vett fizetésképtelenség állt be (nem fizetett ki egy számlát esedékességkor, illetve az egyéb törvényi feltételek is teljesültek).”⁴⁴⁵ Ezzel szemben közgazdaságtani értelemben akkor lehet a fizetésképtelenséget kimondani, ha a gazdálkodó szervezet valóban nem tudja visszafizetni tartozásait határidőben. A két értelmezési forma közül természetesen azt szükséges elfogadni, amely az elkövetőre nézve kedvezőbb, szűkebb körű büntetőjogi felelősséget eredményez, és ez valóban a közgazdaságtani értelemben vett fizetőképtelenség kategóriája. Ezt azzal lehet továbbá kiegészíteni, hogyha indulna is nyomozás és vádemelésre kerülne sor olyan esetben, amikor közgazdaságtani értelemben nem áll fenn a fizetésképtelen helyzet, csupán annak jogi változata, a bíróság a Btk. 4. § (2) bekezdése szerinti társadalomra veszélyesség hiányában is hozhatna felmentő rendelkezést. Ez azonban nyilvánvalóan bizonytalan joghelyzetet szül, mert egyes bírók alkalmaznák, mások nem. Ezért *de lege ferenda* szükség lehet a csődbűncselekmény tényállásában – a tartozás fedezetének elvonásához hasonló – büntethetőséget megszüntető oknak a létesítésére, amely szerint nem büntethető csődbűncselekmény miatt, aki a hitelezői igényeket utóbb, akár az elsőfokú bíróság döntésének meghozataláig kielégíti. Szintén támogatható Tóth Mihály és Török Gábor azon reformjavaslata, amely szerint „fizetésképtelenség” helyett „vagyonvesztés”, továbbá „fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet” helyett „a vagyonvesztés látszana” lenne a helyes törvényi szóhasználat.⁴⁴⁶ A helyes megoldás ezért összességében, mint Varga Zoltán utal rá, kétségtelenül az is lehetne, ha „a büntető anyagi jogszabályok teljes egészében vagy legalábbis nagymértékben függetlenítenék magukat a leendő fizetésképtelenségi törvénytől és az ott használt terminológiától.”⁴⁴⁷

bekezdésének a)-d) pontjában részletezett elkövetési magatartása folytán a hitelezői igények ténylegesen csorbulnak (BH 2001.102.).

⁴⁴⁵ Complex DVD Jogtár, Kommentár a 404. §-hoz

⁴⁴⁶ Tóth Mihály – Török Gábor: A csődjog változó szempontrendszerének hatása a büntetőjogi szabályozásra. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk., 2005): i. m. 330. o.

⁴⁴⁷ Dr. Varga Zoltán: Gondolatok a csődbüntett kodifikációs munkája kapcsán. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk., 2005): i. m. 349. o.

A bűncselekmény tényállásszerű *eredménye* egyrészt a gazdálkodó szervezet vagyonának ténylegesen vagy színleg történő csökkentése, másrészt az előbbivel okozati összefüggésben a hitelező vagy hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő megghiúsítása. A csődbűncselekmény (1) és (2) bekezdés szerinti alakzatai tehát eredménybűncselekmények, befejezetté az említett esemény bekövetkezésével válnak.⁴⁴⁸ A „hitelező vagy hitelezők” kifejezési móddal a jogalkotó azt kívánja elérni, hogy a bűncselekmény *rendbelisége* ne függjön a hitelezők számától, hanem törvényi egység jöjjön létre. A csődbűncselekmény rendbeliségét tehát nem a hitelezők, hanem a csőd alatt álló szervezetek száma határozza meg. A helyzet lényegében azonos a költségvetési csalás rendbeliségének megítélésével, ezért utalunk arra, hogy az ott írtak a csődbűncselekmény ezen eseteire is mindenben vonatkoztathatóak. Azt azonban ki kell emelni, hogy nem támogatható az a korábbi jogirodalmi álláspont, amely szerint „befejezett csődbüntett csak akkor valósul meg, ha legalább kettő hitelezői igényt gátol az elkövetési magatartás.”⁴⁴⁹ Valójában ugyanis már egyetlen hitelező kielégítésének megghiúsulásakor befejezett bűncselekmény állapítandó meg. A bírói gyakorlat kiemeli továbbá, hogy A Cstv. 40. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt, a „hitelező vagy hitelezők” kifejezés alatt nemcsak azokat a hitelezőket kell érteni, akiknek a követelése már fennállt a vagyonsökkenést eredményező szerződés vagy jognyilatkozat megtételekor, hanem a felszámolási eljárásban figyelembe veendő összes hitelező érdeke védendő, valamennyiük tekintetében vizsgálni kell, hogy a támadott szerződés a kijátszásukra irányult-e.⁴⁵⁰

Régi, sok vitára okot adó kérdés volt a szakirodalomban, hogy *tettesként* ki követheti el a csődbűncselekményt, tehát régi gyakorlati szóhasználat: *ki lehet a deliktum alanya*. Jelzi e polémiát például a Legfelsőbb Bíróság azon állásfoglalása, amely szerint a felszámolás eredményének megghiúsításával járó csődbüntett elkövetője az lehet, aki a gazdálkodó szervezet (adós) vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, ehhez képest a csupán képviselőre jogosult személy nem lehet a bűncselekmény tettese.⁴⁵¹ A kérdéskör részletes ismertetését azonban mellőzzük, ugyanis a helyzetet a jogalkotó a Btk. 404. § (6) bekezdésébe írt értelmező rendelkezéssel lényegében megoldotta, amikor leszögezte, hogy a csődbűncselekményt tettesként az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával

⁴⁴⁸ Ezzel szemben a korábbi büntetőjogban ismert „adminisztratív csődbüntett” immateriális bűncselekmény volt. Erről az ekkoriban kifejlődött bírói gyakorlat úgy foglalt állást, hogy a felszámolás eredményének megghiúsításával járó csődbüntett az egyszerűsített felszámolás elrendelésével válik befejezetté (BH 1995/555.; lásd még BH 2002.346., BH 2002.422., BH 2003.313., EBH 2005.1196., BH 2007.182.).

⁴⁴⁹ Szollár Pál: Csődbüntett. Magyar Jog 1994/8. 469. o.

⁴⁵⁰ BH 2016.120.

⁴⁵¹ BH 1996.187.

vagy annak egy részével *rendelkezni jogosult*, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen. A gyakorlatban legtöbbször természetesen az ügyvezető, a tulajdonos, a vezető tisztségviselő jöhet szóba a bűncselekmény elkövetőjeként. Így a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint csődbüntettet követ el a felszámolás alatt álló gazdasági társaság üzletvezetője, aki a jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét határidőn belül nem teljesíti, és emiatt egyszerűsített felszámolási eljárás elrendelésére kerül sor.⁴⁵²

A csődbűncselekmény kapcsán *speciális büntethetőségi feltételt* is szabályoz a törvény nevezetesen azt, hogy a csődbűncselekmény – kivéve a (4) bekezdésben írt vétségi alakzatot – csak akkor büntethető, ha a csődeljárást megindították, vagy ha felszámolást, kényszer törlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték. Végül kiegészítő szabályként szerepel a törvényben az az esetkör, amikor a felszámolási eljárást ugyan nem rendelték el az adott esetben, de ezzel a törvény kötelező rendelkezését sértették meg [Btk. 404. § (5) bekezdés]. E feltétel is aláhúzza a büntetőjog ultima ratio jellegét, ugyanakkor a párhuzamos eljárások miatt lényeges problémákat is felvet, melyekre később még visszatérünk.

4.3. Minősítő körülmények

Bonyolultabb volt a megítélése a csődbűncselekmény azon minősített esetének, amely a régi Btk.-ban [290. § (4) bekezdés] még olyan formában nyert megfogalmazást, hogy „a cselekmény a gazdasági életben súlyos következményekkel jár”. A minősített eset megállapításához Tóth Mihály szerint „figyelembe kell venni a hitelezők számát, a gazdaság egészét, vagy az adott gazdasági ágban betöltött szerepüket, a tőlük elvont összeg nagyságát, és a bűncselekmény várható gazdasági következményeit.”⁴⁵³

Ez az alakzat Kereszty Béla szerint akkor állapítható meg, „ha a cselekmény következményeként nagyszámú hitelező jelentős mértékű követelése kielégítetlenül marad, és ezáltal maguk a hitelezők is fizetéképtelenné válnak, illetve ha az egész folyamat a gazdaságban tovább gyűrűzik (dominóhatás).”⁴⁵⁴ Lényegben ugyanígy fogalmaz Molnár Gábor, szerinte, ha „az elkövető tevékenysége nagyszámú hitelező súlyos megkárosítását vonja maga után, vagy akár csak egy hitelezőnél, de olyan jelentős összegű elvonást

⁴⁵² BH 1996.516.

⁴⁵³ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2000. 139. o.

⁴⁵⁴ Kereszty Béla: A gazdasági bűncselekmények. In Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 2005. 635. o.

eredményez, amely alapvetően megrendíti a hitelező gazdasági helyzetét és ezzel emberek (alkalmazottak) sokaságának ellátását vagy egzisztenciáját veszélyezteti.”⁴⁵⁵

Az Indokolás azonban helyesen utal arra, hogy „a bírói gyakorlat nem alakított ki olyan mércét, amely zsinórmértékül szolgálhatna” abban a kérdésben, hogy adott esetben csak az alap- vagy már a minősített eset megállapításának lehet-e helye.⁴⁵⁶ Erre figyelemmel az új törvény szerint – az eddigi helyzethez képest a minősítő körülmény miatti büntetőjogi felelősséget objektivizálva – minősített csődbűncselekmény akkor valósulhat meg, ha „a csődbűncselekményt stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követik el”, vagy „a tényleges vagy színlelt vagyonsökkenés mértéke különösen jelentős” [új Btk. 404. § (3) bekezdés a-b) pontok]. Bár az új törvény a korábbihoz képest tényleg objektívabb megítélésre adhatna lehetőséget, tekintettel arra, hogy a jogalkotó a stratégiaileg kiemelt jelentőségű cég fogalmát nem határozza meg, az részben továbbra is „a levegőben lóg”. Bár a különösen jelentős vagyonsökkenés – azaz ötszáz millió forint feletti vagyonelevonás⁴⁵⁷ – megállapítása nem okozhat problémát, gyakorlati tapasztalataink alapján egyetértünk azon jogirodalmi megállapítással, amely szerint ilyen eset a gyakorlatban kivételesen ritkán fordul elő.⁴⁵⁸

4.4. Elhatárolási fejtegetések

A csődbűncselekményeket mindenekelőtt *egymástól* szükséges elhatárolnunk. A vétkes gazdálkodás, a csalárd bukás és a fedezetelvonó csőd elhatárolása azon alapszik, hogy a bűncselekmény milyen időpontban, tehát már a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben megvalósul-e, vagy a fizetéseképtelenséget az elkövető hozza létre, illetve hogy már eleve ebben a helyzetben tanúsítja-e az elkövetési magatartások valamelyikét (vagy többet is közülük). Az elhatárolás lényeges a Btk. (4) bekezdésében írt vétségi alakzattól is, amely a hitelező jogtalan előnyben részesítésével valósul meg. A korábbi bírói gyakorlat szerint a tartozás fedezetéül szolgáló vagyon elvonásával elkövetett csődbűntettet a hitelező jogtalan előnyben részesítésének vétségétől az különbözteti meg, hogy a csődbűntett elkövetője a hitelezők előtt a vagyont elvonja, eltitkolja stb. és ezzel megghiúsítja a hitelezők kielégítését; a hitelező jogtalan előnyben részesítésének vétsége esetén pedig az elkövető az igények kielégítésének módjára vonatkozó rendelkezéseket szegi meg, anélkül azonban, hogy a

⁴⁵⁵ Molnár Gábor: Gazdasági bűncselekmények. HVGORAC Kiadó, Budapest, 2009. 153. o.

⁴⁵⁶ Indokolás a 404. §-hoz

⁴⁵⁷ 2012. évi Btk. 459. § (6) bekezdés e) pont

⁴⁵⁸ Laufer: i. m. 27. o.

kielégítés vagyoni alapja csökkenne.⁴⁵⁹ Ez a döntés véleményünk szerint jelenleg, tehát a két bűncselekményi alakzat egybeolvasztása óta is irányadó, az azonban természetesen kiemelhető, hogy amennyiben az elkövető egyes cselekvősegei az (1) vagy a (2) bekezdésbe, míg a továbbiak a (4) bekezdésbe illenek, az azonos jogtárgysérelem miatt bűnhalmazatot nem eredményeznek, hanem kizárólag a súlyosabb csődbűncselekményi alakzatot lehet az elkövető terhére róni. Annak azonban nincsen akadálya, hogy a hitelező jogtalan előnyben részesítése súlyosító körülményt képezzen a büntetés kiszabása során.

A csődbűncselekménnyel valóságos vagy látszólagos bűnhalmazatban, az elkövetési magatartások hasonló jellegére is tekintettel több bűncselekménnyel összefüggésben is felmerül. Mindenekelőtt ide tartozhat a jelen értekezés kereteiben részletesen bemutatásra ugyan nem kerülő, ugyanakkor több probléma kapcsán már érintett, rögtön a csődbűncselekményt a Btk.-ban közvetlenül követő, 405. §-ban szabályozott *tartozás fedezetének elmulasztása*.⁴⁶⁰ E bűncselekmény kapcsán is vagyoni javak elvonásáról van ugyanis szó, az elkövető cselekménye tehát lényegében szükségszerűen mindkét bűncselekmény törvényi tényállását kimeríti. A Legfelsőbb Bíróság azonban, éppen az említett szükségszerűségre, és a tényállások generális-speciális viszonyának észlelésére tekintettel állapította meg, hogy a csődbűncselekmény és a tartozás fedezete elvonásának *büntette az azonos jogtárgysértés folytán látszólagos alaki halmazatban áll* egymással, ezért a tartozás fedezete elvonásának büntette, mint generális bűncselekmény helyett *az ahhoz képest speciális bűncselekmény, a csődbüntett megállapításának van helye*. Az indokolás szerint „A csődbüntett a speciális bűncselekmény a tartozás fedezete elvonásának büntette, mint generális bűncselekményhez képest, mert csak a fizetése képtelenség bekövetkezése után valósulhat meg. Ezért ebben az ügyben a tartozás fedezete elvonásának büntette helyett az ahhoz képest speciális bűncselekmény, a csődbüntett megállapításának lett volna helye.”⁴⁶¹ Ez a döntés véleményünk szerint a hatályos jogban is változatlanul irányadó, annak ellenére is,

⁴⁵⁹ BH 1997/471.

⁴⁶⁰ Btk. 405. § (1) Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetéül szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyona követi el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el.

(4) Tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntetendő, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlíti.

⁴⁶¹ BH 2010. 207.

hogy a tartozás fedezetének elvonása a Btk.-ban magába olvasztotta a korábbi hitelsértés bűncselekményét is.⁴⁶²

Nem kizárt azonban a bírói gyakorlat szerint a csődbűncselekmény és a *számvitel rendjének megsértése* halmazatban történő megállapítása. Az 1990-es évekbeli joggyakorlat alapján csődbüntett és azzal bűnhalmazatban a számviteli fegyelem megsértésének vétsége valósul meg, ha a cégjegyzésre jogosult képviselő a felszámolási eljárásban a bíróság kötelező határozata ellenére nem tesz eleget az adatszolgáltatási, tájékoztatási kötelezettségének.⁴⁶³ Ezt az álláspontot a jelenlegi helyzetben csupán annyival kell kiegészíteni, hogy egyedül az adatszolgáltatási kötelezettség nem teljesítése a számvitel rendjének megsértése hatályos tényállását még nem meríti ki, hanem ehhez arra is szükség van, hogy az elkövető cselekményével okozati összefüggésben a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idézzen elő, vagy az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését meghiúsítsa. A jogirodalomban *Gaál Ildikó* arra is felhívja a figyelmet, hogy „E két bűncselekmény elhatárolása azért okozhat gondot, mert a számvitel rendje megsértésének elkövetése – egyes esetekben – eleve kizárhatja, hogy a gazdálkodó szervezet vezetője a Cstv.-ben írt kötelezettségeit teljesíthesse.”⁴⁶⁴ Ilyen esetekben a valóságos halmazat valójában nem jöhet létre.

A csődbűncselekmény mellett gyakran felmerül különböző magán- vagy közokiratok felhasználása is. Tekintettel arra, hogy a csődbűncselekmény és *hamis magánokirat felhasználása*, továbbá a csődbűncselekmény és a *közokirat-hamisítás* között szükségszerű összefüggés nincsen, jogi tárgyaik is azonosak, továbbá a jogalkotó a csődbűncselekménynél nem hozott létre olyan törvényi egységet, amely értékelné a hamis okirat felhasználását, az ilyen esetekben valóságos bűnhalmazatot szükséges megállapítani. A bírói gyakorlat szerint bűnsegédként elkövetett csődbüntettet és társtettesként elkövetett közokirat-hamisítás büntettét valósítja meg az ügyvéd, aki az adós vagyonával rendelkezésre jogosult eladók és a céget megvásárolni nem kívánó, általa is tudottan fiktív vevők közötti, a cég vagyonáról nem rendelkező okiratok elkészítésében és a cégjegyzékbe való bejegyzésében működik közre, aminek következtében a tartozás fedezetéül szolgáló vagyon eltűnik és ezáltal a hitelezők számára hozzáférhetetlenné válik.⁴⁶⁵

⁴⁶² A Kúria EBD 2016. B.8. döntése szerint az 1978. évi IV. törvényben meghatározott hitelsértés vétségét megvalósító magatartás esetén a 2012. évi C. törvény 2. §-a alkalmazása körében vizsgálandó, hogy a magatartás nem értékelhető-e a 2012. évi C. törvényben szabályozott tartozás fedezete elvonásaként. A bűncselekmény ítélkezési gyakorlatából lásd még BH 2000.140., BH 2009.73., BH 2012. 9., BH 2014.101.

⁴⁶³ BH 1995.621.

⁴⁶⁴ Gaál Ildikó (2006): i.m. 35. o.

⁴⁶⁵ BH 2010.318.

4.5. Jogalkalmazási kérdések

A csődbűncselekmény az egyik klasszikus speciális gazdasági bűncselekmény, nyomozását ezért nem a rendőrség, hanem a Nemzeti Adó- és Vámhivatal végezte a régi Be. 36. § (1) bekezdés e) pontja alapján, és így maradt a Be. 34. § (2) bekezdés e) pontja folytán 2018. július 1-jétől is.

A Be. által bevezetett, fentebb részletesen is bemutatott „gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény”-t képez a 10. § (1) bekezdés h) pontja alapján a Btk. 404. § (3) bekezdése szerinti – tehát a minősített – csődbűncselekmény is. Az ezen alakzatok miatt indult büntetőeljárásokban a Be. 13. § (3) bekezdése alapján az elsőfokú bíróság gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmény miatt három hivatásos bíróból álló tanácsban jár majd el, a tanács egy tagja a törvényszék gazdasági ügyszakának, ennek hiányában a törvényszék polgári ügyszakának kijelölt bírója.

Végül egy jelenkori anomáliát kiemelve, megítélésünk szerint a gyakorlatban sok esetben előfordul, hogy bár fennállnának a felszámolási (esetleg a csőd-) eljárás megindításának feltételei, a hitelezők „csak” végrehajtási eljárásokat indítanak az adott cég ellen. Bizonyítható azonban az ügyvezető pl. az észszerű gazdálkodással ellentétes módon vonja ki a pénzt például egy új cégbe. Ez pedig azt is maga után vonhatja, hogy adott esetben, ha a feljelentés időpontjában még a felszámolási eljárás nincs elrendelve, nem lehet csődbűncselekmény miatt nyomozni, „csak” hűtlen kezelés gyanújával. Ezt a nyomozást ugyanakkor a rendőrség végzi, amely sokrétű és így a specializáció kellő mélységét általában nélkülöző állománya miatt nem mindig van abban a helyzetben, hogy az ilyen jellegű, sokszor buktatókkal teli nyomozásokat teljesen eredményesen lefolytassa.

5. Feljelentés elmulasztása a felszámolási eljárásban (404/A. §)

404/A. § Az a felszámoló, aki a felszámolási eljárás során hitelt érdemlő tudomást szerez a számvitel rendjének megsértése (403. §) vagy csődbűncselekmény (404. §) elkövetéséről, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, nem tesz jelentést, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk.-t 2012-ben, a kihirdetése után egészítette ki a 404/A. §-szal a 2012. évi CCXXIII. törvény. E módosító jogszabály indokolása szerint „A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény 33. § (4) bekezdése értelmében a felszámoló a tudomására jutott bűncselekményt - ha az elkövető ismert, annak megjelölésével - köteles az eljárás lefolytatására illetékes hatóságnak írásban bejelenteni. A felszámolási eljárás során jellemzően a számvitel rendje megsértésének bűncselekménye és a csődbűncselekmény juthat a felszámoló tudomására. A felszámolási eljárások eredményes lefolytatásának biztosítása, a hitelezők érdekének fokozottabb védelme indokoltá teszi, hogy büntetendő legyen, ha e két bűncselekmény valamelyikére utaló hitelt érdemlő adatok birtokába jutó felszámoló a feljelentési kötelezettségét szándékosan elmulasztja. Ezért a törvény kiegészíti az új Btk.-t egy új §-sal, amely büntetni rendeli azt a felszámolót, aki a felszámolási eljárás során hitelt érdemlő tudomást szerez valamelyik, megjelölt bűncselekmény elkövetéséről, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, nem tesz jelentést.”

A bűncselekmény ún. járulékos/bűnkapcsolati jellegű bűncselekmény, megvalósulásához tehát feltétlenül szükség van egy tettesi alapcselekményre, amely vagy számvitel rendjének megsértése vagy csődbűncselekmény lehet. A Complex-féle Kommentár hívja fel a figyelmet a törvény azon pontatlanságára, hogy annak szövegébe „felszámoló” helyett „felszámolóbiztost” kellene a jogalkotónak állítania, mert a felszámoló csak szervezet, azaz jogi személy lehet, amely erre figyelemmel a bűncselekmény tettese természetesen nem lehet.⁴⁶⁶ Véleményünk szerint a bírói gyakorlat is hasonló állásponton lehet, amit azzal tudunk alátámasztani, hogy a bíróság honlapján, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében kereshető anonim ítéletek között egyetlen egyet sem találtunk, amelyet e bűncselekmény miatt hoztak volna.

⁴⁶⁶ Complex DVD Kommentár a Btk. 404/A. §-ához

6. A tartozás fedezetének elvonása

405. § (1) Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetéül szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyonra követi el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el.

(4) Tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádemelés előtt kiegyenlíti.

6.1. A szabályozásváltozás értékelése, a bűncselekmény jogi tárgya

Ezen bűncselekmény előzményeit részletesen bemutatja Molnár Gábor monográfiája.⁴⁶⁷ Ezért részünkről csak az azóta történt fejleményekkel kapcsolatos megállapításokat kívánunk tenni. Mint arra a büntethetőségi akadályokról szóló részben már utalás történt, a régi Btk.-ban még két deliktumot, a hitelsértést és a jelenlegivel azonos nevű tartozás fedezetének elvonása tényállását meríthette ki.

A régi Btk. 330. §-a szerint hitelsértést az követett el, „Aki a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonja, vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon megghiúsítja”. Ezzel vétséget követett el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

Ehhez képest a régi Btk. 297. §-a a következőképpen rendelkezett:

„(1) Aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyont elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlítik.”

A jelenleg az (1) bekezdésben szabályozott bűncselekmény a hitelsértés korábbi szabályozásával mutat rokonságot, a (2) bekezdés pedig a korábbi tartozás fedezetének elvonásával hozható összefüggésbe. Ki kell ugyanakkor emelni, hogy a korábbi hitelsértés tényállásához képest jelentős pontosítást és dekriminalizációt is elvégzett a jogalkotó.

⁴⁶⁷ Molnár Gábor (2009): i. m. 91. o.

A korábbi tényállás ugyanis nem követelt meg *írásbeliséget* a bűncselekmény megvalósíthatóságához, az tehát akár szóbeli szerződés kapcsán is tényállásszerűen elkövethető volt. Ez a helyzet azonban tetemes bizonyítási nehézségeket okozott, hiszen írott szerződés hiányában sokszor lényegében meghiúsulhatott a büntetőeljárásban annak bizonyíthatósága, hogy a felek kötötte-e, és ha igen, milyen tartalmú szerződést kötöttek, amely alapján az elkövető a fedezetet – részben vagy egészben – elvonhatta. A hatóságok számára tehát jelentős könnyebbséget jelent, hogy ma már kizárólag írásbeli szerződés megléte esetén tényállásszerű a tartozás fedezete elvonásának (1) bekezdés szerinti alakzata.

Nem feltétlenül volt a jogbiztonság alapelvével összeegyeztethető a hitelsértés tényállásának második fordulata sem, amelyet az követett el, aki a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon meghiúsította. A „más módon” kitétel tulajdonképpen nyitottá tette a tényállást, tehát bármely, a kielégítés meghiúsítását előidéző magatartással el lehetett követni e deliktumot. Ez a megoldás azonban kétséget kelthetett a jogkereső állampolgárban arra nézve, hogy cselekménye beleütközik-e a büntetőtörvénybe, vagy sem. Továbbá dogmatikailag nézve sem volt kifogástalan a korábbi szabályozás, hiszen a bűncselekménynek nem egyetlen, hanem tulajdonképpen két önálló fordulata is szabályozta, és amíg az első, a fedezetül szolgáló vagyon elvonásával elkövethető fordulat immateriális bűncselekmény volt, addig az előbb idézett, a hitelezői kielégítés „más módon” történő meghiúsítása eredményként volt értékelhető, tehát materiális bűncselekmény valósulhatott meg. Ezek alapján helyesnek tekinthető az a jogalkotói módosítás, amely a két fordulatot összevonva, egységesen eredmény-bűncselekményt teremtett, illetve a túlzottan határozatlannak minősíthető „más módon” való elkövetés esetkörét dekriminalizálta. Az említett bizonyítási okokból ugyanígy egyetértünk az írásbeli szerződés megkövetelésével a tényállásszerűség kapcsán.

A jelenlegi (2) bekezdés az akár magánszemélyek egymás közötti viszonyaiban is elkövethető (1) bekezdést gazdasági dimenzióba helyezi, az tehát kizárólag gazdasági tevékenység körében leköttötött vagyon kapcsán elkövethető. Ez a megoldás ugyanúgy helyeselhető, mint a minősítő körülmény létesítése, utóbbi körben esetben a jobb differenciálhatóság érdekében, talán már a nagyobb vagy a jelentős értéktől felfelé lehetett volna minősített esetet kodifikálni, a különösen vagy nagy ezt meghaladó érték pedig a még súlyosabban, akár 2-8 évig terjedő szabadságvesztéssel is fenyegethető minősített esetet meríthetné ki.

A büntethetőségi akadályok körében kifejtett indokok alapján *nem értünk azonban egyet azzal a módosítással*, amely a (4) bekezdésben írt büntethetőséget megszüntető ok hatályosulását ahhoz a feltételhez köti, hogy a tartozás nem általában, hanem az elkövető által kerüljön kielégítésre. Ez egyrészt indokolatlanul megszorítja a büntethetőség megszüntethetőségét,

amihez pedig nyomós társadalmi és egyéni érdekeket fűződhetnek. Másrészt valójában könnyen ki is játszható, hiszen ha az elkövető a mástól kapott pénzből, de formailag saját maga téríti meg a tartozást, büntetlenséget fog élvezni, holott nem ez lett volna a jelenlegi szabályozásból kiolvasható törvényhozói akarat.

A bűncselekmény jogi tárgya, a szabályozási változásokra tekintettel ma már nem homogén. Igaz ugyan, hogy a hitelezők védelmét lehet általánosságban továbbra is ekként megjelölni, a (2) bekezdés közvetve ugyanakkor a piacgazdaság biztonságát is védi, az (1) bekezdés szerinti változatnál azonban ilyen másodlagos jogtárgy nem mutatható ki.

6.2. A tényállás egyes értelmezési kérdései a gyakorlat példáin keresztül és elhatárolások

A bűncselekmény elkövetési tárgya az írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetéül szolgáló vagyon. Az írásbeli szerződés kapcsán kiemelnénk, hogy csak a tulajdonjog átszállásával járó polgári jogi szerződések jöhetnek itt szóba. Ilyen lehet az adásvétel, ha a teljes vételár megfizetéséig elidegenítési és terhelési tilalmat jegyeznek be a szerződés tárgyára, továbbá a kölcsönszerződés, vagy a tulajdonjog átszállásával együtt járó lízing. Ellenkező esetben a dolog idegenségére figyelemmel sikkasztás megállapításának lehet helye. A joggyakorlatot elemezve, a BH 2014. 101. számú döntés értelmében „nem követi el a tartozás fedezetének elvonása büntettét a gazdasági társaság ügyvezetője azzal, ha más gazdálkodó szervezetekkel szemben felhalmozódott társasági tartozás fedezetéül a társaság által elvetett terményre korábban keretbiztosítási jelzálogszerződést köt, majd a betakarított terményt közraktárba helyezi. Abban az esetben azonban, ha a hitelezői követelések teljes kielégítése nélkül a közraktárba tett terményre újabb hitelt vesz fel, vagy e termények egy részét a gazdasági tevékenysége körében - annak megsemmisülését eredményezve - felhasználja, a tartozás fedezetének elvonása büntettét elköveti”. Az idézett döntésből kitűnően a Kúria álláspontja szerint a bűncselekmény megállapításának csak a gazdasági kockázatvállalás keretén túlmutató esetekben lehet helye, hiszen a bűncselekmény jogi tárgyának sérelme csak ilyenkor lehet megállapítható.

Nem ritka a gyakorlatban, hogy látszólag visszterhes, ám valójában ingyenes, ebből is kimutathatóan színlelt szerződésekkel kívánnak egyes adósok tartozásuktól szabadulni. E vonatkozásban a bírói gyakorlat szerint „A tartozás fedezetének elvonását jelenti, ezért a hitelezővel szemben hatálytalan az a - valós tartalmát tekintve ingyenes - szerződés, amelyet a házastársak gyermekükkel a hitelező érvényes követelésének megghiúsítása céljából kötnek

meg”.⁴⁶⁸ A polgári jogilag semmis vagy megtámadható szerződésből eredő hatálytalanság tehát bűncselekmény megállapítását vonhatja maga után.

A BH 2009. 73. szerint, „Tartozás fedezetének elvonása büntettét valósítja meg a Betéti Társaság beltagja, aki a Bt. gazdasági tevékenységéből származó tartozás fedezetéül érvényes szerződéssel lekötött saját tulajdonú személygépkocsit más gépjárműre cseréli, majd azt korábbi tartozása fejében harmadik személynek adja át.

Elvonás minden olyan magatartás, amely a tényállásban írt eredmény előidézésére alkalmas.

A vagyon eladása, megterhelése kétségtelenül ide sorolandó, de elvonásnak minősülhet a vagyon bármely, a felek megállapodásától eltérő hasznosítása, a titkolt, a színlelt vagyonátruházás, illetve a vagyon több hitelező részére történő lekötése egyaránt. Minden olyan szerződésellenes magatartás elvonásnak tekinthető, amelynek eredményeként a tartozás kiegyenlítése részben vagy egészben megghiúsul.

A fedezetül lekötött vagyon tartozhat a gazdálkodás körébe, és lehet a gazdálkodás körén kívül eső vagyon is. Ennek megfelelően a tartozás kötelezettje és a fedezettel rendelkezni jogosult személy egymástól elválhat, amint a jelen ügyben is. A terhelt a saját vagyonát kötötte le a gazdasági társaság tartozásának a fedezetéül, ezzel biztosítva a társaság tartozásának a kielégítését.

Végül helyesen állapították meg az eljáró bíróságok azt is, hogy a tartozás kiegyenlítésének részleges megghiúsításával a vizsgált bűncselekmény tényállásszerű eredménye bekövetkezett, s ezáltal a bűncselekmény valamennyi tényállási eleme maradéktalanul megvalósult.

” A bírósági okfejtés értelmében tehát a tartozás fedezetének – egészbeni vagy részbeni – elvonását a lehető legtágabban kell értelmezni, és az eredmény oldaláról megközelíteni a tényállásszerűség létrejöttét.

A BH 2000. 140. kimondja mindenekelőtt, hogy, „A tartozás fedezetének elvonása büntette csak a fedezetként szerződéssel lekötött vagyon elvonása által valósulhat meg.

A tartozás fedezete elvonásának bűncselekményét az valósítja meg, aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyont elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben megghiúsítja, vagyis kizárólag a fedezetként szerződéssel lekötött vagyon tekinthető az elkövetés tárgyának.

Az adott esetben nem kétséges, hogy a terhelt a betéti társaság tartozásainak ismeretében és mint a bt. beltagjai a mögöttes felelősségük kijátszása érdekében idegenítették el a vagyontárgyaikat, ez a magatartásuk azonban a fentiek szerint bűncselekményt nem valósít

⁴⁶⁸ BH 2012. 9.

meg, hanem olyan rosszhiszemű magatartásnak tekintendő, amelynek szankcióját nem a büntetőjog szabályozza.

Az 1959. évi IV. törvénynek (a továbbiakban: Ptk.) a fedezetelvonó szerződésekről szóló szabályai szerint ugyanis [Ptk. 203. § (1) bekezdés] az a szerződés, amellyel a harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. Amennyiben pedig valaki hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget, illetőleg az ingyenességet vélelmezni kell [Ptk. 203. § (2) bekezdés].

Ekként tehát a gazdasági életben is elvárható jóhiszemű joggyakorlás feltételeinek megfelelően helyesen tekintette elvárhatónak a megyei bíróság azt, hogy a betéti társaságok - teljes vagyonukkal a társaság tartozásaiért mögöttes felelősséggel tartozó - beltagjai a vagyonukat a felelősség köréből ne vonják ki, vagyis esetleges elidegenítés esetén más fedezetet létesítsenek.

Az ezzel ellentétes magatartás azonban a büntetőjogi felelősséget nem alapozhatja meg.

Vizsgálta a Legfelsőbb Bíróság az is, hogy a vád tárgyává tett tényekre, illetve az eljárt bíróságok által rögzített tényállásra figyelemmel a terheltek cselekménye más bűncselekményt nem valósított-e meg. Ebben a vonatkozásban egyetértett a városi bíróság álláspontjával, amely szerint a sikkasztás bűncselekménye (Btk. 317. §) ugyancsak nem állapítható meg a terheltekkel szemben”.

Egy régebbi döntés szerint „Áru hitelbe vásárlása esetén a tartozás fedezetének elvonásával elkövetett bűntett - csalás helyett - csak akkor állapítható meg, ha az elkövetőt az áru megszerzésekor nem vezette csalási célzat, hanem tényleges gazdasági (kereskedelmi) tevékenység folytatása során később vonta el csalárdul a tartozás fedezetére szolgáló vagyont. Az 1987. évi III. törvénnyel 1988. január 1-jétől a Btk.-ba beiktatott 330/A § szerint a védő által említett bűncselekményt az valósítja meg, aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyont csalárdul elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését megghiúsítja. E törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint a gazdasági viszonyok változása és az egyéb jogi eszközök elégtelensége szükségessé teszi az olyan magatartás bűncselekménnyé nyilvánítását, amely a tartozás fedezetéül szolgáló vagyont elvonásával megghiúsítja annak kiegyenlítését. Ennek a bűncselekménynek az elkövetője az a személy, aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyont csalárdul elvonja. A tartozás fedezete elvonásának büntetőjogi fenyegetettsége akkor indokolt, ha a fedezet elvonása jogsértő eredménnyel járt, vagyis a tartozás kiegyenlítését megghiúsította.

A csalás és a tartozás fedezetének elvonása bűncselekményére vonatkozó törvényi tényállásokat összevetve nem kétséges, hogy a tartozás fedezetének elvonásával elkövetett bűncselekmény megállapítására áruk hitelben vásárlása esetén csak akkor kerülhet sor, ha az elkövetőt az áruk megszerzése során nem vezette csalási célzat, vagyis a csalás bűncselekményének törvényi tényállási elemeit ekkor még nem valósította meg, hanem tényleges jogszerű gazdasági tevékenységének folytatása során később vonta el csalárdul a tartozás fedezetéül szolgáló vagyont. A vádlott az egyes eladókat tévedésbe ejtve szerezte meg hitelben az árukat. Olyan látszatot keltett, hogy tényleges adásvételi szerződést kíván kötni. Ezek során nem tárta fel, hogy csupán kiskereskedői engedéllyel rendelkezik, de a kiskereskedelmi tevékenység folytatásához szükséges feltételei teljességgel hiányoznak. Értelemszerűen nem közölte azt sem, hogy tényleges szerződéskötési szándéka valójában nem áll fenn, mivel az áruk értékének kifizetése nincs szándékában. Azt sem tárta fel, hogy a korábban lejárt tartozások miatt teljesen fizetésképtelen. Egyik esetben 1 millió forintot meghaladó vételár kiegyenlítésére 24 órás határidőt vállalt, másik esetben pedig a vásárláskor fedezetlen csekket használt fel.

Ekként jogtalan haszonszerzés végett a sértetteket már az áruk megszerzése időpontjában tévedésbe ejtette, mivel a fenti körülmények ismeretében a sértettek árut nyilvánvalóan nem szolgáltatott volna ki a részére. Cselekményével pedig a hitelben megszerzett áruk értékének megfelelő kárt okozott.

Magatartása így - az okozott kártól és az üzletszerű elkövetéstől függően minősülő - 8 rb. csalás bűncselekményét valósította meg”. Az idézett döntés tehát a klasszikus csalás és a tartozás fedezetének elvonása elhatárolását végezte el. Ennek alapja hasonló, mint a csalás és a sikkasztás elhatárolásának: ha az elkövetőt már a szerződés megkötésekor is az a szándék vezérelte, hogy a szolgáltatásért cserébe ellenszolgáltatás nem fog nyújtani, úgy csalás lesz megállapítható. Ellenkező esetben, feltéve, hogy a dolog nem volt az elkövető számára idegen – mert akkor sikkasztás állapítható meg – a tartozás fedezetének elvonása lehet tényállásszerű. Ez egyébként többnyire bizonyítási kérdésként jelentkezik a büntetőeljárásban: ha a jogtalan haszonszerzési célzat nem kétséget kizáróan bizonyítható – általában terhelti tagadás mellett - a körülmények alapján, úgy a Btk. 409. §-a szerinti bűncselekményt kell megállapítani.

A tényállás változásait, illetve összevonását, és ennek az időbeli hatályhoz való viszonyát vizsgálja az EBD 2016. B.8. számú határozat. E szerint, „Az 1978. évi IV. törvényben meghatározott hitelsértés vétségét megvalósító magatartás esetén a 2012. évi C. törvény 2. §-a

alkalmazása körében vizsgálendő, hogy a magatartás nem értékelhető-e a 2012. évi C. törvényben szabályozott tartozás fedezete elvonásaként”.

Végül idézhetőek még a régi hitelsértési tényállás kapcsán hozott eseti döntések, amennyiben azok a hatályos törvényi rendelkezések alapján is felvethetik az (1) bekezdéses tartozás fedezete elvonásának gyanúját.

A BH 2011. 34. II. szerint „Elköveti a hitelsértés vétségét, aki a hitel fedezetéül szolgáló gépkocsit - valójában annak tulajdonát is - átruházva színlelt kölcsönszerződéssel adja más birtokába, így a gépkocsi feltalálási helye ismeretlenné válik, s - a hiteltörlesztés elmaradása folytán - a hitelező kielégítése megghiúsul.” Az idézett tényállás ma a Btk. 409. § (1) bekezdésében írt – tehát a gazdasági tevékenységen kívül elkövetett – tartozás fedezetének elvonását valósíthatja meg, feltéve, hogy írásbeli szerződést kötöttek a felek.

A BH 2008. 178.I. alapján „A hitel fedezetéül szolgáló gépjármű a vételi jog érvényesítésével nem kerül ki a hitelt igénybe vevő tulajdonából, ezért nem lehet a sikkasztás elkövetési tárgya. Ez a megállapítás ma is érvényesnek tekinthető, csak ma már nem hitelsértés, hanem tartozás fedezetének elvonása megállapítása merülhetne fel. A II. szerint továbbá „A hitelsértés vétségének mindkét fordulata csak aktív magatartással követhető el. Ezért nem valósul meg e bűncselekmény, ha a terhelt a hitelező írásbeli felszólítása ellenére a hitel fedezetéül szolgáló gépkocsi átadását elmulasztja.”

Az Indokolás részletezése szerint „A Btk. 330. §-a szerint a hitelsértés vétségét követi el az, aki a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonja, vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon megghiúsítja, ezért a Legfelsőbb Bíróság vizsgálta, hogy a terhelt cselekménye nem minősülhet-e a fedezet büntetőjog-ellenes elvonásának. Ennek eredményeként arra a meggyőződésre jutott, hogy a Btk. 330. §-ában meghatározott elkövetési magatartások hiányában a hitelsértés vétsége sem állapítható meg.

A következetes ítélkezési gyakorlat szerint a hitelsértés mindkét fordulata csak aktív magatartással valósulhat meg. Elvonás minden olyan magatartás, amely a tényállásban írt eredmény előidézésére alkalmas és nem tekinthető a kielégítés más módon történő megghiúsításának. Az irányadó tényállás szerint azonban a terhelt a fedezetül szolgáló gépkocsit nem adta el és nem terhelte meg, tehát nem vonta el a kielégítés alól.

A kielégítés más módon történő megghiúsítása a gyakorlatban a fedezet tárgyának eltitkolásával, elrejtésével valósulhat meg. A terhelt a gépjárművet nem rejtette el, nem titkolta el, és semmilyen más módon sem vonta el a kielégítés alól. Az a magatartása, hogy a

hitelező írásbeli felszólításának nem tett eleget és a fedezet átadására vonatkozó kötelezettségét elmulasztotta, büntetendő cselekményt nem valósított meg.

Összegezve megállapítható, hogy a terhelt sem a terhére rótt sikkasztás bűncselekményét, sem más bűncselekményt nem követett el, s legfeljebb polgári jogi szerződésszegés róható a terhére.” Mindez ma már a tartozás fedezetének elvonásáról mondható el, megint csak azzal a kiegészítéssel, hogy a jelenlegi tényállás megvalósulásához az írásbeli szerződés léte elengedhetetlen.

A BH 2008. 85. alapján a hitelsértés vétségének elkövetési tárgya a kölcsönre vásárolt gépkocsi, amelyre vételi jogot alapítottak és ennek biztosítására elidegenítési és terhelési tilalmat kötöttek ki [1978. évi IV. törvény 330. §, 1959. évi IV. törvény 375. §].

II. A hitelsértés vétségét nem valósítja meg az adósnak az a magatartása, hogy a jogosult felhívására a hitel fedezetét nem adja át.

A hitelsértés vétsége a következetes ítélkezési gyakorlat szerint csak a fedezetként külön szerződéssel lekötött vagyon elvonása által valósulhat meg.

A fedezet biztosítására szolgáló szerződéseknek két jól körülhatárolható csoportja különböztethető meg: 1. a Ptk. XXIII. Fejezetében szabályozott dologi biztosítékok (úm. a zálogjog és az óvadék) nyújtására vonatkozó megállapodások; 2. a fedezet biztosítására szolgáló más szerződések.

Szerződési jogunk alapelve a szerződési szabadság. A felek főszabályként szabadon döntenek abban, hogy kívánnak-e szerződést kötni, és ha igen, akkor kivel és milyen tartalommal.

A szerződéses szabadság polgári jogi alapelvének megfelelően mondja ki a Ptk. a 200. §-ának (1) bekezdésében, hogy: a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

E rendelkezés folytán a felek szabad akarata érvényesül a szerződés tartalmának a meghatározásában is. A tartalom-meghatározás szabadsága kiterjed a típuszabadságra, azaz a felek nem csak a törvényben külön nevesített szerződések valamelyikét választhatják, de több szerződéstípus elemeit vegyíthetik is (vegyes szerződések), illetve olyan megállapodást is köthetnek, amely sajátos elemei folytán egyik típusba sem sorolható (atipikus szerződés). A típusválasztás szabadsága a szerződésbe foglalt jogok és kötelezettségek szabad alakítását jelenti.

A Ptk. 205. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a szerződés a felek akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezésével jön létre. A szerződést a felek akaratnyilatkozatának egyezősége

hozza létre. A szerződés létrejöttéhez további aktusra (például a dolog átadására) nincs szükség.

A felek között létrejött opciós szerződés kifejezett és kizárólagos rendeltetése az volt, hogy a kölcsönszerződés teljesítésének biztosítékául szolgáljon. E biztosítéki szerződésben kötötték ki fedezetül a szerződő felek VW Golf 1.9 Tdi személygépkocsira az elidegenítési és terhelési tilalmat. A felek megállapodása alapján létesített elidegenítési és terhelési tilalom biztosította, hogy a kölcsönszerződés fedezete, a gépkocsi a szerződéses kötelezettségek nem teljesítése esetén a sértett Bank számára megfelelő kielégítési alapot szolgáltatson.

A fedezeti jelleg meghatározása körében - amint arra átiratában a Legfőbb Ügyészség is helyesen rámutatott - abból kell kiindulni, hogy mi volt a felek akarata a meghatározott vagyontárgyra vonatkozó konkrét szerződési rendelkezés megfogalmazásakor. Minden olyan kifejezett korlátozás, vagy lekötés, amelynek célja a hitel (kölcsön) visszafizetésének a biztosítása, fedezetnek minősül. A fedezetet biztosító jogcímekeket nem lehet leszűkíteni a Ptk.-ban nevesített szerződést biztosító mellék-kötelezettségekre. Mindig a felek szerződési akaratából kiindulva kell és lehet megállapítani, hogy az adott vagyontárgy a hitel (kölcsön) visszafizetésének a biztosítékául szolgál, s így a vizsgált bűncselekmény elkövetési tárgya-e vagy sem.

A Legfelsőbb Bíróság ezért azt állapította meg, hogy a felek között létrejött opciós szerződés, valamint abban a gépkocsira kikötött elidegenítési és terhelési tilalom folytán e fedezet biztosítására irányuló szerződés az egybehangzó akarat-kijelentésükkel és az írásba foglalt szerződési akaratuk aláírásával érvényesen létrejött, a gépkocsi a hitel biztosítékául szolgál.

Ugyanakkor a védő a felülvizsgálati indítványában helyesen hivatkozott arra, hogy a Btk. 330. §-ában meghatározott elkövetési magatartások hiányában a vizsgált bűncselekmény nem valósult meg.

Az irányadó tényállás szerint a terhelt a fedezetül szolgáló gépkocsit nem adta el, nem terhelte meg, tehát nem vonta el a kielégítés alól. A másodfokú bíróság jogerős ügydöntő határozata értelmében azonban a terhelt a kölcsönből vásárolt gépkocsit a hitelező elől eltitkolta, és ezáltal a fedezetből való kielégítés más módon történő megghiúsításával elkövette a bűncselekményt.

Ez az álláspont téves.

A hitelsértés vétségét csak az követi el, aki a hitel fedezetét egészben vagy részben elvonja vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon megghiúsítja.

A következőket ítélezési gyakorlat szerint a hitelsértés mindkét fordulata csak aktív magatartással valósulhat meg.

Elvonás minden olyan magatartás, amely a tényállásban írt eredmény előidézésére alkalmas és nem tekinthető a kielégítés más módon történő meghíúsításának.

A kielégítés más módon történő meghíúsítása a gyakorlatban a fedezet tárgyának eltitkolásával, elrejtésével valósulhat meg. A terhelt a gépjárművet nem rejtette el, nem titkolta el és semmilyen más módon nem vonta el a kielégítés alól.

Az a magatartása, hogy a hitelező írásbeli felszólításának nem tett eleget és a fedezet átadására vonatkozó kötelezettségét elmulasztotta, büntetendő cselekményt nem valósított meg. Amint arra a Legfőbb Ügyészség is helyesen utalt átiratában, a következő ítélezési gyakorlat szerint (lásd Legfelsőbb Bíróság Bfv. II. 544/2006/3. számú ítéletét) az adósnak az a magatartása, hogy a jogosult felhívására a hitel fedezetét nem adja át, aktív magatartás hiányában a hitelsértés vétségét nem valósítja meg.

Ily módon a terhelt a terhére rótt bűncselekményt nem követte el, polgári jogi szerződésszegéséért pedig büntetőjogilag nem felelhet.” Az itt részletezett döntés pedig a már tartozás fedezetének elvonásaként ismert bűncselekmény és a polgári jogi szerződésszegés (késedelmes vagy nem teljesítés) esetkörét határolja el. A bűncselekmény struktúrája, de már megnevezése („elvonás”) alátámasztja a bíróság érvrendszerének helyességét, az tehát mulasztással nem, csupán aktív cselekvőséggel valósítható meg. Ennek hiányában valóban csupán polgári jogi bíróságra tartozó szerződésszegésként lehet az esetet értékelni, a büntetőügyben pedig felmentő ítéletet kell hozni.

Végül ugyanerre a szempontra mutatott rá a EBH 2006. 1495. döntés:

„Az adósnak az a magatartása, hogy a jogosult felhívására sem adja át a hitel fedezetét, aktív magatartás hiányában nem valósítja meg a hitelsértés vétségét.

A Legfőbb Ügyészség felülvizsgálati indítványt terjesztett elő az első- és másodfokú jogerős határozat ellen. Ebben kifejtette, hogy a hitelsértés vétségét csak az követi el, aki a hitelfedezetét egészben vagy részben elvonja vagy a hitelezőnek a fedezetből való kielégítését más módon meghíúsítja. A fedezet elvonása csak aktív magatartással, a dolog eladásával, megterhelésével, eltitkolásával, elrejtésével valósítható meg, amennyiben azonban a hitelező írásbeli felszólításának az adós passzív magatartása miatt nem tesz eleget, a fedezet átadásának egyszerű elmulasztásával büntetendő cselekményt nem valósít meg. Ez okból a Legfőbb Ügyészség indítványt tett a terhelt felmentésére.

A Legfelsőbb Bíróság nyilvános ülésén részt vevő védő az ügyészi indítvánnyal egyetértett, maga is a terhelt felmentését kérte.

Az ügyészi felülvizsgálati indítvány alapos, az alapügyben eljáró bíróságok a terhelt bűnösségét anyagi jogsértéssel állapították meg [1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 405. § (1) bek. a) pont].

Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 330. §-ában meghatározott hitelsértés vétségét nem valósítja meg az, aki a hitelnyújtásról szóló polgári jogi szerződésben vállalt köteleességét megszegi ugyan, ám a hitel fedezetét nem vonja el szándékos, és a hitelező kielégítését ténylegesen megghiúsító magatartással. A terhelt az ítéleti tényállás szerint a hitelszerződésből származó kötelezettségeit sorozatosan nem teljesítette, a törlesztő részleteket nem fizette, a felmondó levelekre nem válaszolt, ám a hitel fedezetéül szolgáló gépkocsit nem titkolta el, nem idegenítette el, - vagyis semmilyen módon nem vonta el azt a hitelező elől. Ily módon a terhére rótt bűncselekményt - törvényi tényállási elem megvalósításának hiányában - nem valósította meg, polgári jogi szerződésszegéseiért büntetőjogilag nem felelhet.”

7. A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása (Btk. 409. §)

Btk. 409. § (1) A gazdálkodó szervezet vezető állású személye, aki közreműködik abban, hogy

- a) a gazdálkodó szervezet a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén ne legyen fellelhető,**
- b) közhitelű nyilvántartásba olyan személy kerüljön a gazdálkodó szervezet képviselőjére jogosult személyként bejegyzésre, akinek lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen, illetve ismeretlennek minősül, vagy**
- c) közhitelű nyilvántartásba a gazdálkodó szervezet tulajdonosaként olyan személy vagy gazdálkodó szervezet kerüljön bejegyzésre, akinek a lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen vagy ismeretlennek minősül, illetve amely a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén nem lelhető fel, vagy aki, illetve amely nem a tényleges tulajdonos, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.**

(2) Aki közhitelű nyilvántartásba bejegyzendő, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adat, jog vagy tény bejelentését, illetve ilyen adat, jog vagy tény változásának bejelentését elmulasztja, ha a bejelentési kötelezettségét jogszabály írja elő, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) E § alkalmazása szempontjából tényleges tulajdonosnak minősül az a személy vagy gazdálkodó szervezet, aki, illetve amely a gazdálkodó szervezetben közvetlenül vagy közvetve a szavazati jogok vagy a tulajdoni hányad legalább tíz százalékával vagy a Polgári Törvénykönyv szerinti meghatározó befolyással rendelkezik.

7.1. A bűncselekmény jogi tárgya, a tényállás lényegesebb ismérvei

A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása a régi Btk. 1994. évi módosításával – az 1994. évi IX. törvény 17. §-a révén – került be büntetőjogunkba, akkor még *gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása* név alatt. Ez az elnevezés azonban félreérthető és kétértelmű volt. Mint arra ekkoriban Tóth Mihály felhívta a figyelmet, ha „pusztán a bűncselekmény megnevezéséből indulunk ki, nem sokra megyünk, a cím szerkezete, a nyelvtani szabályokat figyelembe véve azt sugallja, hogy „gazdasági adatok” szolgáltatásának elmulasztását fenyegeti büntetéssel a törvény. Valójában egészen másról van szó, olyan adatok kötelező bejelentésének elmulasztásáról, amelyek a gazdasági tevékenység nyilvánosságát, nyomon

követhetőségét, a tevékenység ellenőrizhetőségét szolgálják.”⁴⁶⁹ A tényállás 1994-es „időzítése” ugyancsak Tóth szerint meglehetősen kései volt, hiszen a rendszerváltást követően ekkorra már az részben örökre eltűntek vagy átalakultak és így utolérhetetlenné váltak a korszakot jellemző „konjunktúravállalkozások”. Az ekkoriban megjelent „cégfantomizálás” jelensége miatt ugyanakkor előrelépésként tekinthetünk a bűncselekmény megjelenésére.⁴⁷⁰

A tényállást 2007-ben ért meg jelentősebb módosítást, a törvényi indokolás szerint ezt a *piaci viszonyok megváltozása, a hitelezői követelések behajthatatlanságának ugrásszerű megnövekedése és a cégtemetők megjelenése tette szükségessé.*⁴⁷¹ Huszl Zsuzsanna szerint továbbá „A törvényi tényállás Btk-ba történő beiktatása óta több mint 20 év telt el, mely idő alatt a gazdasági életben, a gazdasági és piaci viszonyokban lényeges változások következtek be, s ezek között negatív tendenciák is jelentkeztek. Nőtt a körbetartozások mértéke, a követelések behajthatatlansága, a cégek fantomizálódása és bizonyos gazdasági manipulációk jogkövetkezmények nélkül maradtak.”⁴⁷²

A bűncselekményi jogi tárgy a Complex Jogtárban olvasható Kommentár szerint „a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó nyilvános és közhiteles nyilvántartások megbízhatóságába vetett bizalom.”⁴⁷³ Ezzel egyezően foglalt állást a bűncselekményt az elsők között részletesen elemző Balogh Ágnes, aki kiemelte, hogy „A törvényi tényállás vizsgálata alapján egyértelmű, hogy a bűncselekmény tárgya a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, közhiteles nyilvántartások hitelességéhez fűződő bizalom.”⁴⁷⁴ A bírói gyakorlat megfogalmazásában mindez úgy hangzik, hogy „A gazdasági adatszolgáltatás elmulasztásának tényállása a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, bárki által megtekinthető nyilvántartások adatainak a hitelességéhez fűződő társadalmi érdeket, és ezen keresztül az ilyen nyilvántartásokba vetett bizalmat védi.”⁴⁷⁵

A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása bűncselekményi elnevezése véleményünk szerint ma is kissé félreérthető, hiszen első ránézésre arra lehetne belőle következtetni, hogy *tisztán mulasztási bűncselekményről* van szó. Ez a megállapítás azonban csupán a (2) bekezdésben írt bűncselekményi változatra vonatkozik, amely valóban

⁴⁶⁹ Tóth Mihály 2000, i. m. 232. o.

⁴⁷⁰ Uo.

⁴⁷¹ Idézi Darai Péter: A cégtemetők adó- és büntetőjogi vonatkozásai. Miskolci Jogi Szemle 2011/1. sz. 158-159. o.

⁴⁷² Huszl Zsuzsanna: A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség törvényi tényállásának módosítása, büntetőjogi védelem a fantomizálódás ellen. Adóvilág 2007/13-14. sz. 50. o.

⁴⁷³ Complex DVD Jogtár, a Btk. Indokolása a 409. §-hoz

⁴⁷⁴ Balogh Ágnes: Adalékok a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása bűncselekmény értelmezéséhez. Gazdaság és Jog 1998/4. sz. 23. o.

⁴⁷⁵ Idézet a BH 2009.348. indokolásából.

befejezetten megvalósul abban a pillanatban, amikor az elkövető még a büntető törvényben írt következmények viselése nélkül eleget tehetne bejelentési kötelezettségének, ez azonban – szándéka által is átfogottan – elmarad. Ezzel szemben az (1) bekezdés (melyet „fantomizálódás” néven tart számon a szakirodalom⁴⁷⁶) elkövetési magatartása az, hogy az elkövető „közreműködik” abban, hogy a gazdálkodó szervezet a székhelyén ne legyen fellelhető, stb. A bűncselekmény ebből következően *nyitott törvényi tényállás*. A közreműködés ugyanis olyan tág törvényi megfogalmazásra utal, amely folytán a jogalkotó számára közömbössé válik, hogy az elkövető milyen cselekvőséggel – tevékenységgel vagy mulasztással – járul hozzá a bűncselekmény bekövetkezéséhez, a lényeges tehát annak az eredménynek a bekövetkezése, hogy a gazdálkodó szervezetet székhelyén, telephelyén, stb. ne lehessen megtalálni.⁴⁷⁷

Lényegében egyezően foglal állást a jogirodalom abban a kérdésben, hogy a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának bűncselekményi alakzatait *tettesként mely személy követheti el*. Balogh Ágnes szerint „A bűncselekményt tettesként az követheti el, akit jogszabály kötelez az adatszolgáltatásra.”⁴⁷⁸ Darai Péter megfogalmazásában „a fantomizálásnak az elkövetője csak korlátozott alanyi kör lehet: a gazdálkodó szervezet vezető állású személye.”⁴⁷⁹ Végül helyesen tesz különbséget a kérdésben a bűncselekmény két elkövetési fordulata között Molnár Gábor, aki szerint „A bűncselekmény I. alapesetének alanya tettesként csak a gazdálkodó szervezet vezető állású személye”, „II. alapesetének tettese pedig az lehet, aki a fenti adatok, jogok vagy tények bejelentésére köteles.”⁴⁸⁰

Szintén fontos probléma, hogy a gazdálkodó szervezet fogalmi körébe mely formációk sorolhatók. A Btk. 459. § (1) bekezdés 8. pontja értelmében *gazdálkodó szervezet: a polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezeten kívül az a szervezet is, amelynek gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a polgári perrendtartás szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni*. E kiterjesztő rendelkezés a Pp. 396. §-ára vonatkozik, amely szerint gazdálkodó szervezet a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi társulás, a szövetség, a lakásszövetség, az európai szövetség, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a közös vállalat, a végrehajtói iroda, a közjegyzői iroda, az ügyvédi

⁴⁷⁶ Huszl Zsuzsanna (2007): i. m. 51. o.

⁴⁷⁷ Uo.

⁴⁷⁸ Balogh Ágnes, 1998, i. m. 25. o.

⁴⁷⁹ Darai Péter (2011): i. m. 160. o.

⁴⁸⁰ Molnár Gábor 2009, i. m. 197. o.

iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztestület, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. E meghatározásból fakadóan például az *egyesület* automatikusan tehát nem, csak akkor tekinthető gazdálkodó szervezetnek (és így elvileg a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása szempontjából is a bűncselekmény elkövetési körébe eső grémiumnak), ha polgári jogi kapcsolataira vonatkozó kérdéskörrel van szó. Miután azonban az egyesületnek a társadalmi szervek nyilvántartásába történő bejegyzése nem ilyen polgári jogi kapcsolat (mint amilyen például egy visszterhes jogügylet, adásvételi szerződés, stb.), a bűncselekmény e vonatkozásban nem valósulhat meg. Ezt mondta ki a Legfelsőbb Bíróság is, amikor 2009-ből származó döntésében rögzítette, hogy *gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának vétségét nem valósítja meg, aki a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyzett adat változásának bejelentését mulasztja el.* Az indokolása szerint „Miután az egyesület nem gazdasági tevékenység végzésére alapított jogi személy, ezért a társadalmi szervezetek nyilvántartása sem tartalmaz az egyesületek gazdasági tevékenységére vonatkozó, illetve gazdasági tevékenységéhez kapcsolódó, a gazdasági forgalom biztonságát szolgáló adatokat (úm. az egyesület vagyona, a tőkeösszetétel, a tulajdonosi szerkezet, a gazdálkodás eredményessége stb.).” Mint folytatja, „Tény, hogy a társadalmi szervezetek nyilvántartásába bejegyzett adatok változását - a változástól számított hatvan napon belül - a bíróságnak be kell jelenteni [Etv. 15. § (7) bekezdés]. A már kifejtettekre figyelemmel azonban e bejelentési kötelezettség elmulasztása a Btk. 299. §-ában meghatározott bűncselekmény tényállásába nem illeszthető és más bűncselekmény megállapítására sem alkalmas.”⁴⁸¹

A bűncselekmény egyik megvalósulási változata a Btk. 409. § (1) bekezdés c) pontja értelmében, ha a gazdálkodó szervezet vezető állású személye abban működik közre, hogy közhitelű nyilvántartásba a gazdálkodó szervezet tulajdonosaként *olyan személy vagy gazdálkodó szervezet kerüljön bejegyzésre, akinek nem a tényleges tulajdonos.* A tényleges tulajdonos fogalmát a § alkalmazásában a (3) bekezdés definiálja, amely szerint tényleges tulajdonosnak az a személy vagy gazdálkodó szervezet minősül, aki, illetve amely a gazdálkodó szervezetben közvetlenül vagy közvetve a szavazati jogok vagy a tulajdoni hányad legalább 10 %-ával (vagy a Polgári Törvénykönyv szerinti meghatározó befolyással)

⁴⁸¹ BH 2009.348., 1947/2009. BEH

rendelkezik. Érdekes anomália hívja fel a figyelmet e vonatkozásban Pintér Attila. Amikor tanulmányában a Ctv. nyilvántartási szabályait a Btk. 409. § (3) bekezdésében írt rendelkezéssel veti össze, azon véleményének ad hangot, hogy „magánjogi szabályaink nem tiltják, hogy a gazdálkodó szervezetben való részesedésszerzésre egyébként jogosult személy olyan részesedést szerezzen, amellyel a gazdálkodó szervezetben közvetlenül vagy közvetve a szavazati jogok vagy a tulajdoni hányad legalább tíz százalékaival vagy a Polgári Törvénykönyv szerinti meghatározó befolyással sem rendelkeznek. Megállapítható az is, hogy a magánjogi nyilvántartási szabályok kötelező jelleggel írják elő bizonyos cégek esetében az ilyen részesedéssel, vagy szavazati joggal rendelkező tagok (tulajdonosok) nyilvántartásban történő feltüntetését. Végezetül rögzíthető, hogy amennyiben e nyilvántartási (bejelentési) kötelezettségnek a vezető állású személy eleget tesz, úgy a Btk. 409. §-a szerinti bűncselekményt követi el.”⁴⁸² Az idézett álláspontot magunk is osztani tudjuk, a két törvény kollíziója tehát valóban fennáll ebben a vonatkozásban. A Ctv. ugyanis előírja a bejelentési kötelezettséget, majd a Btk. 409. § (3) bekezdése ezt követően büntetőjogi felelősséget állapít meg arra az esetre, ha valaki a Ctv. szerint jogszerűen jár el és bejelentését megteszi. Az ellentmondás nyilvánvaló, hiszen az állam nem írhat elő állampolgárai részére olyan kötelezettséget, amelyet más jogterületen egyidejűleg büntetéssel fenyeget. Pintér végső összegzése szerint „a Ctv. kötelező rendelkezése, és a Btk. tényállása közötti kollízió jogalkalmazói jogértelmezéssel nem oldható fel, ugyanakkor a forgalom biztonsága és a hitelezők védelme érdekében a Ctv. szabályait szükséges és indokolt fenntartani, ezért a jogalkotónak a Btk. értelmező rendelkezését kell mielőbb a magánjogi norma tartalmához hozzáigazítani.”⁴⁸³ A szerző azon nézetével, hogy a Btk. értelmező rendelkezését szerencsés lenne szinkronba hozni a Ctv.-vel, egyetértünk. Azzal azonban már nem, hogy jelen helyzetben a kollíziót ne lehetne bírói vagy ügyészi jogértelmezéssel megfelelően feloldani. A büntetőjog *ultima ratio* jellegéből ugyanis az következik, hogy a büntetőjogi fenyegetettség nem foghat helyt más jogág által megengedett – sőt jelen esetben egyenesen kötelező jelleggel előírt – cselekmény megvalósítása során. Emellett az is bizonyosnak tekinthető, hogy az ilyen kötelezettség teljesítésekor a Btk. 409. § (1) bekezdés c) pontjába formálisan beleütköző magatartás a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség jogi tárgyát nem sérti, erre tekintettel, a Btk. 4. § (2) bekezdése folytán, társadalomra veszélyesség hiányában a bűncselekmény

⁴⁸² Pintér Attila: A Ctv. nyilvántartási szabályainak és a Btk. gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásának kollíziója. Cég hírnök 2014/6. sz. 7. o.

⁴⁸³ Uo.

egyáltalán nem valósulhat meg. Ennek joggyakorlati következménye pedig a feljelentés elutasítása, a nyomozás megszüntetése vagy bírósági szakban a felmentő ítélet.

Kiemelnék, a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is felmerült kérdés a bűncselekmény bűnösségének megítélése. Miután gondatlan alakzatot a bűncselekmény egyetlen tényállási változata sem szabályoz, a Btk. 4. § (1) bekezdéséből egyértelműen következik, hogy *a cég fantomizálásában való gondatlan közreműködés, illetve a (2) bekezdés szerinti bejelentési kötelezettség gondatlanságból történő elmulasztása nem képezhet bűncselekményt.* Ezzel egyezően mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása vétségét nem valósítja meg, aki a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tény változásának bejelentését gondatlanságból mulasztja el.⁴⁸⁴ A bíróság okfejtése értelmében „Helyesen hivatkozott a védő arra, hogy az I. r. terhelt részéről szándékos mulasztás a változás bejelentésének az elmulasztásában nem állapítható meg. A tényállás szerint az I. r. terhelt (csak) 2004. májusában észlelte, hogy a könyvvizsgáló 2003. május 31-i visszahívása és az új könyvvizsgáló megbízatása nem került átvezetésre a cégnyilvántartásban. Éppen e rendezetlen helyzetnek a megoldását kérve fordult a II. r. terhelthez, mint a kht. ügyvédjéhez. Miután a jogerős ítélet szerint az I. r. terheltben korábban nem tudatosult, hogy a Gt.-ben előírt bejelentési kötelezettség terheli, e tekintetben csupán a hanyag gondatlansága állapítható meg.”⁴⁸⁵

Jóllehet a gondatlan elkövetés kizártságát feleslegesnek tűnhet hangsúlyozni, kiemelnék, hogy talákoztunk olyan interneten publikált szakmai állásponttal, amely hosszabban foglalkozik a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának gondatlan (!) alakzatával. Mint a szerző írja: „A tényállás vétségként szankcionált alakzatát bárki elkövetheti, aki számára jogszabály valamely közhiteles nyilvántartásba bejegyzendő, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adat, jog vagy tény bejelentését írja elő, melyet a nevezett elmulaszt. E cselekmény elkövetője a nélkül is büntetendő, hogy őt a gazdálkodó szervezet fellelhetőségének ellehetetlenítése motiválna. A gondatlan elkövetést akkor állapítják meg, ha az adatváltozás alapjául szolgáló esemény, jogügylet megtörtént, de a vezető tisztségviselő nem tette meg a nyilvántartásba vételhez szükséges lépéseket. Tipikusan megállapítható a tényállás megvalósítása, ha van tárgyi bizonyíték az adatok megváltozására. Ilyen például, ha az adat-változás bejegyzéshez szükséges dokumentumok elkészültek, azonban a vezető tisztségviselő egyszerű mulasztásánál fogva azok nem kerülnek az illetékes hatósághoz benyújtásra (BH2006. 106.). Mint látható, érdemes komolyan venni a különféle

⁴⁸⁴ BH 2012.4. II.

⁴⁸⁵ Idézet BH 2012.4. indokolásából.

közhiteles nyilvántartásokba bejegyzendő adatváltozások bejelentését, mert ezek elmulasztása akkor is járhat büntetőjogi következményekkel, ha a mulasztót semmiféle hátsó szándék nem vezérli.”⁴⁸⁶ Véleményünk szerint egyértelmű, hogy a szerző a gondatlan bűncselekmény kategóriáját a tisztán mulasztásos bűncselekménnyel cserélte fel, továbbá nem vette figyelembe, hogy a Btk. 4. § (1) bekezdése alapján a gondatlan elkövetés csakis akkor lehet bűncselekmény, ha azt a törvény a Btk. Különös Részében külön, az adott bűncselekményhez kapcsolódóan elrendeli.

7.2. A közhiteles nyilvántartások köre

Molnár Gábor szerint „A közhitelű nyilvántartások a gazdasági élet infrastruktúrájának alapvető elemeit alkotják. Alapvető érdek fűződik ahhoz, hogy az ilyen adatbázisok a bennük megjelenített adatokat a valóságnak megfelelően tartalmazzák. Ehhez azonban elsősorban az szükséges, hogy mindazok, akiknek a bejelentési kötelezettségét a jogszabály előírja, e kötelezettségüket teljesítsék.”⁴⁸⁷ A közhiteles nyilvántartások körének kérdésében az Art. 124. § (3) bekezdésének rendelkezései nyújtanak áttekintő eligazítást. Eszerint közhiteles nyilvántartások:

- a személyiadat- és lakcímnyilvántartás,
- a cégnyilvántartás,
- az ingatlan-nyilvántartás,
- a közúti közlekedési nyilvántartás,
- az épületfelügyeleti nyilvántartás
- valamennyi más, jogszabály alapján közhiteles nyilvántartás⁴⁸⁸

Ezek közül legfontosabbnak a bűncselekmény létrejötte szempontjából az ingatlan-nyilvántartás, a gépjármű-nyilvántartás és a cégnyilvántartás adatai tekinthetőek. Azt azonban megjegyeznénk, hogy az elkövetés szempontjából csak akkor és annyiban bírhat bármely közhiteles nyilvántartás jelentőséggel, ha a gazdasági élethez, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó tényt vagy adatot tart nyilván.

⁴⁸⁶ Két év szabadságvesztés székhely-változás bejelentésének elmulasztásáért? Sőt, akár három, adott esetben... Letöltés : <https://5percado.hu/ket-ev-szabadsagvesztes-szekhely-valtozas-bejelentesenek-elmulasztasaert-sot-akar-harom-adott-esetben/> (utolsó letöltés 2017. augusztus 10.)

⁴⁸⁷ Molnár Gábor 2009, i. m. 177. o.

⁴⁸⁸ Részletes áttekintéshez vö. Molnár Gábor 2009, i. m. 179-197. o.

Az ingatlan-nyilvántartás részletszabályait jelenleg is hatályos formában az *ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény* rendezi. E törvény 5. § (1) bekezdése leszögezi, hogy az ingatlan-nyilvántartás közhiteles hatósági nyilvántartás, a (2) bekezdés alapján továbbá az ellenkező bizonyításig vélelmezni kell, hogy az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatok megfelelnek a valóságnak.

A gépjármű-nyilvántartás ugyancsak fundamentális jelentőségű a társadalom életében, szabályait a *közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény* írja le. A törvény 2016. évi január 1. napjától hatályos⁴⁸⁹ 8. § (3) bekezdése értelmében Az engedély-nyilvántartás - a természetes személyazonosító, a lakcím-azonosító adatok, valamint a „Gépjármű-vezetői képesítési igazolvány” adatai kivételével - közhiteles hatósági nyilvántartásnak minősül.

A gazdasági bűncselekmények szempontjából kardinális cégnyilvántartás szabályait a Ctv.) határozza meg.⁴⁹⁰ E törvény már preambulumban utal a cégnyilvántartás közhiteles jellegére, részletekbe menő tételes jogi szabályozását pedig az 5. cím (22-22/A. §-ok) jeleníti meg. A 22. § (1) bekezdése értelmében „A cégnyilvántartás hitelesen tanúsítja a benne feltüntetett adatok, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását, illetve azok változásait. Ellenkező bizonyításig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a cégnyilvántartásban szereplő, illetve a Céglépcsőben közzétett adatban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.” A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye tehát leggyakrabban e nyilvántartások kapcsán valósul meg. Figyelemmel arra, hogy ezek körében nem csekély számú közokirat (Pp. 323. §) is kiállításra kerül, a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának bűncselekmények nyilvánvalóan összeütközésbe kerül a közokirat-hamisítás Btk. 342. § (1) bekezdés c) pontjába ütköző, ún. *intellektuális* variánsával, a felmerülő halmazati problémát ezért szükséges feloldani. Kiemelnénk még a régi Ctv. (1997. évi CXLV. tv.) idején keletkezett azon bírósági döntést, amelynek értelmében „Cég székhelyének megváltozására vonatkozó bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztásának a vétsége akkor állapítható meg, ha a cég ügyvezetője a cég székhelyének a megváltozását a létesítő okirat módosításától, hitelesítésétől számított 30 napon belül nem jelenti be a cégbíróságnál.”⁴⁹¹

Végül idézzük Balogh Ágnesnek a közhitelesség és a nyilvánosság kérdése kapcsán elfoglalt, véleményünk szerint is elfogadható álláspontját. Eszerint a két kategória egymás

⁴⁸⁹ Módosította a 2015. évi CLXXXVI. törvény 67. § (2) bekezdése.

⁴⁹⁰ Ennek anyagi jogát ma már nem a Gt., hanem a Ptk. gazdasági társaságokról szóló III. könyve tartalmazza.

⁴⁹¹ BH 2006.106.

közötti viszonya nem egyszerűsíthető le olyannyira, mint azt a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztását kriminalizáló törvényhez fűzött miniszteri indokolás tette, közējük tehát nem tehető automatikus egyenlőségjel. „Álláspontunk szerint a közhitelesség nem azonos a nyilvánossággal. A törvény egyértelműen közhiteles nyilvántartásokról beszél. A nyilvántartás közhitelessége pedig azt jelenti, hogy az a jogszabály erejénél fogva azt a látszatot kelti, hogy a benne foglalt adatok, jogok és tények a valóságnak megfelelnek. Természetesen minden közhiteles nyilvántartásnak egyben nyilvánosnak is kell lennie, hogy ezáltal hitelességi hatását kifejtse. A közhitelesség feltételezi a nyilvánosságot, de nem azonos azzal.”⁴⁹²

7.3. Rendbeliség és elhatárolások

A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának rendbeliségét Molnár Gábor szerint az (1) bekezdés esetén a gazdálkodó szervezetek számára, a (2) bekezdés esetében pedig a bejelentési kötelezettségek és a bejelentéssel érintett nyilvántartások száma határozza meg.⁴⁹³ A Complex-féle Kommentár továbbá „a bejelentési kötelezettséget felélesztő események (és az elmulasztások) száma” körében, tehát „például a telephely többszöri költözése” esetén is halmazatot lát megállapíthatónak.⁴⁹⁴ Emellett kutatásaink és gyakorlati tapasztalataink alapján biztosnak látszik, hogy többnyire a bírói gyakorlat is a bűnhalmazat megállapítása mellett teszi le a garast. Így a Kúria – felülvizsgálati fórumként eljárva – a hatályában fenntartotta például a Szekszárdi Járásbíróság elsőfokú és a Szekszárdi Törvényszék másodfokú döntéseit abban az ügyben, ahol e bíróságok a gazdasági társaságok száma szerint 6 rendbeli gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának vétsége miatt mondta ki a vádlott bűnösségét.⁴⁹⁵ Nézetünk szerint azonban a *folytatólagosság* megállapíthatóságát is szükséges lehet jelen viszonyaink között is felvetnünk. Egyetértünk tehát Tóth Mihállyal: „csak akkor tartok megállapíthatónak többrendbeli cselekményt, ha az egymást követő (újabb) bejelentési kötelezettségek kapcsán a folytatólagosság feltételeiről – pl. hosszabb idő eltelte folytán – nem lehet szó.”⁴⁹⁶

A bűncselekmény, mint feljebb már történt rá utalás, halmazati problémát vethet fel az intellektuális közokirat-hamisítással. Pontosabban ez a gazdasági adatszolgáltatási

⁴⁹² Balogh Ágnes (1998): i. m. 23. o.

⁴⁹³ Molnár Gábor, 2009, i. m. 197. o.

⁴⁹⁴ Complex DVD Jogtár, indokolás a Btk. 409. §-hoz.

⁴⁹⁵ Szekszárdi Járásbíróság 36.B.452/2013/67., Szekszárdi Törvényszék 2.Bf.14/2015/13., Kúria Bfv.III.688/2016/5. számú ítéletek

⁴⁹⁶ Tóth Mihály (2000): i. m. 237.

kötelezettség elmulasztásának (1) bekezdéses alakzataira igaz, ezeknél ugyanis – ugyanúgy, mint az intellektuális közokirat-hamisításnál – a bűncselekmény elkövetési magatartása a közreműködés. A (2) bekezdés, mint tisztán mulasztásos bűncselekmény semmilyen tevékenységgel, így a közreműködés egyetlen aktív formájával sem követhető el, ezért elhatárolási probléma itt nem adódik. Egyetértünk ebben a körben azzal a kommentári megállapítással, hogy a halmazat azért kizárt, mert „szükségszerű a kapcsolat a két cselekmény között.”⁴⁹⁷

A legutóbbi idők jogirodalmá alapján az is egyértelmű, hogy a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása és más gazdasági bűncselekmények halmazati értékelést kívánnak meg. Így például a Complex-Kommentár szerint „A csődbűncselekménnyel, a költségvetési csalással halmazatban állhat.”⁴⁹⁸ Még absztraktabb állásfoglalással él Molnár Gábor: „Általánosságban is megállapítható, hogy a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása valamennyi gazdasági bűncselekménnyel valóságos halmazatban állhat.”⁴⁹⁹ Ennek látszólag ellentmond Tóth Mihály azon – lényegesen korábbi, 2000-ből származó – felfogása, amely szerint a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása a „számviteli fegyelem megsértésével” és az „adminisztratív csődbüntetéssel” lehetőleg ne álljon valóságos halmazatban.⁵⁰⁰ A hatályos Btk. rendelkezéseinek, valamint a számviteli és a csődtörvénynek az alapulvételével azonban a dilemma feloldható. A régi Btk. 289. §-ában írt „egyéb kötelezettség” ugyanis egybevághatott a gazdasági adat-bejelentési kötelezettséggel, és ugyanígy a régi Btk. 290. § (5) bekezdésében is a felszámolási eljárás elrendelését követően elkövetett adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztását rendelte büntetni. Amennyiben tehát az említett törvényhelyek a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztásával átfedést mutattak, valóban kerülendő kellett, hogy legyen a valóságos halmazat megállapítása. A jelenlegi joghelyzetben azonban ilyen kollízió nem merül fel, így például a számvitel rendjének megsértésére utalva Molnár is említi, az „E bűncselekmény tényállását tartalommal megtöltő Csődtv. 31. §-a ugyanis egyetlen olyan kötelezettséget sem tartalmaz, amely szerint a gazdálkodó szervezet vezetőjét a fentebb vázolt közhitelű nyilvántartásokba való bejelentési kötelezettség terhelné.”⁵⁰¹

A halmazati értékelés ma már tehát valóban egyértelműnek és általánosan követendőnek minősíthető. Ez alól felvethető kivételt egyedül az elvárhatóság hiányára alapított felmentés esete képezhetne, tehát amikor az elkövető kizárólag annak érdekében teszi elérhetlenné a

⁴⁹⁷ Complex DVD Jogtár, indokolás a Btk. 409. §-hoz.

⁴⁹⁸ Complex DVD Jogtár, indokolás a Btk. 409. §-hoz.

⁴⁹⁹ Molnár Gábor, 2009, i. m. 199. o.

⁵⁰⁰ Tóth Mihály, 2000, i. m. 237-238. o.

⁵⁰¹ Molnár Gábor, 2009, i. m. 199. o.

gazdasági társaságot, hogy ennek révén a korábbi, a céggel összefüggésben elkövetett bűncselekmény nyomait leplezze.⁵⁰² A közhiteles nyilvántartásokban szereplő adatok valóságtartalmába vetett társadalmi bizalom azonban olyan önálló jogi tárgy, amely ilyenkor az eredeti bűncselekménytől jól elkülönülten, önállóan is sérül, nézetünk szerint ezért mindig valóságos anyagi halmazatot indokolt megállapítani.

7.4. Eljárási szabályok, ügyészségi feladatok

A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása miatti büntetőügyekben fontos tudatosítani, hogy a büntetőjogi fellépésre – mint általában is – csak *ultima ratio* jelleggel kellene, hogy sor kerüljön, még akkor is, ha ennek kapcsán az utóbbi évtizedek törvényhozásában és ítélkezési gyakorlatában nem egy ellenpélda is felmerült már. Elsőként tehát mindenképpen a büntetőjogon kívüli eszközök alkalmazása kell, hogy tekintetbe jöjjön, amikor a „fantomcég” rémképe jelenik meg a hatóság szemei előtt. A büntető feljelentést tehát mindenképpen meg kell előznie például a cég felhívásának, a hirdetményi kézbesítésnek.⁵⁰³ Amennyiben ez elmaradt, a bűncselekmény gyanúja hiányában a Be. 381. § (1) bekezdés b) pontja alapján a feljelentés elutasításának van helye.

Gyakorló ügyészi szempontból mindig kérdésként jelentkezik, hogy mi az ügy megindulásának a forrása, azaz hivatalból vagy feljelentés útján szerezz-e az ügyész tudomást az ügyről. Továbbá az sem közömbös, hogy a „rendes” ügymenet útján, tehát a nyomozó hatóságnál tett feljelentés kerül utóbb – például a beszámoló megküldése során – az ügyészhez, vagy a bűncselekményt észlelő hatósági szerv eleve az ügyészségnél terjeszt elő feljelentést. Ilyenkor – mint sok más gazdasági bűnügy esetében is – a leglényegesebb kezdeti állásfoglalást abban a kérdésben kell meghozni, hogy a rendőrség, vagy a NAV hatáskörébe tartozó gazdasági bűncselekmény gyanúja merült-e fel. E kérdést nemcsak a nyomozás elrendelésekor, hanem végzése során mindvégig figyelemmel szükséges kísélnie az ügyésznek is, és szükség esetén, az időszerűséget is szem előtt tartva kell mindkét szóba jöhető nyomozó hatóság figyelmét felhívni a további intézkedés szükségességére (pl. áttételre utasítás mellett a másik szerv átiratban történő egyidejű értesítése az áttételről).

Figyelemmel emellett arra, hogy a bűncselekmény közhiteles nyilvántartások vonatkozásában követhető el, természetesen leggyakoribbnak az ilyen szervektől származó feljelentés

⁵⁰² Vö. 2/2002. BJE, EBH 2010.2122. és a számvitel rendjének megsértésénél írtakkal.

⁵⁰³ Szabó Éva: A nem törvényesen működő cégek felderítése és visszaszorításuk érdekében tett ügyészi intézkedések Fejér megyében 1995. augusztus 1. – 1996. augusztus 30. napja között eltelt időben. Ügyészek Lapja 1997/4. sz. 27. o.

tekinthető, amelyet nem ritkán közvetlenül az ügyészségnek küldenek. Ez természetesen mind a törvényesség, mind az időszerűség követelményével összhangban van. Azt azonban, hogy az adott ügyben mely ügyészség rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel, a feljelentést tevő szerv – gyakran például kormányhivatal – is szükséges, hogy figyelembe vegye, a büntetőeljárások elhúzódnásának megakadályozása érdekében.

Mint valamennyi keretdiszpozíciós jellegű törvényi tényállás miatt folytatott nyomozás felügyeleténél és más ügyészi teendők ellátásánál, a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztásának vétsége kapcsán is nélkülözhetetlen a kerettényállást kitöltő más jogágbeli normák pontos ismerete és helyes értelmezése. Erre, amint arra történt már utalás, cégnyilvántartás esetén a Ctv. lehet a példa. Egy több bírósági fórumot is megjárt ügyben, az első fokon eljáró bíróság ítéletében például helyesen állapította meg, hogy a személyhez fűződő adatok bejelentéséhez sem a Gt. (ma: a Ptk. jogi személyekről szóló III. Könyve), sem a Ctv. szerint nem kell a taggyűlés hozzájárulása. A Gt. 18. §-a pontosan felsorolja, hogy a társasági szerződés mely elemeinek módosításához szükséges a társaság legfőbb szervének a határozata, és ezek között a képviselőre jogosult ügyvezető lakóhelyének változása nem szerepel. Ebből következően fel sem merülhet, hogy az a körülmény, hogy a társasági szerződésben nem került módosításra a képviselőre jogosult ügyvezető lakóhelye, akadálya lehetne annak, hogy az ügyvezető a lakcímének változását az előírt 30 napon belül a cégbíróságnak bejelentse. A lakcím megváltozása ugyanis az ügyvezető személyes adataiban történt változás, ehhez - ellentétben a gazdasági társaság székhelyének változásával - nem kell a társaság legfőbb szervének hozzájárulása. A társasági szerződésben ezt az adatot a cégbírósági bejelentést követően is lehet módosítani, e körben a módosítást megállapító taggyűlésnek ténylegesen annyi jogosítványa van, hogy a változást rögzíti a társasági szerződésben.⁵⁰⁴ Az említett esetben tehát – mert nincs szó a háttérnormában írt kötelezettség elmulasztásáról – a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásszerűen nem valósul meg.

A gondolatsor zárásaként, Balogh Ágnes idézzük, aki szerint „A büntetőjog ultima ratio jellegéből adódik másrészt az a további kérdés, hogy mikor kerüljön sor a büntetőeljárás megindítására, s amely esetekben elégséges a cégbíróság törvényességi felügyeleti jogkörében alkalmazott bírságolás.” Továbbá „Kívánatos lenne azonban a joggyakorlat vagy akár a jogalkotás olyan irányú alakulása, hogy a büntetőeljárás megindítására csak törvényességi eszközök sikertelen igénybe vételét követően, végső eszközként kerülhessen sor.”⁵⁰⁵ Ez az

⁵⁰⁴ Kúria Bfv.III.688/2016/5.

⁵⁰⁵ Balogh Ágnes (1998): i. m. 26. o.

álláspont, arra is tekintettel, hogy gyakorlatban szerzett tapasztalataink szerint a gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása miatt felelősségre vont személyek nagy része rossz anyagi körülmények között lévő, esetleg családi vagy más okból nemtörődöm vállalkozó, és nem igazi „bűnöző”, minden szempontból megalapozott és támogatható, ráadásul a javasolthoz hasonló büntethetőségi feltétellel a Btk. 210. § és 288. §-ában szabályozott törvényi tényállásokban is találkozhatunk.⁵⁰⁶

⁵⁰⁶ A kiskorúval való kapcsolattartás akadályozásának vétsége a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően válik tényállásszerűvé, míg a bírósági végrehajtás akadályozásának vétsége esetén is azt követően állapítható meg az elkövető büntetőjogi felelőssége, ha a szankcionált magatartást a vele szemben bíróság által jogerősen kiszabott rendbíróság után is folytatja.

IV. ZÁRÓ FEJEZET

1. Összegzés

Egyik új tanulmányában Gál István László teszi fel a kérdést: „van-e létjogosultsága a büntetőjognak a gazdaságban? El lehet képzelni egy jól működő gazdaságot büntetőjogi beavatkozás nélkül is, hiszen a közigazgatási jogi, az adójogi és egyéb büntetőjogon kívüli pénzbeli szankciók alkalmasak lehetnek a gazdaság védelmére, ha a következő két feltétel teljesül:

- konszolidált viszonyok közötti, magas erkölcsi nivójú üzleti kultúra és
- a kilátásba helyezett pénzbeli szankciók felső határának olyan meghatározása, hogy az többszöröse legyen az elkövető által elért vagy elérni kívánt illegális profitnak.

Ilyen körülmények között nem lenne szükség gazdasági büntetőjogra. Hazánkban azonban ma még egyik feltétel sem teljesül, és reálisan csak a második megváltoztatásával számolhatunk a közeli jövőben. A gazdasági büntetőjogra tehát szükség van, és szükség is lesz beláthatatlanul hosszú időtávban. Talán egyszer javul majd a felderítési hatékonyság, és talán abban is reménykedhetünk, hogy csökkenni fog a ténylegesen elkövetett gazdasági bűncselekmények száma is.”⁵⁰⁷

Véleményünk szerint a hagyományos gazdasági bűncselekmények vizsgálata napjainkban sem tekinthető meghaladott feladatnak, mert nem csupán a gazdasági bűnözés, hanem a gazdasági bűncselekmények szabályozása is dinamikusan változik, így a törvényes és időszerű büntetőjogi felelősségre vonáshoz naprakész ismeretekre van szükségünk.

Dolgozatunk eredményeit a következők szerint foglalnánk össze:

A dolgozat elején olvasható definíciók (a gazdasági bűncselekmények mellett például a gazdasági rend, a gazdasági bűnözés, stb.) meghatározása a fogalmi pontosság, illetve a büntetőjogászok számára felhasználható kitételek továbbfejlesztéséhez szolgálhat némi adalékkal.

A német büntetőjogban a tradicionális és a gazdasági bűncselekmények összehasonlítására kidolgozott szempontok alapul vételével kimutattuk, hogy kisebb-nagyobb éllel valamennyi esetkörnek a jelenléte a hazai büntetőjogban is jelen van, kimutatható, habár egyesek jobban, mások csak kisebb súllyal jellemzik büntetőjogunkat.

⁵⁰⁷ Gál István László: A büntetőjog szerepe a gazdaságban, avagy megelőzhető-e a brókerbotrányok büntetőjogi eszközökkel? Elérhető: <http://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-buntetojog-szerepe-a-gazdasagban-avagy-megelozhetok-e-a-brokerbotran yok-buntetojogi-eszkozokkal/> (letöltés: 2017. október 02.)

A jogi tárggyal generális és az egyes bűncselekményekhez kapcsolt speciális szinten is fogunk még foglalkozni, azt azonban itt is kiemelnénk, hogy *a magyar büntetőjog ugyancsak elsősorban a közösségi érdekekre, mögöttesen azonban az egyéni érdekekre is figyelemmel van a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában.*

A delictum proprium (különös bűncselekmény) jelleg szempontjából a vizsgálat vegyes képet mutat, mert ilyenre is, de közönséges bűncselekményre (delictum commune) is egyaránt található példa. A német gazdasági büntetőjogban megfigyelhető absztrakt veszélyeztető jelleg a magyar szabályozásra olyannyira nem ráilleszhető, hiszen a legfontosabb gazdasági bűncselekmények, mint például a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény kifejezetten materiális bűncselekményként kerültek szabályozásra, így befejezett megállapíthatóságukhoz eredmény (pl. vagyoni hátrány) bizonyítására is szükség van. A gondatlan alakzat büntetni rendeltsége ugyanígy viszonylag ritka, az előkészületi cselekmények büntetéssel fenyegetésének végletes előrehozatalára azonban ismét csak felhozható példa, mint az a pénzhamisítás kapcsán látható.

A kriminálstatisztikai adatok alapján az a fontos összefüggés emelhető ki, amely szerint – hazánkban ugyanúgy, mint külföldön – a gazdasági bűncselekmények által okozott anyagi kár jelentős mértékben meghaladja az e deliktumoknak az összбүнözésen belül képviselt számarányát.

A büntethetőségi akadályok kérdéskörében kiemeltük, hogy a gazdasági bűncselekmények körében számos speciális ilyen, a büntetőjogi felelősségre vonást gátló tényező kerülhet fel. Gondoljunk csak a csődbűncselekménynél a főszabály szerinti csőd- vagy felszámolási eljárás megindítására vonatkozó kötelezettségre, vagy számos tényállás kapcsán a társadalomra veszélyességben való tévedésre. Szintén több specifikusot mutattunk ki a bűncselekmények alannyá válás problémái kapcsán.

Külön, részletesen bemutatásra került az időbeli hatály problémája, ami a Btk. 2013. július 1. napján történt hatálybalépésére figyelemmel az egyik legnagyobb dilemmája volt a jogalkalmazásnak az utóbbi években (sőt, a Kúria és az ítélőtáblák előtt várhatóan még jó pár évig az is lesz), nem véletlenül született ebben a kérdéskörben számos közzétett bírósági határozat. Értekezésünkben kimutattuk, hogy az egyes bűncselekmények dekriminalizálásán, illetve a büntetési tételkeretek esetleges változásán kívül az általános rész szabályrendszerének változása is determináló jelentőségű lehet abban a kérdésben, hogy az említett időpontot megelőzően elkövetett gazdasági bűncselekmény kapcsán a régi vagy az új törvény legyen alkalmazandó.

Az eljárásjog keretében jelentkező kérdések kapcsán kiemeljük azon *de lege ferenda* javaslatot, amely szerint további bűncselekményeket is kizárólagosan a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozási jogkörébe lenne indokolt utalni. A NAV nyomozási hatáskörébe tartozó bűncselekmények körének változatlan fenntartása az új büntetőeljárási törvényben gyakorló ügyészként szerzett tapasztalataink, illetve a vonatkozó szakirodalom fényében is vitatható. Számos olyan, a Btk.-ban akár az említettekkel egy fejezetben lévő, de akár például vagyron elleni bűncselekményként számon tartott deliktum van, amelyek felderítése és bizonyítása ugyanolyan gazdasági profilú szemléletet igényelne, mint például egy költségvetési csalás vagy egy csődbűncselekmény esetében.

A tartozás fedezetének elvonása (Btk. 405. §) egyetlen §-ra található a csődbűncselekménytől, a gazdálkodás körében valósul meg, *kifogásolható tehát, hogy miért nem a NAV nyomozza*. Említhető továbbá például a *hűtlen kezelés* (Btk. 376. §), amely bár *klasszikusan vagyron elleni bűncselekmény, valójában sok hasonlóságot mutat a gazdasági bűncselekményekkel*.

Ez a felfogás ezen kívül a jogalkotótól sem lehet idegen, hiszen a Be.-ben bevezetett, ezen értekezésben már többször megemlített *gazdálkodással összefüggő kiemelt bűncselekmények körébe – mások mellett – a hűtlen kezelés legsúlyosabb eseteit is feltüntette* (Be. 10. § (1) bekezdés 3/d) pont).

Ezért *de lege ferenda a jelenlegi, esetkörökön túl szükséges lenne áttekinteni a vagyron elleni bűncselekményeket, és amely kiemelkedő gazdasági vonatkozással bír, annak nyomozását a NAV-hoz kellene delegálni*.

A részletesebben bemutatott különös részi tényállások köréből, a teljesség igénye nélkül az alábbi eredményeket látjuk indokoltnak kiemelni:

A pénzhamisítás klasszikus tényállásának bemutatása körében kimutattuk, hogy a bűncselekmény jogi tárgya az ún. álpénzek viszonylatában is sérülhet, ezért megfontolandó lenne esetükben a jelenleg irányadó joggyakorlat megoldása értelmében csaláskénti minősítés helyett pénzhamisítást megállapítani. Szintén figyelemre érdemes a pénzhamisítás előkészületének és a pénzhamisítás elősegítésének az elhatárolása.

A költségvetési csalás kapcsán elsősorban az érdemelhet figyelmet, hogy nézetünk szerint indokoltabb lenne a vádemelés helyett csupán a jogerős ügydöntő határozattal lezárni a bűncselekmény által körülölelt törvényi egységet, ha tehát tárgyalási szakban merül fel újabb részselekmény, az azzal kapcsolatos büntetőeljárást is egyesíteni lenne indokolt az alapügyhöz. Ugyancsak fel kell hívni a figyelmet a folytatólagosság megállapításának kizártságára, illetve az üzletszerűség kapcsán megfogalmazott *de lege ferenda* szempontokra.

A számvitel rendjének megsértése kapcsán a közelmúltban lezajlott dekriminalizáció, valamint az ún. elvárhatóságot kizáró ok értékelése érdemelhet figyelmet.

A csődbűncselekmény viszonylatában a jogi tárgyak, illetve az egyes bűncselekményi fordulatok egymáshoz való viszonya mellett azt emeljük ki, hogy a csődbűncselekményről szóló 6/2018. BJE kapcsán – amelyben a Kúria kizárta a hitelezők javára a pótmagánvádlókénti fellépés lehetőségét – a legfőbb ügyész legújabbán az Alkotmánybírósághoz fordult a jogegységi határozat megsemmisítése érdekében. Ezen értekezés kéziratának lezárásáig talán még nem fog döntést hozni az Alkotmánybíróság, az azonban mindenképpen feltételezhető, hogy az ügyészégi álláspont érvényre jutása a sértetti jogok magasabb fokú elismerését hozná magával a pótmagánvádlói fellépés megengedése révén.

A tartozás fedezetének elvonása kapcsán azt emeljük ki, hogy e gazdasági deliktum csak a tulajdonjog átszállásával járó, elidegenítési és terhelési tilalommal érintett vagyontárgyak viszonylatában valósulhat meg, ahol ugyanis a dolog idegen marad az elkövető számára, úgy a vagyon elleni bűncselekmények körébe eső sikkasztás, ha pedig már a szerződés megkötésekor, bizonyíthatóan nem állt szándékában a teljesítés, úgy csalás állapítható meg.

A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása viszonylatában talán az a legfontosabb kiemelendő szempont, hogy a gondatlan elkövetés semmiképpen sem vonhat maga után büntetőjogi felelősséget.

2. Számvetés

A disszertáció nyilvánvaló célja volt, hogy tudományos igényességgel mutassa be egy olyan, a hatályos törvényben több fejezetbe szorított bűncselekményi kör általános jellemzőit és dogmatikai hátterét, melytől joghallgatóként – különösen harmadévesen és az államvizsgák előtt – még maga a szerző is tartott. Szándékunk szerint igazoltuk azt, hogy a gazdasági érdekek egyes aspektusait támadó cselekmények ellen csak logikusan felépített és olykor csak többszörösen összetett törvényi tényállásokkal lehet fellépni, továbbá az erre a területre specializálódó jogalkalmazóknak számos háttérjogszabályt is ismerniük kell ahhoz, hogy hivatásukat eredményesen gyakorolhassák.

Ha csak az elmúlt néhány év felsőbb bírósági, büntetőjogi témájú bírósági döntéseit szemléljük, észrevehetjük, hogy egyre kisebb számban találkozunk a Btk. 2013. július 1. napi hatályba lépésével megváltozott tényállások alkalmazásával kapcsolatos elvi döntéssel, illetve „klasszikusnak” mondható különös részi tényállással – jobbára azt látjuk, hogy egyes gazdasági bűncselekményi tényállások egy-egy alig ismert fordulatának változott meg a tartalma azáltal, hogy a jogalkotó a kerettényállást kitöltő háttérjogszabályt megváltoztatta. Helyeselhetőek lehetnek tehát Szabó Ferenc pest megyei főügyésznek a szerző felé intézett biztató szavai – melyek szerint a gazdasági bűncselekmény témaköre ugyan „lerágott csontnak” tűnhet, de mégis mindig lehet róla írni – hiszen ez az állandóan változó jogterület folyamatos tanulási és értékelési feladatot ad a vele foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek.

Reményeink szerint semmiképp sem asszociált a Kedves Bíráló vagy Olvasó a gyakorlat számára megírt valamiféle „kézikönyvre”, amikor az egyes fejezetek végén eljárásjogi jellegű felvetésekkel szembesült, de a szerző – azon túl, hogy tudományos igényességgel kísérelte meg összefoglalni egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények dogmatikai hátterét – nem tudott kibújni a bőréből és gyakorló ügyészként is megpróbálta megközelíteni a felmerülő problémákat.

Reméljük, hogy e kísérlet nem maradt befejezetlen, hanem a tudományos élet, a jogalkalmazás, de akár egyes de lege ferenda vonatkozásokban a jogalkotás számára is szolgálhatott egy-két megfontolandó szemponttal.

V. FORRÁSOK JEGYZÉKE

1. Felhasznált irodalom

ACHENBACH, Hans: Aus der 2005-2006 veröffentlichten Rechtsprechung zum Wirtschaftsstrafrecht. Neue Zeitschrift für Strafrecht 2006/11.

ANDERSON, Judith L.: Changing Conceptions of Economic Crime under Russian Law. Whittier Law Review 1993/1. 451-470.

ANGYAL Pál: Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1929.

ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1929.

ANGYAL Pál: Adócsalás. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt, Budapest, 1930.

ANGYAL Pál: Pénzhamisítás. Hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1940.

ANGYAL Pál: Az uzsora és a hitelsértés. Athenaeum, Attila-Nyomda Rt., Budapest, 1942.

ANTAL Anett: A körhinta forog tovább – kikapuk, nagy lehetőségek az EU belső piacán megvalósuló adócsalás kapcsán. Debreceni Jogi Műhely. 2010/2.

BAKER, Wayne E. – FAULKNER, Robert R.: Diffusion of Fraud: Intermediate Economic Crime and Investor Dynamics. Criminology 2003/4.

BALOGH Ágnes: Adalékok a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása bűncselekmény értelmezéséhez. Gazdaság és Jog 1998/4. sz.

BALOGH Elemér: A pénzhamisítás bűncselekménye a XIX. század első felének néhány német kódexében és a korabeli magyar büntetőtörvény-tervezetekben. Universitas Szegediensis. Acta Juridica et Politica, Szeged, 1988,

BELOVICS Ervin: A Büntető Törvénykönyvben nem szabályozott büntetendőséget kizáró okok – II. rész. Ügyészek Lapja 2007/4.

BELOVICS Ervin: Büntetőjog I. Általános Rész. HVG-ORAC, Budapest, 2017.

BLUTMAN László: A közösségi jog időbeli hatálya és az előzetes döntéshozatali hatáskör. Európai Jog. 2008/5.

BOCANIALA, Tache – RUSU, Ion – COMAN, Varvara Licuta – COSTACHE, Mirela Paula: Considerations on the Economic and Financial Crime Investigation Phenomenon Peculiar to European Judicial Scope, Contemporary Readings in Law and Social Justice 2012/1.

BOWMAN, Frank O.: A Judicious Solution: The Criminal Law Committee Draft Redefinition of the Loss Concept in Economic Crime Sentencing, *George Mason Law Review* 2000/2.

BOWMAN, Frank O.: Loss Revisited: A Defense of the Centerpiece of the Federal Economic Crime Sentencing Guideline, *Missouri Law Review* 2017/1.

BOWMAN, Frank O.: The 2001 Federal Economic Crime Sentencing Reforms: An Analysis and Legislative History, *Indiana Law Review* 2001/1.

BURGSTALLER, Manfred: Wirtschaftsstrafrecht in Österreich. *Juristische Blätter* 1984/21-22.

CHRISTIAN, Jäger: Informationsschutz im Wirtschaftsstrafrecht. *Juristenzeitung* 2003/21. 1048-1053.

CIOPEC, Flaviu: Follow-the-money! criminal confiscation in economic crime. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2015/1.

CLOUGH, Jonathan: *Principles of Cybercrime*. Cambridge University Press, New York, 2010.

COHEN, Mark A.: The Economics of Crime and Punishment: Implications for Sentencing of Economic Crimes and New Technology Offenses, *George Mason Law Review* 2000/2.

COMFORT, Anthony: Proceedings of the public hearing on action to combat fraud against the budget of the European Union. European Parliament. Directorate-General for Research. Luxembourg, 1995.

CREON, Butler: Economic crime and the challenge of globalisation. *European Business Law Review*. 2003/1. 69-73.

CSIK Attila: Az ÁFA adónemre elkövetett adócsalás és csalás az ítélkezési gyakorlatban. *Büntetőjogi Tanulmányok XII.*, 2008.

DARAI Péter: A cégtemetők adó- és büntetőjogi vonatkozásai. *Miskolci Jogi Szemle* 2011/1.

DI NICOLA, Andrea – SCARTEZZINI, Alessandro: When Economic Crime Becomes Organised: The Role of Information Technologies - A Case Study. *Current Issues in Criminal Justice* 2000/3.

DIÓS Erzsébet: Praktikus gyakorlati szempontok gazdasági büntetőügyekben eljáró jogalkalmazók számára. *Rendészeti Szemle*, 2009/11.

DRINÓCZI Tímea – GÁL István László: A gazdasági rend fogalmának meghatározási kísérletei. In: *Gazdasági büntetésjogi tanulmányok*, szerk: Tóth Mihály és Gál István László, Pécs, 2005.

EDELHERTZ, Herbert: Transnational White-Collar Crime: A Developing Challenge and Need for Response, *Temple Law Quarterly* 1980/4.

EGER, Thomas: Bankruptcy regulations and the new German insolvency law from an economic point of view. *European Journal of Law and Economics* 2001/1.

ELEK Balázs: A csalás és az adócsalás elhatárolásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései. *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis*. 2005/5. 9-29. o.,

ELEK Balázs: *Juris ignorantia non excusat?* A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. *Rendészeti Szemle* 2009/7-8. sz.

EMBER Alex: A munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás. *Humálpolitikai Szemle*. 2012/3.

ENGELHART, Marc: Development and Status of Economic Criminal Law in Germany. *German Law Journal* 2015/4.

ERDŐS Károly – NAGY Dávid: Csődhelyzetkép (2010-2015) világszerte I-II-III Céghírnök 2017/3-4-5.

ERDŐSY Emil: Gazdasági rendszerünk büntetőjogi védelme a tervgazdálkodás időszakában. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): *Gazdasági büntetőjogi tanulmányok*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005.

ERDŐSY Emil – FÖLDVÁRI József – TÓTH Mihály: *Magyar Büntetőjog Különös Rész*. Osiris, Budapest, 2004.

ERDŐSY Emil: Gazdasági rendszerünk büntetőjogi védelme a tervgazdálkodás időszakában. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): *Gazdasági büntetőjogi tanulmányok*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005.

FENYVESI Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. Pécsi határőr. *Tanulmányok „A változó rendszer aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. XIV. kötet (2013).

FISHER, Jonathan – CREGAN, Claire – DI GIULIO, James – SCHUTZE, Jodi: Economic crime and the global financial crisis. *Law and Financial Markets Review* 2011/1.

FONYÓ Antal: A gazdasági bűncselekmények. In Bogdál et al.: *Magyar Büntetőjog különös rész*. BM, Budapest, 1981,

FÖLDVÁRI József: *Büntetőjog Általános Rész*. Egyetemi tankönyv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

GARAMVÖLGYI Balázs – KIS Anna: Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme, különös tekintettel az európai ügyész jogintézményére. Beszámoló a 2016. január 27-én a Legfőbb Ügyészségen megtartott kerekasztal-beszélgetésről. *Ügyészségi Szemle* 2016/1.

GÁCSI Anett Erzsébet – NEPARÁCZKI Anna: Küzdelem a költségvetés örök ürje ellen: munkajogi és szociális jogi vonatkozású bűncselekmények egykor és most. In: Homoki-Nagy Mária (főszerk.): *FORUM Publicationes Doctorandorum Juridicorum*. Acta Universitas Szegediensis. II. évfolyam. Szeged, 2012.

- GÁL István László: A pénzmosás. KJK-Kerszöv Jogi és Üzlet Kiadó Kft., Budapest, 2004.
- GÁL István László: Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
- GÁL István László: A gazdasági bűnözés a bűnügyi statisztika tükrében. Rendészeti Szemle 2008/3.
- GÁL István László: Gazdasági büntetőjog, gazdasági bűnözés és a jelenlegi gazdasági válság. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet. Pécs, 2012.
- GULA József: A csődbűncselekmények 2007-es újraszabályozásának értékelése. Rendészeti Szemle 2009/7-8.
- GULA József: A csődbűncselekmények de lege ferenda. Büntetőjogi Kodifikáció 2008/1.
- HAFT, Fritjof: The International Handbook on Computer Crime Computer-related Economic Crime and the Infringements of Privacy. Yearbook of Law Computers and Technology 1989/4.
- HÁGER Tamás: A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések mint alapvető alkotmányos, garanciális szabályok. Büntetőjogi szemle 2015/3.
- HATI Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. Büntetőjogi Szemle 2012/3.
- HETZER, Wolfgang: Godfathers and Pirates: Counterfeiting and Organized Crime, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2002/4.
- HOLLÁN Miklós: A büntetőjogi kerettényállások. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Nemzeti Közszolgálati egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
- HOLLÁN Miklós: A gazdasági bűncselekmények. In Hollán Miklós – Kis Norbert: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008.
- HUSZL Zsuzsanna: A gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség törvényi tényállásának módosítása, büntetőjogi védelem a fantomizálódás ellen. Adóvilág 2007/13-14.
- IBOLYA Tibor: A hűtlen kezelés bizonyítása. Belügyi Szemle, 2010/10.
- IRK Ferenc – BARABÁS A. Tünde: Gazdaság, bűnözés, gazdasági bűnözés, szervezett bűnözés, szervezett gazdasági bűnözés – I. rész. Kriminológiai Tanulmányok 38., 2001.
- JACSÓ Judit – UDVARHELYI Bence: A pénzmosás elleni fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban. Ügyészségi Szemle 2017/1.

JACSÓ Judit: Az adócsalás elleni büntetőjogi fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban – különös tekintettel a német, az osztrák és a magyar szabályozásra. Kriminológiai Közlemények 75. Budapest, 2015.

JAKAB András: Jogszabályok érvényessége, hatálya és alkalmazhatósága, különös tekintettel a közösségi jog és a tagállami jog viszonyára. Jogelméleti Szemle, 2001/2.

JANSSEN, Gerhard: Betrug. In: Hans Achenbach – Andreas Ransiek (Hrsg.): Handbuch Wirtschaftsstrafrecht. 3., neu bearbeitete und erweiterte Aufgabe. C. F. Müller, München, 2012.

JASAREVIC, Osman: Strategic planning and directing the fight against economic crime. Journal of Eastern-European Criminal Law 2015/2.

JÁVORSZKI Tamás: Az adócsalás törvényi tényállásának története. Belügyi Szemle. 2005/4. Bencze József: Az adócsalás leggyakrabban előforduló formái Magyarországon és az Európai Unióban. Rendészeti Szemle. 2007/11.

JUHÁSZ Mária: A feketegazdaság elleni büntetőjogi fellépés eredményességét befolyásoló tényezők. Ügyészek lapja, 2015/5.

JURKA, Raimundas: Combating Money and Property Laundering in Lithuania - Fundamental Issues of Economic Crime Prevention. Journal of Eastern-European Criminal Law 2015/2.

KAHLER Frigyes: A pénzhamisítás bűncselekményének alakulása Magyarországon. Jogtörténeti Tanulmányok, 5. évf., 1983.

KAISER Kristóf: A hagyományos hitelezővédelmi eszközök kudarca a csődbűncselekménnyel összefüggésben. Magyar Jog 2015/12.

KARSAI Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.,

KARSAI Krisztina: A költségvetést károsító bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest, 2013.

KÁDÁR Miklós – KÁLMÁN György: A büntetőjog általános tanai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.

KÁLMÁN György: A gazdasági mechanizmus reformja és a büntetőjog. Jogtudományi Közöny 1967/8.

KELEMEN József: A költségvetés kiadási oldalát sértő cselekmények szabályozástörténeti fejlődése Magyarország harmadik Büntető Törvénykönyvében, és az azzal kapcsolatban felmerült jogalkalmazási problémák. Büntetőjogi Szemle 2015/3.

KERESZTY Béla: A gazdasági bűncselekmények. In Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó. Budapest, 2005.

KERESZTY Béla – KARSAI Krisztina: A gazdasági bűncselekmények. In: Nagy Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. HVG-ORAC, Budapest, 2009.

KERTÉSZ Gábor: Az adminisztratív csődbüntett és a kisvállalkozások. Tudományos Közlemények. 2006/14-15.

KOFELE-KALE, Ndiva: Patrimonicide: The International Economic Crime of Indigenous Spoliation. Vanderbilt Journal of Transnational Law 1995/1.

KONDOROSI Ferenc – LIGETI Katalin (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

KORINEK László: A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. Rendészeti Szemle 2009/7-8.

KORINEK László: Mit keres a büntetőjog a gazdaságban? In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Pécs, 2011.

KOVATSITS Gábor: A költségvetési csalás nyomozási kérdései, In: Szerk.: Domokos Andrea A költségvetés büntetőjogi védelme: Konferencia-előadások szerkesztett változata. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2017.

KÓNYA István: A büntető törvény hatálya. In Berkes György (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás, HVGORAC Kiadó, Budapest, 2012, 42. pótlás,

KÓHALMI László – MEZEI Kitti: The concept and typical forms of economic crime. Journal of Eastern-European Criminal Law no. 2/2015.

KŐRÖSMEZEINÉ Virág Regina: A pénzhamisítás hatályos törvényi tényállása. Rendészeti Szemle, 2010/5.

LAUFER Henrik: Gondolatok a csődbűncselekmény régi és új szabályozásával kapcsolatban. In Büntetőjogi Szemle. 2012/2.

LIEBL, Karlhans: Developing Trends in Economic Crime in The Federal Republic of Germany. Police Studies: The International Review of Police Development 1985/3.

LEIGH, Leonard Herschel: Economic crime in Europe. 2. Conference on Economic Crime. Macmillan, London, 1977.

LEITNER, Werner – ROSENAU, Henning: Nomos Kommentar zum Wirtschafts- und Steuerstrafrecht, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.

LIGETI Katalin: Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció 2006/1.

LINDEMANN, Curt: Gibt es ein eigenes Wirtschaftsstrafrecht? Instituts für Wirtschaftsrecht an der Universität Jena. Fisher, Jena, 1932.

LUEF-KOLBOL, Heidelinde: Developing Tendencies of Criminal Law and Criminal Procedural Law in Austria, *European Criminal Law Review* 2012/1.

LYNCH, Richard P. – RAY, Frank A.: The National District Attorneys Association Economic Crime Project: A National Experience in Prosecution Confederation, *American Criminal Law Review* 1977/4.

LÖFMARCK, Madeleine: White-collar Economic Crime in Sweden: the Debtor as Criminal. *Scandinavian Studies in Law*. Vol. 25, 1981.

MACKENZIE, Robin: The Prevention and Control of Economic Crime against Governments: The Control of Abuses in the Financial Sector, *Information & Communications Technology Law* 1999/2.

MADAI Sándor: A csalás büntetőjogi értékelése. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.

MÉSZÁR Róza: Újra az általános forgalmi adó vonatkozásában elkövetett adócsalás és csalás elhatárolásáról. *Magyar Jog*. 2005/8.

MISKOLCZI Barna: A költségvetést károsító bűncselekmények. In Polt Péter: Új Btk. kommentár. 8. kötet. Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó. Budapest, 2013.

MISKOLCZI Barna: A költségvetési csalás kodifikációját meghatározó tényezők. *Magyar Jog* 2018/5.

MOHAI Máté: A csődbűncselekmény egyes kérdései a fizetéseképtelenségi jog szemszögéből, különös tekintettel a felszámolás elrendelését követő elkövetésre. *JURA* 2016/1.

MOLDOVÁNYI György: A büntető törvény hatálya. In László Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986.*

MOLNÁR Gábor Miklós: Gazdaság és büntetőjog. *Ügyészek lapja* 1993/1. sz.

MOLNÁR Gábor Miklós: Gazdasági bűncselekmények. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.

MOLNÁR Gábor Miklós: Az adócsalás a költségvetési csalásban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011.

MOLNÁR Gábor Miklós: A jogerős ügydöntő határozat jelentősége a folytatólagos bűncselekményegység körében. In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Pécs, 2011.*

MOLNÁR Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. XXXIX. fejezet. In Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. C. törvény alapján. Második, hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013.*

MOLNÁR Gábor Miklós: A költségvetést károsító bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 3. kiadás. II. kötet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2013.

MOLNÁR Gábor Miklós: Az adóigazgatási eljárás és a büntetőeljárás kapcsolata. In: Szerk.: Domokos Andrea A költségvetés büntetőjogi védelme: Konferencia-előadások szerkesztett változata. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2017.

MOON, Byongook – MCCLUSKEY, John D. – MCCLUSKEY Cynthia Perez: A general theory of crime and computer crime: An empirical test. *Journal of Criminal Justice* 2010/4.

NAGY Ferenc (szerk.): A magyar büntetőjog különös része. Korona Kiadó, Budapest, 2005.

NAGY Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVGORAC. Budapest, 2010.

NAGY Richárd: The Economic Crime Activity, Terminological and Systematic Questions of Economic Crime in Hungary. *Journal of Eastern-European Criminal Law* 2017/1.

NAGY Zoltán – TÓTH Dávid: Computer related economic crimes in Hungary. *Journal of Eastern-European Criminal Law* no. 2/2015.

OSKAR, Engdahl: The role of money in economic crime. *The British Journal of Criminology* 2008/2.

PALMER, Axel: Countering Economic Crime: A Comparative Analysis. Routledge, Abingdon, Oxon, 2018.

PARALNÉ Beregi Anita: A zár alá vétel alkalmazásának tapasztalatai a jogi személyek esetében. *Ügyészek lapja*, 2015/6.

PASSAS, Nikos: Globalization, Criminogenic Asymmetries and Economic Crime. *European Journal of Law Reform* 1999, Vol. 1. No. 4.

PETRASHEVA, N. V. - ULEZKO, S.I. - YAKOVLER, A.V. – KLOCHKOVA, A.L.: Economic Crime and Problem of Complicity Understanding. *European Research Studies* 2017/1.

PIETH, Mark: The Harmonization of Law Against Economic Crime. *European Journal of Law Reform* 1999, Vol. 1. No. 4.

PINTÉR Attila: A Ctv. nyilvántartási szabályainak és a Btk. gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása tényállásának kollíziója. *Céghírnök* 2014/6.

PRITTWITZ, Cornelius: Sonderstrafrecht Wirtschaftsstrafrecht? *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 2012/5.

POLT Péter: Az Eurojust és az Európai Ügyész. Tendenciák, kérdések, alternatívák és lehetőségek. Habilitációs tézisek. Budapest, PPKE-JÁK, 2016.

RALF, Krack: Die Tätige Reue im Wirtschaftsstrafrecht. Neue Zeitschrift für Strafrecht. 2001/10. 505-511.

RAMIREZ, Mary Kreiner: Just in Crime: Guilding Economic Crime Reform after the Sarbanes-Oxley Act of 2002, Loyola University Chicago Law Journal 2003/2.

RIMÓCZI István: A fizetőképességi zavarokkal kapcsolatos bűncselekmények. Ügyészek Lapja 1998/5.

RUPA Melinda: Az áfa adónemre elkövetett adócsalás mint gazdasági és az áfa-visszaigénylésre elkövetett csalás mint vagyon elleni bűncselekmény elhatárolási szempontjai. Magyar Jog. 2003/6.

SÁNDOR Lénárd: A Debreceni Ítéltábla ítélete csalás és adócsalás büntetéről – a törvényes vád egyes kérdései. Jogesetek Magyarázata, 2014/1.

SÁRI János: A jogforrások. In Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. Alapfogalmak, alkotmányos intézmények. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

SARIS, Patti B.: The 2015 Economic Crime Guideline Amendments. New York University Journal of Law & Business 2015/1.

SAVELSBERG, Joachim J.: Making of Criminal Law Norms in Welfare States: Economic Crime in West Germany. Law and Society Review 1987/4.

SAVELSBERG, Joachim J.: Rationalities and Experts in the Making of Criminal Law Against Economic Crime. Law & Policy 1988/2-3.

SCHMITT, Pauline: Tagungsbericht: Aktuelle und grundsätzliche Fragen des Wirtschaftsstrafrechts 6. Deutsch-Französische Strafrechtstagung, Göttingen 27.–28.10.2017. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2018/3.

SCHWARTZ, Charles A.: Economic Crime in the U.S.S.R.: A Comparison of the Khrushchev and Brezhnev Eras, International and Comparative Law Quarterly 1981/2.

SEIER, Jürgen: Untreue. In: Hans Achenbach – Andreas Ransiek (2012)

SINKU Pál: A gazdasági bűncselekmények új törvényi tényállásairól. Ügyészségi Értesítő 1992/2-3.

SINKU Pál: Pillanatfelvétel egyes gazdasági bűncselekmények gyakorlatából. In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Pécs, 2011.

SÓLYOM Borbála: Az adócsalás és az adóelkerülés elleni harc az Európai Unióban az általános forgalmi adózás területén különös tekintettel az európai bíróság joggyakorlatára. Doktori értekezés, Budapest, 2015.

SUTHERLAND, Edwin H.: White collar crime – the uncut version. Yale University Press, New Haven – London, 1983.

SZILOVICS Csaba – Takács István: Néhány gondolat az adócsalásról és az adócsalás hazai szabályozásáról. *Belügyi Szemle*. 2003/9.

SZÍJÁRTÓ Károly: Az ügyészi munka néhány kiemelt feladata. *Ügyészségi Értesítő* 1985/4.

SZILOVICS Csaba: Csalás és jogkövetés az adójogban. *Doktori mestermunkák*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2003.

SZOLLÁR Pál: Csödbüntett. *Magyar Jog* 1994/8.

TIEDEMANN, Klaus: *Wirtschaftsstrafrecht und Wirtschaftskriminalität*. Band 1 (Allgemeiner Teil). Rohwolt Verlag, Reinbek, 1976.

TIEDEMANN, Klaus: *Verfassungsrecht und Strafrecht*, Juristische Studiengesellschaft, Karlsruhe, 1991.

TOMCSÁNYI Erzsébet: A számvitel rendjének megsértéséről szóló Btk-rendelkezések változása. *A könyvelő: számviteli és adózási tájékoztató*. 2012/3.

TÓTH Dávid: A pénzhamisítás történeti fejlődésének máig ható tanulságai. *Magyar Jog* 2015/11.

TÓTH Dávid: A pénzhamisítás deliktumának szabályozása Németországban. In *Doktori műhelytanulmányok 2016*. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola kiadványa. Győr, 2016.

TÓTH Dávid: A pénzhamisítás törvényi tényállása de lege lata és lege ferenda. *Magyar Jog* 2017/9.

TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2000.

TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2000.

TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2000.

TÓTH Mihály: Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye? In: Domokos Andrea (szerk.): *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.

TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor: A csődjog változó szempontrendszerének hatása a büntetőjogi szabályozásra. In: *Gazdasági büntetésjogi tanulmányok*, szerk: Tóth Mihály és Gál István László, Pécs, 2005.

TOWNSEND, Deborah E.: The Concept of Law in Post-Mao China: A Case Study of Economic Crime, *Stanford Journal of International Law* 1987/1.

UDVARHELYI Bence: A Lisszaboni Szerződés és a büntetőjog – Gondolatok az Európai Unió megújult büntetőjogi jogharmonizációs hatásköréről. Állam- és Jogtudomány 2016/3.

UDVARI Judit: A csődbüntett a Német Szövetségi Köztársaságban. Ügyészségi Értesítő 1994/3-4.

VARGA László: Gazdasági rendszer – gazdasági bűnözés. Belügyi Szemle 2002/10.

VARGA Zoltán: Gondolatok a csődbüntett kodifikációs munkája kapcsán. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk., 2005)

VARGA Zoltán.: A büntető törvénykönyv magyarázata. 2. kötet. CompLex Kiadó, Budapest, 2009, 1295. o., Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Különös Rész. 8., átdolgozott kiadás. HVGORAC, Budapest, 2009.

VARGHA Ferenc: A vádelejtés kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1904/7.

VAVRÓ István: Gazdasági és vagyon elleni bűncselekmények; jogerősen elítéltek. Belügyi Szemle 2002/5.

VÁMBÉRY Rusztem: Büntetőjog. Grill Károly Könyvkiadó vállalata. Budapest, 1913.

VERMES Miklós – Egressy András: A gazdasági bűnözés néhány kérdése. Belügyi Szemle 1977/4.

WALTER, John: Law as an Instrument of Economic Regulation: Economic Crime in Czechoslovakia 1947-1987. Review of Socialist Law 1988/3.

WIENER A. Imre: Gazdaságigazgatás – büntetőpolitika. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.

WIENER A. Imre: Gazdasági bűncselekmények. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986.

WIENER A. Imre: Büntetőpolitika – Büntetőjog (Jogsabálytan). In Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok. Átdolgozott kiadás. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.

WILLOTT, Sara – GRIFFIN, Christine – TORRANCE, Mark: Snakes and Ladders: Upper-middle Class Male Offenders Talk About Economic Crime. Criminology 2001/2.

WILSON, Stephen V. – MATZ, A. Howard: Obtaining Evidence for Federal Economic Crime Prosecutions: An Overview and Analysis of Investigative Methods. American Criminal Law Review 1977/4.

WOHLERS, Wolfgang – KUDLICH, Hans: Wirtschaftsstrafrecht. Insbesondere Kapitalmarktstrafrecht, Insolvenzstrafrecht, Korruptionsstrafrecht, Glücksspiel und Geldwäsche. Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft 2010/3.

2. Felhasznált internetes források

BALLA Lajos: Szemelvénycsoddeliktumokból az 1800-as évektől napjainkig. 5. o. https://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/csoddeliktum.pdf (letöltve: 2019. március 18.)

BARKASZI Attila: Jogalkalmazói jogalkotás(?) a költségvetési csalás tényállása körében. Elérhetőség: <http://ujbtk.hu/dr-barkaszi-attila-jogalkalmazoi-jogalkotas-a-koltsegvetsi-csalas-tanyallasa-koreben/> (letöltve: 2017. augusztus 25.)

BEBES Zoltán: Az adócsalás és az adóra elkövetett csalás elhatárolása, avagy kötekedés az 1/2006. BJE-al. Jogi fórum publikációk. [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/bebes_zoltan-az-adocsalas-es-az-adora-elkovetett-csalas-elhatarolasa\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/bebes_zoltan-az-adocsalas-es-az-adora-elkovetett-csalas-elhatarolasa[jogi_forum].pdf)

BUSCH Béla: Meghiúsult remények az új Btk. kapcsán – az időbeli hatály és a bűncselekmény fogalma. Előadás a HVGORAC új Btk.-t bemutató konferenciáján (2012. szeptember 4.). <http://ujbtk.hu/dr-busch-bela-meghiusult-remenyek-az-uj-btk-kapcsan-az-idobeli-hataly-es-a-buncselekmeny-fogalma> (letöltés: 2013. február 25.).

CARR, Indira: Computer Crime. Ashgate, Farnham, Burlington, 2009.

CZÉDLI-DEÁK Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében. Büntetőjogi Szemle 2016/1-2., http://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2016/08/BJSZ_2016_1_2_CzedliDeakAndrea.pdf

DEÁK Zoltán: A kényszer, a fenyegetés és az erőszak fogalma és jelentősége a magyar büntetőjogban. PhD értekezés, Szeged, 2017, 7. o. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/4066/1/Deak_Zoltan_ertekezes.pdf (letöltve 2017. november 11.)

DERZSI Júlia: A pénzhamisítás bűncselekmény az erdélyi századok jogkönyvében (1583). Korunk. 3. folyam, 20. évf., 6. sz. (2009. június) <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00150/indexc91b.html> (letöltés: 2012. augusztus 30.)

FÁZSI László: Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. Büntetőjogi Szemle 2012/3. <https://ujbtk.hu/dr-fazsi-laszlo-phd-egy-helytelen-torvenyi-tenyallas-az-uj-bunteto-torvenykonyv-rendszerben/>

GAÁL Ildikó: Egy szelet a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos problémákból: a csödbüntett. Jogi Fórum (internetes publikáció), 2006. [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaal_ildiko-csodbuntett\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/gaal_ildiko-csodbuntett[jogi_forum].pdf) (letöltés: 2017. október 21.)

GÁL István László: A büntetőjog szerepe a gazdaságban, avagy megelőzhető-e a brókerbotrányok büntetőjogi eszközökkel? Elérhető: <http://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-buntetojog-szerepe-a-gazdasagban-avagy-megelozhetok-e-a-brokerbotran-yok-buntetojogi-eszkozokkal/> (letöltés: 2017. október 02.)

GÁL István László: A gazdasági válságok, a gazdasági bűnözés és a gazdasági büntetőjog egyes összefüggései. In: Virág György (szerk.): OKRI Szemle, 2. kötet.:

http://www.okri.hu/images/stories/OKRISzemle2009/OKRISzemle_2011/010_gal.pdf
(letöltés: 2016. november 09.)

JAKAB András: Normatív aktusok érvényessége, hatályossága és alkalmazhatósága. Jogi Fórum Publikációk. Megjelent: 2003. május 21., [www.jogiforum.hu/letoltes/!/files/publikaciok/jakab_andras_normativ_aktusok_erv\(jf\).doc!1362507530!/publikaciok/83](http://www.jogiforum.hu/letoltes/!/files/publikaciok/jakab_andras_normativ_aktusok_erv(jf).doc!1362507530!/publikaciok/83) (letöltés: 2013. február 20.)

MOHAI Máté: A jogi személy vezető tisztségviselői által elkövetett hűtlen kezelés egyes kérdései az új polgári törvénykönyvre is figyelemmel. Doktori Műhelytanulmányok 2014. 152-153. <http://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok%202014/mohai.pdf>

PINTÉR Beatrix: A pénzmosás elleni küzdelem az új magyar büntetőjogban. PhD értekezés, Pécs, 2012, <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/pinter-beatrix/pinter-beatrix-vedes-ertekezes.pdf>

POLT Péter: Az európai ügyész. Tendenciák és lehetőségek. Európai Jog 2015/6. <https://jogaszvilag.hu/rovatok/napi/zold-utat-kapott-az-europai-ugyeszseg> (letöltés: 2017. október 02.)

SZOMORA Zsolt: A jogi tárgy funkciói, és a jogtárgyharmonikus értelmezés. Jogelméleti Szemle 2008/4. sz.: http://jesz.ajk.elte.hu/2008_4.html (letöltés: 2016. november 15. napján)

TÓTH Mihály: A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése. MTA Law Working Papers 2015/4. 6. o. letöltés: http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_03_Toht.pdf (letöltés: 2016. november 30. napján).

3. Felhasznált jogszabályok, bírósági döntések és egyéb internetes hivatkozások

Magyarország Alaptörvénye

1978. évi IV. törvényben a Büntető Törvénykönyvről

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról

1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről

1997. évi CXLI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

a közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény

2000. évi C. törvény a számvitelről

2003. évi CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról

2011. évi CII. törvény a szabályozott ingatlanbefektetési társaságokról

2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról

2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról

2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzéséről és megakadályozásáról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről

2017. évi CLI. törvény az adóigazgatási rendtartásról

329/2007. (XII. 13.) Kormányrendelet szól a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköreiről

25/2013. (VI. 24.) BM rendelet szól a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről

24/2011. (IX. 9.) BM utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer használatának szabályozásáról, az egységes elektronikus iratkezelés bevezetéséről és a bevezetést támogató projektszervezetek létrehozásáról

8/2017. (IV. 18.) Alkotmánybírósági Határozat

11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról

9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról

a legfőbb ügyész helyettes 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevele „a bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról

az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

a Tanács 1346/2000/EK rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásokról

Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve

Európai Unió Tanácsának 2000. május 29-i 2000/383/IB Kerethatározata

EJEB, A and B kontra Norvégia, Judgement of 15 November 2016, no. 24130/11 and 29758/11

EJEB, Sergey Zolotukhin kontra Oroszország, no. 14939/03

5/1999. Büntető Jogegységi határozat

6/2009. Büntető Jogegységi Határozat

2/2002. Büntető Jogegységi Határozat

1/2007. BK vélemény

10/2012. BK vélemény

8. BK vélemény

37. BK vélemény

39. BK vélemény

55. BK vélemény

56. BK vélemény
95. BK vélemény

BEH 1947.2009.
EBH 2014. B.17.
EBH 2005.1196.
EBH 2006. 1495.
EBH 2010.2122.
EBD 2016. B.8.
BJD 466.
BJD 2614.

BH 1983.350.
BH 1984.347.
BH 1984.482.
BH 1986.312.
BH 1988.391.
BH 1989.346.
BH 1990.50.
BH 1991.462.
BH 1992.300.
BH 1993.83.
BH 1993.537.
BH 1995.75.
BH 1995.329.
BH 1995.555.
BH 1995.621.
BH 1996.179.
BH 1996.187.
BH 1996.290.
BH 1996.516.
BH 1997.7.
BH 1997.471.
BH 1999.102.
BH 1999.198
BH 1999.382.
BH 2000.140.
BH 2001.102.
BH 2002.346.
BH 2002.422.
BH 2003.313.
BH 2004.270.
BH 2005.311.
BH 2006.106.
BH 2007.182.
BH 2008.85.
BH 2008.174.
BH 2008.178.
BH 2008.319.
BH 2008.325.

BH 2009.73.
BH 2009.216.
BH 2009.348.
BH 2000.140.
BH 2010.148.
BH 2010.207.
BH 2010.290.
BH 2010.318.
BH 2011.6.
BH 2011.34.
BH 2011.57.
BH 2011.126.
BH 2011.227.
BH 2012.4.
BH 2012. 9.
BH 2012.101.
BH 2013.1.
BH 2013.57.
BH 2013.175.
BH 2013.323.
BH 2014. 9. I.
BH 2014.101.
BH 2014.233.
BH 2015.272.
BH 2016.108.
BH 2016.120.
BH 2016.165
BH 2016.295.
BH 2017.83.
BH 2017.142.
BH 2018.162.
BH.2018.216.
BH 2018.271.

Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.158/2007/5.
Kúria Bfv.III.757/2011/6.
Kúria Bfv.1.1129/2011
Kúria Bhar.I.455/2013/7.
Kúria EBD 2016. B.8
Kúria Bfv.III.688/2016/5.

Debreceni Ítéltábla Bf.II.627/2012/19.
Győri Ítéltábla Bf.91/2011/55.
Győri Ítéltábla Bf.84/2011/3.
Pécsi Ítéltábla Bf.II.309/2012/13.
Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.362/2010/8.
Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.65/2012/12.
Szegedi Ítéltábla Bf.II.404/2011/4.

Bács-Kiskun Megyei Bíróság 3.B.151/2009/116.

Fővárosi Bíróság 2.B.411/2003/434.
Fővárosi Bíróság 22.Bf.9602/2010/41.
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 3.B.1035/2008/84.
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 3.B.437/2009/95.
Komárom-Esztergom Megyei Bíróság 9.B.415/2009/28.
Miskolci Törvényszék 11.B.1157/2010/165.
Nógrád Megyei Bíróság 7.B.138/2011/20.
Pécsi Törvényszék B.258/2010/130.
Somogy Megyei Bíróság B.701/2010/41.
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1.Bf.695/2010/8.
Szegedi Törvényszék 2.B.1218/2008/151.
Szekszárdi Törvényszék 2.Bf.14/2015/13
Vas Megyei Bíróság 6.B.220/2008/172.

Nyíregyházi Városi Bíróság 26.B.44/ 2007/67.
Pesti Központi Kerületi Bíróság 8.B.X.24.754/2010/63.
Szekszárdi Járásbíróság 36.B.452/2013/67.

A bíróságok nevénél az eredeti határozatban szereplő megnevezéseket használtam.

Két év szabadságvesztés székhely-változás bejelentésének elmulasztásáért? Sőt, akár három, adott esetben Letöltés: <https://5percado.hu/ket-ev-szabadsagvesztes-szekhely-valtozas-bejelentesenek-elmulasztasaert-sot-akar-harom-adott-esetben/> (letöltés: 2017. augusztus 10.)

Küzdelem az adócsalás és az adókikerülés ellen A Bizottság hozzájárulása a 2013. május 22-i Európai Tanács számára. 1. o. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_hu.pdf

Polt Péter legfőbb ügyész 2015. évi országgyűlési beszámolója, 4. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2015.pdf (letöltés: 2017. március 20. napján)

Polt Péter Legfőbb Ügyész országgyűlési beszámolója 2016, 9. o. letöltve: http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2016.pdf (letöltés: 2017. szeptember 29. napján) 8. o.

<http://www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf> (letöltés: 2017. május 05.)

<http://www.mon.hu/hirek/magyarorszag/cikk/214tvennegyezer-forintos-bankjeggyel-fizetett/cn/mon--20081203-0940147569>, illetve <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/magazin/otvennegyezer-forintos-bankjegyert-vett-birkakat-egy-ferfi.html> (letöltés: 2012. szeptember 5.)

http://hu.wikipedia.org/wiki/Font_sterling#Bankjegyek

Kézirat lezárva: Budapesten, 2019. március 19. napján